PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PL Suleyman Pasa, Husnu
175 Mebani ul-insa
S8

Süleyman Paşa, Hüsnü
Mebani-ül-inşa

﴿ مبانى الانشا ﴾

(جلد اول)

مكتب فنون حربيۀ شاهانه منشآت خواجه‌سى
ميرالاى سليمان بكك
اثريدر

طبع ونشرى حقوق مؤلفنه مخصوصدر

(فهرست الكتاب)

صحيفه	
٠	ديباجه
١	تعريف علم انشاء
٣	اقسام كلام
٧	(فصل اول ـ كلمه وكلام)
١٤	(فصل ثانى ـ خواص كلام)
٠٠	خواص عموميه
١٦	خالصيت وخصوصيت كلام
١٩	انسجام واتساق كلام واقسامى
٢١	خواص خصوصيه
٠٠	١ كلام بسيط
٢٧	٢ كلام معتدل
٣١	٣ كلام عالى
٤٤	(فصل ثالث شرائط كلام)
	نوع اول الفاظه متعلق شرائط بيانده
٤٩	نوع ثانى معنايه متعلق شرائط بيانده در
٥٣	(فصل رابع حقيقت ومجاز وكنايه وتشبيه)
٠٠	حقيقت ـ مجاز
٥٤	مجاز مرسل
٥٨	استعاره واقسامى (٤)

PL
175
S8

DEC 14 1965

1030581

(١) استعارهٔ مصرحه وانواعی ٣
١ مطلقه ٥٩
٢ مجرده
٣ مرشحه
(٢) استعارهٔ مکنیه ٦٠
(٣) استعارهٔ تخییلیه ٦١
(٤) استعارهٔ تمثیلیه ٦٢
کنایه ..
تشبیه ٦٣
ارکان تشبیه وانواعی ..
(فصل خامس فصاحت وبلاغت وعلم کلام) ٧٢
فصاحت ـ بلاغت ..
علم کلام ٧٣
علم کلامك ابواب واقسامی ٧٤
باب اول ـ وجدان ..
ابو بکر رضی الله عنه حضرتلرینك نطقلری ٧٨
باب ثانی ـ حسن ترتیب ٨٦
نطقك اصول وخواص مهمه سی ١٠١
ایراد اولنمش برنطقك اجزای مترکبه سی ١٠٢
باب ثالث ـ صورت تقریر ١٠٥
باب رابع ـ حال وطرز ١٠٦
(فصاحت) ..
نوع اول ـ فصاحت مشافهه ١٠٩
باب اول ـ فصاحت پولتیقی ویا خطبه وی

١١١ باب ثانی ـ فصاحت عسکریه
نوع ثانی ـ فصاحت تحریریه
١٢٨ باب اول ـ فصاحت ادبا ویاخود فصاحت اداب
باب ثانی ـ فصاحت تاریخیه
١٣٣ تقسیم تاریخ
١٣٩ (فصل سادس ـ ترکیب)
١٤٠ باب اول ـ توصیف
١٥٢ باب ثانی ـ روایت وروایتك صورت عمومیه‌سی
١٦٠ باب ثالث ـ مکاتیب
... (فصل سابع ـ اصول مکاتبات وارکان کتابت)
(وشرائط متفرعهٔ سائره)
١٦٨ ارکان کلام
شرائط
(مقالهٔ اولی)
١٧٠ صنایع لفظیه ـ نوع اول سجع وتصریع
١٨١ نوع ثانی تجنیس
٢٠٦ ترصیع
٢٠٨ لزوم ما لا یلزم
٢١٠ موازنه
٢١٢ تشریع ویاتوشیح
٢١٣ اختلاف صیغ الفاظ
٢١٥ معاظلهٔ لفظیه
٢٢٠ منافرت الفاظ

[illegible]

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]
			[illegible]
			[illegible]
		[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]
		[illegible]	[illegible]

(خطا وصواب جدولی)

صحیفه	سطر	خطا	صواب
۵	۳	عقودی	قعودی
۱۰	۲	سن بغداده کیت	حسن بغداده کیتدی
۱۴	۱۱	کزیده	کریوه
۲٤	۱۲	جرم ایدن	جرم ایدنه
۳۳	۱۸	بلبل کیمی	بلبل کبی
۳۵	۱۰	بریده	پریده
٤۲	۲۰	حاصلی مصاید	حاصل ثمرك مصاید
٤۸	۲	(۷)	(۸)
٤۹	۱۷	جماذی الاول	جمادی الاولی
..	..	جماذی الاخر	جمادی الاخره
۵۱	۱۷	احتمالنی	احتمالی
..	۲۲	رفاع	رقاع
۵۹	۱۶	مستعار	مستعارله
۶۰	۵	مستعارله اولان	مستعارلهك ملایمی اولان
۶۳	۱۸	مشبهه	مشبه
۷۸	۳	نقسانیه	نفسانیه
۸۵	۷	مفتولینك	مقتولینك

٨٩	٢	معمورینك	معمور یلك
٩٠	٢	ان تنصروالله	ان تنصروا الله
٩٠	٤	اطیعوالله	اطیعوا الله
٩١	٢	نظام	نظامه
٩٥	٨	شرزمهٔ زمیم	شرذمهٔ ذمیمه
٩٨	٢٢	و٠٠ اد	وایراد
١٠٠	١٢	خیر	خبر
١٠٥	١٨	حکم ایله ایله	حکم ایله
١١١	١	وصولی	وصولنه
١١٦	٢	اشور	یرا شور
١٢٩	١٨	ممیزیه	ممیزه یه
١٣٠	٩	مخلفته	مختلفه
١٣٤	٩	تاریخی ابن اثیر	تاریخ ابن اثیر
١٣٤	١٠	رومالـولرك	رومالولرده
١٤٠	١٥	جانو	جانلو
١٤١	١١	ایچندهکه	ایچندهکی
١٤٣	٣	قشیکیل	تشکیل
١٤٩	١١	ارزود	ارزو
١٥٢	٢١	امروندر	امورندر

١٥٤	١٦	انجق	حقیقه
١٥٥	١	میلانیٔ	میلان
...	٥	وتفصیلاتی	وتفصیلات
...	١٩	اسیاق	سیاق
١٦٧	١١	...	صکره تلق
١٧٢	١٩	قیضهٔ	قضیه
١٧٣	١٤	بلدهٔ	زبدهٔ
١٧٤	٢	داغه	دماغه
...	١٣	وزراتکده	وزارتکده
١٧٥	١	متوازی	متوازن
١٩٣	١٧	متدای	مقداری
١٩٧	٩	متناظر	متقاصر
٢١٣	٣	اعاطیم	اعاظیم
٢١٤	١٧	دیعه	کله
٢١٥	٤	استعمالنده می	استعمالنده دخی
٢١٧	٨	جملر	جمیعی

دیباجه

حروف بدایع حمد وثنا وظروف معانیٔ سپاس بی احصا اول
منشیٔ اسالیب مشاعر وحواس ومرتب صحایف تکوین واساس
جل شانه حضرتلرینك درگاه عظمت پناهلرینه عرض
فرائد عبودیت وایفای وجیبهٔ رقیته موضوع ومخصوصدرکه
بوجرائد ممکنات انك مداد کلك قدرتیله صورتیاب سواد واملا
وشو اوراق حکمتخانهٔ کائنات بنان صنع ربوبیتیله مآل ارای
ترکیب وانشا اولدی • والفاظ ومبانیٔ صلوة وسلام اول
مشیمهٔ شیمهٔ بلاغت وصدفچهٔ لآلیٔ فصاحت اولان خاتمهٔ
رسالهٔ رسالت حضرتلرینك بارگاه شفاعت دستگاهلرینه
نعوت لایقه صرف واداسنه منحصر ومقصوردرکه نسخهٔ
فاخرهٔ فطرتلری وسیلهٔ اسیلهٔ کون وایجاد وعبارهٔ بارعهٔ
نبوتلری استطلاع غوامض حق وحقیقته فصل الخطاب
هدایت وارشاد اولدی • وتعبیرات ترضیه وتکریم
وتلمیحات وتلمیحات تحیه وتفخیم اول آل واصحاب خیرالبریه یه
معروض ومعطوفدرکه هر برلری نیجه نیجه دقایق دینیه

وحقایق شرعیه‌یی ناطقهٔ درربار سعادتدن کوشوارهٔ سامعهٔ
امته واسطهٔ قرع وایصال اولدیلر . بعدذا بیانه حاجت
اولمدیغی اوزره فن جلیل کتابت تداول معاملاته خدمت
واسباب موجبهٔ تمدنی استحضاره وساطت ایلدیکی جهتله
تحصیل واکتسابی جمله‌یه لازم وعلی الخصوص حکومت سنیه‌نك
قوهٔ اجرائیه‌لری دیمك اولان اصناف مأمورینه الزمدر .
لکن علم مزبور امور وجدانیه‌نك تصویر وترتیبندن باحث
بولندیغی حسبیله تدرس وتعلمك برقاعدهٔ اساسیه اوزرینه
ابناسی وضع طبیعیسی اقتضا سنجه ممکنسز کبیدر . فقط
بونکله برابر برطاقم قواعد واردرکه انلره رعایت سایه سنده
تراکیب کلامیه‌نك سقامتدن سلامتی واطراد افاده‌نك خللدن
حفظ ووقایتی جهتلری ممکن وحاصل اولور . حتی کرك
عرب وفرس وکرك سائر ملل افرنجیه لسانلرینك طبیعت وشیوه‌سنه
تطبیقاً بو مقصده خدمت آرزوسیله برچوق کتب متنوعه
تألیف وتدوین ومباحث کثیره درج وتبیین ایلمشلردر . نه چاره‌که
لسان عثمانی اوزره اولوله براثر وضع وابقاسنه هرنه سببدن
ایسه شمدی‌یه دك ادبای اسلاف طرفندن رغبت وهمت اولنمامش
وادبیاتمزك بوقسمی که مصدر انتشاری اوله‌جق ایدی نصلسه
مسکوت عنه بر اقلمشدر . اشته عاجزلری یعنی عساکر
شاهانه قائمقاملرندن مکتب فنون حربیهٔ جناب ملوکانه
کتابت خواجه‌سی السید سلیمان حسنی قوللری اثنای
تدریسده لسانمز ادبیاتنه مخصوص بویله برکتابك لزوم
وجودنجه درکار اولان احتیاجی حس ومشاهده ایدرك ترتیبی

تصورنده بولندم ایسه ده نقدانیٔ بضاعه برارالق باعث تردد اولدی ایدی . لکن مؤخراً اومثللو تصوراتك قوه دن فعله بروزی ولوجزئی اولسون ابنای وطنی مستفید قیله جغی جهتله ارباب کمال طرفندن تصل اولسه مظهر طعن وتقبیح اولیه جغی وعلی الخصوص آثار ادبیه نك نقایص و قصورینی ادبای عصرك اقدامات متوالیه سیله مرور زمان استکمال ایده بیله جکی مطالعه لری بنه افکارمده ثباتمی توصیه واستلزام ایدرك اقتدار عاجزانه مك فوقنده بولنان امر عظیم مذکوری عهدهٔ بی کفایتمه المغه جسارت وکمالات انسانیه یه لازم اولان علوم ومعارفك اسباب سهولتنی استحضاره مقصور دیمك اولان بویله برزمان ترقی نشانده که نسخهٔ نفیسهٔ شان وشوکت ودیباجهٔ رسالهٔ شکوه وسلطنت شوکتلو مهابتلو پادشاه فاروقی شیم وشهنشاه اسکندر حشم ((سلطان عبدالعزیز خان)) حضرتلرینك ایام فاخرهٔ سلطنتلریدر قوللریده عاجزانه براثر ارائه واحداثنی آرزو ایتدم . وکتب ادبیهٔ عربیه دن مثل السائر و ایضاح المعانی وفارسیدن مناظر الانشا نام کتابلری ولسان فرانسویدنده امیل لفرانقك لیترا توری نامی آخذ اتخاذ ایدرك وسائر مؤلفات ادبیه دنده بعض مباحث اخذ ودرج ایله رك اشبو ((مبانی الانشا)) نام رسالهٔ عاجزانه می بالترتیب سرعسکر عدو تدمیر وسپهسالار ارسطو تدبیر دولتلو عطوفتلو حسین عونی پاشا حضرتلرینك حضور معارف نشورلرینه عرض وتقدیم ایلدم . لکن کرك جمع وترتیبی وکرك انشهٔ مقتضیه سنك تتبع وتطبیق خصوصلرنده وارستهٔ

تعریض بولنان مشکلاتنده نقصانی اقتدار عاجزانه‌مدخی انضمام
ایدرك برچوق خبط وخطا واقع اولمش ایسه‌ده امالهٔ نکاه
رغبت بیوراجق ذواتدن اصلاح و تصحیحنی رجا ایدروهمده
اصل مقصد عاجزانه‌م شو وادیده برچیغیر آچمق اولدیغندن
ارتق اکمال نقایصنی اصحاب بضاعه‌نك تهززخامهٔ ادباسنه
ترك واحاله ایلرم

(*) مبانی الانشا (*)

(بسم الله الرحمن الرحیم)

علم انشا بلیغ وفصیح اولمق وعبارات مستحسنه سی اهل قلم عندنده معتبر ومرعی اولان آداب واداتی شامل ومقامنه منطبق بولنمق شرطیله کلام منثور یازمه نك اصول وقواعدندن بحث ایدن علمه دیرلرکه علم مذکور افکارك معرفی وتصوراتك صورت خارجیسی واذهانك واسطهٔ تعاطیسیدر . ابواب علوم وفنونه مدخل ومفتاح واصحاب حل وعقده هادی ومصاحبدر . آنکله مدا اولهٔ تصور اولنور وتعاطیٔ افکار قلنور . نطق بنی بشره معطیهٔ قدرت ایسه انشاده آثارینی ارائه وابقا ایچون هبهٔ طبیعتدر .

وعلم ادبکه لفظ وکتابت جهتیله خلل وخطادن توقی ایلمکلکك منهاج ومنوالنی ارائه وتعیین ایدن انواع مباحثی شاملدر . ومزایای مقالك سلاست وآیله تراکیب صور وامثالنی معلن برفن کاملدر . تمرینی صددنده اولدیغمز اصول

انشانك

انشانك حيثيت كمال وتناسب اندام وحالنه واسطه ودالدر . شو جهتله اواقسام فنونه ده اطلاع لازمدركه علل غائيه سندن اولان آثار كلاميه ممدوح ومرغوب اولسون . اقسام مذكوره‌يى علماى فن شووجه آتى اوزره تقسيم ايتمشلردر لغت صرف اشتقاق نحو معانى بيان وبديع عروض وقوافى اشته فنون ادبيهٔ مذكوره كتابت وانشانك تحصيلنه آلت وعلوم شرعيه وفنون عقليه وسير وقصص امثالى علوم ايسه اكمال وترقيسنه مدار وعلتدر . الحاصل كاتب ومنشى اولان كمسه لسانه مخصوص ادبيات ايله علوم وفنون متداوله‌يه وبرآز ده تواريخ ومحاضراته وقوف واطلاع حاصل ايدرك لازمكلان بضاعه‌يى ايدنمليدركه قولنده متانت فكرنده سلامت سوزنده رصانت قريحه‌سنده وسعت حاصل اولسونده مالكى اولديغى حسن طبيعتك موضوعنه خدمت ايتسون . ديمك استرمكه حسن طبيعت جواهر معرفتله ده تزيين وتحليه قلنمليدر .

بوبديهيدركه ايوياز مه نك شرط اولى ايو دوشنمكدر فقط بو دوشونش ماده ومآلك كوزجه حفظ وتلقيسنه متوقف واوده حاوى اولديغى اجزاى مختلفه ايله استيناس وائتلافه منوطدر بويله تفرعات مواده اطلاع ايسه انجق معلومات مبسوطه‌يى اكتساب ايله اولور .

ادباى اسلاف كلام ايچون درت نوع مراتب اعتبار واثبات ايتمشلردركه قريحه ومعلوماتك درجات متفاوتهٔ اتساعيه‌سى بوانقسامى استلزام ايتمشدر .

مرتبهٔ اولی بی احرازایدن کلام اولدرکه صورت ومعنا ومباحث مؤدایی جامع وسلاست افاده ایله برابر روح افزا ونشئه بخشا اوله رق صفحهٔ مقالنده انوار معانی لامع بولنه .

مثال «مائدهٔ فائده سی کرسنکان علم وادب ملته شامله وعائده وعلت غائیهٔ تأسیسی بیت الشرف تسهیل انتشار معارفه اساس وقاعده دیمکله بایسته وهر درلو مدح وستایشه شایسته اوله رق بودفعه منفعت بخش ظهور اولان مجموعهٔ فنون لسان وملتمزده بوجنس آثار نافعه ورسائل مفیدهٔ موقته نك برنجیسی اولدیغندن»

(مجموعهٔ فنون — التفاتنامهٔ علی پاشا)

مثال «پرتوذکانوع بشرك باشنه قونمش برنورانی همادرکه سایهٔ سعادتنی تعمیم ایده جك واسطه بولنمز الاکه لزومی قدر نهال مطبوع الاندامی حکمنده اولان صحایف مطبوعه نك وسعت وانتشاریدر . شهبال دکل او بربرات اقبالدرکه هرقنغی ملته مقارن اولسه رفته رفته ظلم جهالتك زنجیر اسارتندن آزادینه حجت اولور .» (تصویرافکار)

ایکنجی مرتبه ده بولنان کلام اولدرکه ظاهری حسن الفاظ وعبارات ایله مشحون وتجنیسات وترصیعات ایله مزین ولکن معناجه بی روح وجان بولنه .

مثال «سلطان هفت اقلیم زرین دیهیم آفتاب شبستان عنبرین تتق حریم غروبه شتاب کوسترمش ایدی .

﴿صاحبقران﴾

صاحبقران نو تسخیر جهانکه صبح باهر البرهانندن کابندر صدرافقده جم کبی مربع نشین پایگاه استقلال اولنجیه دك اول روبه صفتان فیفای خذلان رقود وعقودی ترك ایدوب امضای عزمه ساعی اولدقلری مساعیٔ فاسده مهمنه اقامت اسباب احتیال ایله تقویت ویره رك تقدیم مهمات کارزارده اشتغال کوستردیلر» (شفیق نامه)

اوچنجی مرتبه‌ده بولنان کلام اولدرکه کندوسنده معنا ومتانت اوله لکن صور الفاظی زینت ادبیاتدن عاری وصنایع شعریه دن بری بولنه .

مثال «عالمده علم ومعرفت کبی بر شرف ومزیت اوله‌مز و انسانك مطالب ذاتیه‌سنك اسباب تحصیلیه‌سی صنایع ومعارفدن بشقه برشیله حصول بوله‌مزونیه دائر اولور ایسه اولسون وهرنه‌ده بولنور ایسه بولنسون هنر ومعرفتك قدر وقیمتی انکار اولنه‌مز . بوکوردیکمز سامان وانتظام احوال انام وحسن معاشرت خواص وعوام هب هنر ومعرفتله حصوله کلمش بر اثردکلمیدر ومشهودمز اولان بونجه محاسن امور وصورت آسایش وحضورك نظر امعان یله باقیلوب میزان دقت حقیقت شناسی‌یه اورلدقده دانش ومعارفدن بشقه برسببی وارمیدر» (مصطفی رشید پاشا)

امثال «برشیئك فسادی بیلنمدیکجه اصلاحی تصور اولنمدیغی مثلو

برکمسنه جهلنی اعتراف ایتدکجه تحصیل علمه ابتدار ایلیه جکی قضایای مسلمه دندر . بناءً علیه اکتساب کمال واستحصال وسائل حسن حال ایتمك استیانلر اول امرده کندی نقصان وقصورلرینی تحری ایدرلر . فقط اکثریا انسان حین طفولیتندنبرو مألوف اولدیغی عادات واخلاقك حسن وقبحنی تمییزدن عاجز اولدیغندن ارباب رشد ورویت بوکیفیتك حقیقت حاله اطلاعه پرده کش حیلولت اولدیغنی بیلهرك بو بابده سائرلرینك اخطارات خیرخواهانه‌سنی غرض وحقارته حمل ایتمیوب برکلام حقیقت اتسام هرکیمك لساندن صدور ایدر ایسه ایتسون (لاتنظر الی من قال بل انظر الی ما قال) قاعده سنجه‌قائله باقیه‌رق مقولی سنجیده دقت واعتبار ایلیه‌لر»

(منیف — مجموعهٔ فنون)

دردنجی مرتبه‌ده بولنان کلام اولدر که کندوسنده صورت ومعنا بولنمیوب بلکه هرزه وهذیاندن عبارت اوله .

مثال .... الخ

صناعت تألیف کلام کنده بحثنده اولدیغمز فن انشانك موضوعندن عبارتدر . شو مجله ده برمقدمه وایکی مقاله ایله تعریف وتبیین قلنه جق ومقالهٔ اولی صنایع لفظیه ومقالهٔ ثانیه صنایع معنویه‌دن عبارت اولوب شعر ایله شعرائك موضوع واقسام واوزان وابحارینی بیان ایدر برده لاحقه تذییل وبعض فوائد شتی دخی علاوه اولنه جقدر .

﴿مقدمه﴾

﴿مقدمه﴾

مقدمه یدی فصلی مشتملدر (١) کلمه وکلام وآنلره متفرع صور واقسامی بیلدیرر (٢) خواص کلامی بیان ایدر (٣) شرائط کلامی تعداد ایدر (٤) حقیقت ومجاز واقسام مجاز ایله کنایه وتشبیهدن بحث ایدر (٥) فصاحت وبلاغتی تعریف ایله اقسامنی بیان ایدر (٦) ترکیب ایله انواع مشتمله سندن بحث ایدر (٧) ارکان کتابت ایله اصول انشایی تعریف وتبیین ایلر .

﴿فصل اول کلمه وکلام بیانندهدر﴾

کلمه معنای مفرده وضع اولنان لفظه دیرلر اتمك صو کلك کبی .

لفظ انسانك اغزندن نطق طریقیله چیقان ویاخود چیقمش حکمنده بولنان شیئه دیرلر طاغ باغ کوردی کلمه لریله او سن بن ضمائر بارزه سی وکذلك معانیٔ مذکوره یی افاده ایدر ضمائر مستتره کبی .

وضع برشیئی برشیئه تخصیص اتمکه دیرلر نقض شیٔ اول اطلاق ویاخود احساس اولندیغی وقتده آندن شیٔ ثانینك فهم اولنمسی لازمدر . مثلا قیرمق دینلدکده آندن قیرمق معناسی ویاخود فعل مخصوص منفهم اولمیدر .

اکر برکلمه ظاهر اولوب برشیئه دلالت قیلارسه ووضع ایله موضوع لهنده خاص اولور ایسه اکا علم دیرلر موسی جعفر استانبول طونه کبی .

اکر وضع عام وموضوع له خاص اولور ایسه اکا اسم اشارت وموصول دیرلر شو بو اویله که شویله که کلمه لری کبی .
اکر اول کلمه ظاهر اولیوب ده افعالده تقدیر اولنان او سن کلمه لری کبی مستور اولور ایسه اکا ضمیر دیرلر .
واکر برکلمه نك معناسی شخص واحده منحصر اولیوب برنوعك افرادینه عام وشامل بولنور ایسه اکا جنس ومتواطی دیرلر انسان قیون اغاج کبی .
مفرد برلفظدرکه اول لفظك جزئی معناسنك جزئی اوزرینه دلالت ایتمیه الیاس اورمان صو کبی .
اکر ایکی کلمه برمعنا ایچون موضوع اولور ایسه آنلره مترادفان دیرلر صیجاق اسی آیدینلق ایشیق کوپك ایت محبت مودت کبی .
اکر ایکیدن زیاده کلمه بر معنا ایچون موضوع اولور ایسه اکا الفاظ مترادفه دیرلر مثلا دونکل بش بیق معاینه مشاهده رؤیت بصارت کبی .
واکر برکلمه معانئ کثیره یه دلالت ایدر ایسه یعنی برقاچ معنا ایچون موضوع اولور ایسه واول معنالردن هربرینه وضع اولی اوزره دلالت قیلر ایسه اول لفظه معنایدن بهرینه نسبتله مجمل وجمیعسنه نسبتله مشترك تعبیر ایدرلر . صورمق بیتمك کوز یتی کلمه لری کبی که صورمق هم امك وهمده سؤال ایتمکه و بیتمك هم نشو ونما وهمده انتها بولمغه اطلاق اولنور .
و کذلك کوز کلمه سی چشم وصو پیکاری و ترازونك برقطعه سی

ودها سائره معنالری شامل اولدیغی کبی یمنی هم باشده صاری یلان.
رنکلی بزه وهنده معهود ایاق قابنه دینور.
واکر بر لفظ وضع اولدن مهجور اوله رق آخر معنایه
دلالت ایدر ایسه اکا منقول دیرلر کلمه کبیکه لغتده جرحه دیمك
اولوب فقط مؤخراً لفظهٔ واحدهیه اطلاق اونمشدر.
واکر ناقل عرف خاص اولور ایسه و برلفظی وضع اولندن
کندی اصطلاحلرینه نقل ایدرلر ایسه اکا حقیقت عرفیهٔ
خاصه دینور دنك بغدای کبی.
واکر نقل بر جماعته مخصوص اولمیوبده عامه‌یه منسوب
اولور ایسه اکا حقیقت عرفیهٔ عامه دینور. میمونجق دونم کبی.
اکر نقل الفاظ برعلاقه ومناسبته مبتنی اولمز ایسه
او کلمه‌یه مرتجل دیرلر تیور وطورسون کلمه‌لری کبی که
بری معدن معهود ودیکری طورمق فعلنك امر غائب
صیغه‌سی ایکن ایکیسده اعلام اشخاص اولمشدر.
کلام اسناد ایله متصف شول ایکی کلمه‌یه دیرلر که کلمتین
مذکورتین مخاطبه بر صحیح سکوت افاده ایلیه یوسف کلدی
سن کیت جمله‌لری کبی.
اسناد مخاطبه فائدهٔ تامه حاصل اولوب کلام آخره منتظر
اولمیه‌جق صورتده جزئیندن برینی آخره نسبت ایتمکه دیرلر
کتابی آل ابراهیم اویوریور جمله‌لری کبی.
کلام ایکی قسمدر برینه انشائی ودیکرینه اخباری دیرلر
کلام اخباری ازمنهٔ ثلثه‌دن برنده یا نسبت ثبوتیه
ویا نسبت سلبیه ایله خارجده نسبتی اولان کلامه دیرلر استر

اول خارجده مطابقتی اولسون استر اولمسون جعفر طوریور
سن بغداده کیت جمله‌لری کبی .
بو کلام اخبارینك صدقه و کذبه احتمالی واردر و کلام اخباریدن
مخبرك مقصودی یا بر حکمی و یاخود کندونك بر حکمه عالم
اولدیغنی مخاطبه اعلام و افاده ایتمکدر واکر نسبت کلامیه
نسبت خارجیه‌یه مطابق اولور ایسه کلام صادق واکر
مطابق کلمز ایسه کاذب اولور .
کلام انشائی خارجه نسبتی اولمیان کلامه دیرلر استر
ایسه اول نسبتك خارجه مطابقتی اولسون استر سه اولمسون
و کلام انشائینك خارجه نسبتی اولمجه صدق و کذبه‌ده
احتمالی اولمز کیدر میسك سن اسکداره کج کبی
اشبو کلام انشائی دخی برشیئی طلب ایتك اوزره دلالت ایدر ایسه
ایکی قسمدر اکر مقصوداتدن ذهنده برشیئك حصولی
مطلوب اولنور ایسه اکا استفهام دیرلر فلان آدم اویومیدر کبی
و اکر مقصوداتدن برشیئك ذهنده حصولی مطلوب اولمز
ایسه اول وقت کلام مذکور یا مقصوداتدن برشیئك
خارجده حصولندن و یاخود عدم حصولندن عبارت
اولور اکر مقصوداتدن برشیئك خارجده حصولی مطلوب
اولوبده بو طلب استعلا ایله اولور ایسه اکا امر دیرلر فلان
آدمی کتور کبی .
واکر طلب مذکور تساوی ایله اولور ایسه اکا التماس
دیرلر بو بابده لطف و همتکزی استرز کبی
واکر طلب مذکور خضوع و عجز و نیاز ایله اولور ایسه

اکا دعا دیرلر شونی قوللنه احسان وعنایت ایله کبی
واکر مقصود ذاتدن برشیئك خارجده عدم حصولی مطلوب اولوبده بوطلبده استعلا ایله اولور ایسه اکا نهی دیرلر اوزایه کتمه کبی .
واکر طلب مذکور تساوی ایله اولور ایسه یینه التماس وعجز وخضوع ایله اولور ایسه دعا تعبیر اولنور بومعامله ده بولنمامکزی رجا ایدرم کبی .

﴿قطعه﴾

«بد خواهلره الهی رفعت ویرمه»
«بد اصل النه رشتهٔ فرصت ویرمه»
«بالطبع معارف اهلنه دشمن اولور»
«ارزال فرومایه یه دولت ویرمه»

(نابی)

واکر کلام انشائی برشیئك طلبی اوزرینه دلالت وضعیه ایله دلالت ایتمز ایسه اکا تنبیه تسمیه قلنور وقسم وندا دخی بوقسمدندر بر دها کورمیم والله ای یوسف کبی .
اسناد ده کرك اخباری اولسون وکرك انشائی اولسون ایکی قسمه منقسمدر برینه اسناد حقیقی ودیکرینه اسناد مجازی دیرلر
اسناد حقیقی اول فعلی یامعنای فعلی کندی فاعلنه اسناد ایتمکدر فلان آدمی فلان آدم اولدردی یاخود فلان کمسه خسته اولدی کبی .
اسناد مجازی فعلی کندی فاعلنه اسناد ایتیوب ملابسنه اسناد ایتمکدر واول فعل یامعنای فعل انك ایچون وضع وبنا قلنمامش اولمقدر . فلان پادشاه بورایه برقلعه یاپدی وترجمهٔ

تماقده موسم ربیعك تهیئه ایدوب وقت خریفك بذل ایلدیكی میوه‌لره دیندیكی كبی كه پادشاهه قلعه انشاسنی وكذلك موسم ربیعه میوه تهیئه‌سنی اسناد اسناد مجازیدر چونكه قلعه‌یی عمله یاپدیغی كبی میوه‌یی‌ده دكل فصل ربیع بلكه قدرت بالغهٔ صمدانیه خلق وتهیئه ایدر .

﴿ فصل ثانی خواص كلام ﴾

انشا ایچون علی الاطلاق ایكی نوع خاصه دوشنیلور كه بری عمومی ودیكری خصوصیدر . عمومی اولانلر فن انشانك تأسیس وابداع ایتدیكی جهتله ثابت وخصوصی اولانلر مقصده تابع بولندقلری جهتله متغیردر .

﴿ خواص عمومیه ﴾

خواص عمومیه دن برنجیسی وضوح كلامدر یعنی بیان و افاده اولنه‌جق ماده نك مخاطبك تكلفسزجه آكلایه‌جغی صورتده بولنمسیدر بوده معانیٔ مبهمه ایرادندن وفهمی تصعیب وتعقید ایدر استعارات استعمالندن ومراتب كلامیه‌یی تقدیم و تأخیردن وجمله‌لری تطویلدن مجانبت ایله اولور .

وضوح كلامه مثال «نزد خداده یلان مردود و مرتكبی منفور و مطرود در . طریق استقامتدن قبول انحراف وتفوه خلاف ایده‌میه‌جكمدن بیهوده الحاحی زیاده ایتمیكز تربیه اولدیغم مسلكده كیدر وبو یولده فدای نفس ایدر ایسه‌م امثالمه عبرت بخش اولورم .»

(یوسف كامل پاشا — ترجمهٔ تلماق)

﴿ مثال ﴾

مثال «افراد بشره كوره بدنى دائرهٔ انسانيت اولديغى ايچون وقايه لازم ايسه وطنى مركز مدنيت بولنديغى ايچون حمايه الزمدر.» (تصوير افكار)

معانئ مبهمه ايرادى مناسبتيله وضوح كلامك منتفى اولديغنه مثال «پيام دروغ و كلام بى فروغى سمع رضا بر له اصغا بيورلمدى.» (عبد العزيز — سليمان نامه)

فهمى تصعيب و تعقيد ايدر استعارات استعمالندنا شى وضوح كلامك منتفى اولديغنه مثال «جنك آزمايان نجسته مسالك كزيده روبه فريب احتياله سالك اولوب مقدما تصميم اولنان رأى مستقيم اوزره ايكى شق اولوب فريق كفرهٔ بى توفيق عرق دريا سنه غريق اولدى. سر بازان سپاه اول كراهلرك آردين آلوب انعكاس كاس تخيلارين كورمك ايچون نوك سنان جانستان وخدنك مجلا پيكان ايله قفالرندن روزنه آچديلر.» (عبد العزيز — سليمان نامه)

مراتب كلاميه نك تقديم و تأخيرى مناسبتيله وضوح كلامك منتفى اولديغنه مثال «بو مقدمهٔ دلپسندن مقصود عبد صداقتمند مجرد تحديث نعمت ضمننده دولت عليهٔ ابد مدتك صداقت واستقامتى شعارى اولان بنده لرى حقنده على الدوام كرم و عنايت منعام متعاقب الوقوعى اولديغى اعلام و افهام نيتيله امتداد عمر دولت وازدياد شان و شكوه سلطنت شهنشاهى ايچون استجلاب دعوات اجابت آثاره وسيله امنيه سنده

اولدیغی بی شائبهٔ ریب وریا وبی ملاحظهٔ مأمول ومتمنا اولدیغی جناب دانای سرائر ضمائر جل شانه حضرتلرینه معلوم وهویدادر . (تاریخ عزمی)

جمله لرك تطویلی مناسبتیله وضوح کلامك منتفی اولدیغنه مثال «حکمت حقله برطرفدن مسقولو خارج بارای قدرت تکالیف بارده ایله اعصاب صبره مورث رخاوت وبرطرفدن نمچه لو دخی مضافات بغداندن بوقانیه (اوسترياده کائن اردل ایالتی) قطعه سنه مدایادی طمع وآز وطونه نك اوته یقاسنده اولان اماکن وبقاعه دیدهٔ حرص وشرهی باز ومسقولوکبی بحرینده اجرای سفائن دعواسنه آغاز ایلدیکی اندام سکون وآرامه تزلزل نمای حیرت اولمغله ارکان دولت عقد انجمن مشورت ایدوب نمچه لو ایله روسیه متفق وهر قنغیسنه اعلان حرب اولنسه آخرك رفع لوای خصومت ایده جکی متحقق اولوب بویله ایکی دشمنه بردن جواب تدارکات قویه یه محتاج ایدوکی بی ارتیاب اولمغله ترتیب لوازم سفریه وتجهیز طوائف عسکریه یه وفا ایده جك نقودك موجود اولمدیغی مشهود اولدیغندن قطع نظر وفاداریٔ عسکر اقدم لوازم سفر اولوب سفر سابقده ایسه عسکرك حالی مضبوط وپای مقابله وثباتلری سلسلهٔ قرار ایله مربوط اولمدیغی معلوم ودشمنلرك اجناد اطاعت اعتیادلری کوندن کونه فن حربیده اکتساب مهارت ایلدکاری مجزوم اولمغله شمدیلك سمت مدارا مسلوك وبعنایة الله تعالی اخذ انتقام خصوصی تکمیل عده وتنظیم

نظـام ایدنجـه‌یه قدر متروك اولمسـنی بعض عقلا ترجیح و بونقصانیله سفر موجب خطر اولدیغنی تصریح ایلدکلرنده صدراعظمك زعمنه کوره اعلان حرب وقتال وسیلهٔ اعتلای درجهٔ استقلال اولدیغندن وقوع سفره تهالکی عنان ربای توسن تمالکی اولوب خلافنده اولنلره صور تمای اغبرار وبلکه ناخن عتابله چهره خراش آزار اولدیغندن هرکس خائف وترسان وضروری سرفرو بردهٔ کریبان کف لسان ایلدکلرندن مقتضای شیوهٔ قدرایکی طرفه سفر مقرر اولمغله بیك ایکیوز برسنه‌سی ذی الحجه‌سنك غره‌سنده نمچه ایلچیسنه ارائهٔ طریق حط وترحال وروسیه ایلچیسی دخی برمعتاد قدیم یدی قله‌یه ارسال اولندقدنصکره تنظیم ادوات وتتمیم مهماته اکمال لوازماته اشتغال اولندی.» (تاریخ عاصم)

وضوح کلامك انتفاسـی ایکی نوع خطادن منبعث اولورکه آنك برینی فکره ودیکرینی تعبیره اسناد ایده‌بیلورز یعنی بری سقامت افکاردن واو بریده ادارهٔ کلامده عدم اقتداردن نشئت ایدر. فکرك خطاسی یایازیله‌جق شیئ اکلایه‌مامدن ویازاکت ایده‌یم وکلمات رقیقه قوللانه‌یم هوسنك اساس ومقصده غلبه سندن ویا افکار عمیقه کوسـتره‌یم زعم وسـوداسـنه انهماکدن ویایازیلان شیئ هرکس اکلامسون ملاحظهٔ ناهموارینه ذهابدن ویاخود عوامه معرفت ابرازی آرزوی خامنه دوشه‌رك برطاقم تکلفاتی التزامدن ظهور وتولد ایدر. تعبیرك خطاسی قضایای سنجلك قاعدهٔ منطقیه‌یه منافی ومراتب

کلامیه‌نك یاکلش ونسق وانتظامسز بولنمسندن وکلمه‌لرك معنای ماوضع لهلرنده قوللانلمامسندن ونسج کلامده تعقیدی باعث تعبیرات مجازیه بولنوب بعض مرتبه‌ده قپانیق افاده‌لر درج واستعمال ایدلمسندن حاصل اولور .

﴿خالصت وخصوصیت کلام﴾

خالصت کلام طوغری افاده ایتمك یعنی قاعده و یاشیوهٔ لسانك مساعد اولدیغی کلمات وجناس وتعبیرات ایله تبیین مرام ایلمکدر . مثال «بومعلومدرکه منصب ومأموریت امانت وعاریت اولمسه الدن کتمز وبقاسی اولسه بشین بکا انتقال ایلمزدی و برده اولجه حدسیات سابقه ایله توطین نفس ایتمش اولدیغمدن غیری بعض جهتلرله کندومده یأس وفتور بولدیغمدن انفصالمدن غمناك اولمامق لازمکلور ایدی لکن دولت علیه‌یه بوش بوشنه عارض اولان ذل ونقیصه‌دن داغ بردل اولدیغمدن ماعدا سرور وکدر وخار ونشئه نه اولور ایسه اولسون هرشیئك الك ابتدا کوریلوب بیلنانی نفوس بشریه‌ده واقع وتأثیر وتأثری ابلغ اولوب خصوصا عزل وانفصالم حقد وحسد وداعیهٔ تفرد بلاسیله مصلحتی بوپره سدیه کتورنجیه قدر چالیشوب هم خصم وهم حاکم اولان وسامعهٔ عالم سیئات عظیمه‌سیله طولان . . . . یادکارینك سوزیله وقوعبولدیغندن تذکرهٔ سامیه‌نك ورودنده مغموم ومکدر اولمدم دیسم یلان اولور .»
(عاکف پاشا ـ تبصره)

﴿خالصات﴾

خالصت کلامده اطراد افاده‌یی خللدن وقایه و خطای ترکیبدن اجتناب ایله اولور .

اطراد افاده ایسه لسانك الفت ایتدیکی کلمات اجنبیه‌یی قوللانمغله وکلمه‌لری وضع اولندقلری معنالرك خلافنه آلمغله وایرادی شیوهٔ لسانه مخالف بولنان کلماتی بربره جمع ایتمکله خلل بولور .

خطای ترکیبده قاعدهٔ صرفیه ونحویه‌یه دقتسزلکدن متولد اولور .

کلامده خالصت بولنمق ایچون جمله‌لر برطرز مستقیم اوزره تنظیم اولنملیدر یعنی سلسلهٔ افکار بربرینی تعاقب ایدر صورتده نسق واحده ربط ایدلملی وهرفقرهٔ کلامیه ماسبقنك ملایم وتابعی بولنملیکه معنای مقصوده انتقال ایچون فهمه سهولت کلسون

مثال «مآثر جلادتده فرید اولان شهزاده ییلدیرم بایزیدك بارقهٔ شمشیر غیرتی دشمن آلایلرینك اثر کثیف تسلطنی پاره‌لیه‌رك مظفریتی بزم طرفه تأمین ایلدی . فقط اسلامك سلاح ظفرندن جریحه دار کین اولمش برعدوی سربکمینك خنجر احتیالی ملتك مراد مشخصی اولان خداوندکار غازی‌یی شهید ایتشدر . مؤسسلریمز افنای وجود ایله احیای دولت ایتدیلر . ملکمزك هرقبضهٔ خاکی برشهیدك اجزای وجودندن بدل قالمشدر دینیله بیلور . دشمن ایسه بو خیانتله عثمانلولری داغدار تأسف ایتمکدن بشقه برفائده کوره مدی زیرا مراد اول شهید اولدی اما پادشاه ییلدیرم بایزید اولدی .» (دورق استیلا)

خصوصیت کلام کلامی کندو سنه مخصوص کلمه‌لر ایله افادهٔ ایتمکدر وبویله کلمات خصوصیه ایله افاده اولنان کلام افکاری تمامیله اکلاتدیرر. اکر کلمه یتم مخصوص اولور ایسه افکارده یارم اکلاشیلور. اکر کلمه‌نك اوکلامه اختصاصی اولمز ایسه افکارده هیچ اکلاشلمز وبویله کلمات مخصوصه‌یی بولمقده صعوبت دخی اکثریا کلمه‌لرك معنالرینك بربرلرینه مساوی کبی کورنمسندن نشئت ایدر که نفس الامرده بر لسانده حقیقةً مترادف کلمه بوقدر فی الواقع السنه‌ده اویله کلمه‌لر واردر که بربرینه بکزر ومعنالری فرق اولنمز کبی کورینه‌رك بری دیکرینك یرینه بعضیکره استعمال بیله اولنور فقط بونه بهرینك کندوسنه مخصوص مقام ومعناسی واردر.

مثال قورقاق. اورکك. اوتك آلیق. چالیق. دلی. چیلقین هیچ طتمدم. هیچ آلدرمدم. هیچ قولاق آصمدم مودت. محبت. عشق. علاقه. تعلق بغض. عداوت حب. وداد. خلت. ابتهاج. حبور. فرح فرح. سرور. طرب. فرج. راح. نشاط شفاعت. تشفع. ضراعت. تضرع. ابتهال. تمنی رجا. نیاز. استرحام استعطاف. ترجی. التماس. امل. کبی

و منشی اولان کمسنه معنای مقصودی ملاحظه ایدرك الفاظ کلامی اومعنایی اداء تمنده ایراد ایتملیدر وهر کلمه‌یی مقام مناسبنده استعمال ایلملیدر لاغر. سیسقه. زبون. جوف. بطن شهد. عسل. قلب. فؤاد تلاوت. ترتیل. قرائت

کبی

کبی بونلر کرچه برمعنایه دلالت ایدرلر فقط محل استعماللری آیرودر.

﴿انسجام واتساق کلام﴾

انسجام کلام سمعه ملایم وخوش کلەجك وحسن ترتیبنده لطافت بولنەجق وجهله تناسب کلماته رعایت ایتمکه دیرلر. بوانسجام کلام کلماتك انتخابنده اولمیوب بلکه تنظیمنده در.

مثال «اول ماه منیر بطحا مسیر مانند شمع دلفروز برکوشه ده اوتورمش ومشاطهٔ جرب دست طبیعت رخسارهٔ ملکسوزینه کلکونهٔ تغیر سورمش. افتاب نور بخش عالم اکابر پرتو دیکر صالمش که کمتر نظاره سنه طاغلر مجنون اولمش واهوی پری کیرمردم شکاری دشت وردی اواره قیلمش نرکس دور بینلرین باغچهٔ خرد فرسای اسمانه دیکمش. بن وشوهرم بی وقفهٔ اختیار خاکپای میمنت احتواسنده دوشوب اول خاتم یمن سعادتی اوپدك سینه مزه باصدق وداعیهٔ تغیر بشره دن سؤال ایتدك.» (سیرویسی)

﴿مثال دیکر﴾

«اوییلان قاویلی فرمایشی دون بن آلدم
«تازه سموز ایچون اطرافه خبرلر صالدم
اشته بیرامده کلوب چاتمده شاشدم قالدم»
نه یپایم آی افندم آبنم سلطانم»
«صباح اولسون بولنور ایتمه ستم بیهوده
«هله یارین بقالم بزده اولان موجوده

یوق سنك استدیککك عنتر یلك چارشوده »
نه پهایم آی انندم آبنم سلطانم »

(واصف)

انسجامده اوچ نوعدر ١ انسجام کلمه ٢ انسجام جمله ٣ مطابقت کلام .

انسجام کلمه کلمه‌یی سمعه ملایم کله جك وجهله تنظیم وانتخاب دیمکدر بوده حروف ثقیله‌یی حاوی کلمه‌لری جمعدن وحروف ثقیلهٔ مذکوره‌یی یان یانه ایراد والصاقدن واداتلری توفیرو تکثیردن وعین کلمه‌یی تکر یردن اجتناب ایله اولور یعنی بودقایقه حصر نظر قیلنور ایسه طبیعتله سمعه حلاوت ولطافت بخش ایدلمش اوله جغی جهتله مطلوب اولان انسجام کلام حاصل ایدلمش اولور .

انسجام جمله جمله‌لرك انسجامی کلماتك انسجامنه مربوط واوده تعبیراتك حسن ترتیب واتساقنه منوطدر .

مطابقت کلام کلامك صورت خارجیسنه توفیق وتطبیق وموادك حد وحال طبیعیسیله تقلیدی دیمکدرکه بوده حواس طبیعتك وحرکات وافکار وحسیات ایله تولعات نفسانیه‌نك تقلیدلری اعتباریله اقسام عدیده‌یه منقسمدر یعنی بونلر تقلید اولنمیدر که انسجام کلام وجود بولسون .

﴿ خواص ﴾

خواص خصوصیه

کلامك خواص خصوصیه سی تصویر اولنان مادەنك طبیعتنه کوره تخلف ایدر یعنی مقصده تابعدر مقصد ده اوچ نوع اوزره تخالف ایدر که بری بسیط بری معتدل بریده عالیدر دیمککه کلامك اوچ نوعی واردر.

(۱) کلام بسیط

کلام بسیط تعبیرات وافاداته بطش وشدت وحسیاته علویت وفکره رونق وشطارت ویرمکسزین تکلفسزجه یازیلان کلامه دیرلر دیمککه کلام بسیط زینتدن عاری وصنعت کابتدن بری اولەرق مهمسه مکسزین طبیعتدن توارد وسنوح ایتدیکی کبیجه یازمقدن عبارتدر.

کلام بسیط تکلیفسز مکالمه ومخابره‌ده وبعض وقوعات عادیه مباحثنده ومثللرده ومکتوبلرده حاصلی محضا معلومات اعطاسنه مقصور اولان محللرده مستعملدر

مثال «نهایت بویله بیهوده آه وفغاندن برشی حاصل اولەمیەجغنی درك ایدرك بركون کندیمی طوپلادم وقامت ثباتمه مخصوص کمر غیرتمی بیت *انسان درمر وقوعات نیك وبد* صبرایت کال محنته این نیز بکذرد* حبل المتین حکمتیله تحکیم ایلدم شمدی‌یه قدر برمکتوب آلەمدم ایسه البتده بونك برسببی اولوب مطلقابی وفالق دکلدر دیدم وبوکونکه محرومیتك یارینکی امیددن فراغتی استلزام ایتمیه جکنی جزم ایله طریق صبرو تحملدن عدول ایتمامکه عزم ایتدم.» (فغانامه)

مثال «س انسانك اقدم وظایفی بقای شخصی ونوعیسنه خدمتدر دیورسك بو صورتده تزکیهٔ نفس ایچون اختیار تجرد وعزلت ایلیان مردان باهرالعرفانه نه دیرسك خطاده میدرلر ج بی شك وبالوجوه س عجایب نه صورتله ج خالقك مرادی ترك وتعطیل اولسه ایدی کمسه بی جهانه کتورمزدی س انلر ترك وتعطیل اصحابندن میدرلر ج وظیفهٔ تناسل وتناصرك تارکی واصل طریق تهذیب اخلاقی کوردمیوب کریوهٔ خواب وخیال سالکیدرلر س اصل طریق تهذیب اخلاق ندر ج قوای طبیعتدن الوب هرحالده وجدان صحیح اوزره عمل وحرکت ایلمکدر .»

(پرتو - اطلاق الافکار)

مثال «عجبا کندیسنی کورمك ممکن اوله بیلور می دیدم خفیفجه برخنده ایله . محبوسیت صفتیله کتورلمامش اولسه ایدی دیدی . یاسن محبوس دکلمیسك نصل کورنه بیلیور و بویله ایستدیککك ایله قونیشیورسك دیدم . برآه دلسوز چکوب بن بوبلای مقاومتکدازه دوچار اوله لی طقوز سنه در عفونت هوا وظلام وحیوانات موذیه ایله مشهور اولان سن ژورژ قلعه سنك زمیننده بولنان زندانی تهی یدی سینه متماد یافریاد وفغانمله لرزان ایلدکدنصکره نهایت حقمده برلطف مخصوص اولمق اوزره بورایه نقل اولندم .... الخ»

(ترقی)

مثال «درت کوندر کوریشیله مامسی شوسببه مبنیدر . یکن بازار کونی خانه مده اوتورمقده ایکن دائرهٔ ضابطه طرفندن

سریعاً چاغرلمقده بولندیغمی برپولیس اخبار ومطلقا برابر کوتوره جکنی بیان ایله اصرار ایلدی. کیتمزدن اول سنی کورمکی پك زیاده آرزو ایلدم لکن ممکن اوله مدیکه بش دقیقه رخصت آله یم. نه ایسه کیتدك. پولیس دائره سنك آلت قاتنده بر اوطه یه قویدیلر. ایکی کیجه اوراده هیچ کیمسه یی کورمامك اوزره قالدم. صکره استنطاق دائره سنه چاغردیلر. کیتدك. استنطاقزی بالذات امور ضابطه مدیری اجرا ایتمکه واصلا خبرم اولمیان شیلردن سؤاللر ترتیب ایتمکه باشلادی. موضع سؤال اولان خصوصاتدن ظنمجه برائت ذمتمی اثبات ایلدم. فقط غالبا بر ایکی مسئله ده پك طوغری وخوشه کیتمیه جك بولده اداره کلام ایتدم.... الخ»
(ترقی)

کلام بسیط دخی اوچ صنعت ایله بولنه بیلور.

﴿ (۱) سداجت کلام ﴾

سداجت کلام کلامك ساده لکی دیمك اولوب اوده تعبیراتك لین وملایم اولمسندن ونزاکتیله برابر طبیعی برحالده بولنمسندن عبارتدر.

مثال «دولت علیه دخی بو وجهله اعلان حال ایتمکلکه مجبوردرکه بو قدر وقوعات جریانندنصکره امتیازات مذهبیه ماده سندن طولایی دولت علیه طرفندن روسیه دولتنه هرقنغی شکل وصورتده اولور ایسه اولسون تأمینات ویرمك دکل عادتا اول خصوصدن حکایه طریقیله بحث ایتمك بیله روسیه دولتنك ناموسنی وقدر منافعنی محافظه ایدوب بالعکس

سلطنت سنیه نك حقوقنی وشان واعتبارینی فدا ایتك دیمك اوله جغنه بناءً بوندن بویله روم امتیازات مذهبیه سنه دائر نه تقریرده ونه عهدنامه ده والحاصل هیچ بر کاغدده برحرف یازمق سلطنت سنیه جه ممکن اوله میه جغندن و دولت علیه نك مصالحه یه میلی اشبو امتیازات سوزینك کلیاً اورته دن قالدیرلمسنه متوقف اوله جغندن بوکا دائر هرنه درلو تکلیفات وقوعه کله جك اولورسه قبول اولنه میه جقدر.»

(مصطفی رشید پاشا)

مثال

«وار ایدی برشاه ثریا مقام»
«معدلته مائل ایدی صبح وشام»
«جرم ایدن عدلله ایدوب جزا»
«قیلمز ایدی عدله مغایر جفا»
«قاعدهٔ عدل ایدی اندیشه سی»
«بویله ایدی قاعده و پیشه سی»
«اهل جرایم کلیجك درکهه»
«کوندروب آنلری سیاستکهه»
«کندی آلوب دستنه برقاچ ورق»
«هر برینه یازار ایدی برسبق»
«کیمیسنه قتل وکینه عقاب»
«کیمیسنه غیری جفا وعذاب»
«کیمیسنه قهر ایله ضرب اشد»
«کیمیسنه زجر ایله نفی بلد»

﴿جمع ایدوب﴾

«جمع ایدوب اوراق پریشانی هب»
«قوللرینك برین ایدردی طلب»
«جمله سنی کوندرر ایدی همین»
«قنده ایسه جایکه مجرمین»
(آذری — نقش خیال)

واکر بر کلامك ساده لکی حالنده علویت بولنور ایسه اکا نجابت کلام دینوز. وعبارات وافادات بسیطه ده بعضاً اویله برعلویت بولنور که حقیقتاً کلام عالی ایله اکا نظیره ایرادی مشکل اولور

﴿(٢) ایجاز واختصار کلام﴾

ایجاز کلام تزیینات بدیعیه دن عاری اوله رق موجز بر آز کلمات ایله بسط وتمهید افکار ایتمکدر واز کلمه ایله اولان افادهٔ مرام ایله لازم اولان کلمه ایله افادهٔ مرام بردکلدر

مثال «امان برابر کوتورمك زحمت اولور ایسه ده ترککزده عیبدر کمینك سنته سنه راضیم دیدیکمده»
(یوسف کامل پاشا – ترجمهٔ تلماق)

مثال مذکورده ترککزده عیبدر جملهٔ اخبازیه سنده ایجازه رعایت قلنمش ولازم کلان کلمه ایراد اولنمق التزام اولندیغی حالده نه بوراده ترککزده عیبدر دیمك ایجاب ایده جکی وارستهٔ توضیح بولنمشدر

﴿ (٣) صفوت كلام ﴾

صفوت كلام قلبك وفكرك سادهلكندن منبعث برصفتدر كه اختيارى اولميوب طبيعيدر وبوكا خالصت افكار ديرلر بوبر نوع تعبير و افاده دركه بلا انتخاب توارد ايدر واويله برحسدر كه اراده سزجه صدور ايلر واويله برفكردركه ملاحظهيه محل قالمقسزين كندو كندويه متولد وسانح اولور. خالصت افكار شدت كلامك انتفاسنى استلزام ايتمز چونكه حسيات شديد اولنجه اكا واسطهٔ مفاهمه اولان تعبيراتدخى شديد اولور. اشته بو سببدن بعضاً خالصت افكار ايله چوق تأثيرلو سوزلر سويلنور كه صدورى قائلنك اختياريله دكلدر.

مثال «كريدده فلاكتزده اولان قرداشلريمز جزيرهنك قاريشقلغنه باقهرق املاكنى صاتوب بشقه برلره هجرت ايتمك اللرنده ايكن وطنلرينى وطن عموميمزك دائرهٔ اتحادنده طوتمق نيتيله صبر وثبات ايتديلر. عاقبت شمديكى فلاكتلره اوغراديلر. ملت اغورنده حاصل اولان بونجه يارهلرى همسز قالمش ومحافظهٔ وطن ايچون كيجه وكوندز ادارهٔ سلاح ايدن نيجه وجودلر آچلقدن بى تاب وتوان اولمشدر. فريادلرينى بزدن بشقه كيم ايشتسون. انلر وطنمزه الدن كلان خدمتى ايفا ايتديلر بزده انلره المزدن كلان معاونتى اجرا ايدهلم. حميت وانسانيت بويله كونده بللو اولور. بزعاجزنوازلقله دنياده شان آلمش برملتز لايقميدر كه عنوان مفخرتمز لكهدار اولسون.»

(تصوير افكار)

﴿ و بعض ﴾

وبعض دقایق وحقایق ونکت وخرده‌لری بیان دخی خالصتٔ افکاردن منبعث اولوب شو نوع خالصتده مخلص وسلیم القلب مورخ ومؤلفلرك آثارنده کوریلور. تاریخ نعیما وتاریخ فذلکهٔ عثمانی وسائره کبی.

﴿٢﴾ کلام معتدل

کلام معتدل کلام عالی ایله کلام عادی بیننده برصوزت افاده اولوب برندن از قوتلو ودیکرندن آز مزیندر. بو نوع کلام اوقنور ایکن عذوبت ولطافت بخش ایندیکی کبی سمعیده استلذاذ ایدر مثال «بنی بشرك مظهر اولدیغی مصائبی تعداد واوتاتمیه‌رق برطاقم مزخرفاتی کرة بعد اخری یاد وایراد ایدییورسك ونعمت حیاته بلا ومصیبت دییورسك لکن برکره نظر امعان ایله باقکه ترتیب اجزای عالمده خیری شر ایله ونفعی ضرر ایله مخلوط بوله بیلور. مبسك انسانك حیات مستعاری لاشیء مقوله سندن اولوب تعلقی انجق حقیقتٔ انسانیه نك یقینجه جقده صیربلوب چیقه جغی شوجسمه مخصوص اولدیغنی کندوك دخی اقرار واعتراف ایلدك.»

(پرتو ـ بقای شخصی)

کلام معتدله مناسبت آلور خواص واوصاف. ثروتٔ رقت ولطافت. نزاکت وظرافت. طلاوتدر.

(ثروت)

ثروت کلام افکار منیره وتخیلات شدیده ونکات مؤثره‌نك

حسن امتزاجنه دینور که بوده کلامده اتساع ایله شطارتك اتحادندن عبارتدر

مثال «ترکجه مز بر لساندر که بالقوه شامل اولدیغی محسناته کوره دنیاده‌اك برنجی لسانلردن عد اولنمغه شایاندر . چونکه زمین افاده‌سی مناقب طبیعیات ایچون ترتیب اولنمش برنمونه خانه کبی اوچ اقلیم جسیمك محصول طبیعتنی جامع بولندیغی ایچون درونده جلوه ساز تنزه اولان افکار اندیشه عرب بادیه‌لرینك اثمار افکاریله روم وایران چمنزارلرینك ازهار اثارینی جمع ایدرك کلدستهٔ بیاننه بکندیکی کبی زینت ویره بیلور .

انکله متکلم اولان خلق ایسه روی ارضك اویله برعرض اعتدالی ایچنده یشامقده درکه افاقنده که لطافتك کوك قبه‌سنده اصلا نظیری منظور اولمز . مکرکه دریالرینك عکس مائیسی صباح نوبهارك سمائی جوهردن مصنوع برایینهٔ آبداری اکدیرن ابرهوائیسنه انعطاف ایله طبیعتك بویله انفسی وافاقی ایکی بدیعهٔ رنکینی بر یرده ائتلاف ایلیه .

یاادبیا تمزده بویله اوچ بیوك لسانك محسناتی ممتزج وزمانمزك فکرکمالی مکانمزك بکر خیالیله مزدوج ایکن اثارمز حسن صورتده نه درجه فائق اولملیدرکه برده کوره زادهٔ طبیعت دیمکه لایق اوله بیلسون . (تصویر افکار)

(رقت ولطافت)

رقت ولطافت کلام ذهنك تراکیب کلامیه‌ده اجرا اولنور برصفتیدر بوده اشیایی عوامك فوقنده بردرایتله اکلامق

خلاصه سی دیمك اولور. رقت یا فکرده و یا کلمه ده اولور. افکارده اولان رقت اشیایی زیاده عمیق وظریف ودقیق برکوروشدن عبارتدر مثال «مدا هنه نقیصه نك فضیلته اکرامیدر * ابراز محبوبیت دفعهٔ مدح اولنمغه برآرزوکوسترمکدر * استحقاق نمایشلرینك مظهر اولدیغی مکافاته پك چوق دفعه استحقاق حقیقی نائل اولەمز * اغاجلرك میوه سی کبی انسانلرك ذکری دخی بعض موا سم واوقاته مخصوصدر * نسیانندن شکایت ایدن چوق بولنور ایسه ده محکمهٔ فکریه سنك نقصانندن بحث ایدن نادر کوریلور *»

کلمه ده اولان رقت ماده نك برطرفنی کوستروب دیکرلرینی اولوریله ترك ایتمکدر مثال «قرالیچه الیزابته باش وکیلنه مجلسده نه کچدیکنی سؤال ایلدکده جواباً * درت ساعت کچدی * دیمش.»

(نزاکت وظرافت)

نزاکت وظرافت کلام عوامدن زیاده افعال حسیه ده متبصر بولنمقدر ونزاکت کورمك اولیوب بلکه حس ایتمکدر که بوده استعداد ایله سرعت حسدن منبعث رقت ولطافت دیمکدر وکلامده مسبوق مواد رقیقهٔ ذهنیه نك تعبیر وافاده سندن عبارتدر. ظرافت حسیه اداره کلامیه ده اولان حسیاتمزه کوره برقاچ مراتبه تقسیم اولنور بری تکدیرده اولان ظرافتدر که کلامه برشقه صورت ویریله رك تکدیر مذکور تخفیف ایدیلور مثلا اون دردنجی لویی مغلوب اولان جنرالنك

برینه مقام تکدیرده اولەرق* بزم یاشمزده بولنان برآدم مسعود اولەمز * دیمش.

وبری تسلیده اولان ظرافتدرکه ادارۂ کلامیه ده عموم واکداری تخفیف ایده‌جك طرفلر کوستریلور. * اولەدهرك جفاسنه محزون. کل امر بوقته مرهون* (سیدوهبی)

اهل تجریدك کلاهی تاج استغناسیدر. سلطنت دیدکاری انجق جهان غوغاسیدر (خواجه سعدالدین)

تصدر ایتسه نه غم رنده جاهل خودبین. کهی تفوق ایدر بحره کشتیٔ سرکین (نابی)

وبریده مدحده اولان ظرافتدر چونکه عادی مدحلردن جودت ذهنیه‌سی بولنان ظرفا تنفر ایدرلر.

* صفای جاودانیدر نشاط لطفی احبابه. بلای ناکهانیدر خیال تیغی اعدایه * (نفعی)

(طلاوت کلام)

طلاوت کلام سهولت واتساع ایله اولوروسرعت انعطاف وملایمت ومطبوعیت ومقبولیت مناسبتلریله تنوع ایدر وطلاوت کلامده حسن وشطارت ایله صرامت وحدتك اجتماعی دیمکدر مثال «ای عساکر اون بش کون ظرفنده واقع اولان التی محاربه‌ده دشمنه غالب اولدیکز ودشمندن اوتوز بانده ایله اللی بش طوب وبر قاچ قلعه واون بش بیك اسیر الوب او نبیك دشمن دخی اعدام وافنا ایتدیکز وسارد نیا الکاسنك بلاد معموره‌سی ضبط وتسخیر ایتدیکز محاربات مذکوره ده

صوپسز ابراز شجاعت ایدرك غلبه یه نائل اولدیکز وکوپریسز نهرلر چوب پابرهنه یوریدیکز وکیجه‌یی کوندزی خیمه‌وخرکاهسز چودوب کرم وسرد روزکاره تحمل ایتدیکز وبرلقمه نانه محتاج اولوب آج وبیعلاج امرار لیل ونهار ایتدیککز وقتلر اولدی.»

(ناپولیون بوناپارت ـ تاریخ ناپولیون)

﴿ (۳) کلام عالی ﴾

کلام عالی اول برکلامدرکه کندوسنده افکارك وتخیلاتك وحسیاتك عظمتی کوریلور وتعبیرات متینه وصحیحه ایله مقاصد عالیه‌دن بحث ایدر بونوع کلام ترأرشدیلره ورقتی تهییج ایدر مباحثاته واشعار وتواریخه وجناب حقدن وانسان وطبیعتدن بحث ایدن حکمیاته وآثار خطابیه ونهایت بلاغت اطلاقنه شایان صور کلامیه‌یه سزا ومناسبدر تهییج رقته مثال «تعاونوا علی البر» فرمانه واخوت اسلامیه‌نك حال وشاننه واقف اولانلر ایچون برذلاکته اوغرایان وطنداشلری حقنده الدن کلن معامله محسنه‌یی اجرا ایتمك برنجی درجه‌ده فرائضدن عد اولنور. اجدادمزك بوفریضه خیریه‌یی ایفاده کوستردیکی مآثر دیلرده داستان نیجه نیجه داستان مفاخر پیدا ایلمشدر. حتی وقایع سالفه‌دن اکلاشیلورکه حسنات اغورنده اچه دکل نقد حیات بذل ایده‌جك قدر فتوت ملتمزده عادات جاریه‌دن عد اولنه‌جق درجه‌ده ایدی اشته بوجوانمردانك احفادی اولان عثمانلولره

ارثاً وفطرة حائز اولدقلری صفت سخاوت بر وظیفهٔ عظما
تحمیل ایلمشدرکه اوده کریدده بولنان قرداشلریمزه الدن
کلان معاونتك اجراسیدر . بونلر اختلالك ظهورندنبرو
اولاد وعیال وسرمایهٔ حیاتلرینی ملتك حفظ واتحادی
یولنه فدا ایله عثمانلولرك سجیهٔ مفخرتی اولان شان جلادتی
قهرمانلق مرتبه‌سنه اعلا ایتدیلر . بوصرده بیچاره‌لرك
اموال موجوده‌سنی اهل شقاوت ومحصوللرینی آتش خسارت
افنا ایتدیکیچون شمدییه قدر مألوف اولدقلری ناز ونعیم
رنج آلیمه تحول ایدرك معیشتلری وطنداشلرینك اعانه‌سنه
قالمشدر . پدر وبرادر وسائر اقربالرینك شهادتیله یورکلری
پاره‌لنمش برطاقم ایتام ونسوان کیمی آج کیمی عریان سوقاق
اورته‌لرنده نالان اولدیغی ایشیدیلیور . آنلرده بزم کبی
انسانلردر .» (تصویر افکار)

شعره مثال :

«نقش کوسترمکیچون خامهٔ صنع استاد»
«اولدی صیقلرده بونه ورق کون وفساد»
«نامکرر صاتیلور چارسوی عالمده»
«نوبنوا متعهٔ کارکه صنع آباد»
«زاردر قبضه بسطك دوسر انکشتنده»
«وضع حکمتله بوبازیچه‌که بست وکشاد»
«بسته‌در بربرینه چنبر دولاب وجود»
«مرتبط بربرینه آب ایله خاك آتش وباد»
﴾ایدوب﴿

«ایدوب آمیخته خشك وتر و كرم وسردی»
«چادر كن اوستنده یاپمش بو بنایی استاد»
«صدمهٔ حكمتله خامه‌لری پخته ایدر»
«توبخانهٔ كون اولدی دكان حداد»
«هب سراپای جهان مزرعهٔ عبرتدر»
«جریان ایتمه‌ده در قاعدهٔ زرع وحصاد»
«لطفله قهری بری برینك آیینه سیدر»
«عالمك نظم قیامنده سببدر اضداد»
«صانع داد وستد چارسوی امكانه»
«ایلمش حكمتله وضع ترازوی تضاد»
«تلخ اولور ذائقهٔ نظم امور عالم»
«اولمسه سركه فروشنده متقابل قناد»
«دینه ودولته صورتده نظم اولمز ایدی»
«یمسه هاون ذلتده لت اجزای مداد»
«ایله بازار جهانه برآلود كوزله نظر»
«كیمی همدست رواج وكیمی همكرد كساد»
«خوش نكاه ایت بوخزانكاه بهار آلوده»
«كیمی بلبل كیمی محزون كیمی كل كیمی كشاد»
«نه بو ترتیب حكم جمله بنی آدم ایكن»
«بریسی خانه یاپر بریسی اولمش ارغاد»
«بو نعمخانهٔ حكمتده عجب حالتدر»
«بری سلطان جهان بری كدای بی زاد» (نابی)

﴿ ترانَه‌یدی یه مثال ﴾

«ایلرلر عبادات ودعا تکری‌یه هرآن»
«کیم دولتیدر سبق کن خلقت ازمان»
«بیهوده ایدر حامدین اسکات ظلومان»
«اولمز ابدا نامی انك قابل فقدان»
«کون ایمده درقدرت وشانن کونه تبیان»

«لبریز در اشکوهی ایله جمله اکوان»
«آهنك ایده لم ایلیه لم لطفنی اعلان»

«رنکین نقوشن ایدر ازهاره عنایت»
«هم طالع وناضج قیلر اثماری نهایت»
«مقیاس ایله اولمقده بتون انلره قسمت»
«ایام ولیالیده اولان حر وطراوت»
«صحرا دخی اندقجه انی ایلر افاضت»

«لبریز در اشکوهی ایله جمله اکوان»
«آهنك ایده لم ایلیه لم لطفنی اعلان»

«خورشیدی ایدر عالمك احیاسنه مأمور»
«یك بخششیدر دست ربوبیتنك نور»
«اماکه انك شرعی اولوب ظاهر ومبرور»
«برجسته سیدر بیل بونی ای مردم مغرور»
«اول موهبه‌نك کیم بشره ایلدی مقدور»

«لبریز در اشکوهی ایله جمله اکوان»
«آهنك ایده لم ایلیه لم لطفنی اعلان»

(راسین ـــ ترجمهٔ شناسی) ﴿ تاریخه ﴾

تاريخه مثال «وقتا كه مقدما اقليم عربدن منتشر اولان فرق اسلاميه‌نك پرتواقبالى مشرق طرفلرنده كردباد اختلال ايله پرده دار اولمقده و مغرب جانبلرنده اهل صليب متعصبلرينك ظلمت ظلمانه قارشو كله‌رك غروبه حاضر لنمقده ايدى ماوراءالنهردن سيل كبى ... ... اخ»

(دور واستيلا)

حكمياته مثال «زربفت نكاه ذوى الابصاردن عرى وخفى وادر الك ماهيت وحقيقتى عقول وافهام اولوالنهايه ستير وخفى برورقاى علوى سريرت كه بساتين عالم بالاى روحانيدن بريده وعاقبتى لانهٔ بوم وغراب اولان سر بام بدن انسانه رسيده‌در. اشعهٔ پروبال عزتى وبارقهٔ يال وبال رفعتى آلايش ازادهٔ چركاب علايق پرتوآفتاب حقيقة الحقايقدر.» (سامى پاشا — رموزالحكم)

كلام عالينك اوصاف وخواصى شدت حدت احتشام وعلويت باخاصه‌در

(شدت)

شدت كلام آزكلمه ايله حس وفكرى كمال قوت وحدت ايله افاده وبرطاقم افكاروحسلك قوهٔ متراكمه سنى برايكى كلمه اوزرينه منحصر قيلمقدر. مثال «تدمير (اسپانيا جزالى) ايسه اسلامى افريقيه‌يه رد ايلمك سوداسيله عسكرينى طوپلايوب قوهٔ وفيره ايله قوشاتمش ايكن طارق

(سرعسكر مجاهدين) در حال ساحلده اولان سفاینی احراق ایدوب عسکرینه خطاباً ای غازیان مغرب زمین وای شجعان مسلمین نره یه کیدر سیکز وغافلانه قنغی محله فرار ایتمك استرسیکز. زیرا اوکیکز دشمن وارقه کز دریادر. سزه لازم اولان نصرت موعودهٔ الهیه دن استمداد وشجاعت فطریه کزه استناد واعتماد ایله ثابت قدم میدان کارزار اولمقدر. *ای سواریلر حرکتمه تقلید ایلیکز* دیمشدر»

وینه فرانسز قراللرندن دردنجی هانری محاربه ده عسکرینه خطاباً *بن سزك قرالکزم وسز ده فرانسزسکز دشمنکز ایسه اشته* دیمشدر.

(حدت)

حدت کلام حسیات ایله تحریك اولنمش برشدت دیمکدر وبونده کلامدن زیاده تکلم وحرکتده بطش وقوت اولور.

مثال «حاکم انسان دکل جناب حقدر. زیرا یقیناً معلومدر که حرکتمك اسبابی استر یوللو استرفنا اولسون شمالیلرك حکمی دائما علیهمده اوله جقدر.

آسایشی حیاتمدن زیاده سورم اتحاده محبتم دخی تعریف اولنمز درجه ده ایدی درت سنه دنبرو بو اتحادك حصولنه منتظر وامیدوار اولدم بوندن زیاده بکلمك برقباحتدر.

آسایش امیدی بتون محو اولدی انتظار امیدم بیهوده ایمش جناب حقك اراده سی البته ظهور ایدر دائما جنوبلیلری حقلی بولیورم ابراحام لنقولنك ریاسته انتخابی جنوبلیلرك حقوق وادارەلری علیهنده براعلان حربدر برمعاملهٔ تجاوزه

تا اسیر و خراب اولنجیه قدر طیانکز دینلیور بونه جنتدر جنوبلولر
دها عقللو درکه ایش کندولرینه دوشنجه مقاومت و تحمل
افکارنده بولندیلر . ای شماللولر ظلمیه اهانت و سربستلکه
حقانیته محبت ایتمك و متهملرله قونستیتوسیونی اخلال ایدنلری
اورمق آبا واجداد مزك اصولیدر تاریخمز بو اصولی بکا
اخطار ایدر و هیچ بر وقت اونتدرمز .
حاکم جناب حقدر حقانیتی و طنمدن زیاده سورم اگر خطاده
ایسه م جناب حق عفو ایتسون محبتم جنوبلولره منحصردر . »
(موسیو ویلق بوت ـ تصویر افکار)

مثال «رئیس وکلا حضرتلری . حقمزده اکثریا ملاحظه سز
معامله ایدیورسکز بز بو محکمه ده پك بیوك منسترولر کوردك که
فضیلتلری عالم عندنده مسلم ایدی . و پك زیاده حیثیت ذاتیه لری
وار ایدی . بونکله برابرینه بزه رعایت ایدرلر واولکی کون
سزك دیدیککز کبی (بو تکلیفکزه هر کس کولر)
دیمزلر ایدی . حرکتمده سزه تقلید ایتمم چونکه حیثیت ذاتیه
مظهر حرمت اولمقده دکل ایفای حرمت ایتمکده در . یالکز
شوراسنی بیان ایدرمکه هرکسك کوله جکی برشیء وارایسه
شو محال اولان اصلاح ذات البین ماده سیدر . »
(موسیو تیر ـ تصویر افکار)

(احتشام)

احتشام کلام کلامده عظمت ایله زینتك اتحاد واجتماعی

دیمکدر که تصورات عظیمه ایله وجود بولمش برطاقم افکار عالیه‌یی بیلدیرر احتشام کلامده غلو جائزدکلدر وغلوك منع ووقوعنه چالشملیدر چونکه شلو دغدغه‌لو کلمات ایله یا کلش برفکری اورته‌یه قویه‌قدر که احتشامدن مراد اودکلدر.

مثال «جوهر انسانی عوالم علویهٔ روحانیه‌دن کذر وقابل صور جسمانیه اولان هیولایه سفرایدوب آندن تراکیب اجزای عنصریه‌یه انتقال ایله صورت بشریت اوزره تعین ایدر وطبیعت مقتضاسنجه قوای اغتذا ونمو وتولید وحس وحرکت اختیاریه ایله مزاج نبات وحیوانه مشارك اولوب احکام تقلبات کون وفساده کرفتار اولور. لکن تجلیٔ انوار کبریا اولان قوت عاقلهٔ مدرکه ایله ممتاز وصفت مقدسهٔ ملکیتله سرافرازدر اکرچراغ اشعهٔ کمالات انسانیه ایله ایقاد وظلمتکدهٔ عالمده اصل وحقیقتنی استقصا واستفقاد ایدرسه مظهر ظهورنور توفیق اولوب صفات رذیلهٔ بهیمی وسبعیه‌دن قورتیلور واخلاق نیرهٔ آلهیه وانوار سعادت سرمدیه ایله حائزدرجات کمال اولور.»

(سامی پاشا - رموز الحکم)

مثال دیکر «اصل انسان کامل انهار عقول بشریه بحر محیط ذات احدیتدن منشعب ودونوب طولاشوب اورایه عائد ومنجذب اولدیغی ادراکله تصورات افکار خیریه‌یی قلوب عبادینه الهام وافعال مرضیه‌یی تأملی واجراده مؤاخذه والهام ایدن حضرت مالك الملك

والملکوتك»

والملكوتك عزت وعظمتنه علم ووقوفی محیط وشامل اولانلردر.»

(یوسف کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق)

(علویت خصوصیه)

علویت خصوصیه عقول بشریه‌نك یتیشه بیلدیکی مرتبهٔ وسعت وعظمت ورفعت ایله افادهٔ کلامه‌دیرلر بو ایسه بالطبع نادراً سانحه زیب صدور اولور وعلویت خصوصیه برکلمه برنکته برحرکتدن عبارت اولوب تأثیری ایسه برق کبیدر وبو کلامك منشیلره اختصاصی اولیوب عادی برآدمدن بیله صدوری جائز ووا قعدر فقط اویله برآدمکه صحیحاً مأیوس ومنفعل قالمش ویاخود قوهٔ روحانیه‌سی اقصای مراتبی بولمش اوله.

خاتونك برینك ثمرهٔ فؤادی اوله‌رق طوغان براولادی اولوب اوده حالت نزعده وحسب البشریه کندوسی دادخواهانه جزع وفزعده ایکن حاضر بالمجلس اولان خواجه (سز اولادیکزی جناب حقه قربان کوندر یورسکز نته کم حضرت ابراهیمده اوغلو حضرت اسماعیلی کوندردی ایدی) دیه‌رك نزعنجه تسلی ایدر. وموحی الیها دخی جواباً (الله تعالی حضرتلری بویله برامری هیچ بروقتده والده‌ نزه تکلیف ایتمز) دیر.

وجناب معاویه‌نك زمان سلطنتنده سواحل افریقیه‌یه مأمور قلنان زمرهٔ مجاهدینك سرعسکری عقبه بن نافع فاس حکومتنك جنوب غربیسی وسنغامبیانك طرف شمالیسنده وتتاریه اطه‌لرینك

قارشوسنده كائن قديم سوس ولايتنه و بحر محيط غربي ساحلنه قدر كيدرك وسوار اولديغي اسبي بحر محيط مذكوره سوررك *يارب شاهد ناظرسك كه اشبو دريای عمان مانع مشی وسيران اولمسيدی اسم جلالكی دها ايلرو كتوررديم* ديمشدر. علويت خصوصيه صورتده افكارده حسياتده اولور.

(علويت تصور)

علويت صوری موجب تحير اوله جق وجهله امور عاليه يی شدتله صور حقيقيلری اوزره تصوير ايتمكه ديرلر. مثال «مرحبا ای قبرستان مقدس ای خرابه زار تنهايی ای ديوار بهت وحيرت مراجعتكاهم سنسك حقيقتده سكا نكاه ايدن عوام منظرهٔ حزن آلودنده مختفی هول ودهشتدن كرفتار اضطراب اولور امابن سنی تماشا ايتدكجه كوكلم برچوق حيات مستوره و افكار علويه ايله ذوقياب اولور . . . . مرحبا ای سنكستان حيرت ای معمورهٔ خرابيت ای عزلتسرای وحشت ای دهشت آباد عبرت بو فنا كشورينك سرحد ختاميسك بيلمم نه جاذبهٔ مقاومت كدازه مظهر اولمشسك كه ابنای بشر هر آدمی سندن قراره يول بولق ايچون آثارينه بيچاره هر آياق اتدقجه سكا بر آديم دها تقرب ايدر ای جهان سكونت. (موليير)

مثال «ای صاحب ابتصار بو مزاری امالهٔ نكاه اعتبار ايتمه دن كذار ايلمه كيم باشی اوجنده كورديكك نشان

﴿دكل﴾

دكل ثنای عالمه برمتحجر مثال حائلدر. درونده غنودهٔ
سكوت اولان مرحومك روحنی برفاتحه ایله شاد ایله كه
سنكده عاقبت قرار كاشك بو خاك سیهدلدر دست جلاد اجلدن
نه جوان قوی خلاص اولور نه پیر زبون انا لله وانا الیه راجعون.

(علویت تفكر)

علویت تفكر برفكر عالی بی كمال اختصار ایله بیان ایتمكدر.
مثال كن فیكون. بشرده دائم اولان كمالدر
جمال متحول اولور اثرده قائم اولان مقالدر دأل منتقل
اولور. (تصویر افكار)

(علویت حس)

علویت حس طبیعت بشریه نك مافوقنده اونه رق قوهٔ
قاصرهٔ مفطوره ایله قدرت بالغهٔ فاطره كوسترمكدر.
مثال «اغلیه رق برصدای حزین ایله كاشكی
(سیروسدن) چیقمامش اولیدم دیدیكی آنده پدریكز كوزیمه
ایلشدی ایسه ده بیله مدم بوكیمدر دیدم اولیسم دیدكده جهنم
قپولرینی آچلمش كوردیكمدن افزون دهشتلنوب* ای غار
ایشیدیورسك وای شمس سنده كوریورسك* دیه رك
مظالمنی تعداد ایلدم.» (یوسف كامل پاشا — ترجمهٔ تلماق)
مثال دیكر

«برمراد اولمیجق بزیره یكسون عالم»

«انجم مهرومه‌ی اولسون اثر پای عدم»

(عاكف پاشا)

(مثال دیکر)

«بقیل ای طارم سپهر برین   صویوك ای شمع قبهٔ زرین»
«بوزول ای امتزاج عنصر چار   اوزل ای عقد عقدهٔ پروین»
«طاغل ای جند بیشمار نجوم   طولوك ای ماه سر عتیله همین»
«اغله ای ابر قیل یاشك باران   ایکله ای رعد ایدوب فغان وانین»
«ای سحر چاك قیل کریبانك   ای شفق ایله بغریکی خونین»
«بورون ای شب لباس ماتمکی   قراروب ایله خاطرك غمکین»

(فضلی)

(مثال دیکر)

«حیف اول مست حیاته قیدك ای ساقیٔ چرخ»
«جام کامنه قانمه دن طولمش اجل پیمانه سی»
«ای زمین خوش طوت نوازش ایله ای روح الامین»
«کیم بوکوهر پاره برشاه جهان جانانه سی»

(فاضل)

﴿فصل ثالث شرائط کلام﴾

شرائط کلامیه ایکی نوعدر نوع اولی لفظه ونوع ثانیسی معنایه تعلق ایدر.

نوع اول الفاظه تعلق ایدن شرائط بیاننده در

(١) الفاظ غریبه استعمالندن اجتناب ایتملیدر.

مثال «حاصلی مصاید صیاد کسای زهاد ردای تقوی قناع خرانیق برقع ورع برنوس جاثلیق قندیل جوامع صواع غارت منديل صوامع رفاع خسارت منبر مساجد انبار مساجد انار معابد منار اوابد زبان مرتاض ثعبان نقناض لسان ادیب حسام قضیب شمشیر خضیب

﴿تیغ﴾

تیغ هلاکو سنجق سائل رایت منکو جرار لشکر جرار
دادار داور داور دادار اولدی.»

(شفیق نامه)

اشته شو ترکیبده که لغتلرك پك چوغی لغت غریبه در.

(۲) لسان اوباشه مختص اولان کلمات و تعبیرات درج ایدلمامیلیدر.
مثال ....

(۳) قلم فضلاسنك استعمال ایتدکلری تعبیرات قوللانیلوب فضلای سائره اصطلاحاتیله یازلمامیلیدر. فقط بو شرط اوراق رسمیه ایچوندر یوقسه غیر رسمی اوله رق موسیقی اصطلاحاتی و یاخود صرف و هندسه تعبیراتیله بر کاغد یازیله بیلور. وبلکه ده بو وادی ممدوح و معتبردر لکن ابتداسندن برو عادی زمین افاده ایله یازلمش بر جملهٔ کلامیه میاننه هیچ ملایمت و یا بر وجه مناسبت کوزدلمیه رك اویله علی العمیا عمود قوس اسطوانه ادغام لفیف اجوف و یا بو مثللو بعض تعبیرات علمیه درج و ایراد ایدیلور سه اولوقت کلام منکوره مقدوح ومنفور اولور

مثال «اوروپایه یایلدی وزوایای مثلثهٔ واقعه نك نسبت صحیحه ایله اعظم اضلاعی اولان ضلع ثالث عجیب الآثار هر نقدر ظل افکن شکل انکار اولسه دخی مرتسم سطح ثبوت اولان مقیاس احوال عمود اصح کبی براهین هندسه ایله واصل مرکزیقین اولمغله اصحاب اسائتك خبایای صدور و خفایای شروری هر طرفدن طویلدی (عاکف پاشا ـ تبصره)

(٤) بعض لغتلر واردرکه هر بلده ده صور تلفظیه سی مختلفدر بو مثللو لغات فضلای قلم نزدنده نه صورتله مضبوط ایسه اولوجهله

استعمال ايدلمى وهر كلمه‌نك صورت املا وتحريرى كتب لغتده مرعى ومتخذ قرار حد ودائره‌سنى تجاوز ايتامليدر.

(٥) كلامك صور تركيبيه‌سى شو اوچ نقطه‌دن بريله متصف اولملى اوده سلاست متانت لطافتدر.

سلاست كلام لسان اوزرنده سهولتله كلامك جريانى اقتضا ايدن كيفيته ديرلر.

مثال «بوبندهٔ صافى الوداد كه تركيب لسان وجنانم اوخاندانك مائدهٔ جود وكرميدر شو جهتله كسوهٔ ثنالرى سوزن طبع تيز ورشتهٔ جاندوز ايله.» (مناظر الانشا)

كلامك لسانده عدم جريانه يعنى ثقالتنه سببيت ويرن شيلر اولا ح خ ص ض ع غ ف ق ه حرفلرينك كلمهٔ واحده‌ده جمع اولمسى نخع رضغ لعق وسائره كبى.

ثانيا آخرنده حروف مذكوره‌دن برى بولنان كلمه‌نك نهايتنده اولنده اول حرفدن اولان كلمهٔ ديگر ايله التصاق ايتمسى. چونكه بو نوع حرفلر نفسك جريانى مانع اولوب بوده كلامك لسانده وقوفنى استلزام ايدر وبو وقوف ايسه عدم سلاستى موجب اولور.

ثالثا برجنسدن اولان ايكى حرفك كرك كلمهٔ واحده‌ده كرك ايكى كلمه‌ده جمع اولمسى. كلمهٔ واحده‌يه مثال ايچولر معناسنه اولان دررو سبب وعسس وددهٔ وققوم وسائره كبى. كلمتينه مثال لب بلب جام مى قبش شلوارى حلب بالى وسائره كبى.

متانت كلام كلامك حاوى اولديغى كلمه‌لرده جزالت يعنى

رکاکتك ضدی بولنان فصاحتك وجودینی ومذکور کلمه لرك مفرغ ودوکك یعنی تکلفدن ازاده بولنمسنی اقتضا ایدن کیفیته دیرلر. وکلامك تکلفدن ازاده لکیده ادواتك آزلغنه وانصباب کلامه مانع اولان ادانلرك بولنمامسنه متوقفدر ومتانت دیمك فده عذوبت وسعده لذاذت اوزرینه متین اولملی دیمکدر یوقسه وحشیت دکلدر. متانت اوصاف حروب ومشاجره ده وقوارع تهدید وتخویفده وبوکا مماثل مقاملرده ایراد واستعمال اولنور والفاظ جزیله ومتینه مهابت ووقار صاحبی اشخاص کبی تخیل اولنور وکلمات متینه نك اکثر حروفی مجهوره دن زیاده مستعلیه وشدیده اولملیدر چونکه متانت کلامده جزالت مطلوب اولدیغندن وحروف مستعلیه وشدیده نك جزالت کلامده دخل کلیسی بولندیغندن اوجهتله حروف مستعلیه وشدیده الك زیاده بولنملیدر.

حروف مستعلیه «خصض قطغظ» حرفلری وحروف شدیده «اطبقت جدکا» حرفلریدر.

مثال «وقتا که اعداد احبا مرة بعد اخری تجارب بیان ومحارب امتحانلرنده کوردیلرکه بو قلیل البضاعه وقصیر الباعه نك حروب ابداع وضروب اختراعی معجزهٔ موسی کبی قلم ایله عصا اسا حساد جماد فؤاد وصخرهٔ نهادلك ینابیع تحسیننی مجاریٔ لسان اوزره جاری ایتدی ومانند الحان داؤد صدای آفرین هر ضد وحسود کوش هوش صدیق وحقوده کیتدی.» (مناظر الانشا)

لطافت کلام شول بر کیفیتدر که کندوسنده نشاط قلبی موجب معنالر بولندیغی کبی کلمه لریده لین وخوش اوله والفاظ لطیفه ورقیقه اخلاقی لین وخوش مزاج اشخاص کبی تخیل اولنور. ولطافت اوصاف عشق وشوقده واستجلاب حسن نظر واخلاصده واستعطافده مستعملدر.

لطافته مثال «انك سلا میکه نفحهٔ نسیم مستطابی سینهٔ لالهٔ سیرابه آتش حسرت آثار وشمهٔ فوایح بهاری ناف آهوی تتارمشك نابه خون مذاب قاتار.» (مناظر الانشا)

(٦) فقرهٔ ثانیه کلمه لری فقرهٔ اولی کلماتنك وزنی اوزره اولملیدر وبونکله برابر اکر کلمه لرك بعضیسی یاخود هپسی متجانسة الحروف اولور ایسه دها کوزل اولور ولفظ عربی مقابلنده اول وزنده لفظ فارسی کتوریلور ایسه مناسبجه دوشر. مثلا جبین ایله زمین حیران ایله خندان وسائره کبی. وبعضا اوله بیلور که کلمه لر وزنده مطابق بولنورده کثرت حروفده اولمز مثلا خوان ایله نان بر وزنده در فقط خوان درت حرفلی ونان اوچ حرفلیدر اشته بویله متوازن اولوب فقط عدد حروفی زیاده اولانلری فقرهٔ ثانیه ایتملیدر وبرده کلمه لری خفیف اولان فقره لری مقدم وثقیللری ثانی ایتملیدر مثلا جهان جهات کرم وعالم علوهمم کبی. وفقرهٔ ثانیه قلت وکثرت الفاظده فقرهٔ اولایه مساوی اولملیدر. ویاخود مساوی اولمز ایسه فقرهٔ ثانیه فقرهٔ اولیدن اطول اولملیدر. ولسان ترکیده فقره لرك حاوی

اولدیغی کلماتك ایکیدن سکزه قدر اولمسی مستحسندر ونهایت
اون ایکی کلمه‌یه قدر جائزدر زیاده‌سی مقدوحدر وهر ایکی
فقرهٔ کلامیه‌دن برینك لفظی سلیس ودیکری معناخوب
اولسه اوسلاست لفظیه‌سی بولنانی اول ولطافت معنویه‌سی
اولانی فقرهٔ ثانیه عد ایتملیدر.

مثال «چنده دودست افتخار ایله آلدیغم ونقش
ونکار معاینسنه حیرتده قالدیغم تحریرات سنیه‌لرینك حاوی
اولدیغی تصویر دلپذیری الهٔ وکلبرك مفکره‌ده مرتسم اولان
خیال عالیلرینی دله آنه رق براکا وبربوکا عطف نکاه اشتیاق
ایتدکجه خیالی عین طراوت ومثالی محض مکانت بولدیغمدن
خیالك مثاله مطابقت عینیه‌سی حقنده مسلم اولان قضیهٔ حکمیه‌یی
بوخصوصده اشکال عقیمه صره سنده کوردم.» (لطائف انشا)

مثال دیکر «لسان خامهٔ معجز بیاننده ینابیع حکمت جاری
وکلام مؤثری مانند کلاب ورداحوال عالمه ساری فن حکمتده
مسئله آموز لقمان وصنایع بدیعیه‌ده استاد خواجهٔ جهان
اولوب درر غرر اطناب وایجاز وجواهر وزواهر حقیقت
ومجازی سلك ملکنه دیزمش براستاد خرد پیشه‌ور مستوفی
صاحب اندیشه ایدی.» (صدقی پاشا — رسالهٔ برف وبهار)

(۷) ترکیبلرده ادوات پك آز قوللانلملی واولمغله بولمغله
مثللو روابط کلامیه اقتضاسز اتیان اولنمامیدر.

مثـال . . . .

(٧) هر ایکی فقره اراسـنده صنعت سجع مرعی بولنملیدر .

مثال «مرقوم مذموم کندی قولی اوزره سرحد اسلامده افنای عمر و تضییع اوقات و جمع معایب و تحصیل سیئـات ایدر ایکن عسـکر معادی حصن وجودینی محـاصره ایدوب محصول مزارع دل وجانی اولان خوشهٔ صلاح وایمـانی پامال اولدیغندن غیری چارسوی خلقتده اولان ارزاقی دخی یغما وزوایای دکانچهٔ دماغنده بولنان ذخایر عقل وادراکی تاراج کردهٔ سپاه شقاوهوا اولمغله ..» (ویسی ـ لطائف انشـا)

و بالاده یازیلان مثالـلرك هپسنده صنعت مذکوره مرعیدر .

(٩) کلمات مزید فیه لسـان عربده قنغی معنایه استعمـال اولنور ایسـه اوراده قوللانوب قاعدهٔ صرفیه یه قیاس ایله سـائر محلده ایراد ایتاملی مثلا اسـتقلال کلمه سـی کبیکه ثلاثیسی قلت اولدیغی جهتله معناسـی قلتی طلب دیمك اولور حالبوکه کلمهٔ مذکوره بین الناس بو معناده ایرادو استعمال اولنمز

(١٠) اقـلام والسـنهٔ جهالده شـایع برطـاقم الفاظی تقریر و تحریرده منشی اولان کمسنه ایرادو استعمال ایتاملیدر

مثلا برلفظ اوله بیلورکه جمعی مستعمل ومشهوردر لکن مفردی استعمال اولنمز قیاس وقاعده یه قالقشوبده آنك مفردینی قوللانماملی اطراف معناسنه اولان ارجا کلمه سی کبیکه مفردی نامستعملدر وبونك عکسی طیف (اویقوده خیال کورمك)

﴿کلمه سی﴾

كلمه سی كبيكه مفرددر جمعی مستعمل دكلدر بونی سيوف وضيوف كلمه لرينه تطبيق ايدوبده جمع ايتامليدر ومنشی اولان كمسنه عباره سی خللدن مصون اولمق ايچون لايقيله تتبع احوال ايتدكدنصكره استعمال الفاظ ايتملی مثلا طير كلمه سيكه طائرك جمعيدر حالبوكه هركس آنی مفرد ظن ايدوب اومقامده استعمال ايدرلر وطيور ايله اطيار ی طيرك جمعيدر ديرلركه اونلر ايسه جمع الجمعدر وبعض لفظ واردركه جمع اوله رق قوللانيلور واولفظدن مفردی يوقدر مثلا اوق معناسنه اولان نبل كلمه سی كه انك مفردی بلكه سهمدر وجمع الجمعی نبال وانبال كلور وكذلك قادينلر معناسنه اولان نسا كلمه سيكه مفردی امرئه در.

(١١) كلمه لرك حركات وسكناتی كتب ولغته موافق وجهله اوليدر مثلا كهانه كافك كسريله در فقط اكثريا فتح كاف ايله سويلنور. وقنديل كسر قاف ايله وفلاحت كسر فا ايله اولديغی حالده ايكيسيده فتحه ايله ذكر اولنور. وضم جيم ايله جمادی الاولی وجمادی الاخری ديمك لازم ايكن فتح جيم ايله جمادی الاول وجمادی الاخر دينلور.

(١٢) اولنده حرف واواولان لفظك ابتداسنه واو عاطفه كتورماملیدر عالم سرائر وواقف ضمائر كبی.

نوع ثانی معنايه تعلق ايدن شرائط بيانده در

(١) مقصد ومرادی دائما سلیس وآچيق تعبيرات ايله بيان وافاده ايتملی ومرام ومطلبك اكلاشلمسنی تصعيب

ویا اخلال ایدر صورت افاده‌لری التزامدن توقی ایلملیدر.
مثال «شوز مانده مخاربه سفاهتلرلک مضرتلو سیدر دیمك اسراف کلامدر.» (منیف — مجموعهٔ فنون)

بیت

«قپو کده خسته کوکل منجذب همیشه مکر»
«او کهربادر ایشـیکك طشی که کاه قپار»
(نرکسی)

اشبو ایکی مثالده مرام ومطلبك اکلاشلمسی تصعیب وتعقید قلنمشدر.

(٢) الفاظی معانی‌یه تابع قیلملی. چونکه کلام معنانك افاده‌سنی غیر مسوق اولور ایسه طبیعتیله اومعناده رکاکت ودلالتنده خفا حادث اولور.

مثال ....

(٣) قلمه النه‌جق شی مراد ومرامدن عبارت اولوب خارج از مقصد برطاقم ترشیحات ایله املای سطور اتمامیلدر.

مثال ....

(٤) الفاظ مشترکه قوللانلدیغی وقتده معنای مقصود هرنه ایسه انی بیان ایدر قرینه کتورملی مثلا کعاب کلمه‌سیکه بر رجل معناسنه اولان کعبك وبرده کعبه‌نك جمعیدر. وراح کلمه‌سی بر خمر معناسنه وبرده کف (ال ایاسی) معناسنه

﴿ کلان ﴾

کلان راحه نك جمعیدر. عقاب کذلك بر جز امعناسنه وبرده عقبه نك جمعی اوله رق کلور. وترکجه ده دخی قول قیر کدیك واوچق کلمه لری کذلك الفاظ مشترکه دندرلر و ایکیشر معنایه کلورلر اشته کلمات مذکوره سیاق کلامده ایراد اولندقلرنده معنای مطلوب قنغیسی ایسه اکا دلالت ایدر قرینه لر دخی برابرجه ذکر اولنمیدر.

بیت

((زاهد اودکلو ثقلت تاج وقبا ایله))

((اوچمق امیدین ایتز ایدی ابله اولسه))

(نرکسی)

بیت مذکورده که اوچمق کلمه سیکه برجنت وبرده طیران ایتمك معناسنه کلور ظاهرا معنای مقصود ثقلت قرینه سیله طیران دیمك اولیور لکن دقت اولنور ایسه جنت معناسنك تقدیرینده جائز وهمده مضمون بیته شطارت ویرن جواز مذکوردر. دیمك که الفاظ مشترکه ده بویله قرینه نك وجودیده محتملدر. وآتی الذکر قطعه ده بولنان نصوح کلمه سیکه ینه بویله احتمالینی شاملدر

قطعه

((بلند مرتبه یعنی نصوح پاشا کیم))

((کمینه همتی اظهار صدفتوح ایتدی))

((کورنجه حدشریعتده سعی موفورین))

((شقایه اهل هوا توبهٔ نصوح ایتدی))

(نفعی)

کدبری علم مخصوص اولان نصوح و دیکری معزوف توبهٔ نصوحدر.

﴿٥﴾ سلاست ومتانت لفظیه معنای جمیله مقرون اولملی. اکر یالکز صور لفظیه یه منحصر ومختص اولور ایسه مابه الالتزام اولان حسن وشطارت بولنمز. وحسن معنی حسن کلامك متبوعی اوله جق ایکن تابعی بولنمق لازمکلور.

مثال «حتی قوۀ غالبانه مز براکاه المانیا وکاه یمن بحرالرنده ملتك اعلام حشمتنی اعلاو بحرا کاه اسپانیا وکاه عدن دریالرنده دولتك احکام سطوتنی اجرا ایتدیکی زمانلرده بیله سلطنت سنیه مجاورلرندن هیچ برینك بلاسبب حقوقنه تعرض ایتامشدرکه قهرمانلر خصائلندن اولان بویله برصفت فتوت اجدادمزك اك بیوك برمدیحهٔ افتخاری بیلنه اولنه بیلور. . . . . فقط نه چاره که چیچك علتی کبی دولتك بنیهٔ وجودینی رخنه دار ایدن لااله سفاهتنك اعصاب اقتدارمزه ویردیکی ضعف کلی جهتیله ابراهیم پاشادورندنصکره سلاح سطوتی لایقیله اداره ایتمك ایچون ملتده اقتضا ایدن زور بازو قالمامشیدی. . . . . . نائرهٔ فساد که بر قومك درونده التهاب ایده آب شمشیر اولمدقجه حسن تدبیر آنی نصل اطفا ایلسون. حمای محرقه که بروجودك عروق واعضاسنی استیعاب ایده قان آقیدلمدقجه اکا تداوی نیلسون.» (تصویر افکار)

اشته منشی اولان کمسنه شرائط مبسوطه یه رعایتله برابر بلغا

وفصحانك تراكيبنى تتبع ايدرك نظم ونثرده مراتب سخنه وقوف كسب ايتملى وكندوسنده فكر قويم وطبع مستقيم وسرعت انتقال كبى خواص ممتازهٔ بشريه بولنمليدر .

﴿فصل رابع ــ حقيقت ومجاز وكنايه وتشبيه﴾

(حقيقت ومجاز)

حقيقت معانئ موضوعه‌ده مستعمل الفاظه ديرلر . ارسلان دينوب معهود ييرتيجى حيوان مراد اولنديغى كبى .

مجاز برمعنايى وضع اولنديغى لفظدن لفظ اخرك مدلولى اولان معناى ديكره نقل ايتمكه ديرلركه معناى ماوضع لهك عدم اراده‌سى قرينه‌سنك وجوديده شرطدر آى ديوبده بركوزل يوز مراد اولنديغى كبى .

«آل جامه‌يله او مهپاره چقن كيم صالنور»

«طونشور خلق جهان شهره بر آتش صالنور»

(عالى پاشا)

وحقيقتدن مجازه‌ده كلامده توسع حاصل ايتمك ايچون عدول اولنور . مصرع * برايكى غنچه سز قوپمز بريندن ورد خندانم * (نركسى) بيت

«پرتو اندازاولمجق بزمه ديدم عشاقه . آفتابم بره ايمش هله ماشاالله»

(پرتو پاشا)

اشته بو ايكى مثالده ورد وافتاب كلمه لرى معناى مجازيلرى ديمك اولان محبوب ويا محبوبه‌ده مستعملدر فقط كلمه‌يى معناى حقيقيدن معناى مجازى‌يه نقل ايچون ايكى معنا اراسنده مناسبت وعلاقه بولنمسى شرط اولوب اكر علاقهٔ مذكوره

بولنمز ایسه اکا مجاز اطلاقی صحیح اولمز دیمك كه معنای حقیقینك معنای مجازیده استعمالی ایچون بر طاقم علاقه‌لرك موجودیتی شرطدر اگر اول علاقه تشبیهك غیری اولور ایسه مجاز مرسل دینیلیر.

(مجاز مرسل)

مجاز مرسل اولدر كه معنای مجازی ایله حقیقی اراسنده وجه شبه ومشابهت اولمقسزین علاقه تمام اوله. بو علاقه‌نك انواعی چوق ایسه ده بز یالگز لسانمزده كثیرالاستعمال اولنلرینی ذكر ایله اكتفا ایدرز.

(١) ذكر كل ارادهٔ جزؤدر یعنی معنای كلی‌یه موضوع بر كلمه‌یی ذكر ایدوبده اول كلمه‌نك مشتمل اولدیغی معنای جزئی‌یی مطلوب ایتمكدر مثلا حجازدن كلیورم دیوبده مكه‌دن كلدیكنی مراد ایتمك كبی. * شیخ افندیده حجازدن كلیور. دركه حقه نیازدن كلیور * (حسنی)

(٢) ذكر جزء ارادهٔ كلدر یعنی معنای جزئی‌یه موضوع بر كلمه‌یی ذكر ایدوبده اول كلمه‌نك متعلق اولدیغی معنای كلی‌یی مطلوب ایتمكدر. مثلا ناپولیون بوناپارته بوزلدی دیوبده آندن فرانسه اردوسنك منهزم اولدیغنی مراد ایتمك كبی كه ناپولیون اردونك بر جزئیدر.

«بوناپارته پیش ازین یان چیزدی كافر كوردی كیم»
«اوكی اصحاب جهاد واردی ارباب غزا»
(سروری)

﴿شبز﴾

«هزار يابى كورسه سرفدا ايلر بو تاريخه»
«موره يى جنك ايله آلدى على پاشاى بهمتا»
(عزت قديم)

(٣) علاقهٔ مصدريتدر . علاقهٔ مصدريت براسمى ذكر ايدوبده او اسمك مصدر فعليسنى مراد ايتمكدر مثلا فلان آدمك الى وار ديوبده او ايشده اول آدمك دخل وقدرتى بولنديغنى مراد ايتمك كبى
«اكرچه فتنه ده اول سيم ساعدك الى وار»
«بلنده خنجر سرتيزينكده مدخلى وار»
(راغب پاشا)
«اكر خزينهٔ سيم وزره يتشمز ايسه»
«هله خزانهٔ معنايه بارى ال يتشور»
(نابى)
بوشادى روزكارانى چوقدن . كوردى هر فتنه ده الى كورينور
(نفعى — سهام قضا)
(٤) ذكر سبب ارادهٔ مسببدر . شودكان وياشو واپورلر ايو پاره قزاندى كبى .
«خيلى پاره قزاندى بودكان»
«مشتريسى ايدى بتون اخوان»
(حسنى)
(٥) ذكر مسبب ارادهٔ سببدر . رحمت كليور ديوبده اندن يغمور ياغديغنى مراد ايتمك كبيكه يغمور جناب حقك قوللر يته

مبذول عطایای بی پایانه سبب ووسیله اولدیغندن رحمت اطلاقنه شایاندر .

«باش آچوب دیدی که رحمت کلیور»
«ابرنیسان عنایت کلیور»
(حسنی)

(٦) ذکر حال ارادهٔ محلدر . آوه کیتدم نشانه کیتدم سیره کیتدم کبی

«گنج ایکن اوده تنها اوتوردیکی بی سبب»
«کیتدی عربه ایله قونو قومشو سیره هب»
(واصف)

(٧) ذکر محل ارادهٔ حالدر . نواحیٔ عاصیه وچشمه اقیور کبیکه عاصی اولان ناحیه دکل اهالی واقان چشمه دکل صودر .

بیت

«کالك تردن آقدی پرتو صوکبی تاریخ تام»
«صدر دوران ایلدی اجرا بو ذلجو چشمه یی»
(پرتو پاشا)

(٨) اسناد علاقه سیدر . فلان ادم بر چشمه یاپدی ویا برجامع یاپدی دینلدیکی کبیکه چشمه یی اصل اعمال ایدن عمله ودولکر اولوب اول آدمه حملی علاقهٔ اسناد قبیلندندر .

بیت

«اول شهریار زرنثار بذل ایتدی نقد بیشمار»
«یاپدی سبیل چشمه سار مأجور اوله روز جزا»
(وهبیٔ چکه جی زاده)

﴿زهی﴾

بيت

«زهی سد یاپدی حقاخان احمد مجمع مایه»

«آقن صولر طورر بوبند بالا طاق زیبایه»

(وهبیٔ قدیم)

(۹) علاقهٔ مضیدر. فلان قاتل اولدیرلدی کبیکه حالبوکه تاریخ مذکورده اولدنجی مقتولدر.

بيت

«قاطرجی قاتلی کاربانسرای دوزخه کوچدی»

«طنین کوس عدوانی اُرقویدی بو ایللرده»

(حسنی)

(۱۰) علاقهٔ استقبالدر. فلان اوده شراب صیقیورلر دینلدیکی کبی حالبوکه صیقدقلری اوزم اولوب ایلروده شراب حالنه کیره جکدر.

بيت

«برآغزدن اولوب ترانه پرداز»

«شراب صیقاردی برقاچ دختر ناز»

(حسنی)

(۱۱) علاقهٔ آلیه‌در. مثلا ساعت قاچ دیو سؤال ایدوبده آندن وقت مراد ایتمك کبیکه ساعت وقتك تعیيننه آلتدر.

بيت

«شب یلدایی منجمله موقت نه بیلور»

«مبتلای غمه صور کیم کیجه‌لر قاچ ساعت»

(ثابت)

(١٢) علاقهٔ حذفیتدر . مثلا او مصلحتی فلان کویدن تحقیق ایدیکز دیرلر که کوی قابل خطاب اولمدیغی جهتله مراد اهالیدر . مصرع *بچدی قلیجدن فتن روزکار*

(استعاره)

معنای حقیقی ایله معنای مجازی اراسنده وجودینه احتیاج کورینان علاقه مشابهت قبیلندن اولور ایسه اکا استعاره دیرلر یعنی استعاره دیمك تشبیه مضمر الادات دیمکدر کبی مثلا نته کیم کبی ادات تشبیه ایله اولور ایسه اکا تشبیه دینور که آتیده کله جکدر .

ارکان استعاره ده اوچدر برمستعار برمستعارمنه بر ده مستعارلهدر یعنی مشبه بهك لفظنه مستعار ومعنای مشبه بهه مستعارمنه ومعنای مشبهه مستعارله دینور . مثلا برجسور کمسنه یه ارسلان دیدیکمز و قده اول بیرتجی حیوان مشبه به اولدیغیچون مستعارمنه واول شخص جسور مشبه اولدیغی ایچون مستعارله وارسلان لفظی دخی شو حالده مستعار اولور وبو لفظك قائلنده ده مستعیر دیرلر .

استعاره لغتده اکرتی برشی آلمق دیمك اولوب عاریت برشیده مطلقا معارفه و مناسبتی اولان کمسنه دن آلنه بیله جکندن بونك ایچون مستعارمنه ایله مستعارله بیننده علاقه و رابطهٔ معنویه نك وجودی شرطدر . استعاره یی علمای فن برچوق اقسامه تقسیم ایتمشلر ایسه ده بز بوراده تطویلدن مجانبت ایدرك درت قسم اوزره تقسیم ایدرز .

﴿١﴾

(١) استعارهٔ مصرحه . استعارهٔ مصرحه اولدرکه مستعارمنه ذکر اولنوب قرینهٔ مانعه دلالتیله مستعار له مراد اولنه

مصرع ٭التفات ایمز کذار ایلرخرامان شیر نر٭ (نرکسی)

اشته مصرع مذکورده التفات قرینهٔ مانعه سی دلالتیله شیر نردن مراد معهود بیرتیجی حیوان اولمیوب بر مرد شجیع ایدوکی اکلاشیلور استعارهٔ مصرحهٔ مذکوره ده مطلقه ومجرده ومرشحه اعتباریله اوچ نوعه منقسمدر .

(١) استعارهٔ مطلقه اکر استعاره مستعار له ومستعار منه ملایم برشیئه مقارن اولمز ایسه اکا مطلقه دیرلر فیلك اکوله ودلکونك حیله کاره وارسلانك شجیعه واوکوزك احمقه واشکك جاهل بی اذعانه اسنادی کبی .

«سن بنه اسکی خرواسکی پالان ٭ چن آدم اوله جقسك حیوان»

(کانی)

استعارهٔ مجرده اکر استعاره مستعار لهه ملایم برشیئه مقارن اولور ایسه اکا مجرده دیرلر شو اوکوزده برطاقم مناسبتسز مناسبتسز سویلندی کیتدی دینیلکی کبیکه بوراده مستعار اولان شخصك ملایمی سویلمك ذکر اولنیور

«غرضم جهانی تحقیقدر انك یوقسه»
«سن قدر خر اوله یم کندم اوکرسم آکویك»

«سکا نسبتله خراندرخر ایکن ویسی بنه»
«یراشوردینسه خرعیسیٔ مریم آکویك»

«سن قدرخرده اولورمی عجبا دنیاده»
«خرسك اما خرد جالله توأم آکویك»

(نفعی — سهام قضا)

«ایتدیلر فائده سز مشتریانی تعذیب»
«عاقبت قالمدی اول مهده بو اوضاعه شکیب»
(بلیغ — کفشکرنامه)

اشته بوراده مستعارمنه اولان مهك هیچ بر ملایمی ذکر اولنیوب انجق مستعارله اولان صبر وشکیب کبی خصیصهٔ بشریه‌سی ایراد اولنمشدر.

استعارهٔ مرشحه اکر استعاره مستعارمنهه ملایم برشیئه مقارن اولور ایسه اکا ده مرشحه دیرلر مثلا بریسنه خطابا آرتق سنك طازی تویی توسی دوکمش دینلوبده برشخص معهود مراد اولندقده مستعارمنه بولنان طازینك ملایمی اولان توی توس کلمه‌لرینك ذکر ایدلدیکی کبی.

«صاریلوب فوطه‌یی مشکین بلنه وفق مرام»
«منخسف اولدی ینه نصفنه دك ماه تمام»
(بلیغ ـ حمامنامه)

بیتنده مستعارمنه اولان ماهك ملایمی اولان خسوفك یادوایراد اولندیغی کبی واستعاره‌لرك ممدوحی بو مرشحه قسمیدر.

(۲) استعارهٔ مکنیه   استعارهٔ مکنیه مشبهدن غیری ارکان استعاره‌دن هیچ برشیٔ تصریح اولنمقسزین نفسده مضمر اولان تشبیهه دلالت ایتمك اوزره مشبه‌بهك خواصندن برینك مشبهه اضافتی شرطیله برشیئك شیٔ آخره نفسده تشبیهنه دیرلر

اجل پنچه سی دینلدیکی کبی که بوراده اجل مشبهدر و یرتیجی حیوانه تشبیه اولنمشدر وحیوان مذکورده مشبه بهدر اشته اجل پنچه سی دیدیکمز وقتده مشبه ومستعار له اولان اجلدن بشقه ارکان استعاره‌دن هیچ برشی ذکر اولنمامش ونفسده مضمر اولان تشبیه که اصلا کدر اکا دلالت ایدن ومشبه بهك خواصندن بولنان پنچه لفظیده کتوریلوب اجله مضاف قلنمشدر.

بیت

«که هنوز غنچهٔ نشکفته ایکن آنی دست اجل ایتدی پامال»
(فاضل)

بیت مذکورده اجل برشخص زیانکاره تشبیه اولنمش وشخص زیانکار مشبه به اولمشدر.

(٣) استعارهٔ تخییلیه استعارهٔ تخییلیه مشبه بهه مختص اولان امری مشبهه اثبات ایتمکه دیرلر مثلا استعارهٔ مکنیه ده کتوردیکمز مثالده اجل پنچه سی دیدیکمز وقتده اجلك یرتیجی حیوانه تشبیهنه استعارهٔ مکنیه دیدکلری کبی اجله پنچه اثباتنه ده استعارهٔ تخییلیه دیرلر.

بیت

«باد اجل زمینهٔ نهال وجودینی
صالدی شکست ایلدی اول سروقامتی»
(نابی)

اشـته بيت مذكورده اجله ياد اثباتى استعارهٔ تخييليه در

(٤) استعارهٔ تمثيليه استعارهٔ تمثيليه مواد عديده نك صورتلرينى آلوب تشبيه طريقيله صورت آخره استعاره ايتمكه ديرلر مثلا برآدم ايچون صمان آلتندن صو يورو تدى ديديكمز وقتده اول ذاتك كسنه يه طويور مقسزين برايش ياپديغى اكلاشيلوب بو صمان آلتندن صو يورتمه حالندن آلنان صورتى كيزلوجه ايش ياپمه صورتنه نقل ايتمش اولور واستعارهٔ تمثيليه ياپمش بولنورز .

بيت

«اصلى يوقدر بيلورم وعدهٔ وصل دهنك»
«نافـله بال چالوب اغزيمه يلاندردى بنى»
(واصف)

كذلك بيت مذكورده دخى آغزه بال چالمه ماده سى استعارهٔ تمثيليه طريقيله ايراد اولنمشدر .

(كنـايه)

كنـايه لفظك معناى حقيقيسنك لوازمندن برينى مراد ايدوب فقط معناى حقيقينك اراده سيدخى جائز اولمغه ديرلر مثلا فلان آدمك قبوسى آچيقدر ديمكله اول ادمك جود وسخاوتنى مراد ايتديكمز كبى خانه سى قپوسنك صحيحاً آچيق اولديغنيده مراد ايتسك بأس يوقدر فقط بالاده ده سويلديكمز وجهله مجاز بويله دكلدر وكندوسندن معنـاى حقيقى مراد اولنه مز مثلا ارسلانى بوكون حمامده كوردم يقانيوردى ديوب اندن بر رجل شجاع مراد اولنديغى كبى معنـاى حقيقيسى

بولنان اصل ارسلانك حامه كيروبده يقا نمه معناسيده اراده
و تجويز اولنه مز .

بيت

«آكشى يورغانه كوره لازم اوزاتمق اياغن»
«بلى دست بخلا كه اوزانور كه قصه لور»

بيت مذكورده دخى اياغك يورغانه كوره اوزانمسى كنايه ديمك اولور

(تشبيه)

تشبيه برشيئك بشقه برشيئه برمعناده مشاركت ايتمك اوزره
دلالت ايتمسنه ديرلركه اول دلالت كنايه طريقيله اولماملدر
مثلا شو آدم ارسلاندر دينلديكى وقتده ارسلان ايله
معناى شجاعتده و كذلك فلان يره كيده جك آدمك كوزى كور
قولاغى صاغر اولملى دينلديكى وقتده كور ايله معناى عماده
وصاغر ايله اصميتده اشتراك مقصوددر بو قسمه صحيحا ارسلان
كور صاغر اولمق مطلوب دكلدر .
اركان تشبيه دردر مشبه مشبه به وجه شبه تشبيه مثلا
يوقاريكه مثالده فلان ادم مشبه وارسلان مشبه به و شجاعت
وجه شبهدر . تشبيهك انواع عديده سى وادر يامشبه ايله
مشبه بهك ايكيسى دخى حسى اولور يناغك كله وقوقونك عنبره
ويومشاق بروجودك پاموغه تشبيهى كبى چونكه يناق كل قوقو
عنبر يومشاقلق پاموق هپسى حواس اعانه سيله محسوسدرلر .

بيت

«باغده زلف ورخك آكدقجه بو كيمدر ديو»
«سنبل وكل بيرى بيرندن سؤال ايلرنى»
(نديم)

«بر کلش وار آنده کیم خوف ایلرم ای خال یار»
«باصدیرر بر کون خط مشکین عنبر بوسنی»
(عزت ملا)

یاخود مشبه ایله مشبه بهك ایکیسیده عقلی اولور علمك حیوانه وجهلك موته تشبیهی کبی.

«علم برلجهٔ بی سبا حلدر»
«آنده عالم بکین جاهلدر»
«جهله حق موت دیدی علمه حیات»
«اوله همحال کروه اموات»
«اوله محروم حیات ابدی»
«علمه فرق ایده کورنیك وبدی»
(خیریهٔ نابی)

یاخود طرفینك بری عقلی ودیکری حسی اولور اجل بنجه سی دیدیکمز وقتده اجلك ارسلانه تشبیهی کبی زیرا موت عقلی وارسلان حسیدر ویاخود عطرك خلق کریمه تشبیهی کبیکه عطر محسوساتدن وخلق کریم معقولاتدندر.

بیت

«بهره یاب اولسه صبا نکهت خلقندن ایدر»
«عطبلهٔ ریزهٔ مشك اوغرادیغی صحرایی»
(نفعی)

یاخود بر طرفی خیالی ودیکر طرفی حسی اولور.

مثال «جامهٔ درتن دکان حلاجده آتلمش پنبه کبی

﴿مخلوج﴾

مملوج وهر بری تار وپود ثلج ومطر ایله منسوج دوپشانه
بر خرقهٔ سفیده محتاج وسینه‌لری خدنك جانستان یخ فروشانه
آماج اولمش اولور» (صدقی پاشا ـ برف وبهار)
مثال مذکورده مندرج جامه درخت دکان ثلج مطر
خرقه سفید خدنك یخ وسائره محسوس ایسه‌ لرده وضع
واسناد اولندقلری معانی دکل محسوس بلکه خیالیدر
چونکه درخته جامه ثلج ومطره تار وپود اسنادی صحیح
وحقیقی اولمیوب بلکه قوهٔ مخیله آنی بویله تخییل ایلمشدر .
«دکلدر لاله یر یر ظاهر اولدی آندن آتشلر»
«زمانه طوتدی چرخ آفتابه تیغ کهساری»
«دونر کرداب بحر خونه هر کل لاله‌زار ایچره»
«طولاشدر مقده کشتیٔ قرار بلبل زاری»
(نفعی)
یاخود برطرفی حسی اولور غول یابانی کلیور دینوبده برمرده
مخوف مراد اولندیغی کبی چونکه غول یابانینك خارجده وجودی
اولمیوب بلکه آنی قوهٔ واهمه کندولکندن اختراع ایلمشدر .
بیت
«اوقدر تدن مکحل چشمکه دلبسته اشولر»
«نکاهندن اوقورلر نسخهٔ افسونی جادولر»
(واصف)
وهم ایله خیالك فرقی اودرکه خیالی قوهٔ مخیله حواس
ظاهره ایله ادراك ایلدیکی امور دن ترکیب ایدر وهمی قوهٔ واهمه
کندو نفسندن ابداع واختراع ایدر حالبوکه ایکیسی ده معدوم‌در

ارکان تشبیهدن بریده وجه شبهدر وجه شبه تخیل و یا تحقیق
جهتیله طرفینه زیاده اختصاصی اولان امر مشترکه دیرلر
فقط وجه شبهده طرفینه اوله جق اشتراکك قصدی شرطدر
وجه شبه حسی عقلی خیالی وهمی اولور .

وجه شبه حسی دیشلك انجویه و قامتی موزون برجوانك سروه
تشبیهی کبیکه برنده وجه شبه صافیت و براقلق و دیکرنده
طوغرولقدرکه ایکیسیده حسیدر .

بیت

«دیشلری صاف ایدی هم سیرك ایدی»
«رشتهٔ دانهٔ دردن یك ایدی»
«شویله افراطله برق ایلر ایدی»
«مجلسی مطلع شرق ایلر ایدی»
«دیشلری ایکی دیزی انجو مثال»
«لعانه و برمش ایدی حسن جمال»
(خاقانی — شمائل نبوی)

«کوزللر ایچره ممتاز جهان سرو بلندمسین»
«مسلم طرز و طوری دلبر عالم پسند مسین»
«کوکل حالن بیلور شوخ ظریف وشهلوندمسین»
«بنم سن نور چشم و دلستانمسین افندمسین»
(سامی)

وجه شبه عقلی کوزك دوربینه تشبیهی کبیکه وجه شبه
رؤیتدر و عقلیدر مثال «نرکس دوربینلرین بغچهٔ
خرد فرسای آسمانه دیکمش» (سبرویسی)

وجه شبه خيالى جهلك ظلمته تشبيهى كبيكه تخييليدر چونكه ظلمت ايله جهل كراهتده وعدم اهتداده مشتركدر وجهلك عدم اهتدايه اضافه واسنادى تخييليدر.»

بيت

«جهلدر مايهٔ شرم وخجلت»
«جهلدر مورث ذل ونكبت»
«جهلدر ادمه زندان بلا»
«كه دوشنلر كورهمز روى رها»
(خيريهٔ نابى)

وجه شبه وهمى بوده امور متوهمه دن منتزع اولانلدر. هماوسيمرغ وعنقاوكوه‌قاف واهمه‌لرى كبيكه بونلرده يوكسكلكده وياسائر براموروده جهت مشاركت اسناد ايتمكدر.»

بيت

«اومرغم كيم هميشه كاكل دلبرمكانمدر»
«هماپروازعشقم اوج فتنه اشيانمدر»
(راغب پاشا)

شمدى بيت مذكورده شاعر مشاراليه كندوسنى هماقوشنه امر طيرانده تشبيه ايلمش چونكه هماقوشى غايت يوكسكدن اوچار ايمش وكولكه‌سى هركيمك باشنه دوشر ايسه اوپادشاه اولورايمش ويوواسى كوكده ايمش بويله غايت يوكسكدن اوچار وكوك يوزنده يووا يپار بر هما تصورى وهمى اولديغى حسبيله جهت مشاركت عد ايديلان طيران دخى وهميدر.»

بيت

«نوله اوج فلكده اشيان ايتسه هماسا»
«بنم اول نازنینم شهدیدن مهپاره لغشدر»
(راغب پاشا)

«سریر دولتنه عرش رفعت نردبان پایه»
«کلاه جاهنه بال همای سلطنت شهپر»
(نفعی)

«بی وجوداولمق کبی یوقدرجهانك راحتی»
«کورکه سیمرغك نه دامی وارنه ده صیادی وار»
(راغب پاشا)

«قالمسه کر پرشاهین خیالنده محال»
«تار اندیشه ایله دامسه چکر عنقایی»
(نفعی)

«قضای قاف دلده شهپر عنقای عزلتدر»
«حجاب کوشهٔ ذیشاندر ابروی استغنا»
(رضا)

«قاف اقبالده عنقا ایکن آه»
«آولیور شمدی سنك پاره سی یوق»
(صفوت)

ارکان تشبیهدن بریده ادات تشبیهدر اوده لسانمزده کبی ومثلاو ونته کیم کلملریدرکه بعض محللرده ابراد واستعمالنی قاعدهٔ بلاغت استحسان ایدر فقط اول محللرك تعیینی بوراجه قابل اولمیوب سیاق وسیاق ینه سی شاعر ومنشی یی اورایه سوق ایلر.

﴿بیت﴾

بيت

«متكبرلره كبرايله تصدق صايلـور»
«ظالمه جور واذاقيلمه عبادت كبيدر»
(نائلى)

«مردم آزارى نوازش ستمه رغبتدر»
«ظالمه مرحمت افعى بى صيانت كبيدر»
(كاظم)

«فهم ايدر نشئه سنى انجمن آراى غزا»
«خون رنكين عدو بادهٔ مسكت كبيدر»
(صفوت)

وتشبيهدن غرض مشبهك عائداتنى بيان اولوب اوده مشبه برشيئك امكانى بيلدرر شاعر مشهور ابى الطيبك بيت مشهورنده اولديغى كبى مأل بيت هرنقدر سن ناسه تفوق ايتدك ايسه ده ينه انلردنسين چونكه مسكده غزالك قانندن بعضدر. اشته بوراده مشبهى اولان مخاطبى مسكه تشبيه ايلدى وكندوسنك خلقدن معدود اولديغنه مسكنده غزالك دمندن بعض بولنديغنى دليل كتورركْ وجوه امكان كوستردى.

«عشق طورسون قومجازى ايسه ده قلبكده»
«آب انكورخم ايچره طورارق باده اولور»
(راغب پاشا)

«سينه ده اولسه نوله جذبهٔ عشق خوبان»
«حرم جامع اولور شعبده كاه صبيان»
(نشأت)

«ایتمز کباره مالکن صرف ایدن ضرر»
«یردن سپهر شبنم آلورسه مطر ویرر»
(نابی)

ویاخود مشبهك حالنی بیان وصفتلردن قنغی صفت اوزره اولدیغنی عیان ایدر مثلا عرب یاوریسنه دونمشسك دینلدیکی کبیکه سیاهلق صفتنده جهت مشارکت بیان ایتمه دیمك اولور.

«قیل نظر حالنه اشکینی روان ایلینك»
«دم اولور عفو اولنور صوچلری قان ایلینك»
(لا ادری)

«نام آور ایتدی کروفر ارباب ظاهری»
«سمورك اشتهارینه باعث دریسیدر»
(نشات)

مذکور بیتلرده دخی اشك قانه وسمور ارباب ظاهره تشبیه ایدلمشدر ویاخود مشبهك حالنی سامعك نفسنده مقرر قیلمق ونفس سامعه تقویت ویرمك ایچوندر بیهوده چالشان آدم ایچون بوزاوستنده یازو یازار دینلدیکی کبی.

«بنمچون ممتنعدر چرخه رفع رقعهٔ امید»
«چه ناقعر یاب یأسدن بالایه سس چیقمز»
(منیف)

«ناقص اولمز فیض ذاتی تلخئ ایامدن»
«باده تلخ اولدقجه آرتار نشئه‌سی قونلنور»

«لال اولور البت زبان خامهٔ پیچیده موی»
«قیلجه غمدن طبع ارباب سخن علتلنور»
(راغب پاشا)

ویاخود مشبهی عین سامعده تزیین ایچون اولور وجه جمیلك نوره تشبیهی کبی

«ای کهرجهٔ بحر کمال خازن گنجینهٔ حسن و جمال»
«برج لطافتده رخی آفتاب درج ملاحتده لبی لعل ناب»
«سرو قدی نخل بهشت چمن لعل لبی رشك عقیق یمن»
«گلشن حسنك کل نورسته سی غمزه سنك خلق جهان خسته سی»
(آزری)

ویاخود مشبهی تقبیح ایچون اولور بر دوشکون کسنه ایچون قوسقونی قولاغی دوشورمش دینلدیکی کبی .

«زاهد شهریکی جبه‌لر ایتمش پیدا»
«اشکندن چولی یك اسکی منلدر کویا»
(نابی)

«اقتران ایتمش رقیب نحس او نازك مشربه»
«سیر ایدرکن اوغرامش خورشید برج عقربه»
(واصف)

وتشبیه دیمك براحره مبالغه کتورمه دیمك اولوب بوده مشبهك مدحی مراد اولندقده آندن احسننه وقبحی مراد اولندقده اندن اقبحنه وایضاحی مراد اولندقده اندن اوضحنه تمثیل ایله اولور وقاعدهٔ عمومیه ده بودر .

﴿ فصل خامس ـ فصاحت و بلاغت وعلم كلام ﴾

فصاحت بحسب التركيب لفظ ومعناده اولان حسندو بلاغت كلامی نظم ايدن معنای مفيده ديرلر كه برنجيسی عام وايكنجيسی خاصدر فصاحت كلامده ده اولور مفرد ده ده كلامده فصاحت اول كلامك ضعف تأليفدن و تنافر كلماتدن و تعقيد لفظی ومعنويدن خالص اولمسيدر مفرد ده فصاحت اول مفردك تنافر حروفدن وغرابتدن وقياسدن خالص اولمسيدر.

كلام فصيحك عباراتی آچيق وظاهر والفاظ مندرجه‌سی مألوفة الاستعمال وكلامده دائراولملی و بونكله برابر الفاظ مذكوره ده حسن وشطارتده بولنمليدر چونكه لفظ مزيت ظاهره‌در والفاظك قنغيسی سمعی استلذاذ ايدر وميل وانهماكی جالب اولور ايسه اوحسن وقنغيسندن طبيعت استكراه وتنفر ايدر ايسه اوده قبيحدر وكلامده افضل اولان خواص كلام مزبورك فضلنی عارف وعوام دخی معناسنی فاهم اولملی زيرا فصاحت ظهور و بياندر يوقسه غموض وخفا دكلدر وبحسب التركيب معناده موجوديتنی شرط قيلديغمز حسن كلامده اقناع والهام واحساس خاصه‌لرينك موجوديتيله اوله‌بيلور وبلكه فصاحت ديمك مخاطبی اقناع والهام واحساس ديمكدر ومادامكه بويله‌در اويله ايسه بوفصاحتك مطلق كلامده بولنمسيده لازم دكلمز بلكه سكوتده بيله فصاحت واردر وحركاتده ونظرده وسيماده ده بولنور دها طوغريسی نزده برهيجان بالك آثاری كوريلور وقوای حواسمزی تعطيل واخلال ايله بزی متحير

قلبه رق واراده فكريه مزى اخذ وغصب و ياخود امنيتمزى نفى وسلب ايليه رك روحمزى قبض وتضييق ايدرمؤثرات عظيمه بولنورايسه اشته اوراده فصاحت موجود ديمكدر فقط بونكله برابر فصاحت كلامك باشلوجه آثارندن اولديغى وقواى عقليه نك برتعبير دلپذير روحانيسى مقامنده بولنديغى جهتله كندوسنى لايقلوجه توضيح وتعريف ايچون نه كلامك تأثيرينه حصر وقصر ايدرده ديرزكه فصاحت كلام ايله عقله وقلبه وارادهيه تأثير ايتمك قوتيدر وقلبه اولان تأثيرى صنعت تهييج ارادهيه اولان تأثيرى صنعت جذب عقله اولان تاثيريده صنعت تعليم يعنى قواعد واقيسهدر شوصنايع ثلثه نك امتزاج واجتماعندن صنعت اقناع كه فصاحت حاصل اولور.

وفصاحتكده ايكى نوعى واردر برى فصاحت شفاهيه وديكرى فصاحت تحريريه فصاحت شفاهيه فصاحت خطابيه وپولتيقيه فصاحت عسكريه نوعلرينه وفصاحت تحريريه دخى فصاحت تاريخيه فصاحت اداب فصاحت مكتوبات وفصاحت شعريه نوعلرينه منقسم اولور.

علم كلام

علم كلام فصاحتله سويلمك ويازمق ايچون لازمكلان قواعدى جامع اولوب علم مذكور خاطره سانح اولان مرام ومقصدى بليغانه عرض وانها وغايت رنكين وطرب آميز عبارات ايله افادهيى تزيين وادا ايلمكلكك اصولنى بيلديرر وكرك مكالمه ومراسلهده وكر كسه مستدعيات وسائرده بين الادبا تحرير وتكلم قواعدينى اوكردربرفن جليلدر.

فن مذكورك اصولنده خطابت واهلنه خاطب وياخطيب دينور مقصدى فصاحتى توضيح وارائه وترتيبدر وفصاحت ايله بيلمرنده نظرياتك عملياته اولان نسبتى رادهسنده برفرق واردر مثلا صنعت اقناعدن عبارت اولان فصاحت مذكوره طبيعى ودال وسائقى بولنان علم مذكور تعليميدر. برى اصولى كوسترر وديكرى آنى اجرا ايدر برى لازمكلان وسائطى تعليم ايدر ديكرى آنى استعمال ايدر.

* علم كلامك اقسامى *

علم كلام خطيبك اجرا ايدهجكى خدمت و وظيفهيه كوره تقسيم اولنمشدر. خطيب سويليهجكى شىء بولمق ونه ماده اوزرينه تقرير ايدهجكنى تصارلمق اقتضا ايدركه اشته بو بولشه وجدان وقريحه دينور بعده سويليهجكى كلامه برنظام ويرمه لازمكلوركه بوكاده حسن ترتيب تعبير اولنور صكره اوديناهجك لاقردىيه برطرز واسلوب اتخاذى لازمدركه اكاده صورت تقرير اطلاق ايديلور ونهايت برنوع صره وحركت ايله افادهٔ كلام اقتضا ايدركه اكاده حال وطرز تسميه قلنور.

(باب اول — وجدان)

وجدان اقناع وياخود تهييج ايچون اقتضا ايدن واسطهيى بولمق ديمكدر. وسائط اقناعيه اوچدر. تلقين وتعليم مرغوبيت تهييج وتحريك رقت.

تلقين وتعليم سويلنلان شيئك حقيقتنى بيان ايله مرغوبيت

سامعینك رعایت وامنیتنی جلب ایله نتیجه مقصده موافق اولان حسیاتی سامعینه الهام واحساس ایله حاصل اولور وتعلیمه اقیسه وادله ومرغوبیتـه حسن اخلاق ونتیجه انفعالات نفسانیه‌نك وجودی شرطدر ·

((۱) اقیسه وادله)

خطیبك حقیقتی اثبـات ایچون استناد ایتدیکی نقطه‌لره قیاس ودلیل دینـور · اهل کلام ادله واقیسه‌یی دخی بو لمسـی جهتندن ایکی یه تقسیم ایدوب برینه اقیسهٔ خصوصیه ودیکرینه اقیسهٔ عمومیه دیرلر ·

اقیسهٔ خصوصیه برطاقم اشکالدرکه نتیجه یه وصول ایچون اشـکال مذکوره ایله صور مختلفه ترتیب وترکیب اولنور وباشلوجه ترکیب اوچدر ·

(۱) قیاس حملی قیاس حملی جمل ثلثه دن برقیاسـدرکه اوچنجیسی جملتین اولینك نتیجه سی اوله ·

مثال «بزی تسعید ایدن خصوصـاتی سوملیدر مادامکه فضیلت بزی تسعید ایدر امدی فضیلتی سوملیدر»

ایکی اولکی جمله‌لرك برنجیسنه کبرا وایکنجیسنه صغرا وایکیسنه بردن مقدمه وجملهٔ ثالثه یه نتیجه دیرلر ·

(۲) قیاس مطوی قیاس مطوی اولکینك عینی اولوب صغرا ویا کبرادن بری ناقص اوله وفقط برینه ارادیده ممکن واسهل بولنه ·

مثال «فضیلت بزی تسعیدایدر · امدی فضیلتی سوملیدر»

تراکیب کلامیه آره‌سنده شوبیان اولنان ایکی نوع قیاسلری

اولدقلری کبی بو یله مجرد بر حالده براقیوب توسیع و تزیین ایدرک هیئتلرینی تبدیل وقوتلرینی تزیید ایتملیدر.

مثلا شو اوله‌کی مثالمزی صورت آتیه به تحویل ایتسک تأثیرینی تزیید ایتمش اولورز * مسعود اولمق استرایسه کز فضیلتی سویکز * ودها قوتلو اوله رق شویله جه ده دینیله بیلور * مسعود اولمق استیورسکزده نیچون فضیلتی سومیورسکز *

(٣) قیاس مقسم قیاس مقسم برنجی نوع قیاسدن ایکی دانه سنک اتحادیدر مثلا موقع محاربه ده بولندیغی قوردونک داخلنه نصلسه دشمنی کچورمش بر نفرک دیوان حرب مضبطه سی تنظیم اولنمق اوزره استنطاقنه مأمور ضابط شویله جه نفر مرقومه سؤال ایلمش اولسه ((سن یاموقعکده ایدک یادکل ایدک اکر موقعکده ایدی ایسه‌ک برخائن کبی حرکت ایتدک اکر موقعکده دکل ایدی ایسه‌ک نظامه مغایر ایش طوتدک امدی جزای اعدامه مستحقسک)) اشته بو قیاس قیاس مقسم اولور

اقیسهٔ عمومیه برطاقم مأخذلردر که مقاصد متعدده ایچون لازم کلان دلیللر کندوسنده بولنور.

نتیجه برمقصدک یاکندوسندن استخراج اولنور و یاخارجندن استدلال اولنه رق آلنور که برنجیسنه قیاس عمومیٔ داخلی وایکنجیسنه قیاس عمومیٔ خارجی دیرلر . قیاس عمومیٔ داخلینک باشلوجه‌لری تعریف تطبیق اجزای کلام وقیاس عمومیٔ خارجینک دخی شرع وقانون حجت یمین شهادتدر.

(٢) (مرغوبیت)

خطیب اولان کمسنه علم وفضیلله برابر صاحب حسن اخلاق

اوللی وافادهٔ مرامده حاذق بولنمیدر واقوالی شایان سمع وقبول اولان اول برذاتدرکه کلامنی افادهٔ فکر ایچون خدمت ایتدیررو فکرینیده حقیقت وفضلیت ایچون استعمال ایدر.
وجودینی شرط قیلدیغمز حسن اخلاق ایسه البت خلقی وذاتی اولمق لازمکلور چونکه کندوسنده بولنمیان برطاقم فضائلی تقلید ایدنلر کاذب ومرائی کمسه لردیمک اولوب انلرك متخلق اولدقلری شوخصیصهٔ ذمیمه لری ایسه نصل اولسه برسببله ظاهره چیقار وخطابتك شرط اعظمی که اقناعه چالشدیغی شی ایله کندوسنك عامل بولنمسی قضیه سیدر اوده منتج اولور هله برخطیب سویلدیکی کلامك مقتضاسنه حرکات ومعاملاتنی توفیق ایتمزسه البت مقالات مسرودهسنك برتأثیرینی کورهمز.
مثلا عیاشیندن بری شرب خمرك مضرتی ومنع استعمالی حقنده برنطق سویلمك استسه شبهه یوقکه عبثه اشتغال ایتمش بولنور زیرا کندوسی مقتضای نطقنك خلافیله عامل اولدیغندن القا آتی تأثیر ایتدیرهمز. والحاصل خطیبك متصف اولدیغی اخلاق خلقك حسن ظن ورعایتنی کندوسنه جلب وامالهٔ ایدرك اصلاح افکاره اعانه ووساطت ایلمیدر.
وسویلنیله جك نطقدخی سامعینك درجهٔ تلقی وتربیه لرینه ومعلومات حائزه لرینه کوره اولملیدر. مثلا کویلولره خطاباً ایراد اولنان برنطقده مغلق ومصنع کلمات وتعبیرات ایله حوصلهٔ قابلیتلرینه صیغشمیه جق افادات بلیغانه ده بولنمق نه درجه ده موجب ضحك وتمسخر اولور ایسه برجمعیت علمیه اعضاسنه کویلولرله مخاطبه اولنور جه سنه ایراد نطق وکلام

اول مرتبه ده مستلزم طعن ونفرين بولنور . بونك ايچون خطيب اولان ذات مخاطبلرينك درجهٔ تربيه ومعلوماتنى وبولندبشقه ده سنلرينى وانفعالات نفسانيه لرينك جهات عائده لرينى وبولندقلرى احوال ايله اخلاق واداب وعاداتنى بيلملى وآنلرك حال وشاننه ملايم كلمات مقنعه سرد واستعمال ايتمليدر .

وسويلنيله جك نطقده آتى الذكر خصائصده بولنمليدركه اوده طوغرولق ادب تدبير خير خواهلقدر .

اشته حضرت ابابكر رضى الله عنهك مسند خلافته اجماع اصحاب كزين ايله انتخابلرى كونى منبره صعود ايدرك ايراد بيوردقلرى نطق جليل كه خلاصه وجهله برصورتى تقويم وقايعده يازلمش ايدى شروط مذكوره يى جامع بر كوزل مثال اوله بيلديكندن بروجه آتى درج ايدلمشدر .

«اشته سزك زمام اداره كزبكا احاله اولندى اكر ايولك ايلرايسه م معاونت ايديكز . اكر فنالق ايدر ايسه م تصحيح واخطار ايليكز . عنان حكومت مودوع يد قدرتى اولانه حقيقت حالى افاده ايتمك اثر صدق وطويت وكتم واخفا ايلك اهانتدر . نظرمده ضعفا واقويا مساويدرلر . هركس حقنده اجراى عدالت ايتمك استرم . وتشييد عنان عبوديتيكز بنم احكام خيريت انجام شريعت مطهره يه اتباعمه منوطدر .»

وكذلك شوراى دولت كشادنده ايراد بيوريلان نطق عالىٔ جناب ملوكانه دخى خصائص مسروده يى حائز برمثال جليلدر .

«چونكه برحكومتك وظيفه سى هر براحوالده اهاليسنك

حقوق حریتنی محافظه امرندن عبارت اولوب واهالیسی حقنده اولان اداره سی دخی جبر وتغلب صورتیله اولمق لازمدر وصورت جبر وتغلبده اولان اداره ایسه حکومتك حقوقنك خارجنده بر فضله ظلم وتعدی دیمك اوله جغندن بوجائز ومناسب اولمدیغی کبی اهالینك حریتلرندن فضله اوله رق دها مساعدات اعطاسنه دخی احتیاج یوقدر ظننده یم وذکر اولنان حریتدن دخی مراد هرکس کیف مایشا فعلنده مختار اوله رق حکومت اصلا مداخله ایتمسون معناسی اولمیوب زیرا بویله اولسه البته بر شخصك منافعی لاجرم آخرینك خلافنده اوله جغندن ارتق حیواناتك تعیشی کبی یکدیکرینی یمك اقتضا ایدر. واقعده بری مستفید اولور ایسه ده انك استفاده سی ایچون او برینك حیاتی فدا اولنمق لازمکلور. بناء علیه ذاته تعلق واختصاصی اولان بر منفعت جزئیه نك استحصالی البته سائره مضر اوله جغی امور ضروریه دن اولدیغی کبی هرکس منافع ذاتیه ومخصوصه سنی عمومه عائد واشتمالی اولان بر منافع کلیه ومشترکه داخلنده ارامق موافق انصاف وحقانیتدر. حاصلی اداره نك هر نقدر اصول وفروعنده قوانین ونظاماتی محق ومستقیم وعدالته مقارن ایسه اولقدر وظایفنی اجرا ایتمش اولور زیرا کافۀ عاجز ومظلومینك مرجع وظهیری ومدار استنادی اولان محل التجا باب معدلتدر یوخسه یالکز باب حکومت دکلدر وبو بابده الك زیاده الزم اولان حکومتك بر درجه قویتدر که حتی اداره سنده موجود اولان بالجمله اهالیسینك حقوقنی تمامیله محافظه یه

مقدر اوله بودخی اهالیسنك ثروتی ومملكتك معموریتیله حاصلدر. ثروت اهالی واعمار مملكت قضیه سی ایسه اهالینك حقوق ذاتیه وشخصیه سی وكافهٔ اموال واملاكی هر بر مفاسد ومظالمدن بری اولان بر ادارهٔ منتظمه ومستقیمه واسطه سیله حفظ اولنمغله اولور. الحق ادارهٔ مملكته متعلق اولان هر بر اصول وقوانینك مشروعیتی من القدیم منافع مملكت واهالی متضمنه وضع اولنمش بر قاعدهٔ معتبره ومعتدله در. بو قسمه حقوق شخصیه وتصرفیه جهتلریله عالمك نائل اولدیغی مساعداته مغایرت ومخالفتی استلزام ایدن بر امرك اصول مشروعیتی بیلمیه رك حكم ایتك وافراد اهالیسنك تصرفات واملاكنه شو وجهله تصدی ومداخله اولنمق قطعا لایق ومناسب دكلدر. واعصار سالفه ده منافع اهالی ومملكت متضمنه یاپلمش اولان شیلردن عصرمزده اكرچه استفاده قابل دكلدر. لكن سابقده موضوع اولان اصول وقانونك دخی كفایتی مملكت واهالیمزك احتیاجاتی درجه سنده اولمش ایدی شو وقتده اوروپانك اك متمدن ومنتظم حكومتلری صره سنده اولمامز اقتضا ایدر ایدی كذلك بر مملكتك خرابیتنی واهالیسنك فقر وضرورتنی مؤدی اولان حالاتك اك باشلوجه علت تامه وفاعلیه سی بین الاهالی موجود اولان تضاد وتباین وتخالف افكار وعدم امنیت خصوصلریدر كه شو خصوصات مذكوره نك دوامیله معا ملتزم اولان توسیع معاملات تجارت وترقیات ثروت اهالی ومملكت جهتلری بروجهله متصور دكلدر. اشته شو امرك تألیف واصلاحی

وبو مناعتك اندفاع وازالەسی نیتیله ومجرد تأمین حقوق تبعه واهالیمز ایچون اعضاسی بلا استثنا هر صنف تبعەدن اولەرق شورای دولت نامیله مجرد ومنتظم برمجلس ترتیب وتشکیل اولنمشدر . وبرده امر معتنای محاکمات که حقوق عبادی یعنی امنیت جان وعرض ومال مواد مهمەسنی محور لایقنده اداره ایتك املیله ودیوان احکام عدلیه نامیله برمجلس مستقل دها ایجاد اولنەرق انکلەدخی حکومت شرعیه وقانونیەنك حکومت اجرائیەدن تفریقی اساسی وضع ایدلمشدر وبوبابده اعضایه دخی لازمدرکه هر نوع تبعەمزدن مؤلف اولان هیئت مجتمعهٔ دولتمزی وجود واحد حکمنده بیلوب دولتمزك مضرات ومنفعتنده وکافهٔ احوالنده خالصانه ومتفقانه چالشەلیدرلرتاکه مقصود اولان استکمال رفاه اهالی وعمرانیت بلاد وترقیء علوم ومعارف قضیەلری تمامیله حاصل اوله . ودخی امور دینیه ومذهبیه بحثلرینه گلنجه هرکس دینیەله معتقد ومتدین اولور بوبابده اندن بحث یوقدر شوقدرکه قنغی دینده ونه مذهبده اولور ایسه اولسون مادامکه مختلط ومتحد اولەرق بر وطن اهالیسی اولمش اولورلر شوحالده تعصبات ومباینت دینیه نامیله تعبداته متعلق اولان معنویاتی وسیله ایدرك یکدیکرینی تحقیر وخصومت اجتنابلری لازمدر . خلاصه ذات مصلحتی مقتضی وحکم زمانه موافق اصول ونظاماتك تعطیلی بر امر ضروری اولدیغی کبی الیوم اوروپا اهالیسنك دخی درجهٔ اقتدار وترقیلری شو دعوایه بر دلیل اقناعیدر . هله شو بوقار ودنبرو ذکر اولنان تفصیلاتدن غرض انجق

توجه احقوق عبادی تعیین وشو یازلمش اولان نظامانك وضعیتی نه اساس اوزرینه مبتنی اولدیغنی بیاندن عبارتدر. همسان جناب حق جمله یی موفق بیورسون.»

((۳) تهییج وتحریك رقت)

تهییج وتحریك رقت انفعالات نفسانیه ایله اولوردیمش ایدك. انفعالات نفسانیه بین الفلاسفه روحك اول هیجانه اطلاق اولنورکه هیجان مذکوریا برشیئه مقارنت وشدت انهماکه ویاخود اول شیدن مباعدت وتنفره سببیت ویرر.

وعلم کلامده ایسه انفعالات نفسانیه دیو مقصد ومرامك تهییج طبیعیسندن طویلان وواسطهٔ نطق ایله القا اولنان حسیاته دینورکه اشته بوحسیات ایله فصاحتك تأثیری اقدار وتزییدا اولنور. هرکیمده اذهانی واسطهٔ نطق ایله استدیکی کبی تهییج ایده جك وطبایعی دیلدیکی کبی قوللانه رق کدردن سروره غضبدن مرحمته برودتدن مفتونیته قلب وتحویل ایلیه جك درجه ده کفایت واقتدار بولنه جق اولورسه شبهه یوقکه اول آدم خطیب فصیحدر.

هربر انفعالات نفسانیه نك منبع مشترکیده یامحبت ویابغضدر. بونلرده شدت وتأثیرلرینه وملایمی اولدقلری مقاصده کوره تبدیل عنوان ایدرلر مثلا محبت ایجابنه کوره نرم رولق رعایت حسن تلقی حیرت مفتونیت وبغضده غیظ غضب انتقام اضطراب خوف تعبیرلرینی آله بیلور محبت مقصدی برصورت جمیله ومرغوبه ده کوسترلك ومنافعی معرض

﴿تقدیر﴾

تقدیر واستحسانه قویه‌رق تهییج اولنور. وبغض مقصده کراهت ومضار اسناد یله تحریك ایدیلور. وسامعنی تهییج ایچون استعمال اولنان وسائطدن برنجیسی اولا کندوبی تهییج ایده بیلمکدر.

مثلا خطیب اولان ذات سامعینی آغلتمق استرسه اولا کندو آغلملیدر وانفعالات نفسانیه‌نك حرکات وحالات مختلفه‌سنه یقین حاصل ایتمك ایچون انفعالات مذکوره‌یی کندو نفسنده تعلیم وتحصیل ایتملیدر یعنی کندوسنی سامعینك یرینه قویملیدر بو تحصیل ایسه قوای ثلثهٔ آتیة الذکرك فقدانی حالنده براز ناقص اولمق لازمکلورکه قوای مذکوره‌ده قوهٔ مخیله قوهٔ حاسه قوهٔ ممیزه در.

قوهٔ مخیله روحك بر قوتیدرکه بالجمله موادی سزاوار نظر ودقت اولان حالاتیله فکرده تصویر ایدر وبرطاقم مؤلفات میاننده تصادف ایتدیکمز مؤدی تهییج کلاملر هپ قوهٔ مخیله‌نك تأثیراتندندر.

مثال

«برادرلر همشیره‌لر

حالا ایکی معظم ملتلرك افرادی میاننده سیل قدر قانلر دوکلمکده‌در. سببندر. سبب ارباب حکومتك حرص وطمعیدر. برناپولیون وبربسمارق اغورنده بیکلرجه والده‌لر وزوجه‌لر وهمشیره‌لر وکریمه‌لر قانلی یاشلر دوکه‌رك قاره‌لره غرق اولدیلر بونه سفالت بونه مذلت بونه پریشانی وخرابیت اوت برناپولیون ایله بر بسمارق

کندو نفسانیتلری ایچون والده‌لر و زوجه‌لر قوجاغندن اولاد
و زوجلرینی جبراً آیروب مقتله کوندریورلر اوته ده والده‌لر
زوجلرینك عودتنه مترقب اولیورلر جکرلری پاره لنیور
یتیملرك بوینلری اکریلیور ایکی بیوك حاسه یعنی شفقت ایله
محبت تپه لنیور بونه وحشت والده‌لر سزه خطاب ایدرم
بو مصائبك اصل بادی و باعثی بز اولدق چونکه اولادمزه
صلحه میل و محبتی تعریفده قصور ایتدك زیرا برنجی وظیفه مز
بو ایدی .

موسیولر خاتونلرك حقوقنی تپه‌لیورسکز نیچون خاتونلر امور
ملکیه‌یه مداخله ایتمسون وحشت ارلره مخصوصدر خاتونلر ایسه
شفقت و محبت و ملایمت ایله متصفدر هر حالده خاتونلرك رأیی
سؤال اولنملی چونکه غوغالرده بوغازلانانلر بو خاتونلرك
اولاد و زوجه‌لری و برادر و پدرلریدر حاصلی جکرلری
پاره لریدر .

آرتق بو حقسزلغه بر نهایت ویرلملیدر خاتونلر ارلره مساوی
طوتلملیدر اداره وطن حقوقندن خارج طوتلملیدر نزاع
ظهورنده رأی و مطالعه‌لری سؤال اولنملیدر خاتونلر حقمزی
ارایه‌لم آوازه‌مزی رفع ایده‌لم ارلرك تسلطندن رقبه‌مزی
خلاص ایلیه‌لم نیچه‌یه دکین خاتونلر ارلرك کوله‌لری
وخدمتکارلری عد اولنه‌جق .

خاتونلر اداره وطن حقوق صریحه‌سنی ایدینه‌بیله‌جك
اولورلر ایسه ارتق محاربه اولمیه‌جق و محاسن مدنیت تقرر
ایدوب و سعادت ملل تزاید ایلیه‌جکدر صنایع و علوم و معارف

درجهٔ نهایه‌یه ایصال اولنه‌جق و بنی آدم آراسنده هیچ نزاع ظهور ایتمیوب و دین و مذهب و ملیت تفریق اولنمیوب جمله‌سی محبتلو قرنداش اوله‌جقدر.

همشیره‌لر.

بو نعمت عظمایه نائل اولنجیه‌دکین مهما امکن وظیفه‌مزی ایفاده قصور ایتمه‌لم بو عالمده ساکن اولان خاتونلرك جمله‌سنی مجروحین و مقتولینك طول و یتیملری ایچون اعانهٔ عمومیه‌یه دعوت ایدرم اوروپا و شرق و امریقا و غرب خاتونلری اتحاد افکار و غیرت ایله اعانه‌لر طوپلسون جمعیتلر تشکیل ایتسون میدان محاربه‌یه قومیته‌لر کوندرسون و یاره‌لولره مرهم کتورسون زیب و زینتی ترك ایلسون سفاهتك مصارفنی ابولکه حصر ایتسون و افکار عالیه صاحبی اولدقلرینی کوستر سون.

پایه و دوزمه زینتلرایاق آلتنده تپه‌لنسون وقیمتسوسه قربان اولمیوب معارف و صنایع تحصیلنه صرف اولنسون.

خاتونلر ارزدن دها عالیجناب مخلوقات مقبوله در (مادام ماری غوچ ــ ممیز)

قوهٔ حاسه قلبك سرور و کدر و مرحمت کبی حسیات متخالفه و متنوعه‌یه فطرتاً کشاده بولنمسیدر. قوای حاسه‌یه مالك بولنمیان برخطیب و یا کاتب اصلا فصیح اوله‌مز. واقعا سرد ایلدیکی ادله و براهین صحیح و مقنع اولور لکن نه چاره که برودتله تلقی اولندیغندن حسیاتی تحریك و تهییج ایده‌مز. مثلا صحیح حزن و کدری دائر اولمق لازم کلان بر نطقده مخاطبلرینه

کوز یاشی دوکدیره مز بلکه صنعی اوله رق کندوسی آغلر
اما بالکز آغلر بتون نطق عادی بر ایفای مرامدن بشقه
هیچ برشیء افاده ایتمز . حقیقتاً قلب مقر فصاحت
اطلاقنه سزادر .

قوهٔ ممیزه حسیاتك طبایع واوصافنی تشخیصه کسب اقتدار ایله
ملایم ولایق اولان کلامی بیلمك وحسیات مذکوره یی تحریك
ایچون لازم مکلان وسائط وآلاتی بولمقدر .

اشته برخطیبده شوقوای ثلثه بولنمز ایسه طبیعتیله انك انفعالات
نفسانیه سی اوله میه جغی وبوحالده وسائط اقناعیه نك
اوچنجیسی اولان تهییج وتحریك رقت شرطه سی بولنه میه جغی
بدیهیدر .

(باب ثانی — حسن ترتیب)

وجدانك استحضار ایلدیکی وسائط اقناعیه یی برصورت
منتظمه یه وضع وادخال ایتمکه حسن ترتیب دیرلرکه علم کلامك
بوده برجزئیدر .

حسن ترتیب اولا نطقك حاوی اولدیغی اجزا ایله صورت
تنظیمندن وثانیا اصول وخواص مهمه سندن بحث ایدر .

(نطقك صورت تنظیمی ایله حاوی اولدیغی اجزا)

نطقك سیاق ونسقنی بیلمکه بزه دلالت عقلیه
کفایت ایدر .

حاوی اولدیغی اجزاده شوصورت اتیه اوزره انقسام وتعدد
ایدر اول امرده خطیب اولان کمسنه سامعینك میلنه وقوف
کسب ایتملیدرکه سویلیه جکی نطق دلخواهلرینه ناموافق ایسه

انك سياق ونسقنى تبديل ايتملزومنه تيقن حاصل ايتسون .
اشته مخاطبلرينك ميلانته كسب اطلاع ايتمك وموضوع بحث اولان مسئله نك نه يولده صورت قبول كوره جكنى استكناه واستمزاج ايلمك ايچون اولا بر نبذه كلام صرف وايراد اولنور كه اكا نطقك مقدمه سى ديرلر .
بو مقدمه يى ايراد دنصكره وضوح افاده حاصل ايتمك ولايقيله تفهيم ايلمك ايچون مقصدك احوال متعلقه سندن بحث ايديلوركه بوكا ده بيان وصورت افاده ديرلر .
بو بيان دخى ادله وبراهين ايله تأييد اولنملىيدر وبركمسنه او براهينه معترض بولنور ايسه ادلهٔ مسروده مزانك حكمنى جارح اولمليدر .
شوحالده نطق ايچون ايكى جزء حاصل اولوركه برى قبول و ديكريده رد در .
حاصلى نطقه سامعينى اقناع ايده جك مرتبه برنهايت و يرمليدركه اكاده نتيجه ديرلر .
اشته نطقك شوانقسامات طبيعيه سى التى جزئه تفرقنى استلزام ايدركه اجزاى مذكوره بونلردر مقدمه بيان صورت افاده قبول رد نتيجه
مقدمه نطقك مبدأ واعلا نيدر ومقصديدخى سويلنيله جك نطقدن معلومات ويررك مخاطبلرينى استماعه حاضرلق ودقت وخشنوديتلرينى جلب واستمزاج وبلكه تحريك ايتمكدر .
جلب دقت نطقك بدايت تفوهنده ايدنديكى معلومات ذاتى ايله ايراد نطقيجه اولان مقصددن مخاطبلره برفكر صحيح

ویرمکله حاصل ایدیلور .
جلب خشنودی ایسه حسن افاده ایله اولور یعنی سویلنه جك کلامده برطور وحلاوت اهالی وحقیقت وتأدب بولنملیدر .
خطیب اولان کمسنه اکر مقصدینی حقیقة مقارن برنقطهٔ نافعه‌ده تصور ایده‌مز ویاخود نه سویلیه جکنده تردد ایدرك مقصدومرامنی لایقیله موقع بیانه قویه‌مز ایسه مخاطبلری کندوسنی پك بی قید اوله‌رق دیکارلر .
مقدمه ایکی جهتله دوشنیله بیلور بری مأخذی ودیکری نوعی جهتیله مأخذی مقصدی واداره‌ٔ افکار اولنه‌جق نقاط وجهاتیدر .
لکن مقدمه‌ده اصل مقصدندن مأخوذ بولنملیدر چونکه مقدمه سامعینی مقصدك حسن تلقیسنه حاضرلمق ایچون ایدی اندن مأخوذ اولمدیغی تقدیرده مرام وآرزومزك خلافنه کیتمش اولورز .
نوعیدخی بونلردر . مقدمهٔ عادیه مقدمهٔ خادعه مقدمهٔ محتشمه . مقدمهٔ مهیجه
مقدمهٔ عادیه مقصدی صنایع کلامیه صرف ایدلمکسزین آچیقجه وقیصه‌جه عباره ایله بیان ایدر . بوده مستند اولدیغی فوائدك آزلغی ومداولی بولندیغی محلك واضحیتی جهتیله مقدمات سائره ایله تأییده حاجت کورلمیان یرلرده وخصوصیله سامعینك افکارینه اولقدر نامساعد بولنماسی جهتیله سوء تأثیرندن قورقولمیان محللرده استعمال اولنور .
مثال « ولی نعمت بیمنتمز پادشاهمز افندمزك ابتدا تخت سلطنت

سنیه‌لرینه رونق ویردکلری یوم مسعودکه الحمد دولت و ملکده ترقیسی کورلکده اولان قدرت و معمورینك و عالمك زینتی اولدیغی سعادت و امنیتك مبدأ مبارکیدر . اشته اول کونده پادشاه مرحمت نصاب عدالتی تنبأ اچمشلر و محامد اخلاق سنیه‌لرینك برهانی باهرینی کوسترمشلر ایدی . صکره انسانه انسانلغی بیلدیره‌جك و هرکسی دنیا و آخرتده سعادت و سلامته ایردیره‌جك علوم و معارفك انتشارینه دخی برطریق سهولت آچه‌رق جناب حقه شکرلر اولسون آزوقت ایچنده ثمرهٔ نافعه‌سنی و عرفان حقیقیٔ شاهانه‌لرینك دلیل قویسنی کوستردیلر . اشته بونك تدابیر متممه سندن اولمق اوزره بو انجمن دانشك تشکیلی . . . . الخ»

(مصطفی رشید پاشا)

مقدمهٔ خادعه . سامعینه جالب نفرت اوله جغی بیله رك بیاندن خوف ایله دلخواهلری اولان واصل مادده‌یه مناسبتی بولنان بردیکر مادده‌نك بیانیله بلاحس افکار معنویه و مضمره‌سنی عرض و اعلام ایلمك و مخاطبلرینه انتقال ایتدرمکدر . و مقدمهٔ خادعه‌ده حیل شرعیه و بردرجه‌یه قدر بعض دقایق مادیه صورت قبول کورور ایسه ده ینه حقیقته مغایر اولان شیئلر حسن تلقی بولمز .

مثال «ای اخوان مؤمنین اشبو دولت علیهٔ مؤیده تحصیل رضای واجب الوجود و کثرت خزائن و نقود و وفرت جنود شجاعت الوداله «الدین یعلو ولا یعلی علیه» تبشیرنجه بدایت سلطنتدن بر و یدی قران دیدکلری اعداز بون

اڭدرهفت سرقهر وغلبه سيكن بحكمته سبحانه براز زمانده كه
استعيذ بالله «ان تنصروا الله ينصركم» شرط شريفنه
رعايت اولنمديغندن يعنى اوامر الهيه يه امتثال ونواهيدن اجتناب
ونص قاطع المفاد «اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولى الامر منكم»
ايجابنه سر دادهٔ انقياد برله باب رضاى مسبب الاسبابه انتساب
قلنمديغندن شئامت عصيان ايله امر غزاده عسكرك تشتت
وفتورلرى واولياء امورك دخى اداره زنده عجز وقصورلرى
نمايان اولوب وقوعبولان محاربه لرده بوقدر خزائن ومهمات تلف
واسلاميان دوچار چارموج دريای اسف اولديغى جمله نك
منظور چشم شهودى وعلى الخصوص رعايا مقوله سى اولان
اشقياى روم كه سيل كوه افكن جلادت اهل اسلامه نسبتله
خس وخاشاك قبيلندن ايكن بو وقته قدر شرارهٔ شقاوتلرى
انطفا پذير اولمديغى عامه نك مشهوديدر . صدر اولده سبقت
ايدن سينه صافان اهل ايمان دين مبين محمدى اغورنده مالا وبدناً
نه وجهله صف بستهٔ ميدان غيرت ونه درجه لرده ثابت الاقدام
دائرهٔ حميت اولدقلرى كتب واسفار تواريخده محررومرقوم
وسيما پياده عسكرينك اطاعت وشجاعتلرى جمله يه معلومدر .
اشته عساكر مرقومه نك فى القديم بو وجهله برارلقلرى
دركار ايكن اراالق ميانلرينه بداصل اشخاص مجهوله
دخوليله نظام قديملرى افرادى كبى ناياب وبنيان قانونلرى
خراب اندرخراب اولوب الان دفتر پادشاهى يكيچرى
اسامیسيله لبريز ايسه ده جنك ارى ارانديقده نادر وعزيز
بولنور وبو حال ايله سفره اورطه تعيين اولندقجه ضابط اغازك

بر قوری بولداش آدیله جمع ایتدکلری اجناس مختلفه حرب
وضرب اربابی اولمدقلرندن ماعدا رشتهٔ حسن نظام مربوط
وضابطهٔ تحت انقیادده مضبوط اولمالریله ایچلرینه جاسوس
بی ناموس قاریشوب وبتخصیص کردار و اطواری مردار
اولان روم طائفه‌سی که مرکوز طبیعتلری اولان جنایتی
اجراده مجبور وجانب مصون الجوانب اسلامه اولان عداوتلری
حکمنی ایفاده مسلوب الشعور اوله‌رق حاجی وخواجه قیافتنه
کیروب سبکمغزان ینکیچری یانی کوناکون اغوای جانخراش
ورنکارنك اوهام دلتراش القاسیله تحریك واضلال ایدرلر .
اول بیدماغان دخی اولابونلرك جاسوس وکفره‌دن اولدقلرینی
بیلیوب وحق وباطلی تمییزه عقللری دخی ایرمدیکندن جواسیس
کفره‌نك کلمات مخوهه ومقدمات ناموجهه‌لرینی تمامه صایوب
کاه سفرلرك اصلی یوغیمش غرض ینکیچری‌یی قیردرمق ایمش
وکاه وکلای دولت کویا مملکتلری اقچه ایله صاتارلر ایمش
یوللو ودها بوکا بکزر بیك درلو اکاذیب وارجوفه اشاعه‌سیله
احداث فتنه وشور ایدرك کندولری شونده طورسون عساکر
سائره‌نك ساعد غیرتلرینه فتور ویردکاری غنی عن البیاندر .
حالبوکه هیچ بر دولت کندودست وپایی منابه‌سنده اولان عسکرینی
خصمه قیردرمق قصدیله صرف سیم وزر ایدرك سفر آچوب
ممالکنی پایمال دشمن ومحط رجال محن ایدرمی . بوزعمك باطل
اولدیغی بدیهی وجلی وصحیح اعتقادینك حق قوی اولمزمی .
خلاصه اشبو پریشانلغك اصلی عسکر اسلام اولاضروریات
دینیه‌سنی وفضیلت جهاد واولی الامرك امر دینده واثنای حربده

اراده سنيه اطاعت فرض اولديغنى اوكرنمهلك وبعده علماء
عظامك رأى وافتاسيله ترتيب اولنمش قوانين عسكريه يه رعايت
اتمامك شقلرندن عبارت اولوب مع هذا فاتحهٔ دولت سرمديهٔ
عثمانيه خصوصا عهد سلطنت سليمانيهده پيرايهٔ سلك سطور
تنظيم اولان يكيچرى اوجاغى قانوننامه لرينه نظر اولنسه
اليوم اوجاغك احوالى ذكر اولنان قانوننامه لره مطابق وحركت
وسكونلرى اسلوب قديمه موافقميدر معلوم اولور ·
زمان پادشاهئ خداوندكار مشار اليهده عصرينك اقتضاسندن
يعنى اول وقتده كه اعدانك قوللاندقلرى اطوار حرب وپيكاره
مقابله بالمثل لازمه سندن اولان تعليم آلات حرب خصوصى
هر كونى قشله لرده اجرا اولنديغى ويكيچرى زمره سى
احادناسدن ممتاز اوله رق صيفاً وشتاء وليلاً ونهاراً اوطه لرنده
موجود دكللرميدى · اكر ضابطان ونفرانك تعديكى وظائف
وتعيينات مقرره لرى تعيينلرينه كافى وداد وستادلرينه
وافى اولميوبده مدار تعلل وبادئ تكاسللرى بالكز بو ايسه
نه مانع بيان اولنسون · لله الحمد درگنج شايگان پادشاه سپاه غيرت
دستگاه ايچون كشاده وفوق الحد مالزمه وعده لرى اماده
اولمغله اقتضاسنه باقيلور · الحالة هذه اعداى دينك حالى نيجه
اولديغى وارستهٔ قيد تحرير ويكيچريانك پريشانلغى ايسه
لكنت آور زبان تقرير اولمغله ارتق كارد صبحرت سرتيز
استخوان غيرت جانه طياندى ·
بعد ازين زمرهٔ موحدينه سزاوار اولان حركت هرنه ايسه
الله عز وجل ونرسوله المبجل اشبو مجلسده درميان اولنوب

{اشقيا}

آشقیا واعدانك انوف تکبرلرینی ارغام واخذثار وانتقام ایچون
نه یاپمامز لازمکلور وقنغی صورت مقتضی اولورسه شرعا
بیان بیورلسون المنة لله تعالی باشمز حبل متین کتاب وسنته بغلو
اولمغله بزدخی بالاتحاد موجب ومقتضاسیله عمل وقطع مسافهٔ
امل ایدهلم . . . . . . اویله ایسه
ابتدا اعداد وقوت غلبهٔ اعدا یعنی یکیچری زمرهسنك پریشان
اسلوب اولان احوالی بروجه شرعی برحسن صورتله انتظام
ارا بوتقریبله جملهسی مظهر عوارف بی انتها اولمق مطلوب
صواب مصحوب خلافتپناهی اولدیغنی آمر شرفپیرای صحیفهٔ
صدور اولان خط همایون فیوضاتمون پادشاه ربع مسکون
بعده نظام عسکر امرنده موافق شرع وعقل اولهرق اوجاق
خلق حقنده محض نعمت وبالغا مابلغ احسان وعنایتدن عبارت
اولان حسن نظامی مبین اولوب بندبند ترقیم اولنان لوایح
استحسان مقرون قرائت اولنسون . . . . الخ»

(محمد سلیم پاشا — اس ظفر)

مقدمهٔ محتشمه موضوع بحثی غایت پارلاق برنطق دیکلمك
امنیهسیله سامعینك تجمع وتحشد ایتدکلری وقتده مستعملدر
وبو نوع مقدمهنك تابندهٔ فصاحته ممکن اولان احتشام وثروتی
بذل وارائه جائزدر.

مثال «ایها الناس بو معنای صواب اقتاجیوه کر خاطر رسد اداشنا کز
اوله که شریان عدوی بدنهادده خون تعدی غلیان ایدوب درون
رعونت مشحونلرنده جایگیر اولان مادهٔ کبرو نخوت واخلاق
فاسدهٔ شرور وفتنت مایهلرای خبطلرینك رسوخ واشتدادینه

وحرارت حمای محرقهٔ حرص وآزلرینك بحران وازدیادینی
موجب اولمشدر وبادخانهٔ دماغ پرشورلری هوای تغلب استعلا ایله
طولمشدر . نیشتر خنجر سرتیز ایله فصدا کحل جانلرنده
برمدت اهمال کمز سببیله زیاده‌کیء دماء فاسده جرأتلری اول
سیهرویان خاکسارانی مبتلای سیف وسنان انتقام ایدوب نیروی
بازولرینه غرورلریله پنجه زن دامن شرور قلمشدر وبوبابده
وارد اولان اوامر واحکام الهیه تفاصیلی رسیدهٔ کوش
هوشکز ایکن ترغیم انوف وکسر جباهلری ماده سنده بازوی
اسلامیه‌نك مشت چهره فرسای ازدرالری ممنوع ولطمهٔ افکار
ساز قهر وجفالری مرفوع اولدیغی مستلزم عنایت قهاری
و طرف مخلوقدن مستوجب تذلیل وخواریدر . حالا مقتضای
علوهمت مردانه وداعیهٔ حمیت عالمکیرانه‌م بوحالی مقتضیدر که
سرمایهٔ وسع وقدرتم اول طائفهٔ خائفه‌نك تذلیل وتحقیرینه
مصروف اولوب برحملهٔ رستمانه ایله جمله سین فتادهٔ خندق
ته نابدید هلاك وبوار وصرصر جنبش خیول دشمن شکاران
ستوده کار ایله تودهٔ خاشاك جمعیتلرین تارمار ایدهم . خصوصا
تخت نشین حصن حصین قسطنطنیه الیوم عدو اللهك تاج
لعلین پرزیور بنی سر بی سامانه برطاس آتشین پراخکر
واستیصال ملك ومالندن صکره تخته‌ٔ تابوت محقر وکاخ
عمردینی حفرهٔ نیرانه برابر قیلمق اهم امال دروندر مذلل کردنکشان
عنود ومخرب ایوان عاد وثمود جل جلاله الطافندن امید وار
مساعده یمکه بوملتمس جانه دسترس بولوب ارادت علیه‌سی
اول فتنهٔ پرسیئه‌نك خذلاننه متعلق اولمغله رزق ومالاری

وایهٔ سپاه واهل وغیا للری تحفهٔ پیشگاه اولدیغی
عن قریب مشاهده ومحسوس بارگاه اوله .
اشته سزلری بو محلده جمع وترتیبدن مرادم اقتدار بأس ونجدت
وفرط جرأت وجلادتکزه وثوقم اولمغله فتح ممالك دشمنان دین
وقهر وکین کروه مشرکینه تعیین وارسالدر . اتباع فرمان
خداوندی که فریضهٔ هر مسلمدر کما هو حقه مؤدی قیلمق
ملحوظ خاطر همت کزینکز ایسه لازمدرکه بو دفعه حق
خدا و رسوله قیام ایدوب شرزمهٔ زمیمهٔ کفار لئامدن اخذ
انتقامده درکار اوله سز . »

(خمسهٔ ترکسی ـ خلفای امویه دن عبدالملك)

مقدمهٔ مهیجه اذهانی مشغول قیلان مواد ومقاصدده وهیجانی
تسکین ایچون اولمیوب بالعکس تشدید ایچون ایجاب ایدن
محللرده مستعملدر وبوده همان بردنبره مقصده کیریشیله رك
سامعینك میلانی جلب ایله ونطقك بدایتنده حرکات منفعلانه یه
باشلامق ایله اولور . ومقدمهٔ مهیجه اکثریا انفعالات
نفسانیه اظهارینه سببیت ویرر اشعار وتراژیدیالرده
مستعملدر .

مثال «پادشاهم . برقاچ کون وبلکه برقاچ ساعتدن
زیاده عمرم یوقدر . بوقالان مدتده بیوك ومقدس
بر وظیفه نك ایفاسنه حصر ایتك وصوك افکارمی یعنی مدت
مدیدهٔ خدمت عاجزانه ملك اثمار مرالمذاقنی زیر پای سپهر اعتلای
ملوکانه لرینه وضع ایلك استرم . رقیمه م پیش نظر همایونلرینه
قونلدیغی صرهده قولکز بودار فنادن ال چکمش بولنه جغمدن

ارتق بوكره جك افاداتمه حوالهٔ سمع اعتبار بيوريله بيلور .
دريچهٔ لحددن چيقان او ازصدق وصوابدن دمساز
اولەكلمشدر ....)) (فؤاد پاشا - ترقى)

مثال ديكر . ((اى اخوان دين چشم بصيرتكزى آچيكزده
نظر عبرتله باقيكز ونوم غفلتدن قالقيكز واويله بيلمكزكه
راحت وكسل طلب وآرزوسى تكيه ومدرسه كوشه‌لرينه
ملازمته سوق ايتديكى شو برايكى عصره قدر ملت اسلاميه ملل
موجوده‌نك حيثيت ورتبه جهتيله اعزى وقدرا اجلى وفطانت
ودرايت وفراست حسبيله اكثرى ومجاهده ايچون اشدى
وسعى وخيرتجه ابلغى ايدى . شمدى ايسه انوار محاسنى
منطمس واعلام معارفى مندرس اولمغه وشموس اقبالى كسوفه
ودور اجلالى خسوفه ميل ايتمكه باشلدى . وحتى ملت محترمهٔ
مزبوره‌دن بعضيلرينه برطاقم اقوام تغلب ايدرك عدم انتباه
وبطالتلرى وقلت اجتهاد ودرايتلرى سبب وسائقه سيله ثوب
ذلت وحقارتى الباس وعزيز ومحترملرينى اذل ناس قيلديلر .
اكر شو بيان ايتديكم خصوصده ريب وكمانده اولور ايسه كز
بخارا وحواليسنده بولنان بلاد شرقيه اهاليسنك حالنه
نظر ايديكز ....)) (جمال الدين افغانى)

بيان ماده‌نك آچيق وطوغرى اوله‌رق وضع ودرجيدر بوايسه
مسئله‌نك حالنى اثلاده خدمت ايدر .

بيانك ايكى نوعى واردر . برى بسيط ديكرى مركبدر اكر بيانده
برشيئك اثباتى لازم كلور ايسه اكا بسيط وبرقاچ شيئك لازمكلور ايسه
اكاده مركب ديرلر . نه وقت بيان مركب اولور ويا خود بسيط

﴿اولوبده﴾

اولوبده وسائط اثباتیه‌سی برقاچ نوع بولنمق لازمکلور ایسه اولوقت بیان انقسام ایدر . امدی بو انقسام خطیبك برتقسیمیدرکه انی تنظیم ایتدیکی نسق ایله پیدرپی بیان ایدر . بو تقسیمك هر بری دخی مندرجات تفرعیه سنه کوره تکرار تکرار تقسیم اولنه بیلور .

صورت افاده مقصدك انفهامنه وواقعه موافقت ومطابقتنه وسببنك خالصت وانفرادینه کوره وقوعحالی بیان ایتمکدر .

مورخ وخطیب ایکیسیده مرتب کلام ایسه‌لرده برنجیسنك مقصدی یالکز حقیقت حالی افاده اولمغله اشیایی هرنصل بولور ایسه اویله‌جه بیان ایدروایکنجیسی ایسه بنه حقیقته رعایت ایدرك اصل مقصدینده اوتمز وبونکله صورت افاده سنده کاذبده اوله‌مز چونکه وقوعاتك اصلنه خلل ویرمیه‌رك کندوسنه مساعداوله‌جق صورتده بیان کیفیت ایدروافکارینه مساعد بولنانلری تأییدایله نامساعدلرینی خفیفجه‌کچر وبعضاً سکوت بیله ایدر .

مثال ((ملته تقدیم بیورمش اولدیغکز مسئله‌یه جراباً قبولی حاوی یدی ملیون اوچیوز اللی بیك رأیك حضور امپراطوریلرینه تقدیمیله ملت مجلسی کسب فخرایلر فرانسه اون سکز سنه مقدم انقلاباتدن اوصانوب بقای اسایش ارزوسیله ذات حشمت سماتلرینك ذکا وسماحت امپراطوریلرینه وخاندانکزه امنیة امپراطورلق تاجی وامپراطورلغه مقتضی قدرت وصلاحیتی سزلرك‌ید استقلالکزه تسلیم ایلمش ایدی ملتك بوبابده اولان املی الیوم نه زائل ونه‌ده متبدل اولمدیغندن نظام واسایش اعاده ومدت قلیله ظرفنده پك بیوك شیلر اجرا قلندی .

هر صنف اهالینك سعادت حالی تزاید و زراعت وتجارت وصناعت مثلی کورلمامش صورتده ترقی ایدوب ثروت وقوت داخلیه ایله برابر فرانسه‌نك نفوذ خارجیه‌سی دخی کسب عظمت ایلدی ·

تابدایت امرده بیله ذات حشمت مأبلری اشبو صلاحیتك بر راده‌یه قدر تکثیری مملکتك تأمین حالندن صکره آرزوی عمومی‌یه توافق ایته‌جکنی درك وجمعیات حاضره‌نك ترقیاتنی حس ایدرك اعطای حریتی تعهد بیورمش ایدیکز بناء علیه فرانسه‌یی سربست ملتلر ارەسنده دخی برنجی ایتك تشبثات جمیله‌سنی اجرا بیوردیکز ·

ملت یدی ملیوندن زیاده رأی ایله امپراطورلغك اصول جدیده‌سنی وکندی منفعت وعظمتنی تیقن برله ذات حکمداریلریله برلشوب ترقیات یولنده دوام ومطلوب اولان سربستلکی قانون ونظامه رعایت اوزرینه تأسیس ایتمکزی تشویق ورجا ایدروحریتی خاندان امپراطوریلری ایله دولتك مجالس کبیره‌سنك جناح حمایه‌سی تحتنه براقور · »

(موسیو شنایدر — ترقی)

قبول ویا اثبات · نصقك بیانده اشعار اولنان مندرجاتنی مؤید برجزئیدر · اثبات هله نصق محاکاتده اجزای اصلیه ولازمه‌دندر · زیرا صنعت اقناعك برنجی قاعده‌سی قبوله حقیقتی اضافه‌و اسناد ورد یاتدن حقیقتی سلب ایتمکدر · نه وقت اثبات و ایراد اولنان دلائل ضعیف وقوتسز اولور ودلائل مذکوره‌نك بسط واتیانده لزوم تعین ایدر ایسه

او حالده آنلری بر برینه اعانه ایتدیره جك صورتده اجماع
ایتملیدر تاکه هپسنك هیئت اجتماعیه لری جالب اعتنا برقوت
حاصل ایتسون .

وادلهٔ عظیمه وقاطعه برر برر ابراز اولنملی وآیرو آیرو توضیح
وتوسیع قلنملیدر . تاکه بر برینه قارشیمه رق هر بری قیمت
حقیقیه لرینی حفظ ایده بیلسون بردلیلی تأییدوقوتنی کاملاً ابراز
وحائز بولندیغی قیمتدن انتفاع ایچون آنی صور مختلفه ووجوه
عدیده ایله برقاچ کره بیان ایتملیدر . وشونوع افاده یه اطناب خطابی
دینور . واشته بونوع اطناب بیان اولنان شیلری مؤید بولندیغی
ایچون اذهانی تهییج ایدر واقناعی حصوله کتورر .

اطناب بر فکری فائده سز کلمه لر ایله ترکیب واملا دکلدر بلکه
بوکا تطویل دیرلر که ایکیسنکده تفصیلاتی صنایع معنویه بحثنده
کله جکدر .

رد وسائط اقناعیه مزه تخالف ایدن شیلری جرحدر
وبوندن بشقه بعضاً اغلوطه وسفسطه لرده جرح ایدیلور .
اغلوطه وسفسطه بعض دلائل مخصوصه درکه هر نقدر خطاسی
حس اولنور ایسه ده جرحنده صعوبت کورینور .

مثال

«ای اهالئ مصر بنم ایچون احتمالدر سزه دین دشمنی ودینی ابطال
ایتمك ایچون کلیور دیه جکلر صاقین اینانمیك بن سزك احقاق
حککز وظلم وجوردن خلاصکز ایچون کلیورم بنم جناب
واجب الوجوده وپیغمبر ذیشاننه وکتاب الهیه کوله منلردن
زیاده حرمت ورعایتم وار کوله منلرك سزلره اولان ظلم

وغدری وجور واعتسافی عجبا خاطرکزدن چیقه بیلورمی
نره ده برصولاق مزرعه ویا اراضیٔ منبته وار ایسه جبرا
الریکزدن المدیلرمی هیچ یدتملککزده برکوزل کوله ویابردلبر
جاریه ویاخود برکحیلان آت براقدیلرمی اکر مصرممالککی
طرف ربانیدن کندولرینه تملیك اولنمش مالکانه ایسه
سندلرینی ابراز ایتسونلر لکن الله عظیم الشان حضرتلری
عادل ورحیمدر عباد مظلومینك بویله پازده استحقار اولنمه
رضای شریفی متعلق دکلدر اشته غیرت الله ظهوره کلدی
بونلر ارتق مجازات مرتبه لرینی یقینده بوله رق حکومتلری
کندولریله برلکده محو اوله جقدر قاضیلر شیخلر امامل
چورباجیلر برلردخی سزلك کبی عینی دین ایله متدین یعنی
اسلامز اهالیکزه خیرویرك اوروپاده سزه دشمن اولانلر
ایله جنك ایدوب مقهور ایدن بزدکلمی یز ملت اسلامیه یه
مسلط اولان مالطه قوالیرلرینك اسم وجسملرینی اورته دن
قالدیران بز اولمدقمی نه شرف وطالع بزم ایله برابر
اولانلره اولاد وعیال ومال ومنالری یدتعرضدن مأمون
ومصون حائزی بولندقلری مسندکوندن کونه مترقی وافزون
اوله جقدر نه بخت وسعادت بیطرف اولانلره زیرا
بونلرده مدت قلیله ظرفنده بزی کوروب وطانیوب بزم مظفرمز
سایهٔ حمایتنه چکه جکلردر انجق حیف واسف برده دشمن
اولانلرك حال خسران انجامنه هله پك یازق کوله منلر
ایله اتفاق ایدوبده علیهمزه تشهیر سلاح ایده جکلره بونلر
ایچون روی زمینده امید نجات مفقود وحقلرنده باب مرحمت

دخی

دخی مسند ودا اولدیغندن جهاندن ذلت وخواری ایله محو
ونابود اوله‌جقلردر .» (برنجی ناپولیون — تاریخ ناپولیون)

نتیجه نطقك مبنی علیهی واستفاده اولنه‌جق جزئیدر زیرا
جزء مذکور اذهانی تسویق وتحریك ایدرو سامعینه انهماك
ومیلان ویردیرر واراده واختیاری تقرر ایتدیرر .

نتیجه‌نك ایکی مقصدی واردر . برنجیسی سرد اولنان دلائلك
باشلوجه‌لرینی قصر واختصار ایدرك افاداتنی اکمال وبو واسطه
ایله مخاطبلرینی اقناع ایتمك وایکنجیسی بعض اطوار وحرکات
خطابیه ایله تهییج اذهان ایلمك .

ادله رأسیه‌نك اختصارنده دخی برنجی شرط خطیب اولان
کیمسه‌نه مجملیت ایله تسریع افاده‌یی التزام ایلملی وایکنجی شرطده
نطقه نتیجه‌ده هیجان ویرمك ایچون روابط کلامیه‌یی
حذف ایدوب یعنی جمله روابطی برطرف ایدوب یالکز
نطقك نقاط مهمه‌سنی بریره جمع ایتملیدر .

(نطقك اصول وخواص مهمه‌سی)

مقصدك افاده ایتدیکی فکری تنظیم و تنسیق ایله تقسیم ویاخود
تعبیر آخر ایله مقصدك حاوی اولدیغی طبیعت ونسق ونقاطه
اصول وخواص نطق دینور . نطقك اصول ووادیسنده حسن
وطراوت بولنمق ایچون حقیقت آچیقلق عادیلك ابذال
وبسیطلك بولنملیدر .

شو قدر که خواص مذکوره‌نك هپسنك برنطقده وجودی
تصور والتزام اولنه‌مز . هله پواینقه نطقلرنده سویلنه‌جك
کلامك تنسیق وتنظیمنه داناً وقت نامساعد اوله‌جغی کبی خطیب

معرض بيانه قويه جغی مسئله يده هر بر دقايقيله اوجه بالطبع تصوير ايده ميه جكندن شو حالده نطقك امر ترتيبی خطيب مومی اليهك وجدان وقريحه سنك حكمنه محول قالور .

(ايراد اولنمش بر نطقك اجزای مركبه سی)

اس

دينك حق ونفس الامره منطبق بولنديغنی مؤيد نيجه براهين قاطعه وار ايسه ده ينه بعض آدملر قبولدن اجتناب ايدرلر .

بيان

او آدملره اثبات ايده لمكه حقيقت دينيه نقابل اعتراضدر .

تقسيم

حقيقت مذكوره دين اسلامی تمييز وتوصيف ايدن اساس ثلثه اوزرينه تأسس ايتمشدر اولا عقله يقيندر ثانياً عاليدر ثالثا الزمدر .

تصديق جزء اول

دين اسلام عقله يقيندر .

تقسيم مكرر

شوندنكه اولا كرهٔ ارضده موجود ذوات معتبره وعظيمه نك اشهادی ايله مؤيد . ثانيا وجدانه وجمعيت بشريه يه مطابق وعدالت ومساواته مساعد وحق تعالی حضرتلرندن بر فكر صحيح القا موافقدر . ثالثا انك منكر اولان ذهنلری بيله بر طاقم اسباب مطلقه وقاطعه دلالتيله اقناع ايتمشدر .

تقسيم مكررك جزء اولی

دين متين محمدی بيك ايكيوز بوقدر سنه دنبرو پايدار

والی آخر القیامه باقی بر مذهب جلیل الشعاردر شو بولندیغمز
آنه قدر ارکان علیه سنه خلل عارض اولمدیغی کبی بوندنبویله
دخی زوالدن بری قاله جغی متانت احکامیله مدللدر . اشتدادیان
موجوده ایچنده خصائص ممتازهٔ مزبوره یی انجق دین متین
محمدی جامعدر .

تقسیم مکررك جزء ثانیسی

اولا دین محمدی حق تعالی حضرتلرینه لایق اولان فکری
ویرر . ثانیا انسانلره طبیعت ووظائفنی بیلدیرر . ثالثا
نوع بشرك مشابهته اولان وجائبنی مذاهب سائره دن زیاده
تعیین ایدر .

تقسیم مکررك جزء ثالثی

حقنده لازمکلان ایمان وتسلیمیتی تأیید ایدر مواد اولا کیفیت
ظهور نبوت . ثانیاً انظار عامه یه وضع اولنان بونجه معجزات
شریفه . ثالثا بتون خلقك ایمان وشهادتیدر .

جزء اولك نتیجه سی

شو جهتلرله دین محمدی عقله یقیندر .

جزء ثانی

دین محمدی عالیدر .

مؤمن بولنانلر استقبال ایچون برطاقم مواعید ایله مبشردر .
ودائما امنیت بال وسعادت حال اوزره بولنورلر . انبیای عظام
واصحاب کرام حضراتنك اثر شریفلرینه اقتفا وتبعیتله
مأمورلردر .

تقسیم مکرر ثانینك جزء اولی

مواید مذکوره نوع بشره مخصوص بر عطیهٔ جلیلهٔ سبحانیه اولوب اندن استفاده یه کسب استعداد ایدن افراد انسان سعادت ابدی یه مالك و نائلدر .

تقسیم مکرر ثانینك جزء ثانیسی

دین مبین محمدیه نك شرف قدر واجلالی وافتاب جهان افروز احمدینك ضیای زمینی نه یولده ظلمت شرك ووثنیتدن صباح الخیر هدایته واسطهٔ ایصال اولدیغی معلوم وبدیدار وبو یله بر دین ایله متدین بولنان امت مرحومه نك نزد خدای متعالده احراز ایده جکی درجهٔ قدر وعلویت ایسه وارستهٔ شهود واستدلالدر .

تقسیم مکرر ثانینك جزء ثالثی

بالجمله انبیای عظام وصحابی کرام حضراتنك اثرینه اقتفا وانلرك ترك ایتدکلری فضائل جلیله یه امتثال ایله مکلفدرلر .

نتیجهٔ جزء ثانی

شو سببلرله دین محمدی عالیدر .

جزء ثالث

دین محمدی الزمدر .

تقسیم مکرر

چونکه عقول بشر یه ضعیفدر . اعانه استر . فاسددر . اصلاح استر . متحولدر ثبوت و تمکن استر .

تقسیم مکرر ثالثك جزء اولی

انسانی احاطه ایدن غشاء ظلماتی تنویر واضائه ایدرك طریق

سلامته بدرقهٔ هدایت اوله جق دین محمدیدر.

تقسیم مکرر ثالثك جزء ثانیسی

افسادات نفسانیه نك خطیأت ومها لکن کوسترولك انسانی
اصلاح وتربیه ایده جك دین محمدیدر.

تقسیم مکرر ثالثك جزء ثالثی

عقول بشریه یی برقاعدهٔ منتظمه یه ربط ایله ثابت وتمکن قیلان
وثباتسزلق وتغیر وتلون اسائتدن قورتاران دین محمدیدر.

نتیجهٔ جزء ثالث

اشته بونك ایچون دین محمدی الزمدر.

نطقك نتیجهٔ عمومیه سی

مادامکه دین محمدی حقدرانك احکام جلیله سنه توسل واتباعده خی
فرض ولازمدر.

(باب ثالث — صورت تقریر)

صورت تقریر فصاحتك برجزئیدرکه افکاری واسطهٔ نطق
ایله ساحهٔ ظهوره چیقارمتك اصول وقاعده سندن بحث
ایدر. تقریرك فصاحته نسبتی رنکلرك رسمه اولان
فرق ونسبتی کبیدر. رسامك قوهٔ مخیله سی ابتدا رسمك
خصوصات اساسیه سنی اختراع ایدر بعده واسطهٔ حکم ایله
ایله هر برینی محلنه وضع وترسیم ایدر لکن رسم مزبوری
تشخصی قابل صورتده تصویر وارائه ایتك وهیئت مکتسبه سنه
برحسن وجلا ویرمك ایچون اکارنك ولون تعیینه احتیاج
قالور بونك کبی فصاحتده ده واقعا نطقك اساسی فکرده در
واو فکرك تنظیم وتقسیمی بیان ایتدیکمز رسمی کوسترر لکن

مقصده قوت ولطافت ويا خود بر روح وهيئت ويرمك ايچون تقريرك وجودينه لزوم كورينور ·

ايراد نطقدن بكلديكمز فضيلت ونتيجهٔ مقابله‌يى همان انك زياده تقريردن آله بيلورز چونكه تقرير فكره رونق وشطارت وحسياته قوت وحركاته شدت ويرر · تقرير ايله خطيب سامعينى متحيرقيلار اغفال ايدر جلب ايدر سوق ايدر · الحاصل تقرير فصاحت وبلاغتك مكمل ومتميدر ·

اشته صنعت خطابتك بو جزئنى ايدنمك ايچون خطيب اولان كسنه اولا مقصدى كوزلجه دوشنمك وهر بر تفرعات ومشتملاتنى نظر حس وتدقيقه آلمق لازمدر · صكره ده هيچ بر حشويات قارشديرمقسزين طبق دوشنديكى وحس ايتديكى وجه اوزره يازملیدر · ونه مجاز واستعاراتى سوء استعمال ايتملى ونه ده آنلرى بلا موجب صرف ايتمليدر · بلكه بونلر اساس مقصددن تحصل ايتملى شو قدر كه مركز انتشارى خطيبك قلب وقريحه‌سى اولمليدر · وبرده سامعينه تلقيده نفع وفائده متصور اولميان افكار عقيمه‌يى اصلا لسان وقاله آلماملیدر ·

(باب رابع — حال وطرز)

حال وطرز ماديات جسمنى ايله عرض وارائه اولنه بيلان اشارات وايهامات بلغنه ديمك اولور · بوده هيجان روحك انعكاسيله وجودده متحصل حركات مختلفهٔ عموميه‌دن عبارتدر · حال وطرزك ايكى جزء متفرقى واردر · برنجى صدا ياخود تلفظ وايكنجيسى حركتدر · تلفظ جهتندن خطيب ايچون ايكى شيئه دقت لازمدر برى سامعينه تماميله وسهولتله

ایشدیره جك وجهله سویلك دیکریده مخاطبلرینی تهییج ومتحیر قیله جق صورتده لطافت ومتانت وحسن اطوار ایله افادهٔ مرام ایلمکدر.

سهولتله وتمامیله ایشدیرمك ایچونده درت شرط واردر. اولا صدانك درجهٔ مطلوبه ده قوتی اولملی ثانیاً خطیب اولان کمسنه کلماتی بربرندن فرق ایتدیرملی ثالثاً لازمکله جك وجهله آغر سویلملی رابعاً کلامك وقفلرنجه اوله جق ملایمت ومناسباتنی کوزه ده رك اکا کوره تلفظ ایده بیلملیدر.

تلفظ اولنان شیئی حس ایتدیرمکه تلقین خطابی دیرلر. طوغرو ودانه دانه تلفظ ایله کرچه نفس کلام اکلادیلور ایسه ده لکن صدا تبدیل ایدیلور یعنی سرعت وبطائتی ورقت وشدتی وتیز یاپستلکی ایجابنه کوره دکشدیریلور ایسه کلام مزبور قلبه احساس وتفهیم قلنمش اولور.

تلقین کلامك طبیعتنه کوره در. مثلا اظهار کدورت ابراز حرص وشدت کبی عینی صوت ایله افاده اولنمز جوابده استفهام سسی قوللانلمزو ایجابنه کوره لازمکلان صوتك استعمالنی ایسه دکل تعلیم الاسوق الطبیعه بزه بیان ایدر.

نهایت تلقین تبدلات کلامیه نك صوتا تقلیدیدرکه خبریمز اولمدن صدا آنی اجرا ایدر. وتلقین حقیقی ولایقلو اولمق ایچون کندوسنده شواتی الذکر خصائص ثلثه بولنملیدر. استناد ووقف طرز صوت

استناد صوت قوتلو وطولغین برصدادرکه نظر اهمیته آلنه جق کلمه لرك هجالرینی تفریق ایدرك بیان ایلر واوکلمه لرك متعلق

اولدیغی جمله ده واقع اقسام سائره ایله مناسبتنی کوسترر وذکر اولنان کلمه کندوسنه تخصص ایتمش برصدا وحرکت ایله بیان اولنه‌ماز. بویله اولمزایسه نطق بارد اولدقدن بشقه مألده اکسك قالور.

معرض بیانه قونیله جق فکر ویا حسه ایسه خلقك تمامیله کسب اطلاع ایتمسی لازمدر کرچه بوکا حضارك سرعت انتقال وفرق وتمییز صاحبی اولملریده مشروط ایسه ده فقط تبدیل صدا ایله ده اویله برقابلیت واستعداد ویرملیدر که عینی وقیده سامعینه تأثیر ایده بیلسون.

تلقینی حسن صورتله اجرا بالکز صوتك استنادینی محللرینه وضع ایله حاصل اوله میوب کرك نفس آلمق وکرك نطقك اجزای مختلفه سنی فرق وتمییز ایتمك ایچون ایجابنده وقفه اتمه‌لیدر. وقفك ایکی نوعی واردر بری حواسك تفریق وتمییزینه خدمت واعانه ایدر که بونوع وقف افکار مهمه عقیبنده ایدیلهرك سامعینك برمدت دقت وبصیرتنی ذکرمذکور اوزرینه جلب وحصرایتدیریلور دیکری ایسه برفکر مخصوصدن بحث ایدن کلامك انسجام وسلاستنه لکنت ورکاکت کلمکسزین اجزای مختلفه سنك قطع اولنمسیدرکه بونك موقعنیده سائقهٔ طبیعت تعیین ایدر.

طرز صوت صدانك مختلف نوطه‌لرده تبدلی دیمکدرکه بوده بحثك ایجاباتنه نظراً دکیشور یعنی تراکیب کلامیه‌نك تنوع واختلافی نسبتنده رفع صوت اولنور وصدانك تیز ویا پستلکی مقام ومحلنه کوره اویدیریلور.

﴾حرکت﴿

حركت وجودك حركات واطوار مختلفه سى ايله افكارك
وحسياتك بيانى ديمكدر وهيچ بر حس يوقدركه اكا مخصوص
حركت اولمسون ديمك كه اثناى نطقده حسياته تخصص ايتمش
حركات بدنيه نكده ابراز واستعمالى لازمه دندر.

فصاحت

(نوع اول – فصاحت شفاهيه)

(باب اول – فصاحت پولتيقيه ويا خطبه وى)

خطبه عقلارك ميدان مبارزه سيدر. وبو نوع فصاحتدن
عالى وجليل هيچ برشى اوله مز.

فصاحت پولتيقيه ويا فصاحت شورا دولتى حكم ايده جك آدملرك
احوال پولتيقيه يه دائر سويلديكى نطقلردر. اوله نطقلركه تأثيرى
ملتزم واهمدر اشته اونطقلر محاسن عظيمه يه حكم ايدر. حكومتى
استقبالندن ايقاظ ايدر. امور ماليه يى تنظيم ايلر. حرب
وياصلحى حكم ايدر. ملتلرك احوالنه قرار ويرر.
دولتلرى حكم ايدر. قانون يپار. وجمعيت بشريه نك
تشييد رابطهٔ اتحادى ايچون قواعد اجتماعيه يى بيان ايدر.
ابناى جنسنك مذلت وسفالتندن مستفيد بر طاقم ادانى يه
قارشو كلور. مقاومت ايدر. وطنى محافظه ايلر. مغدورينك
انتقامنى آلور. لكن بونكله برابر بنا ايتديكى تأسيسات خيريه يى
هدم وتخريبه ده مقتدردر. غدارلره مخالفت ايتديكى كبى
محافظه ده ايدر. جمهوريتلر ياپديغى كبى قراللرده طاغيدر.
اهالى يى ايقاظ ايتديكى كبى جمعيت فساديه لرده ترتيب ايدر.
حاصلى مقصدى ايو لك ايسه ده اكثريا آثارى فنالقدر.

بوقاروده فصاحت اقناع وتهيجدن عبارت ديدك ايدى ·
لكن خطابايه دخى اينا تمغله تهييج ممكن ايمش ديمك اوليور ؛
بونكيچون تعريف آخرله ديه بيلورز كه فصاحت حقيقت ايله
ذهنده امنيت تامه وفضيلتله قلبده هيجان شديده القاسندن
عبارتدر· ونه وقتكه انسانلر اقناعه چالیشه‌بيله جقدر اوحالده
قواى حسيه‌لرينه مؤثر بولنمغى وانلرك استحصال امنيتلرينى نقطهٔ
نظر اعتنايه آلمليدر فقط خطيب اولان كمسنه بشقه سنى اقناعه
چالشديغى شيئه اولا كندوسى قانع بولنمليدر · مثلا مبحوث عنه
اولان مسئله‌يه صحيح وطوغرو نظر ايتديكى جهات وادله‌يى اصلا
درج وادخال ايتمامليدر وكندو افكار ووجدانك وحسياتنك
خلافنده صرف كلام ايدنلر فصاحتك معناى موضوعنه هيچ بروقت
ماصدق اوله مزلر لسان امنيت وهيجان واقناع ديديكمز ساده
طوغريدن طوغرى يه قلبدن نبعان وانتشار ايدن تأثيرات معنويه در ·
بوسببدن خلقى اغفال ايچون كندوسنك مطمئنى اولمديغى
برطاقم موادى معرض بيانه قويوبده صكره ده عمومك امنيت وهيجان
واقناعنى استحصال سوداسنده كزنمك صرف عبثه اشتغالدر ·
مباحثات بو انتقيه ده ايراد اولنه جق نطقلرك
اولجه احضارى بكده ممكن دكلدر · چونكه سرد اولنه جق
برهانلر مباحثه نك ايجابنه كوره در · او مباحثه نك نه صورت
وقيافت كسب ايده جكى ابتداى امرده طبيعتيله معلوم
اوله ميه جغندن خطيب اكر اقدمجه قلمه آلديغى نطق
اوزنه مسئله يى مستند قيلار واكا ابنا ايدر ايسه نطقك
موضوعنه خدمت ايتامش ومقصددن خارجه چيقمش

بولنور . حاصلی فصاحتك مرتبۀ کماله وصولنی دال اولان اوصاف ممیزه خطیبك نطقنده طبیعی الصدور اولان حلاوت وحرارت وافکارندن متولده حسیاتنده کوریلان بطش وشدت وروحنه عالی برشیئك انعکاس منظره سیله ویاسعادت عامه نك آرزوی مقدسیله ملهمیتی نمایان اولان هیجان وسورتدر .

تقریر وصورت افاده طبیعی وساده بولنملی وکلماتك انتخابنه دقت ایدلملی وسیاق کلام متین وافادات ایسه رنکین وبارلاق اولملیدر فقط بوپارلاقلق تزیینات ویا استعارات موشحه ایراد واستعمالی دکلدر بلکه انفعالات نفسانیه نك سهولتله بوله بیلدیکی تخیلات بی قتورانه ومتجاسرانه‌در .

بوتقدیرده لیاقت وقدرت احراز ایچون لسانجه حاملی بولندیغی معلومات ذاتیسنه اکتسابات علمیه سنی دخی ضم وعلاوه ایتملیدر ولغات غیرمأنوسه ایله برطاقم جمل ساقطه استعمالندن پك محترز بولنملیدر زیرا جزئی برپاکلشلق سامعینك خنده ٔ استحقارینی داعی اولدیغی کبی قائلنکده شرم وخجالتنی انتاج ایدر .

(باب ثانی ـ فصاحت عسکریه)

فصاحت عسکریه اردونك عرق شجاعت وغیرتنی تحریك ویاایقاصددیله قوماندانلر طرفندن سویلنیلان نطقلردن عبارتدر بوبین الاسلام کثیرالاستعمال ایدی . حتی خلفای راشدین وامویه زمانلرنده ایراد اولنان نطقلر کتب تواریخده صحیفه پیرای ثبوتدر .

اوچ قسم نطق عسکری واردر برنجی فی الحقیقه سویلنمش وبالذات ویاخود وسائط تواترایله واصل سماخ تلقینز اولمشدر.
ایکنجیسی مقارن حقیقت بولنانلردر.
اوچنجیسی خلاف واقع تواترات وفسانه‌در.
مثال
«ای ناس جناب واجب الوجود حضرتلری جهادی اهل اسلام اوزرینه فرض قیلدی بوندن حاصل ایدیله‌جك اجر ومثوبات عندربانیسنده غایت اجل وعظیمدر اویله ایسه نیاتکزی حسنیاته اماله ایدیکز وربکزك فریضه‌سنی ادایه وپیغمبریکزك سنتنی اجرا وایفایه مسارعت ایلیکز بونك نتیجه‌سی شو ایکی حسنه‌نك بریدر که اوده یا شهادت ویاغزاوتدر هرکیم بواغورده فدای نفس ایدر ویا ترك جامهٔ حیات ایلر ایسه طرف ربانیدن انك ایچون اجر عظیم واردر.»
(حضرت ابابکر رضی الله عنه -- ترجمهٔ فتوح الشام)
مثال
ای اصحاب رسول الله
بو عربستان انجق سزلك آتلرکزه آرپه یتشدیره بیلور وبوراده کرك دنیوی وکرك اخروی اوله‌بیله‌جك سعادت اشته بوقدردر.
الله تعالی حضرتلری ایسه امت محمدیه‌یه بویر یوزینك هر طرفنده یروملکت ویره‌جکنی حبیبنه وعد ایتمشدر. قنی بوموعود اولان ممالکی ضبط ایله دنیاده بونجه غنیمته وآخرتده غزا یاخود شهادت رتبه‌سنه نائل اولمق استین ارلر وزده دین اوغرینه جان

وباش فدا ایده‌جك ووطنلرندن چیقوب اعدا اوزرینه کیده‌جك غازیلر .»

(حضرت عمر رضی الله عنه — معلومات نافعه)

مثال

«ای معاشر مسلمین الله تعالی حضرتلری وعدنده انجاز و مواطن کثیره‌ده سزی عون ونصرتی ایله تأییدایدرك قدرکزی اعلا واعزاز دنصکره امتحانکز ایچون بربلای حسنله ده ابتلا ایلدی بکا خبرویردیلر وسزکده معلوماتکز اولسونکه (هرقل) بلاد کفارك کبرا وعظماسندن استنصار واستعانه ایتمش ایدی شمدی برجمع کثیر ایله کلدیلر وخیلی زادوسلاح کتوردیلر مرادلری ایسه نور اسلامیتی اطفادر همده اوزریکزه طرق مختلفه دن کلدیلر وجنود خاسره لرینی قتال ایچون اشته مقابله کزه چیقاردیلر فقط جناب حقك عون ونصرتی سزکله برابردر وهیچ بر وقتده عندالله مخذول اولان کثیر وعنایت ربانیه ظهیر ومعینی بولنان قلیل دکلدر .»

(ابو عبیدة الجراحی رضی الله عنه — ترجمهٔ فتوح الشام)

مثال

«ای ناس بوکون اناطولی داخلنه رایت مظفرکزك کیردیکی برکوندر وبرلکده بولنه میان اخوانکزه سزه بوبابده غبطه کشدرلر بیلیکز که دنیادارممر وآخرت دارمقردر پیغمبرمز علیه اکمل التحیه افندمز * الجنة تحت ظلال السیوف * بیوردیلر کندی قلتکزه ودشمنلرکزك کثرتنه باقیکز چونکه واجب تعالی

حضرتلری * كم فئة قليلة غلبت فئة كثيرة * بيورديلر، عون وعنايت ربانيه صبر وثبات ايله برابردر.»

(ميسره رضى الله عنه - ترجمهٔ فتوح الشام)

مثال

«اى ناس الله تعالى حضرتلرندن اتقا ايديكزكه مصيروم رجعكزدر وبيلكزكه او اتقاسزك تأييد ونصرتكزى وبوندن اقدم جيوش مسلمينه اولنان عطايايه تاثليث ومشاركتكزى متكفلدر سزدن اول شامى فتح وضبط ايلين غزات مسلمينك آثار بسالت شعارينه اقتدا واتباع ايدك هر كيم حربدن اعراض ايدرسه مقرومأواسى نار وكندوسى مغضوب رب جباردر. بيلكزكه الله تعالى حضرتلرى جهادى وعندهٔ كفار ايله قتالى سزه فرض ايتدى ونزد خداى متعالده ايكى قطره‌دن زياده مرغوب ومحبوبدركه انك برى فى سبيل الله جريان ايتمش قطرهٔ دم وديكريده خشيةالله‌دن اساله ايدلمش قطرهٔ دمعدر بوكون اول بركوندركه لايعد ولايحصا اجر ومثوبات واردر اى عباد الله تعالى حضرتلرندن حذر وا تقا ايدك ومواطن كثيره‌ده اولديغى كبى بوراده‌دخى ثبات ومتانت اظهار ايدك ونبى ذيشانكزك سنت وشريعتنى اجرايه قيام ايليك * ان الله مع الصابرين ولا يضيع اجر المحسنين * اشته بن اخوانكزدن برجماعت ايله ايلريليورم وشوقومك صليبنه طوغرو كيديورم وانلرى مضمحل وپريشان ايتمكسزين كرى دونميلردن دكلم * وكان حقا علينا نصر المؤمنين * سزده صليبك يره دوشديكنى كورديككز له حمله وهجوم ايديكز واهمال ايتميكز اى فرقهٔ منتخبه

صلیبك اولدیغی یری کوردیکز هایدی حمله ایدیکز نصرت الهیه سزکله در.»

(خالدابن وليدرضی اه عنه ـ ترجمهٔ فتوح الشام)

مثـال

«ای ناس صبر وثبات ایکی عسکردرکه انلره غلبه ممکن ومتصور دکلدر بوبر حیف واسف کونیدر اصحاب رسول اللهـی ید اعدایه ترك ایتـدکدنصکره وقار ونخوتکزدن ومروت وعاطفتکزدن وغیرت دینیه کزدن کندوکزده نه کوره بیلورسکز اویله ایسه انلری تخلیصه سعی ایدیکز والله تعالی حضرتلرندن حذر ایدیکزکه مصیر ومرجعکزدر بونی بویله بیلکزکه اشیای نفیسه یی ترك انجق انفس خبیثه یه لایق وسزادر سزجه تحقق ایتمدیمی که دنیا زائل وفانی وآخرت دارالنعیم وباقیدر بیلمزمیسکزکه نیجه ارواح واشباح بودنیای ساحره دن دارآخرته انتقال ایتدی البته برکون اولهجقدرکه ترك ماسوا ایدیلهجکدر دنیانك مدتی غایت ازدر اویله ایسه معاشر ارواحی تزییده سعی ایدیکز چونکه آوان رحلت تقرب ایتدی وسزك سفرکز واقعا سفر شاق ومحتاج زاد ورفاقدر هرنه ایسه تحمل ومصابرت ایلیك. *ان الله مع الصابرین*»

(عیاض ابن غنم ـ ترجمهٔ فتوح الشام)

مثـال

«عسکرلر اکر سز اروارکك اولمش اولسه ایدیکز سزه

سلاحلرکز ایله حضورمه کلمکه رخصت ویرر ایدم . چونکه سلاح طاشیمق انجق شجیع وجسور ارککك ادملره اشور . لکن سز شمدی یه قدر سلاحکزك حقنی ویره مدیکز . وسلاح طاشیمغه لیاقتسز برطاقم عورتدن قورقاق وضعیف ومخنث آدملر اولدیغکزی حرکات واقعه کز اثبات ایلدی . سز بو جزیره یه یناشدیغکز ده دشمنمزی آدم برینه قومیوب کندولریکزدن قورقاق ظن ایلدیکز . معهذا بونلرك جسور وبر دشمن عقور اولدقلرینی بیله رك بن بوغوغایه باشلامش ایدم یازقلر اولسون . اکر اطرافکزدکز ایله احاطه اولنامش وقاچمغه بریول بولنه بیلمش اولسه ایدی ظن ایدرمکه شمدی یه قدر چوقدن فرار ایدردیکز . اشته سزی تأدیب وامثالکزی ترهیب ایده جك وجهله جزای مایلیقکزی اجرا ایده جکده حالکزی کوریکز . » (سلطان سلیمان ـ دسایس حربیه)

مثال

« ارقداشلر

بو طابیه لری آلمغه وبوروشدن یوز چویرمامکه نیتکز وارمیدر . اکر صحیح بویله برنیتکز وار ایسه بو مقصد اویله اوزاقدن طبانجه وتفنك آتمغله حاصل اوله مز . بو مراده انجق قلیجلرمزی وبچاقلرمزی دشمنلرك قفاسنه ایرشدرملك ایله نائل اوله بیلورز . آنك ایچون اشته بن تفنکنده طبانجه نکده طاشلرینی آتدم وقلیجمیده چکدم . سزده بکا تقلید ایلیکز . (اتبودویس واسپار اغا ـ دسایس حربیه)

﴿هیئته﴾

مثـال

«عسكرلر بيلورم شمدى صيرتكز چپلاق وقارنكز آچدر. سزه حكومت جمهوريه نك پك چوق واجبهٔ ذمتى وارايسه‌ده هيچ برينك اداسنه مقتدر اوله ميور . شو يالچين قيالر اراسنده ابراز ايتديككز حميت وجسارت وسزدن مشهود اولان تحمل ومصابرت صحيحاً حيرتفزاى عقولدر لكن نه‌چاره كه ارتقاى شان وشرفكزه شوآنه دك دها بر دخل واعانتى اوله‌مدى شمدى اشته سزى جهانك اك منبت صحرالرينه كوتوريورم يدتملككزه زنكين ومالدار ايالتلر بيوك ومتين بلده لر كچه چكدر شان وشهرت وثروتى اورالرده بوله جقسكز ..... »

(برنجى ناپوليون ـ ترجمهٔ تاريخ ناپوليون)

مثال

«عسكرلر. اون بش كون ظرفنده برمحاربهٔ عظيمه‌يه ختام ونهايت ويره‌رك سرمنزل مرام ومقصده كمال اقبال ومظفرتيله واصل اولدق. اوستريا عسكرينى باويرا ممالكندن طرد وابعاد ومتفق خاصمز اولان حكمدارينى صندلىٔ حكومتنه اجلاس واقعاداً يله حدودمزه كلمكه حماقت وجبانتى مانع اولان شودشمنى كلياً منهزم وپريشان ايلدك. لكن چه فائده انكليزلردخى مرادلرينه واصل واوستريا دولتنك خيانت واساءتندن انلرايچون استفاده حاصل اوله‌رق بولونيا سفرينك حقلرنده انتاج ايده‌جكى مصائبدن بالوسيله خلاص اولديلر. اوستريانك يوزبيك عسكرندن اتمش بيكى وكافهٔ جبخانه‌لرى دست غالبانه‌مزه

اسیر دوشدی . کیدوب سزلك فرانسه داخلنده که تارلالریکزده یاد هوار تجبرلك اتمكه مجبور اوله جقلردر .
عسکرلر . کرچه بر بیوك محاربه یه دعوت اتمش ایدم . لکن دشمنك جبانت وحماقتی سزی بو شرفدن محروم ایتدی .
وجنك وقتاله حاجت قالمیه رق مرادمز کاملاً حاصل اولدی .
هم تواریخ جهانده مثلی نامسبوق شو مظفریت بیك بشیوز نفر تلفنی ییله موجب اولمدی .
عسکرلر . موفقیت عظیمه امپراطوریکزه اولان امنیت کامله کز ومشاق سفریه جه مشهود مصابرت وتحملکز ومیدان معرکه ده ابراز ایلدیککز جانسپارانه صولت وغیرتکز له وجوده کلمشدر . انجق بو غیرت وشجاعتکزی مکث اتمکی دخی تجویز ایدمم . انکلز التونی ایله دنیانك براوجندن المانیا ممالکنی چکنمکه کلن روسیه عسکریده اوستریالولر کبی یقینده کرداب هزیمت وپریشانی یه کرفتار اوله جقدر .
وبو یکی محاربه حسب الموقع اك زیاده پیاده عسکرینك جهد واقدامیله نتیجهٔ مظفریت بوله جقدر . فرانسزلك پیاده عسکری بتون دنیانك پیاده عسکرینه فائقمیدر دکلمیدر بو مسئله ذاتاً قلبکزده واسویچره ده حل اولمش ایسه ده بو دفعه ویانه قپولرنده دخی تصدیق اولنه جقدر .
اوزرینزه کلان روسیه عسکرینك جنرالری میانده بکا مقابله ایدرك شرفك تزایدینه خدمت ایده جك هیچ برکمسه یوقدر .
اشته بو محاربه ده ینه سزلك غیرت وشجاعت ودلیرانه صولتکزله باشه چیقه جغمدن وجمله کز اولادم مقامنده اولدیغکزدن

ممکن اولدیغی قدر آزجان وقان تلفیله اختتامی ایچون الدن کلنده
بر وجهله دریغ ایتمیه جکمدر . (برنجی ناپولیون ـ ترجمهٔ تاریخ ناپولیون)

مثال

«عسکرلر . شجاعت فطریه کزی بو اوسترلیچ جنکنده دخی
فوق العاده بر صورتده ابراز ایتمش اولدیغکز جهتله عرض
لازمهٔ ممنونیته یکیدن بورجلو ای لدم . قره قوشلر کزی
بر شرف مؤبد ایله تزیین ایلدیکز بالذات اوستریا وروسیه
امپراطورلری قوماندا سنده اولان یوز بیك نفرلك بر اردو
درت ساعته قالمدی تارمار و پریشان اولدی . وسطوت
سلاحکزدن قاچوب قورتیلانلرده ینه صولره و بتاقلقلره غرق
اولهرق سمت نجات و سلامت بوله مدیلر . قرق بیراق
روسیه خاصه عسکرینك ایشلمه سنجاقلری یوزیکرمی جنرال
اوتوز بیك اسیر الی الان نامدار اوله جق بو یوم مسعودك آثار
فتوحاتیدر . دشمنلرمزك بونجه تمدح وتفخر ایله سزه قارشو
چیقاردقلری پیاده عسکری ضرب شمشیر صرامتکزه براوفاق
وقت ایچون بیله طیانیوب تارومار اولدی کیتدی واوککزده
دشمن اثری قالمدی . ایشته بو اوچ ماه ظرفنده علیهمزه اولان
شو اوچنجی قیام واتفاق دخی فسخ ومحو اولدی . وابواب
مصالحه ینه آچیلدی . شمدی رنونك بر وطرفنده اهالیٔ
فرانسه یه ایتدیکم وعدی انجاز ایلیه رك بزه امنیت حاصل ایده جك
ومتفقلرمزه مکافات اوله جق بر مصالحه وقوعه کله جکدر .
عسکرلر . وطنمز اولان فرانسه نك سعادت وشرفنی موجب
اوله جق هر بر مصالحی تسویه دن صکره سزی فرانسه یه

کزوره جك وآثار توجه امپراطورانه‌می حقکزده داعیء مباهات اوله‌جق صورتده ابراز ایده‌جکمدر . اهالیء فرانسه‌ده سزلری فرط مسار وافتخار ایله دراغوش ایده‌جك ویالکز (بنده استرلیج محاربه‌سنده بولندی ایدم) دیمکزله اشته برجنك آوریکیت دهادیو سزلری بربرینه پرمقله کوستره‌جکدر .»

(برنجی ناپولیون — ترجمهٔ تاریخ ناپولیون)

مثال

«عسکرلر

اون‌بش کون ظرفنده آلتی دفعه منصور ومظفر اوله‌رق دشمندن یکرمی برسنجاق الی‌بش پاره طوپ برچوق قلعه‌لر و پیه‌مونته‌نك اك متین واك منبت محللرینی فتح وضبط ایتدیکز بونلردن ماعدا اون‌بش‌بیك اسیر الوب اون‌بیکدن زیاده‌دخی میدان حربده فوت ومجروح براقدردیکز . بوآنه دك توری قیالر اراسنده جنکلشدرك شرف شجاعتکزآثرپرتونی بیهوده صاچمش ووطنکزه برمنفعت حاصل ایده‌مامش ایدیکز . بوکونکه کون اشبو خدمتکزله اوته‌ده ظفریاب اولان رنو ونلمنك اردولرینك قزاندیغی شان وشرفه کسب اشتراك واستحقاق ایتدیکز . هر برشیئه محتاج ایدیکز لکن بو احتیاجات هیچ کوزیکزه کوزکمدی شوجنکلری بتون طوپسز قزاندیکز . چایلری کوپریسز کچدیکز . بواوزون یوللری چارقسز یوریدیکز . بعضاً دخی اچ و بیعلاج اچیقده کجه‌لر کچوردیکز سزلك چکدیککز محنته تحمل ایتدیککز مشقته طیانمق ایچون مجرد سزلرکبی بویله جمهور لشکری وسربستی

عسکری اولمق ایجاب ایدرمش . تشکر ایدرم
سزدن عسکرلر . وطنمز بو اقبال جدیدینی ثمرهٔ همتکزدن آلدی
و سزه بورجلو اولدیغی شکرانیتی ابراز ایده جکدر .
تولون نصرتی اثری زائل اولمیه جق اوطقسان اوچ سنه سی
فتوحاتنه مقدمه اولدیغی مثللو بو شمدیکی آثار ظفریکز دخی
ایلروده دها جسیم و موجب اشتهار فوز و نصرته بدرقهٔ
اهتدا اوله جقدر . بلا پروا اوزریکزه هجوم و اقتحام
ایدن ایکی اردو شمدی کرفتار دهشت و اضطراب اوله رق
اوکیکزدن قاچمغی دوشنیورلر . سزی استحقاره سکردن
و دشمنلرکزك غلبه سنه سوینن اهل فساد شمدی پیچتاب
شرم و خجالت انتنده تیل تیل دتره یورلر . بو جمله ایله
عسکرلر بی پرواسویلرم دها هیچ برشیی یاپمدیکز چونکه
اوکیکزده یاپه جق شیلر چوق هنوز تورینی و میلانی
و پاسویلك انتقامنی آلمه دیکز . عسکرلر سفرك ابتداسنده
هر شیئه محتاج ایدیکز شمدی هر جهتله وسعت و رفاهکز
واردر دشمندن الدیغکز انبارلر صاییسزدر . محاصره
و سرعت طوپلریکز کلدی یتشدی . عسکرلر ارتق
وطنکزك سزدن بیوك بیوك فتوحات بکلمکه حقی یوقمی .
بوادیده بوشه چیقاره بیلورمیسکز . واقعا اك بیوك
مشکلاته غلبه ایتدیکز لکن دها نیجه نیجه جنکلره کیروب
نیجه مملکتلر الهجق و بر چوق چایلر یکه جکسکز . وارمی
ایچکزده غیرت و جسارتنه فتور کتورن وارمی اپنن
والپا طاغلرینه چیقدقدنصکره اسیر مزدیعك اولان شی

دشمن مغلوبك حقاراتنه تحمل ورضا كوسترمك استين .
حاشا . موته نوته . ميله زيمو ودغو موندووى
فاتحلرنده بويله برنامرد بولنمدمز . جمله كز فرانسه
شهرتنى دها اوزاقلره كوتورمك نائرهٔ شوقيله سينه سوز
صلابتكز بيلورم . جمله كز سزى تحت زنجير اسارتده
طوتمق استين او مغرور قراللرى تذليل وتحقيره هوسكارسكز .
جمله كز شان وشرفنى موجب وطنكزك بونجه فداكارانه
مصارفاتنك تأديه سنه تقابل ايده جك صورتده دشمنه بر مصالحه
تكليفنه غيرتكشسكز . جمله كز مملكتلركزه كتديككز حالده
كمال افتخار ايله (بنده ايتاليا فاتحى اولان عسكردن برى ايدم)
ديه بيلمليسكز . »

(برنجى ناپوليون ـ ترجمهٔ تاريخ ناپوليون)

مثال .

«عسكرلر

اولومده پريشان اولان اوستريا عسكرينك انتقامنى المق
اوزره شمديده اوزريكزه روسيه عسكرى كليور . بونلر (هولبرون)
قصبه سنده اوروب طاغتديغكز وشوراده بوراده تعقيب
ايدوب طورديغكز اومعهود عسكرلردر . سزك تحت ضبطكزده
بولنان مواقعى دشمنك استردادى متصور دكلدر . دشمن
اشاغى اينوب صاغ قولمزك اوستنى كسه جك اولديغى حالده
بزدخى حسب الموقع كندوسنى ياندن اوررز .
عسكرلر . طابورلريكزه بن كندم قوماندا ايده جكم متخلق
اولديغكز شجاعت ومتانتله دشمن طابورلرينى منهزم وپريشان

ایتدیککز حالده اوزاقده طوره جغم لکن ظفر و فتوحاتکز بردقیقه شبهه ده قالورسه امپراطوریکزی اك شدید آتش ایچنده کوره جکسکز شو کون فرانسز پیاده لرینك ناموسنه وناممه متعلق برکون اولوب بو ایسه بتون ملتك ناموسی دیمکدر. فتوحاتك تأخروتدا خلنی هیچ بر وجهله تجویز ایتمم یاره لولری طاشیمق وسیله سیله صاقین کیسه صف حربدن طیشاره چقمسون وهر نفر انکلتره اچه سیله اوزرمزه قیام ایدن وطن وملتمزه خصم دائمی اولان دشمنلرك مقهور وبرباد اوله جقلری کونك بو کون اولدیغنی درخاطر ایتسون اشته شو فتوحاتله امید ایدرمکه سفر دخی ختام بوله رق بزلرده قشله لرمزه چکلیورز وفرانسه دن کلان جدید وتازه عسکرله برلشوب ملتمزه شان وشرفزه سزا برمصالحه حاضر ایده بیلورز.»
(برنجی ناپولیون - ترجمهٔ تاریخ ناپولیون)

مثال

«عسکرلر

المانیادن فرانسه یه عودت امرینی آلمش وبرقاچ قوناق دخی ایلرولیه رك پارسه ورود کزی تبریك ایچون جسیم الایلر وشنلکلرده ترتیب ایدلمش ایکن دشمنلرمزك نقاب منافقانه سی التنده علیهمزه ترتیب ایتدکلری فساد وخصومت ظاهره چیقدی. وبرلینده حرب صدالری ایشیدلدی. فرانسه نك هنکام ظفرکاریسنی بوندن اوندرت سنه اقدم اختلال داخلیمز صره سنده وطنمزه دخول ایتدکلری ایامه قیاس ایدرك اوزریمزه حربه قیام ایتدیلر. واقعا مرادلری اولکی کبی پاریسی

فتح ایله اساسندن هدم وتخریب دکاسنده ده لکن
سنجاقلرینی منفقلرمز بایتختلرینه نصب ایدرك میدان معرکه‌ده
قزاندیغمز نشانهٔ مظفریت اولان اودننه‌لری باشمزدن قوپارمق
اقصای امللریدر کندی کوزلری اوکنده بزم مظفر الایلرمزك
فرانسه‌یه چکلمسنی مراد ایدیورلر.
عسکرلر
شرف جاده‌سندن بشقه برطریقله قنغیکز فرانسه‌یه عودتی
آرزو ایدر قنغیکز طاق سعادت نطاق مظفریت التندن
بچه‌مکسزین وطننه کیرودونمکی امل ایلر قیش دکز مشقتلرینه
تحمل ایدرك علیهمزه قیام ایدن اوروپایی برقاچ دفعه فتح ایلدمز
منفقلرمزی ترك ایدرك قاچاق کبی فرانسه‌یه عودت ایتملك
وفرانسه قره قوشلری پروسیا قره قوشلری حضورنده قورقوب
قنادلرینی ایندیردی دیدرتملك ایچونمی ایدی.
حاشا عجبا بزی علیهلرینه تحریك ایدنلرك حال خسران مآلی
نه‌یه وارا جقدر. پروسیالولر بوندن اوندرت سنه اقدم
دوچار اولدقلری کردابه تکرار دوشه‌جکلردر. اوکرنسونلر
اویله ایسه بو بیوك ملت ایله اتفاقلری کندولرینه نه درجه موجب
سعادت ایسه شمدی ینه او ملتك خصومتی حقلرنده بحر
اوقیانوسك فورتنه‌لرندن زیاده مورث دهشت اوله‌جقدر.»
(برنجی ناپولیون ـ ترجمهٔ تاریخ ناپولیون)
بو نطق عسکری‌یه اردولره نشر واسطار اولنان اعلانات
دخی انضمام وتلاحق ایدر وبونلرك هر فصل اولور ایسه
اولسون اختصار وشدتی جامع اولملری شایان دقت
امورددندر.

﴿مثال﴾

مثال

« ارقداشلر

سايهٔ موفقيتوايهٔ حضرت ولی نعمتيده اثار سعی وغيرتكزله
كريد اطه‌سنك اصلاحاتی حاصل اولمش وجسم اختلال
دست مظفريتكزده بسبتون جان ويرمشيكن بونی يكيدن
جانلاندرمق وبزی يورمق اوزره برطاقم اشقيا دولتمزك
آتنه ده‌كی سفارتخانه‌سی اوكندن رزالت بيراغنی آچه‌رق
وحدوادبدن خارج برچوق هذيانلر صاچه‌رق چوب اون كون
اول جزيره‌يه كلمشلر ايدی . بونلرك اياق باصدقلری كوندن
اعتبارا قنديه‌نك مالويز طاغلرندن بدأ ايله ايدانك قارلی
ويوكسك طاغلرنده وآماريا وآپواصيلك درين دره‌لرنده
دپه‌ليه‌دپه‌ليه قولايلقله باصلمز وآزقوتله كيرلمز وقيش موسمنده
كزلمز شهرتيله مشهور اولان اسفاكيانك قار ايله قپانمش
طاغلرينه طيقوب وسزده دوز اووايه كيرركبی ارقه‌لری صره
كيروب اول واخر اشقيانك برثلثنی تلف وخيلبسنی دخی حرباً
دردست ايتدكدنصكره بقيه‌سی اولان بيك بوقدر نفرينی
رئيسلری بولنان پتروپولاكی وسائردها بعضيلريله برابر
استيمانه مجبور ايدرك سطوت غالبه كزالتنه آلديكز وبونكله
برابر دخالت ايدنلری ايجتمامك ودوشنلری اسير كمك اخلاق
حسنه‌سيله موصوف اولان عثمانلولق شيمه‌سنی دخی اثبات ايله
حقلرنده معاملات انسانيتكارانه دخی ابراز ايلديكز . وبويله
برغيرت وبسالت فوق العاده كزله هم جزيره‌نك قار يشقلغنی
بتورمش وهمده ناموس دولت وملتی يرينه كتورمش اولديكز .

ارقداشكز بولنديغم صفته بونلردن حصه‌مند اصابت ايدن شرف ومفخرت وممنونيت ومسرتك تشكرنده عجزمى اعتراف ايدركدن حسب الامكان ايفاسنه بورجلى بولنديغم وظائف تشكركارانه‌ملك ابرازيله برابر شوموفقيت فوق العاده‌نك امداد حق وياورىٔ روحانيت حضرت رسول رب الفلق ايله محضا طالع فرخنده مطالع حضرت پادشاهى آثار مستقله‌سى اولديغنى بيان صره‌سنده بالسهوله شوموفقيتكزك اسباب ظاهره‌سندنده سزى آكاه ايتمكى قومانداناق وظائفندن عد ايلدم . شويله‌كه كريد مسئله‌سنك باشلانديغى كوندن تابووقته كلنجيه قدر اشقيانك تعقيب وتنكيلى بولنده كريدك جمله طاغلرينى آشمش وقارلر ويغمورلر وصغوقلر يمش وهردرلو غيرت وبسالت كوسترمش ايسه‌كزده جزيره‌نك هرطرفى آچيق اولديغندن اشقيا حركت شجيعانه‌كزى اوزاقدن ايشيدر ايشمز يردن يره وطاغدن طاغه قاچه‌رق ويقين يرلرده بركونه نقطهٔ استنادكز وارزاق آله‌جق انبارلريكز اولمديغندن حركتكز آغر وكلفتلو برقافله استصحابنه محتاج اوله‌رق حيدودلق حالنده طولاشان اشقيانك تعقيبيله نتايج مطلوبه‌يه دسترس اوله‌مديغكز جمله‌جه معلومدر .

شمدى ايسه لله الحمد والمنه ولى نعمت بيمنتمز پادشاهمز افندمزك سايهٔ قدرتوايهٔ شاهانه‌لرنده دست غيرتكز ايله آچديغكز يوللر ومعمارىٔ اقدام وغيرتكزله ياپديغكز قله‌لر جزيره‌نك مثالسز اولان جبال شاهقه‌سنى دوز اووا وهريرينى سزلك ايچون بارينوب راحت ايده‌بيله‌جك بريوردو يووا

هیئتنه قویوب اشقیانك جولانگاهی طار وحرکتکز کسب سهولتله هر بر دست محافظه کزه چکوب فرقهٔ عاصیه تارمار اولمسیله یکرمی بش سنه ده فتح اولنمش اولان کریدا طه سی دست فاتحانه کزده یکیدن فتح اولنمش اولدیغندن ومقدمایول وقلەلرده چکمش اولدیغکز امکلر ایسه بوکونکه کونده اون کون ایچنده بویله برمظفریتی تسهیل ایلدیکندن «اکمینجه بیچلمز» مثل مشهوری بورادهدخی میدانه چیقدی . بونی افاده دن مراد عاجزانهم شو موفقیتکزه باعث اولان وبدایتده شاید که عبث ظن اولنان اسکی امکلری یاد ایله همت وغیرت سابقه ولاحقه کزی تقدیر وتحسین ایتمکدر .
بو خدمات مشکوره ومساعیٔ مبروره کز ولی نعمتمز پادشاهمز افندمز حضرتلرینك نزد همایون ملوکانه لرنده رهین محظوظیت بیورلمقده ایدوکی هروقت طرفمه تبشیر اولنمقده اولمسیله بو مفخرت جهانقیمتدن وخصوصیله شو موفقیت جدیده دن طولایی سزی واو صره ده شرف رفاقتکز نسبتیله کندومی تسعید وتبریك ایدرك شرعاً ودیانةً مدار سعادت دارین بیلدیکمز رضای فیض ارتضای حضرت ولی نعمتی یه موافق وعثمانلو عسکرلکی شان وشرفنه لایق دهانیجه نیجه خدمات مشکوره ابرازینه موفقیتمز تمنیاتنی تذکار وجمله کزه علی الانفراد سلام ودعای مخصوص عاجزانهمله برابر تشکرات بیغایهمی تکرار ایدرم . حضرت واهب الامال سایهٔ مکافات وایهٔ حضرت پادشاهیده هر بریکزی مراد ومقصدینه نائل ومظهر وسنجاغکزی دائما منصور ومظفر

بیورسون . ای جنکاورلر متاعب عسکریه نقدر کوچ ایسه شرف و مزیتی اوقدر بیوکدر . ولی نعمت بینت پادشاهمز افندمز عسکر قوللرینی مرحمةً اولاد نامیله یاد بیورمسی وملت محترمه مزدخی بزلری هر حالده ممتاز ومحترم طوتمسی اغور فیض نشور دولت وملتده ابراز خدمات مشکوره ایچون جانمزی فدا ایده بیله جکمزدن نشئت ایدن برمفخرت عظمی اولدیغندن بوندنبویله ده هرحال ومحلده بونك قیمت جهان بهاسنی فعلاً تقدیر ودعای باخیر حضرت ولی نعمتی بی کیجه وکوندوز زبان صدا قتسمیر ایتلیبز .

(حسین عونی پاشا)

مقارن حقیقت اولان نطقلر فتوحاتی نقل اولنان برفاتحه ویابر قوماندانه عطف واسناد ایدرك مورخینك یازدقلریدر . یلان وخلاف واقع نطقلر ایسه بعض شعرانك وارباب قلمك مثل کونه یازدقلری وشوکا بوکا اسناد ایتدکلری نطقلردر .

(نوع ثانی ــ فصاحت تحریریه)

(باب اول ــ فصاحت ادبا و یاخود فصاحت آداب)

فصاحت آداب دیانت وحکمیاته متعلق مباحث دیمك اولور که مباحث مذکوره عین حقیقت بولندیغی جهتله وسائط اقناعیه کندوسنده موجود در .

(باب ثانی ــ فصاحت تاریخیه)

(تاریخه دائر صورت عمومیه وآنك فصاحتی)

تاریخ وقوعات حقیقیه نك حکایه سیدر شاهد زماندر

ضیای فضیلتدر حیات ذهندر ساعیٔ زمان قدیمدر .
شعرك مقصدی تسخیر وتفتین فصاحتك مقصدی اقناع وتهییج فلسفه نك مقصدی طبایع اشیا وحقیقت احوالی تحری وتفتیش اولدیغی کبی تاریخك مقصد وموضوعیده‌نخی وقایع حقیقیه‌یی تبییندر .
اشته بو جهتله مورخه باشلوجه طوغرولق ووراستکولق خاصهٔ جمیله سنك وجودی شرطدر .
حقیقت ماده‌یه وقوف ایچونده مورخ اولان کسنه برطاقم خرده وفقط جالب دقت نکت ووقوعاتی بی محابا تحری ایتملی وحکایه ایدلمش اولان عینی وقعه‌یی مؤلفات مختلفه‌دن آراملی کتبخانه‌لری قارشدیرملی کوتوکلری یوقلملی حاصلی وقعه‌نك منبع اصلیسنی واساس ومبناسنی بوللیدر .
اشته اجزای لازمه‌یی بو وجه اوزره جمع واستحضار اولندقده آنلرك بربرندن حقیقت واهمیتنیده فرق وتمیز ایتملیدر . زیرا بعضیلری اولدقجه مقارن حقیقت کورینور وبعضیلرنده برغرض تحتنده یازلمش بولنور وبرطاقملرینده یاکاش خبر آلنمش اولمغله حقیقتدن عاطل قالور .
اشته مورخ اولان کسنه اویله برقوهٔ ممیزه‌یه مالك واستنباط احکامه مقتدر بولنملیدرکه حقیقت حالی اکثریا اکاذیب ایله قارشمش اولان خطالردن تفریق ایده بیلسون .
مورخ یالکز حقیقتی سویلمك ایله‌ده اکتفا ایتمیوب آنی تمامیله واسبابیله‌ده بیان ایتملیدر . بونك ایچون مورخلك دیکر برخصیصه سیده بیطرفلق بولنمیدر .

مورخ وقوعاتی تنظیم غرضیله نه حال طبیعیسندن چیقارملی ونه ده
هر کسه راجع اولان مدح وذمدن کیرو طورملیدر . فقط
او بیطرفلقده اویله علاقه‌سزلق کبی صوغوقلغه مبدل اولمامليدر .
مقصدك ترکیب وتنظیمنده مورخك برنجی دقتی
یازاجغی شیئی ممکن مرتبه سیاق واحدده طوتمغه مصروف
اولملی یعنی بوندن مرادمز یازدیغی تاریخ بربرینه ربط
وعلاقه‌سز شیلردن مرکب اولمیوب ذکر کاملی ایرادایدر
برقاعدهٔ کلیه یه مربوط ومستندبولنملیدر . وبومورخ وقوعات
مختلفه‌یی عینی وقتده وقوعبولدی دیه‌رك مطلقا برمحله درج ایتك
هوسنه وترتیب سنینه رعایت سوداسنده دوشمامليدر . بلکه
وقایعك طاقم طاقم ترتیبیله بربرلرینه حسن صورتله ربطنی
کوزتملیدر .

بونکله برابر یازیلان تاریخدن انتظار اولنان نفع واستفاده
مورخده شو ایکی خاصه‌نك همان وجودینه معلق کبیدر که
بری طبیعتدن معلومات تامه‌سی اولمق ودیکری اقوام موجوده‌نك
وحکومتلرك احوال وطبایعنده وقوف کاملی بولنمقدر .
طبیعتدن معلومات تامه سی اولملیدر که اشخاصك حرکات
واحوالندن برفکر صائب آلسون . اقوام موجوده نك
وحکومتلرك مشوار وطبایعنه وقوف کاملی بولنملیدر که انکله
حکومتلرك دوچار اولدیغی انقلابات وتبدلاتی وحالات
سائرهٔ پولتیقیه یی حقیله محاکمه ایدرك کندی ایچون بردرك حاصل
ایتسون ووقایعك اسباب موجبه سنی ظاهره چیقاره بیلسون .

وتاريخ عادتا انسانلرك تيقظ وانتباهى و تعليم وتدريسى ايچون آچلمش بر درس ديمك اولمغله مبحوث عنهى دائما نفس الامرده مستحسن بر طاقم مواد اخلاقيه دن عبارت اولمليدر ·
كرك توصيف وتعريف مواددده وكرك حكايهء وقايعده مورخ شبهه سزجامىء فضيلت بولنمليدر ·
قلمه آلنان تاريخك افاداتى متين و مدلولى كرك عالى وكرك عالى اولسون بالجمله تزيينات وتوشيحاتدن عارى بولنمليدر ·
وتعبيراتك مقام مخصوصنده ايراد و استعمالى وجملهلرك بعضا اوزون وبعضا قيصه اولهرق اتيان ايلهدائما صور مختلفه اوزره بولنديرلمسيده لازمهدندر · وتزيينات كلاميه بالبداهه ظهوره كلورايسه اوده ترك اولنميوب لكن تحريسندن اجتناب ايدلمليدر ·
زيرا مورخك مقصدى برطاقم تعبيرات مزينه ايله آثارينى مطالعه ايدنلرى اكلنديرمك اولميوب بلكه خلقه سبق آموز نفع ومضار بولنمق وتشخيص نيكى وبدى يه برمثال ويرلك مجنسنى تعليم واهدا ايتمك اولهجقدر ·
فصاحت وبلاغت مورخك رواياتنه علاوه ايتديكى بعض لفظلرده ووقايع عاديه يه متفرع اتيان وايرادينه لزوم كورديكى اوفاق تفك حكاياتده وحسب المناسبه استعمالنه حاجت كوريلان تخييلات وتصويراتده بولنه بيلور ·
كتابت تاريخيه حكملو ونافذ اولمق ورغبت عامهيه مظهر بولنمق ايچون مورخ تحكيذوقايعده محاسن آداب واخلاقدن منشعب برفكر ومسلكه خدمت ايتملى وآنى كندويه منهاج و پيشوا ايدنمليدر ·

و بو يولده يازيلان تواريخك تدرسى عالى والقا ايتديكى خاطره ده باقى اولور ٠

و بر تاريخك فصاحتنه قلبه كتورديكى اقناع وامنيت دلالت ايدر ٠

مثال

« وقتاكه مقدما اقليم عربدن ظهور ايله آز مدت ايچنده نور سحر كبى آفاقه منتشر اولان فرق اسلاميه نك پرتو اقبالى مشرق طرفلرنده كرد باد اختلال ايله پرده دار اولمقده ومغرب جانبلرنده اهل صليب متعصبلرينك ظلمت ظلمنه قارشو كلهرك غروبه حاضر لنمقده ايدى ٠ ماوراء النهردن سيل بلا كبى طغيان ايله فرات صوينك بو طرفلرينه قدر يايله رق اوكنه كلان معموره لرى زير وزبر ايدن جنكيز بليه سنك سائقۀ تسلطيله خانماندن جدا اولان آل عثمان برقاچ بيك توابعيله سكوت نواحيسنى مقر ايتمشدر ٠

شو كورديكمز مبناى عظيم سلطنت كه التى يوز سنه دنبرو انقلابات عالمك اك شديد صدمه لرينه اوغرامشيكن حالا مقامنده قائمدر بويله برقوۀ جزئيه نك تدمير خصم ايله تعمير ملكه مصروف اولان اقدام واجتهادى سايه سنده تأسس ايلدى ٠ واقعا بو قوت جزئيدر ٠ فقط نه بر طرفنده آل سلجوق خرابه لرينك انقاضى اوزرينه تشكيل دولت ايدن طوائف ملوكده سلاح پرتوى ودشمن قانيله نشو ونما حالنده اولان خاندان عثمانى كبى برشجرۀ عاليه نك تضييق اتساعنه مقاومت ايده جك قدرت موجود ايدى ٠ نه ديكر ٠٠٠٠٠ ٠٠٠ » (رسالۀ دور استيلا)

﴿تقسيم﴾

تقسيم تاريخ

تاريخ رأساً اوچه تقسيم اولنه بيلوب برى تاريخ سياسى ويامدنى ديكرى تاريخ علوم وآداب واوبريده تاريخ طبيعيدر تاريخ سياسى كرهٔ ارضده بولنان اهالى وحكومتلرده ظهوره كلمش اولان وقايعى باحثدر بوده تاريخ عالم تاريخ عمومى تاريخ خصوصى اعتباريله اوچه انقسام ايدر.

تاريخ عالم جمله ملل واقوام وحكومتلرك تشكلندن يعنى ابتداى خلقتدن ودور آدم عليه السلامدن وياخود مصرلولردن وسريانيلردن وفرس ويونان وروماليلردن وياقخر كائنات افندمزك بعثت وظهورلرندن بدأ ايله بولنديغمز زمانه وكونه كلنجيه قدر كذران ايدن بالجمله وقايعدن بحث ايدر.

تاريخ عالمده تاريخ قديم تاريخ قرون وسطى تاريخ جديد وياقرن اخير اعتباريله اوچه تقسيم اولنور.

تاريخ قديم خلقت حضرت آدمدن فخر كائنات افندمزك بعثت وظهورلرينه وابتداى هجرته قدر. تاريخ قرون وسطى ابتداى هجرتدن ظهور دولت عثمانيه يه قدر. تاريخ جديد ابتداى ظهور دولت عليه دن خاقان فردوس آشيان سلطان محمود خان ثانى حضرتلرينك نظام جديدى احداث ويكيچريلكى الغا ايديكى زمانه قدر ممتد اولوب آندن صكره سنه يعنى ابتداى تشكيل نظامدن شوكونه دك مرور ايدن زمانه ده تاريخ عصر دينور. تاريخ عالم قلمه آلمق حقيقةً برامر صعبدر وبلكه برآدمك اقتدارينك مافوقنده در. زيرا تاريخ مزبوره جمله اقوام موجوده تواريخنك تفصيلات اساسيه سى يازلمالدر.

بونك ایچون مورخ اولان کمسه قلمی النده آلمزدن اول دولت و ملتلرك وقایعنی وانلرك ویردیکی نتایج وآثاری ثبت وجمع ایله حقیقت مادیه لرینه کسب اطلاع وامنیت ایتك وماوضع لهلرینه ونفس الامره مطابقت ایدر صورتده بیلمك واوکرنمك لازمدر.

تاریخ عمومی بزوقتك بالتمام وقوعاتنی ویاخود برملتك ودولتك باقی اولدیغی مدتجه احوالنی بیان ایدر. مثلا دولت علیه تاریخی. روما تاریخی کبی

عربیده تاریخی ابن اثیر ولسان ترکیده خیرالله افندی تاریخی ولسان یونانیده هرودوتك تاریخی وروما الوزك تیت لیوایله تاسید وانکلیزلرده لینغارك تاریخی تاریخ عمومی دیمکدرلر.

برملتك تاریخنی تمام وکوزل یازمق ایچون اوملتك تا ابتدای ظهورندن باشلیه رق نه یولده کسب ترقی وجسامت ایتدیکنی بربر بیان ومتخذی اولان اصول پولتیقه‌یی تفریق وعیان ایتملی واخلاق واوصاف واحوالنی ودرجهٔ قابلیت واستعدادینی وجهت میلانتی ومتمسك اولدیغی دین ومذهبی وافرادینك ویا هیئت حکومتنك درجهٔ یسار وثروتنی وموقع حصوله کتورمش اولدیغی انقلابات عظیمه یی وسابقهٔ احوالنی وانقراض ویا کسب جسامتلرینك اسباب حقیقیه سنی ایضاح وتبیین ایدرك متضمن اولدیغی وقایعی خطوه بخطوه ودرجه درجه تاانقراض کاملنه ویاخود مشهود اولان سعادت حال وایام حشمت واقبالنه قدر توصیل وتکمیل ایلیدر.

تاریخ خصوصی بر وقعهٔ عظیمه ویاخود برایشك اجراسنه تخصص ایتمش زمان معلومك حال وشانندن بحث ایدر . اهل صلیب تاریخی فرانسه اختلالی تاریخی سلیم نامه سلیمانامه افغان تاریخی قیرینه تاریخی ناپولیون تاریخی وسائره کبی .

اکر بر ملتك تاریخ اختلالی یازلمق مراد اولنور ایسه ذکرنده نفع متصور اولمیان وقوعاتی کاملك سکوت ایله کچوب تحکیه قلنسانلرده حسن صورتله رابطه ویرملی وبو مثللو اختلال تاریخلرینك کتابتنده رقت ولطافت ونزاکت ایله برابر شدت وسورت وحشمت وزینت بولندیرملیدر .

واوصره‌ده بر وقعهٔ مهمه‌نك تحکیه‌سی آرزو ایدیلور ایسه بر مقدمه ایانیله ارباب مطالعه‌یی وقت ومحلدن واهالینك اطوار واخلاقندن خبیر ایتملی وبعده تحکیه اولنه‌جق وقعه‌نك مبدأنی واسباب ظهورینی احوال متعلقه‌سیله برابر میدانه قویملیدر .

اکرچه برآدمه متعلق احوالدن بحث ایدیلور ایسه اکا ترجمهٔ حال دینلور بونده مورخ تحکیهٔ احوالنه قالقشدیغی کمسنه‌نك وقایعنه متعلق حالات عمومیه‌دن بحث ایدر . وخصوصیله اوآدمك مدت حیاتنه دائر مواد ووقوعات اوزرینه حصر قلم ایدوب متشبث بولندیغی افعالك اسباب موجبه‌سنی آچیق ومفصل صورتده بیان ایلر .

اشته مورخ مرقوم بویله‌جه اول آدمك نقایص وفضائلنی جمع ایدرك واکا عائد مسائلی تصویر وترکیب ایلیه‌رك مستحضراتنی کشیدهٔ سلك سطور ایدوب وشخص مرقوم

اوزرینه اولان ملاحظات و مطالعات ذاتیسنی ایسه پك
نادر و همده محلنده صرف ایتملیدر .
ترجمهٔ حال ایله سرکذشتك بیننده فرق کلی واردر
ترجمهٔ حالده اول آدمك عمومه تعلق ایدن وقایع ومعاملاتی
وقوعات وعائدات شخصیه سندن زیاده موقع نظر واعتنایه
آلنور .
سرکذشتده ایسه علی العمیا کرك عمومه وکرك شخصنه دائر
مواد کونیه دن بحث اولنور . مثلا برسر عسکرك ویاخود اردو
قوماندانك ترجمهٔ حالنده بولندیغی محاربه لرده اتخاذ ایتمش اولدیغی
مسلك ایله کوستردیکی مانوره وحرکات حربیه سندن وبونلره
مربوط وقایعدن بحث ایدیله رك کندوسنك شخصنه متعلق
خصوصات خفیجه بسط وحکایه اولنور واکر قوماندان
مشار الیهك سرکذشتی یازیله جق اولور ایسه وقایع حربیه سیله
برابر امور ذاتیه وعائدات شخصیه سیدخی تمهید وبیان قلنور .
وبرطاقم ذوات مشهوره نك سرکذشتلرینی مطالعه مسلك
ومشوارلری حقنده بزه اطلاع تام ویره جکی جهتله انلرك
فضائل وحسیات وتأثیرات قلبیه لرینك درجات متفاوته سنه
کسب وقوف صحیحا موجب استفاده اولور وتاریخ ذاتا
انسانلری ینه کندومشابهلری ایله تعلیم وتربیه یه خدمت ایدر برفن
جلیل اولدیغندن فن مذکورك موضوعنه سائر اقسام تاریخیه یه
نظراً انك زیاده بوراده رعایت ایدلمش بولنور .
مختصر تاریخلر . کوزل یازلمش اولدقلری حالده فائده لری
کثیردر مبتدیلر آندن معلومات عمومیه اخذ ایدر ومنتهیلر ایسه

اونتدقلری شیء آنده بولورلر. نخبة التواريخ تقويم التواريخ ودور استيلا رساله لری کبی. بونوع تأليفات نه زياده تفصيلاتی ونه ده اولقدر تزييناتی قابل ومحملدر. مع مافيه مورخ اولان ذات نزومل بولنان نقاط وموادی يته حذف وترك ايتيه رك تفصيلات مقتضيه بی اعطا ايتمليدر. لكن مختصر تاريخلرده آز كلمه ايله چوق معنا افاده اولنملی وهمده تركيبده غايت آچيقلق بولنمليدركه بوده فن جليل كتابتده اقصای كماله وصول ايله اولور اشته دور استيلا رساله سی بو يولده براثر معتبردر.

كوتوك. ترتيب سنوی ايله تنظيم اولنمش برطاقم عظيم مجله لردركه تاريخ يازاجق آدملر انلری مأخذ اتخاذ ايدرك اعانه ووساطتلريله ثبت وتنظيم وقايع ايدرلر. كوتوكلر ايچون برنجی شرط طوغری ومكمل اولمقدر.

تذكره. اويله برمحررات تاريخيه دركه مؤلف آنكله بولنديغی عصرك وقايعی اوزرينه معلومات تامه ويرمك غرضنده اولميوب بلكه بالذات مشهوداتنی ويادخلی بولنديغی برماده يی وياخود منتخبی اولان بروقعه يی بسط وحكايه ايدر. بوجهتله تذكره يازان برمؤلفدن تاريخ يازان قدر دقايق وتحريات وبرطاقم زياده معلومات بكلنمامليدر ومورخلر واديسنده اويله برسياق ومسلك طوتمغه ده مجبور دكلدر سربستانه هر برشيیء سويليه بيلور وآره ده عادی برحكايه يی ده نقل ايده بيلور انجق آندن مطلوب اولان يازاجغی شيئك نافع وروحلو اولمسی وموجب استفاده

وتحف وقايعدن عبارت بولنمسى والحاصل بيان وحكايه ايده جكى ماده ده ولو سه جزئى اولسون برفائده تصور اولنه بيلمسيدر تاريخ علوم . علوم وفنون وصنايع وكتابتك كيفيت ظهور واختراعندن وترقى وكماليله تدنى وانحطاطندن ويا تجدد وتوسعندن بحث ايدر وبونلرله برابر قرون مختلفه يه اولان تأثيراتنى تصوير واراءه ايلر .

بوكروهدن بولنان مورخين هر بر مؤلفك ممارسهٔ تامه سنى تيز وانلرى بر بريله مقايسه ومحاكمه ايدرك ومؤلفاتنى نظر امعاندن كچوررك معلومات ولياقت مكتسبه لرينى ظاهره اخراج وتصوير اتملى . وهمده كرك كندوزمندن وكرك كسه تأليفلرينك بحث وموضوعندن معلومات تامه ويرمليدر بو وجيبه نك تمامىٔ اجراسيچون مؤلف اولان كمسنه حدت ذهنيه ووسعت فكريه ورا ستكولقله برابر قوهٔ مميزه يه مالك وصاحب اوملى ومع مافيه بحثنده كزند يكى آثار تامه دنده بهره وربولنمليدر . مؤلفات مذكوره يى بيطرفانه ومدققانه بالمطالعه مؤلفلرينك يازدقلرى وقتى ويشادقلرى ممالكى واخلاق وآدابنى وديانت ومذهبلرينى واوعصرك تمايلاتنيده درخاطر اتمليدر مثلا كتب حكميه دن قاضى مير قرن سابقده تحسين اولنوب طورركن عصرمزده مبحوث عنهى بولنان مباحث حكميه صورت آخر كسب ايدرك آنك احكام مندرجه سى نقض وابطال اولنمش ونسبت قبول اتزدرجه ده فن جليل مذكور ترقى بولمش ايدوكندن شمديكى حالده كتاب مذكور عادتا نظر واعتباردن ساقط اولمشدر .

﴿تاريخ﴾

تاریخ طبیعی . ساکنی بولندیغمز اشبو سیارهٔ ارضی تزیین وتنویر
ایدن اجرام سماویه وبدایع صنایع الهیه دن وکیفیت خلق
وتماشاسی حیرتبخش اولوالابصار اولور انواع مخلوقات
ومحصولات ارضیه دن وطبقات کرهٔ زمینده منخفض ومحفوظ
بالجمله مواد مختلفه دن بحث ایدرکه بونلرك جمله‌سی اجزای تاریخ
طبیعیدر . تاریخ طبیعیٔ مذکور حیوانات مختلفه نك صورت
تعیشیله طبایع واوصافندن ووجه تولد وتنسجلریله کیفیت
حیاتیه‌لرندن بحث ایدن مولد حیواناتی وزروهٔ جبال ایله سطوح
زمینده واودیه واورمانلرده تنبت ایدن مولد نباتاتی وکرهٔ ارضی
تشکیل ایدن معادن مختلفه یی یعنی مولد معدنیاتی باحث
وجامعدر اشته بونك ایچون علم تاریخك بوقسمنده مورخ
بولنه جق کمسه هم فرط استعداد اصحابندن وهمده ارباب نظر
وامعاندن بولنملیدر ایوجه مشاهده ایچون فکر وبصارت
وچوق وقت مشاهده ایچونده غایتله صبر ومکانت لازم
اولوب هر شیئك عمقیاتنه تمامیٔ وقوف ایچون قوهٔ مدرکه
واشیای موجوده نك یکدیکرندن تفریق وتشخیصی ایچون
قوهٔ ممیزه یه مالك اولملیدر .

فصل سادس ــ ترکیب

ترکیب . افکاری جمع وتنظیم ولایقی اولان صور کلامیه ایله
تبیین ایتمك اصولیدر . بو مطلبك حصولی ایچونده درت شیٔ
لازمدر . اولا مقصدی درین ومتعلقاتیله دوشنمك ثانیاً
ذکره تبادر ایدن شیٔ افاته‌ٔ وقت ایتمکسزین یازمق

ثالثاً یاز یلان شیئ کندو کندو یه تصحیح ایتمك رابعاً آینده برمنشیٔ کاملك نظر تدقیقنه ترك ایتمك ·

برکاتب نقدر مقصد بیان ایده بیلور ایسه ترکیبنده اوقدر نوعی واردر · فقط بز بوراده توصیف روایات مکاتیب اعتباریله اوچه تقسیم ایده جکز ·

معلم اولان کمسنه بونلردن هر قنغی برینه متعلق قلمه آلدیره جغی ماده ایچون اولا طلبه یه مآل و برملی وحتی اصولنی وفذلکه سنی بیله تخته یه یاز ملیدر لکن فذلکه ده وضوح اولمز ایسه طلبه ایچون استفاده تعسر ایدر صکره ده انلرك آثار قلمیه سنی برر برر دیدهٔ امعاندن کچورملیدر ·

(باب اول ـ توصیف)

توصیف · اشیایی تجسم ایدیرر صورتده تصویر دیمکدر و بوکا ویریله جك رنك وصورت اول درجه شدید و تغیردن بری واولدرجه صحیح و ثابت واولدرجه طبیعی وتصویرات اولمرتبه جانلو اولمیدرکه سامعه آنی ایشتمك ویا وقوعیله کورمك درجه سندن زیاده معلومات یقینیه کله ·

مثال «بوغاز بر بیوك قیانك بغرنده اویولمش وذهب وفضه وعمود وهیکل ومرمر برینه درونی صدف وامثالی شیلر ایله طولمش ومفروشاتی اطرافنه اوزامش وصارلمش اولان آصمه داللردن عبارت بولنمش اولوب حرارت شمسه مقابل هبوب باد صبادن تجدد ایدن طراوت لطیفهٔ دائمه اوزرینه جوانبنده نبعان ایلیان طتلو صدالو پیکارلر صوینك میان وکنار خیابان وبنفشه زارده محل تحلی تشکیل ایلدیکی پاك وبراق حوضلرك

حوالیسنده قلم میناکاری قدرتله تزیین چمنستان ایلیان انواع
ازهار بهاردن روایح طیبه منتشر وطاق برطاق اشجار
ملتفة الساقك سایهٔ لطافتوایه‌لری درونه حلوله شعاع شمس منیر
غیر مقتدر اولوب نغمات اجناس طیور حیرتبخش زوایای شعور
وباخصوص بالای جبلدن کف افشان وسریع الجریان وچایر
ایچنده مختفی ونهان اولان انهارك سیرو تماشاسی بادیٔ ازدیاد
سرور اولمسیله برابر واقع اولدیغی تپه دن هر نه جانبه نظر
اولنسه بردرلو کورینه‌رك شویله که بعضاً روی دریا آیینه آسا
صاف وهموار و بعضاً طاغلر کبی طالغه‌لر طاشلره چارپار
کوریلوب طرف دیکردن سربسحاب چنار وقواق و کلنار
وامثالی اشجاردن متشکل اولان طاغلر ایچنده که متعدد
ایرماقلر بری بری آردنجه جریان ودوران ایدرك بعضیسی کمال
سرعتله دائر وبعضیسی یواش یواش طولاشه طولاشه تارك
و فارغ اوله مدیغی منبع قدیمی سمتنه سائل وسائر اولوب
جهت آخردن کورینسان جبال وتلال نظرك آرزو ایلدیکی
صورتده برحلاوتلی افق ارائه سیله جبال قریبه صالقملری
بپراقلری ارالرندن نمایان اولور باغلر وسائر انجیر وزیتون
وفسدیق کبی محصولدار اغاجلر ایله مزین ومعمور دیدهٔ ارباب
تماشایه برباغ جسیم صفا مقیم کورینور ایدی ۰۰۰»

«یوسف کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق»

توصیفده نظر دقته آلنه جق التی نقطه واردر.

(۱) توصیف اولنه جق شی (۲) حصوله کتورمك مراد
اولنسان اثره ملایم ومساعد جهت (۳) ماده قابل

تحول ايسه توصيفه مناسبت آلو روقت مساعد

(٤) وصف اولنه جق شيئك قابليت اتساعيه سى

(٥) نظرا همامه النه جق احوال

(٦) وصف ده شطارت ويرن تعبيرات متضاده

(١) توصيف اولنه جق شيئك انتخابى

مقصدك انتخابى كاتبك نيتنه كوره تنوع ايدر نيت بعضاً اضطراب وضجرت ويا انبساط وشطارت ويريجى وبعضاده محظوظيتى ويامغموميتى موجب اوليجى شيئلره حصر ايديلور حاصلى انتخاب وتخصيص اولنان موقعه واستنيلان اثره كوره اولور.

(٢) حصوله كتورلمك مراد اولنان اثره ملايم ومساعد جهتلر. بوجهتلرده مرامه كور انتخاب اولنور. وتوصيفه نقدر مساعد ايسه لرحصوله كتورلمك استنلان اثره ده اول درجه ملايم اولميدرلر ومثلا مدح اولنه جق برذاتك موجب مدحى اولور جهاتنك كوستريلسنه حصر دقت ايدلميدر.

(٣) اكر ماده قابل تحول ايسه توصيفى اك زياده مساعد محل ووقته ترك ايتمليدر.

(٤) توصيفك درجه اتساعى. بو اتساعده ماده نك صلاحيت موقعيه سنه كوره اولور.

مثلا تاريخده حكايه نك روشنى بوزميه رق اوقيانك ذهننه اوره جق بعض تعبيرات شديده وعاليه تحرير ايتملى خطبه آز دها تفصيلاته مساعد در فقط بنه خطيب مخاطبلرينه تلقين مرام ايده بيلديكى اكلا ديغيله وصفنه ختام ويرمليدر. شاعرك ايسه بوخصوصده وسعتى دها زياده در

چونکه قارئلرینك تخیلاتنه سویلر. حاصلی ایجابات محلیه یه کوره وسعتلندیرملیدر.

(٥) توصیفی تشکیل ایدن مواقع واحواللك انتخابی بوده خرده تفصیلاتك ردیله اولور چونکه توصیف برطاقم خرده وقایعی ثبت وتحریر ایدمك اولمیوب بلکه دقته شایان موادی آلمقدر. تضاد. تضاد ایله اولان توصیف صورت افاده یه آیریجه حسن وشطارت ویرر. عادتا طبع ورنکده مخالف بولنان ایکی تصویر بربرینی اضائه ایتدیکی ویاخود بر تصویرده ظل ایله ضیانك مقارنت واختلاطی تجسمنی باعث اولدیغی کبی تضادده افاده نك رونق ذاتیسنه بشقه برلمعان کتورر.

توصیف آلتی درلو اوله بیلور.

(۱) بحث وقت اوده تفصیلاتی ویریله جك بر وقعه نك چکدیکی وقتی بیان دیمکدر.

مثال «لکن فجر کوکك قپولرینی کونشه آچغه کلمکله بزه برکوزل کون اعلان ایتدی. مشرق آتش ایچنده و یلدزلر بروقت ورای تستردہ قالدی. (یوسف کامل پاشا – ترجمهٔ تلماق)

مثال دیکر «هرنه حال ایسه بحر مواج شدت غضب وحدتدن مرتبهٔ جنته کلوبده آهسته آهسته تعدیل مزاج ایدن شخص لجاج کبی سکونتیاب وبالاخانهٔ زینتسرای آسمان دست بواب شفق نورنصاب ایله وجه منیر آفتاب جهانتابه کشاده ابواب اولنجه اوزاقدن خیال میال قره یی سچدك.» (یوسف کامل پاشا – ترجمهٔ تلماق)

(۲) بحث موقع ومحل. برمحل ویا برموقع ویا برجای مقدس ویا برسرای ویا برشهرك وصفیدر.

مثال «میانهٔ امواج آب وورای سحابدن جبال عالیهٔ جزیرهٔ کرید وازان جمله ایدا طاغی سائر طاغلرك اوستنده یاوریلری آردنجه اورمان ایچنده کزینور غایت اختیار کاوییابانی واربدیداولوب ....» (یوسف کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق)

(مثال دیکر طاغك عکس صداسی جوار اولان اورمانلری تحریك ایدن روزکارك چاتیردیسنی وقیالرك اوزرینه چارپان طالغه لرك پاتردیسنی تکرار ایدر کابه لرك یاننده ایسه ارتق هیچ برسس ایشیدلمز واوراده انسان اطرافی دیوار ایله محاط کبی یالچین قیالردن بشقه برشی کورهمز وبوقیالرك دیبنده ویارقلرنده وتپه لرنده بیله طوب طوب اغاجلر بتر وبلوطلر اوتپه لرده قالور ینه اوتپه لره یاغان یغمورلر اکثریا یشیل وبغدایی رنکلرله علائم السما تصویر ایدرلر وقیالرك اباغنده بولنان اوفق کوللری تولید ایدرلر که انلردن (لا نابند) نامنده بر کوچك نهر تشکل ایدر سکونت موقعیه هرشیئه غالب اولوب هوا وصو وضیا غایتله لطیف وحزن انکیزدر انجق عکس صدا طاغك یوکسك یرلرنده بتن خرما اغاجلرینك خشلدیسنی تکرار ایدر وروزکار ایسه او اغاجلرك اوزون اوزون داللرینی تحریك وبیقرار ایدر برحلاوتلی ضیا بوحوضك درونی تنویر ایلر شمس منیر انجق اوکله وقتی درونه حلول ایده بیلور لکن حین طلوعده شعاعی حوضك تپه سنه تاج مرصع کیدیردجه سنه برونك ونمایش بخش ایدر وقیالرك ذروه لری طاغك کولکه سی اوزرینه

يوكسله‌رك مذهب ولعل رنك برمنظره ويرر .

(٣) كيفيت وقوع حادثه . محاربه وبحران كبي بروقعه‌نك كوز اوكنده وقوعبولور كبيجه توصيف وبيانيدر .

مثال « قالانتك فرقه‌سى اوزرينه على الغفله هجوم ايله چادرلره آتش انداز خوف وهراس وبردنبره علولر مقعر فلك برينه مماس اولمغله بولنديقلرى يرده ثباتى الزام مؤدىء قتل عام اوله‌جغنى حساب وترك موقعه شتاب ايلديلر . خيام ومهمات موجوده براسكى اورمان كبى هرطرفدن طوتشوب ادراست دستنده شمشيربران واضواء مشاعل آتش نيران نشان ايله‌سو بسواسبران اوله‌رق عسكرينك شدتلو صواشلرندن وباران بلا آساياغدرد قلرى صيان طاشلرندن قالانتك فرقه‌سى درونده ارسلان وقپلان كيرمش سورى كبى پراكنده وبرادرى خاك فنايه فكنده اولمسيله مراك زردروميانه اردوده‌نك وبوايلديكنى كورمكدن وياره وبره‌يمكدن شاشيروب بيم خلجان ونيم جان ايله استمدادى خبر كتدرآودى كلدى . »

« يوسف كامل پاشا — ترجمهٔ تلماق »

(٤) بحث سيما وشمائل برذات ذيقدرك وياهرقنغى برانسان وياخود حيوانك لهجه واطوار وحركاتنك توصيفيدر .

مثال

« اتفاق ايدوب بومعناده امم »

« ازهر اللون ايدى فخر عالم »

«یوزینك خالص ایدی آلتی قتی»
«رخلری صاف ایدی صافی صفتی»
«رنك رویی كل ایله یكدل ایدی»
«كل كبی قرمزی یه مائل ایدی»
«قاپلمشدی یوزینی نور سرور»
«سوره نور ایدی یا مطلع نور»
«مصحف حسن ایدی اول وجه جمیل»
«خط رخساره سی نقل تنزیل»
«كون یوزندن اوتانوب آب حیات»
«مسكنن ایتدی ورای ظلمات»
«وجه براقنه اصحاب صفا»
«حرتی غالب ایدی دیرحتی»
«كوكده اولمشدی او روی رنكین»
«شمع جمع حرم علیین»
«اكا ویرمشدی كمال زینت»
«كاتب چهره كشای فطرت»
«عرق آلود اولیجق اول سلطان»
«كل پرژالهیه بكزردی همان»
«هم دیمشلردر اشراف انجق»
«عارض پاكی عرقنك اولیجق»
«دانه دركبی رونده دری»
«خوشنما ایلرایدی اول كهری»
«شمع رخساری دونردی ماهه»
«ایكی قندیل ایدی عرش الهه»

﴿عطر﴾

«عطر خوییله پراولوردی مشام»
«بوی مشك ایدی یاخود عنبر فام»
«درلسه اول کل کلزار سرور»
«جوش ایدردی صناسین قلزم نور»

«اولوب انوار رخی ایکی علر»
«درودیواره صالردی پرتو»
«بوك كل كبی اوردی نیكو»
«درلدو كیجه اولوردی خوشبو»

«كوردی كوثر عرق كلبوین»
«نیجه آقمسون آغزی صوین»
«رخ سیمای شریفنده آنك»
«بیلنوردی غرضی اول جانك»

«نور ایدی آینهٔ وجه نبی»
«ظاهر اولوردی رضاسی غضبی»
«كندی نفسی ایچون اول پاك نسب»
«ایتمدی كیمسه یه عمرنده غضب»

«اولمدی هركز اولعل نایاب»
«هیچ كیمسه یله جهانده شكرآب»
«خاقانی — شمائل شریف»

ه بحث آداب . برشخصك فضائل ونقایصنك ومزیت ویاسوء خلقنك توصیفیدر. بونوع توصیف تاریخلره مخصوص كبیدر. زیرا تاریخلر روایتنده وضوح وافاده بولمق ایچون اكثریا وقعه جه ذی مدخل كورینان ذواتی اصحاب مطالعه یه طانتمق استرلر.

برماده نك تصويرى حقيقت وخيالك تصويرى حقيقته مقارنت
ايله اولور وكرك مادى كركسه خيالى اولسون هرايكيسنده ده
صنعت وكياست وظرافتله برابر سورت وشدت دخى بولنمليدر .
وبربرينه مقارنت وملايمتى اولان احوال وموادى حسن ادا ايله
بربره جمع وتلفيق اك زياده توصيفى تفريع وتوضيح
ايلديكندن احسن مسالكدر . وعادتا بر رسمده اولان كولكه لر
رسمك سائر طرفنه پارلقلق ويرديكى كبى بوده ماده نك تجسم
وتشخصنه اعانه ايدرك صورت افاده به رونق وشطارت كتورر .
مثال

((نوبت سلطنت آندنصكره سلطان سليمانه كلمشدركه امتدادسن
واز دياد جاه ايله ملوك عثمانيه نك اك بختيارى ايدى . دورنده سيف
وقلم پك بيوك اثرلر براقمش وزمانى دولت عثمانيه نك منتهاى كمالى
اولمشدر . مهر جهاندار كبى كوكبۀ اجلال ايله كاه شماله وكاه
شرقه كيدر وهر عزمنده بر ملك عظيم فتح ايدر ايدى . شماله
برچوق سفرلر ايدوب هر برنده اوروپانك قواى مجتمعه سنى
تفريق ايله مجارستان واردل وسائر نيچه ممالكى رايت استيلا التنه
آلمشدر . وبرقاچ دفعه دخى شرق جانبنه كيدوب شيعيت
قوتيله فرا تدن جيحونه قدر توسع ايدن خاندان صفويه به خط
حدودينى تعيين ايله وان وبغداد وروان وشروان وتوابعى
زير دست غالبيتنده قالمشدر . كندى شمالده بر قوۀ كليه ايله
اوستريانك پاى تختنى محاصره ايتدى . عسكرى جنوبده بر همت
جزئيه ايله يمن اقليمنى ضبط ايلدى . دوننماسنك مشهور خيرالدين
پاشا اداره سنده اولان شعبه سى كاه ايتاليايى غارت ووندك

جمهوری النـده اولان جزایر و سواحلی ضبط ایدرك وكاه متفقین اعدا دونغاسنی حرق وغرق ایلیه رك آق دكز صولرنده كزر ایكن سیدعلی ریاستی النده بولنان فرقه پورتكیز دونغاسیله هند دكزلرنده آهنك جنك ایدردی . دكل یالكز ملوك اسلام برقاچ اوروپا حكمداری بیله سایهٔ تیغ ظفرنده آسوده نشین امان اولمشدر .

محصول غنایم غزواتی اولان بونجه ابنیـهٔ عالیه‌نك هركری مدنیت افكارینـك دورنده نائل اولدیغی غلبات متعدده‌یه برطاق ظفردر .

اثر مكارم التفاتی بولنان نیجه مؤلفات نافعه‌نك هر صحیفه‌سی معلومات آرزولرینك عصرنده كوستردیكی ترقیات كامله‌یه برتاریخ معتبردر .

اشته بوزمانه قدر ملوك عثمانیه دن هیچ بری بوقدركه راحت دوشكنده تسلیم روح ایتمش اولسون افرادایسه قهرمانلق خصائلنه دیانت ومكارم اخلاق فضائلنی علاوه ایدرك دنیانك اك قوتلی ملتی اولدیغی كبی معارفجه دخی عصرلرنده اك معلوماتلی اولان اقوامك بری ایدی . بوزمان ترقینك انتهاسی وبلكه اقبال دولتده صكره لری ظهوره كلان تدنینك ابتداسی عصر سلیمانیدر .

چونكه سلطان سلیم اولك منتهای ایامنه قدر حالده اثر اقبال اظهارندن زیاده استقبالده اسباب سعادتحال استحضارینـه چالیشیلوردی .

سلطان سلیمان دورینك ایسـه مظفریت عالیه ومعموریت

حالیه سنده کوریلان کمال دور اندیشلك جهتنده مشهود اولەمز.
اگرچه ادارەنك هر شعبه سنه برقانون منتظم وضع اولندی
فقط اکثر حرکتلر قانون طبیعتك خلافنده بولندی.
پادشاهك احتشامی تحمل زمانك فوقنده ایدی. شهزادەلرده
وراثت سلیمانی یه استحقاقی اولنلر بر صورتله اتلاف ایدلدی.
ملتك اجزای اصلیه سی اولان اسلام ممالکنه طوغری
توسع مطالبه لزومی قدر اهمیت ویرلدی. یکیچری اولادی
اوجاغه قبول اولنه رق ملت حاکمه نك بر منبع تزایدی اولان
دوشرمه اصولنه خلل کتورلدی.
ملازمت قاعده سنك ظهوریله قدم استحقاقه تقدم ایدرك طریق
علما وضع طبیعیسندن چیقارلدی. سلاطین سالفه نك برقاچ مثلی
اولمق اوزره تعیین ایدیلان خاصلر وقف ایدلمکه باشلانیله رق خزینهٔ
دولت برمورد عظیمندن محروم ایدلدی.
ظرافت استقامته غالب کله رك اخلاق عمومیه ده کلی تغیر
حاصل اولدی. (رسالهٔ دور استیلا)

خیالی تصویرلر تماماً مندرجاتی کبیدرکه تاریخدن آلنمش کبی
کورینورایسه ده بی اساسدرلر
موازات ایکی ادمك بربرینه مشابهت وعدم مشابهتنك
مقایسه سیدرکه اوده توصیفدن برنوعدر.
مثال «سلطان سلیم زماننده مقام مشیخته شرف ویرن
برعارف پادشاه حضورنده «انه لایحب الظالمین» نظم
کریمنی فاتحهٔ کلام ایدردی.

﴿ سلطان ﴾

سلطان سليمان عهدنده يه اومسندله شرفياب اولان برظريف سلطنت مجلسنده * هركاركه خسرو بكند شيرينست * نظم سنجى خاتمهٔ مرام ايدردى. (رسالهٔ دور استيلا)

(٦) بر ايشك ويا خود بر حالك ويا بر امر نفسانينك توصيفيدركه احوال مهمه سى شديد صورتله بيان اولنور.

مثال

«اوبله برلواى سلطنت كه هيئتنه باقلسه هاله ده هلال كبى آفاق حوادثه دوشه جك تغيرات عظيمه يه دال وبلكه ملتك سيف شجاعتى خون دشمن ايچنده بارقه نثار اوله جغنه براعت استهلال اولوردى.» (رسالهٔ دور استيلا)

مثال

«ياامير المؤمنين نيران تعطش شبستان وجودمه احتراق تزلزل براقمقده درونائرهٔ قحط آب جانمه قصد ايدوب جگرم ياقمقده در هر نيجه كه ساقىٔ دور اندن تسكين حرارت قيلمغه بر قطره صواسترم تسكين حرارتى كاه كوزمدن آقان سيلاب اشك روانه حواله قيلوب وكاه زخملر دن روان اولان چشمهٔ چشمه قانه اشارت ايلر وكاه زلال تيغ اعدايه رجوع ايدر. آيا بونه حكمتدر» (فضولى ـ حديقة السعدا)

«اول كون عروس خلوتسراى افق ماتمكدهٔ دنيايه خراشيده روى وپريشان موى چيقدى وپير سپهر خميده قامت طريق تعزيت طوتوب دامن لباس نيلگونه چاكلر براقدى وابكار انجم تاب نظارهٔ مصائب خواتين حرمسراى نبوت كتوره ميوب

پردهٔ حجابه گیردی ونسیم سحر شهدا ایچون دمادم آه سرد چکوب مزاج کائناته کدورت یتوردی ورضوان ریاض جنته زینت ویردی که روح شهدای کربلا مهمان اولور وحور دیدهٔ اشتیاق آچوب مترصد اولدی که نور دیدهٔ زهرا کلور .»

(فضولی – حدیقة السعداء)

(باب ثانی – روایت)

روایت فن کتابتك اك اجمل قسمیدر . وکندوسنی هرکس بوخصیصه یه مالك وصاحب ظن ایدر وصور اجرائیه سنه . که تحکیه وتر ویه سنه دیمکدر . قالقیشور سه ده طلاقت وحسن ادانك عموم ایچون بداهت تعذری طبیعی اوله جغندن ظن مزبور بر درجه یه قدر یعنی آثار متفاوته واقعه نسبتنده تخطئه اولنه بیلور . بونکله برابر تلذذ ویا برصورتله استفاده ایده جکی شیئی انسان اوقور ویادیکلر ایسه شیئ مزبورك نفس الامرده دیکمکه واو قومغه شایان اولمسیده لازمکلمز .

ومرویات علی العموم حظ واستفاده اولنور صورتده منقولاتدن عبارت بولنمیلیدر .

(روایاتك صورت عمومیه سی)

روایت حقیقی وغیر حقیقی بر وقعه یی ابتداسندن نهایتنه قدر نقل ایتمکدر وکرك مواد عادیه وصغیره یی وکرکسه وقایع مهمه وجسیمه یی حاوی بولنسون دائما بر مسلك مخصوص اتخاذی راوی ایچون اقدم اموردندر .

چونکه مرویاتده مسلکسزلك دقتك مواد مختلفه اوزرینه عطف وتفرقنی استلزام ایدر .

لكن سياق واحددن متولده برفكر مستقيم آلەرق وروايتك موجب انتباه اولەجق تفرعاتنه التفات اتمەدك كلام وافادەنك خشونت ويبوستى التزام اولنمامليدر بلكه بالعكس تفرعات مذكوره احسن صورتله انتخاب ايدلمليدركه روايت ايچون التزام اولنان صباحت مؤدا بولنسون .

وروايتك منشأ ومبدائى بيلملى . ووقوعنى استحضار ايدن مقدماته دلم يقين حاصل اولمليدركه شاهد افاده حجاب ظلمتده متوارى قالمسون فقط بومقدمه ايرادى لزومك فوقنده استكناه درجەلرندەده وارمامليدر .

چونكه اكثرى ذوات برطاقم مقدمات واهيه ايله املاى صحايف ايدرك اساس وقايعه متعلق تفصيلات وراى تنق نسيانده قالور . مثلا عالى تاريخى كبى كه مقدمه سنك اكثرى يرينى برطاقم بى لزوم خرافات ايله طولدرمشدر . وبالعكس برذبره مقصدەده كيريشيوير مامليدر . هيچ اولمزايسه اوروايتى فهمنه مدار واعانەسى اولور بعض مقدمات ايله تمهيد ايتمليدر .

مثال «تعاونوا على البر» فرماننه واخوت اسلاميه نك حال وشاننه واقف اولنلر ايچون برفلاكته اوغرايان وطنداشلرى حقنده الندن كلان معاملهٔ محسنه يى اجرا ايتمك برنجى درجەده فرائضدن عد اولنور .

اجدادمزك بوفريضهٔ خيريه يى ايفاده كوستردكى مآثر ايسه دللرده داير نيجه نيجه داستان مفاخر پيدا ايلمشدر .

حتی وقایع سالفه‌دن اکلاشیلورکه حسنات اغورنده اقجه‌
دکل نقد حیات بذل ایده جك قدر فتوت ملتزده عادات
جاریه‌دن عد اولنه‌جق درجه‌ده ایدی ·» (تصویر افکار)
وروایت صورت مکمله‌ده اولملی یعنی اذهانك تصویر ومحاکمه
ایده‌مدیکی نکته ودقیقه‌لر تمامی اطلاع ویره‌جك صورتده
نقل وتحکیه قلنملیدر ·

اکر بوراسی نظر مراعاته النمز ایسه مقصدك خلافنه
کیدلمش واستفادهٔ عمومیه‌یه خدمت که اصل مابه‌الالتزامدر
آنده‌ده عدول واعراض ایدلمش دیمك اولور ·

روایت مأخذ واساس تنظیم وقایع تنظیم حکایه
دینیلان واردات ذهنیه‌دن ترکب وتشکل ایدر ·

اکر اساس تواریخ وتواترادن مأخوذ ایسه آنلره توفیق
مسلك ایدرك افکار وعقائد عامه‌نك خلافنه ذهابی اختیار ایتمامیلدر
فقط بعضیده حقیقتك دخل وتعلقی اولمیه‌رق یکیدن تألیف
واختراع اولنمش احوال واسماء استحاضی وجریانیٔ وقعه
انجق تصور مخصوصه خدمت ایچون کشیدهٔ سلك سطور
قلنمش روایات واردرکه (مثلا رومانلر کبی) آنلره استنیلان
شی درج اولنه بیلور شوقدرکه حاکی انتخابندن
مسؤلدر ·

حقیقته مقارن برماده‌یی تخیل ایده بیلمك پك قولایدر
فقط اولا برمقصد بولملیکه هم مفید اولسون همده ذهنه
کوزل کورنسون براهالی اوزرینه برشی روایت
وحکایت اولنه‌جق ایسه اولا اهالیٔ مرقومه‌نك آداب

واخلاقنی وافراد مرکبه سنك میلانیء باللرینی وتربیه سنی ووقوعاتك نهج وروشنی واحوال متعلقه سنه ملایم نکات وشیوه ایله قابلیت طبیعیه سنی بیلملی ثانیاده خصوصات مرویه جه ذی مدخل بولنان ذواتك احوالنه دائر خرده تفصیلاته کسب وقوف ایتملی وتفصیلاتی مزبوره یه عائد خصائصی تفریق وتمییز ایله برابر ذوات مومی الیهمك آداب واخلاقجه بولندقلری درجه یده میزان تدقیقه اورملیدر . اشته بونلرسز ترکیب هم حقیقتدن وهمده فائده وزینتدن عاطلدر .

تنظیم وقوعات . بر روایتی استفاده اولنور صورتده بیان وتنسیقدر . چونکه روایت مزبوره نك مبنی بولندیغی مقصدی احوال متفرعه سیله بولمق مرتبهٔ کفایه ده دکلدر .

تنظیم حکایه ومرویات . اساسی ماده یه متعلق استطلاع اولنان معلوماتی مقصدك ارائه ایده جکی منفعته وحکایه نك حال ونسق طبیعیسنه توفیق ایتمکدر .

مبدأ واساس تعیيننه حدت ذهن ایجاب ایتدیکی کبی تنظیم حکایه یه ده حکم تدبیر لازمهدر .

تنظیم حکایه ده اوچ اجزایی حاویدر .

(۱) اسیاق افاده در که ذهنی کله جك شیلره حاضرلر وفکری ذکر آتی یه براقلمش واردات کلامیه ایچون تهیئه ایدر . وآنی حسن تلقی یه استعداد ویرر . اشته افاده ده بو وجهله سیاق بولنمق ایچون حکایه نك وقوعبولدیغی محل وزمانی وروایتده ذی مدخل بولنان ذواتی ونقل اولنان کیفیتك ابتدا آتی

شكوزجه تعريف وتوضيح ايتمليدر ·

بوسياق افاده اكثريا بسيط وعادى بولنه بيلديكى كبى بعضاده شديد ومؤثر طرز وواديده اولور ·

لكن هر ايكى صورتده دخى افاده نك موضح اولمسى شرط اولوب اويله مقصده انتقال بهانه سيله برطاقم حشويات بى فائده ايله املاى صحايفه جواز يوقدر · چونكه اكثر ارباب قلم مقصدده انتقال اولنه جق يره يعنى موقع تخلصه كلدكلرنده يولنى شاشيرمش برسياح كبى اوته ده بروده واداره كلاميه نك خارجنده طولاشوب طورورلر ·

بومشكلاته مصادف اولمامق ايچون ده سياق مقصدك مبنى اولديغى اساس افاده دن آلملى واورايى مصدر كلام ووالدمرام بيلمليدر يوقسه بركونلج فقره ويا وقعه سويليه جكنى وعده ايدرده صكره هر كسك معلومى برشيئله سوزينه ختام ويرر برطاقم تجربه سز حاكيلر كبى اطراد افاده يى بوزار اداره سزلكده بولنماملبدر ·

سياق افاده بعضا دها زياده شديد ومؤثر بولنمق ايچون مقصد سامعينك معلوملرى كبى طانيله رق برد نبره وقعه نك اورته سندن يعنى مقدمه سزجه بسط مقاله قالقيشيلور وبو اصوله مجرد مراقى تهييج ايچون توسل اولنور ·

واقعا سامعينه معلوملرى ظن ايتدكارى شيئه نقصانى وقوفلرى وبلكه عدم اطلاعلرى تلقين اولنديقده طبيعتيله معلومات جديده اخذينه مجبور اوله جقلرى وبوده برطاقم هيجان

وخلجان بالى استلزام ايده جكى بديهيدر لكن سياق مذكور غايت بليغانه وصنعتدار اولمليدر . چونكه عائد اولديغى اداره ٔ كلاميه ده وقوعندن تغافل اولنان جزئى برخطيئه‌نك بيوك برسوء نتيجه‌يى داعى اولور .

(۲) سبك و ربط كه كندو سندن روايت اولنان ذواتى ووقوعاتى مناسبات كوزه دركبرينه ربط وتوثيق ديمكدر بوده انجق روش افاده يى بوزان تفصيلاتى طى وحذف ايله اولور . ورواياتومنقولات برنسبت اوزره جمع وتنظيم ايدلمش اولمزلر ايسه آندن انتفاع واستفاده برآز تعسر ايدر .

ونتيجه كه سياق و روشك مستند اوله‌جغى نقطه‌در آكاده برطاقم مقدمات يقينيه ايله ارباب مطالعه يى خبرسزجه حاضرلمليدر وبوحاضرليشده روايات واقعه يى اوصورتله تنظيم ايتمكله حاصل اولور .

ونتيجه تأليف كلام ايدن ذاتك وعدينه ويا آرزوسنه توافق ايتمك ويا آكا مقابل بولنمق لازم اولديغى كبى وقتنده ده ختام بولمليدر . چونكه و يريله جك معلوماته اوجه وقوف حاصل ايتديريلور ايسه آرتق تفصيلات سائره دن ارباب مطالعه هم مستغنى قالور وهمده تنفر وتبرى ايدر .

(۳) روايتى تزيين وتوشيح ايتمك بوده خواص كلام بحثنده ذكرى سبقت ايدن قواعده رعايت واتباعله وحذفى تقديرنده انجق كلامى سكته‌دار ايتمز ايسه‌ده بولنديغى حالده ده رونق وشطارت كتورر برطاقم تعبيرات وافادات استعمال وادرجيله حاصل اولور . وبويله فائده تحتنده تطويل ايدلمش اوزون حكايه شبهه يوقكه قيصه حكايه دنده قيصه‌در .

زيرا زينت افاده دن عاطل اولان روايات طبيعتيله روحه صيقندى ويره جكى جهتله انلرك تمامى مطالعه سى هركس ايچون بكدده ممكن اوله من . حسن مؤادا وشطارت ادا ايله يازلمش براثر مطالعه سى عادتا اطرافى انواع ازهار واشجار ايله تزيين ايدلمش بر جادۂ دلكشاده يوريمكه بكزركه نقدر اوزن اولسه ينه صيرب وقيالق آراسندن كچن بر يوله نسبتله انسانه قيصه كورينور . على العموم مرويات . اختصار . آچيقلق . عاديلك . فائده وخاصه لرينى جامع ومحتوى بولنمليدر .

فقط رواياتده وجودى شرط قلنسان اختصاردن مطلوب قيصه لق اوليوب بلكه غير مفيد اولان شيلرك ترك وحذفيدر . وروايتده روايات تاريخيه روايات امثال واشعار روايات اساطير وافسانه روايات خطبه اعتباريله درده انقسام وتنوع ايدر .

روايات تاريخيه . بر وقعه نك صحت وحقيقت اوزره تعبير وافاده سيدر يعنى تحكيه قلنسان حادثه نك الحالة هذه وقوع بوليوركبى تصوير وارائه سيدر . روايات تاريخيه نك مقصدى حقيقتدر . وقوعاتى حق وتماميله بيان وهر بر تفرعاتنى انصافانه عرض وعيان ايدر . وحكمنده عدالت واصابت بولنور . تاريخده زينت اكر مقصد مساعد بولنور ايسه اوله بيلور . مورخك كلامنده مهابت ووجاهت وسرعت وجريان بولنملى وحكايه اولنان شيدنك اهميتى نسبتنده عالى ويا عادى اولمليدر . نعيما تاريخى اوله قجه شو شرائط مبسوطه يى حاوى بر تاريخدر

وتعبيرانك خصوصيتى وجملەلرك تنوعى ايسه مورخ ايچون برمعيار مزيت دیمكدر عاكف پاشا مرحومك تبصره سى اشته بو يولده براثر جليلدر .

روايات امثال واشعار فرض اولنمش حقيقته مقارن بر وقعه نك بيانى ويا نفس الامرده مقارن حقيقت اولان وقوعاتك اينانيله جق وجهله اصول افاده سيدر .

روايات تاريخيه ايله روايات امثالك فرقى روايات تاريخيه نك موضوعى حقيقت واوبرينك ايسه خيالاتدر . فقط روايات امثالينه بردرجه يه قدر حقيقت وامكان ايله ممزوج ومحدود اولمليدر .

روايات شعريه نك ملكات عقليه ايله برابر خيال وقلبه دخى تعلق وتأثيرى واردر . عادتا حواسى تعطيل وروحى تحريك ايدر . وروايات شعريه ترتيبات كلاميه نك جمله سنى قابل ومساعددر . فقط شوقدركه براصوله تابع بولنمليدر .

روايات اساطير وافسانه بونده مقصد يامحضا اكلنديرمك وياخود بونكله برابر عبرت وانتباه كوسترمكدر .

بويله افسانه ومصاللرده اساس لاشى اولوب مطلوب اولان نمايشدر وكوزديله جك جهت اوفاق وعادى شيلرك مزين ومعقول كوسترلمسيدر . وبويله مصال وافسانه لر اهميتسزجه وكلام عادى ايله بيان اولنمليدر .

واكر بالبداهه خاطره كلان اوفاق نكته لرله تزيين ايديلورايسه صورت افاده يه دها زياده رونق وشطارت ويرلمش اولور .

روايات خطبه فصاحت بحثنده مفصلاً ذكر اولنمشدر

مكتوب اكلنجه مقامنده بولنان حكايات واشعار وسائره ايله تاريخ وفلسفه كبى حقايقك وسعنده برصورت افاده در.
اصول مكتوب برچوق مقاصد وسيعه يى حامل وكافل كبى كورينور زيرا هيچ برمقصد بولنمزكه آنده مكتوب صورتيله تمهيد افكار ممكنسز اولسون. هله برچوق مؤلفين اصول مكتوب ايله مباحث دينيه وفلسفيه يازمشلردر. فقط بونكله تأليفات مذكوره نك صورت افاده سنى كلام مكتوب زاده سنده در دينه مز.
مثلا عنوانى بر مودتنامه ايكن برآز مقدماتدن صكره مؤلف بولنان ذات محبيله اولان مخاطبه يى برطرف ايدرك عامه يه بيان افكار ايتمكه باشلر حتى سعادتلو نزهت افنديـنك مغنى الكتّابى اشته بويولده ترتيب اولنمشدر.
بعضا مكتوب برمقصد معيندن بحث ايدر. بو حالده كاتب صور كلاميه نك قنغى شقيله اولور ايسه اولسون تبيين مآل ايده بيلور عادى اولور عالى اولور هرنه صورتله استر ايسه لكن بوكونه مكتوبلر حقيقةً برمكتوب مقامنده طوتيله مز بلكه آنلر مخاطبك بولنديغى موقعه كوره بر رنطق دينه بيلور.
﴿ فصـل ـ سـابع اصول مكاتبات واركان كتابت وشرائط متفرعهٔ سائره بياننده در ﴾
مكتوب مسافه ايله آيرلمش ايكى ذات بيننده يازو ايله اولان مكالمه در بنابرين افادات واقعه سى عين مكالمه كبى اولمليدر. مكالمه ده عادى اولور طبعى اولور تكليفسزجه اولور. لكن ايكى دوست بيننده اولان مكاتبات اديبانه واجنبى وياخود

رتبه‌جه مادونی بولنانلرله ظریفانه وکندونك فوقنده بولنان اکابرایله‌ده متواضعانه اولملیدر .

والئ زیاده محرمی وتکلیفسز طانیدیغی احبابنه‌یله یازار ایکن کرك مقصده وکرك سیاق کلامه حصر دقت لازمدر . وایکی طرفدن یعنی مرسل ومرسل الیه طرفنده بو دقیقه‌یه رعایت واجبهٔ مصلحتدرز یرا یازیلان شیده وقوعه کتوریلان اهتمامسزلق بالاخره مخاطبنه اولان نقصانیٔ مجبوریتی اشراب ایدر .

وبرآدم نقدر طلاقت لسان صاحبی و میرکلام اولورایسه اولسون مکاتبه‌سنی عینی مکالمه‌سنه توفیقنده التزام ایتمیوب‌ینه سویلدیکندن دها کوزل یازمغه غیرت ایتملیدر .

هم مکتوب تحریری مکالمه کبی اولمیوب جملهٔ کلامیه‌لری بربرینه ربط وتوثیقه وقتده مساعددر .

ومکاتیبده دقت واهتمام کرچه ملتزم ایسه‌ده بونی جیادت معنا ومتانت مؤدا جهتنه صرف ایدوب تزیینات لفظیه وادیلرینه اصلا صاپمامليدر .

چونکه مکتوبده فرط زینت قارئه مؤدیٔ کلال وبیهوده موجب اشتغال اولور . آنك ایچون علی العموم مکاتیب بومثللو تکلفاتدن مستغنی وعاری بولنملیدر .

مکتوبده اصل مطلوب وملتزم اولان صورت افاده‌نك فکره مطابقتی . کلامك خطادن سلامتی . وعباره‌نك سفسطه وبی لزوم تزییناتدن برائتیدر .

کلمات وتعبیراتك انتخابنه دخی دقت واهتمام لازمه‌دندندر . فقط بوندن مقصد الفاظ مسجعه ومترادفه ایراد واستعمالی دکلدر .

يعنی اویله کلمات درج وانتخاب اولنملیدر که ویره جکلری افاده نك خیال وبالمزه علاقه وتأثیری بولنسون ·
وکلام روحلو ونکت الفاظ ومزایای افاده یی جامع بولنملیدر·
و بوده انجق وار دات و سنوحات ایله اولور سعی وتعلیم ایله بوشیوهٔ مؤدا حاصل ایدلمز کلامده صنعت ومضمون آرا لمامیلی بلکه تولد ایتملی و تکلفسزجه توارد ایلملیدر·
چونکه مزایای سخن بحث تعبیر اولنان خیال طیاره بکزر که آرقه سندن قوشمیانه کندیسنی تقدیم ایدر وآنی تعقیب ایدندن ایسه قچار ·
نکته ومضمون بعضی برطباق جدید ایرادیله وبعضاً کنایهٔ نازکه وضع ودرجیله وکاه کلمه نك برطرفنی کوستره رك دیکر طرفنی ضمناً اکلاتمق یعنی ایهام تناسب طریقیله وکاهیجه ده ایکی ذکر عالی یی نازکانه بربرینه توصیل وتقریب ایچون تناسب وتوفیقه رعایت ایده بیلمکله حاصل ایدیلور ·
والحاصل اویله برتفحص معانیدر که ابتدا آننده دال اوله جغی مقصده دائر اماره بولنیوب صکره دن تولد ایتمکه باشلر · وآنکله استصحاب اولنان فکرك نصفی سرد وبیان اولنور ایسه ده نصف دیکرینه لغت ومعما طرزی ویریله رك حلی انتقال ذهنی یه براغیلور ·
مثال هرحرف مکارم ظرفی موصل سرور غیرمحصور ومآل محاسن اشتمالی مرسل الریاح آرام وحضور اولان احسانامهٔ معالیموفور وعنایت نشورلری

بوكره شرف رس راحۀ وصول وظهور اولوب
بحمدالله الملك الغفور حلب الشهبا قدوم مبروك عاليلريله
دارالسرور وفرق بندكانه مده توجهات سنيه لرى
كماكان مستقر وممتادى الصدور اولديغى مفاد عاليسندن
استفاده واستبشار اولنه رق احقراز مور اولان
بوعاجز صادقلرى حقنده بووجهله دخى مبذول ومبذور
اولان التفات عليۀ سليمانيلرى بندۀ كمينه لرينى حائز
نصاب مفخرت وحبور ايتكله سليمان طبع محاسن تبع
كراميلرى دائما محرم حرمسراى بلقيس صفا وهدهد
آمال واقبال اصفانه لرى آن بان پرواز نماى سباى انتظام
اولمسى ادعيۀ مفروضه سى هردقيقه وزمان بخلوص
الجنان ايصال قبولكاه جناب خالق الانس والجان
قلنمقده در . (يوسف كامل پاشا)

مثال «مايۀ محاسن‌وايۀ دولتلرنده مودوع
دست قدرت وتجربتكردۀ ارباب بصيرت اولان
جواهرخواطر افروز بنده نوازى بوكره رسيدۀ دست
اخلاص پيوست اولان احسانامۀ اصفانه لرى مطالعه
ومزاياى ساميه سنده باهرالمعان وهرحرف لطائف ظرفنده
مندرج بولنان معانى دقيقه شايان نظر امعان واعتبار اولديغنه
بناء توجهات سابقه ولاحقۀ عليه لرينى بربر تفكر
سبب تكرر تشكر اولمغله تشكر ايلرم . واحسانامۀ
عاليكزك امثالى كبى جوابسز قالماسى صددينه كلنجه

شمدی‌یه قدر صوب کمترانه‌مه کرمنامهٔ آصفانه‌لری کلمش ایسه جوابی یازلمشدر جوابنی ویریرم . هرنه ایسه جناب علی الالقاب دولتلری نظیر ومثیلی نابود بروجود ممدوح ومحمود اولدقلرندن ثنا ودعای دولتلرنده تجویز قصور اولنمدیغی معلوم سامیلری اولدقده اولبابده

(یوسف کامل - پاشا)

دیگر . ادارهٔ مهمه‌ده مهارتی معلوم عالمیان وهر منصبه لیاقت وکفایتی دوندن بوکوندن عیان اولان ذات ستوده سمات دولتلرینک چوقدنبرو مستحق ونزد ارباب بصیرت وتقدیرده جدیر ولایق اولدقلری رتبهٔ سامیهٔ وزارتی احراز ودشمنک جانه شیش اورمق ایچون نیشه کیدوب اهلیت ذاتیهٔ دستوریلرینی ابراز بیوردقلرنی مشعر ومبشر اولان ایکی قطعه احساننامهٔ مشیرانه‌لری مطالعه وفحاویٔ مضامین حاو یسندن حصوله کلان مسرت ومفخرتک بیانی لسان خامهٔ اقتداره وقرطاس تطویل واختصاره صیغمیه جغندن بوراسنی شهادت قلبیهٔ دولتلرینه حواله ایله دعوات موفقیت علیه‌لری تکرار قلندیغی معلوم عالیلری بیورلدقده اولبابده

(یوسف کامل پاشا)

محررات وارده‌یه ویریله‌جک جوابلر مقام واقتضایه کوره تبدل ایده‌جک والقاب وتعبیراتدخی اونسبتده تنوع وتفرق ایلیه‌جک اولدیغندن کرک بونلردن وکرکسه استدعا واستعفا وتوصیه وتبریک وتشکر وتسلیه وتعزیه ومواد ومصالحه دائر مکاتباتله فروعات مادیه‌سندن بحث ایتمه‌رک شو وظیفه‌یی

تقويم الانشا نام كتابه حل ايله يالكز بعض قواعد ابجابيه‌يى سويليه جكزدر كه اوده آتى الذكر اركان كلام وشرائط مكاتباتدن عبارتدر .

(اركان كلام)

كلام ايچون درت ركن اعتبار اولنه بيلور كه برنجيسى ابتدا ايكنجيسى تخلص اوچنجيسى انتهادر .

(١) ابتدا . بيان وافاده نك مزاياسنه وقوف حاصل ايتديره‌جك الفاظ ومعانينك برنجى جمله‌سى وكلامك مطلعى ديمك اولديغى جهتله معناى مقصوده دال وسلس وفصيح وموضح المآل اولملى وتعقيد لفظى ومعنويله ركاكتدن وهمده برطاقم حشويات ايله فصاحت وبلاغتى مخل كلمات ومعانيدن سالم بولنمليدر اشته بوبرنجى جمله نقدر جزيل اولور ايسه اولقدر رونقدار وحسندار اولور وسائر جمله‌لرده‌ده حصر نظرى موجب بولنور .

وكلامدن الك اول سمعه كلان بو اولديغيچون اكر آنده عذوبت لفظ وحسن سبك ووضوح معنا اولور ايسه استماعنه آرزو غلبه ايده‌جكى وسامعينى ايقاظ ايليه‌جكى جهتله او كلام مقبول وعكسى تقديرنده اعراض حاصل اولور .

وكله‌جك عبارهنك سياقنك بعضى اشارات خفيه وحال ومقصده متعلق كلمات دلالتيله‌بيلديغنه برتعبير ايله ادا اولنمسنه براعت استهلال دينور كه مقصوده مناسب اولديغى جهتله احسن ابتدا آندر .

(٢) تخلص . كلامى تزيين ايدر تعبيرات حسنه ايله تشبيبدن وياسائره‌دن مناسباته رعايت ايدرك مقصوده انتقال ايتمكدر .

بونده ابتدا ایله حسن التیام وارتباطك وجودی شرط اولدیغی کبی
معانینك بربرینی طوتمسی وبینلرنده علاقهٔ سببیتك بولنمسی
وکلامك جملهسنك نسق واحد اوزره مفرغ اولمسی لازمدر
اوده ناثروشاعرك حذاقت وقوهٔ تصرفیهسی وحسن طبیعی
واتساع قریحهسی نسبتنده اولهبیلور چونکه سامع تشبیب
ویاسائره دن مقصوده انتقال اولنه جغی وقتده طرفینك
متلایمی حسن بولور ایسه نشاطی تحرك ایدرك مابعدینی
اصغا ایدر وعکسی تقدیرنده حاله‌سی دقت ایتمز . وبوتخلصه
کریزگاه دخی تعبیر اولنور .

اقتضاب . برده اقتضاب واردرکه بوتخلصك ضدیدر یعنی بونده
انجام کوزدلیه‌رك کلام فیصل بولور واولك ثانی یه علاقه‌سی
اولمیه‌رق کلام آخر ایله استیناف اولنور وملایم آرانمزفقط بواشعار
وکتابت عربیه ده مستعملدر لسان ترکیده قوللانلمز .

فصل الخطاب . برده فصل الخطاب واردرکه متکلم کلامه
افتتاح ایدوب مؤخراً غرضنه موقعده تحقق مراد ایدیکی
وقتده برعلاقه ایله کلام آخره انتقال ایدر الحمداءدنصکره
امابعد دیمك کبی که بونده ده متلایم کوزدلمز .

طلب . برده طلب واردر اوده مافی الضمیری اظهار وابرام دانخانی
وموقعه ملایم وانجاح مقصدی داعی ومتضمن الفاظ نازکه
وتعظیمات وتوسلاتی جامع معانیٔ جمیله ایله ادا وبیان ایتمکه‌دیرلر .
بوطلب استرحام واستعطافه منحصر اولمیوب بلکه عرض اولنان
برماده‌نك قرین قبول اولمسیچون حسنیات ویانتیجاتنی ویاخود
تسهیلات ویاتصعیباتنی مستلزم اوله‌جق وسائل ودلائل

بورانه سرد وابيان اولنور. وبوجهتدن قلمه آلنان ماده‌نك روحی
شوموضع طلب ديمك اولوب اكثريا ده دقت واهتمام بورايه
صرف ايدلمليدر.

(٣) انتها. اوده كلامك نهايتی ديمك اولوب اوراده سكوت
وتوقف اولنه جغی وآرتق بشقه برشی يازيله ميه جغی جهتله
كمال طلاقت ايله برابر معنای مطلوبك استنادگاهی اوله جق
نتيجه كامله برصورت ملايمه ايله ادا وايراد اولنمليدر.
چونكه مخاطب معلومات مستحضره‌سنی نتيجهٔ مذكوره اوزرينه
بنا قيله جغندن مواضع ثلثه هر نقدر الفاظ ومعانیء مليحه‌يی
جامع اولسه انتهاده لازم كلان فصاحت وبلاغت ادا اولنمادقجه
تقديرده آنلركده حسنلری بی تأثير قالور وهمده سمعك الصقونلق
ايتديكی يراولوب اومثابه نفسده مرتسم قاله جغندن بوراسی
بكنلوراسه ماقبلی قصورليده اولسه اونوديلور.
وبالعكس بكنلمز ايسه ماقبلنك محاسنيده اولسه ينه خاطره
كتورلمز اوجهتله شو انتهايه‌ده حصر اعتنا لازم ولابددر.
بومواضعك اركاننه رعايت ايله برابر يازيله جق شيئك
سبك وربطنه وحسن انسجامنه دخی زياده سيله دقت وهله
روابط كلاميه‌نك وجودينه يك آشوری صرف اعتنا ايتمليدر
بوروابط كلاميه‌ده ايكی درلودر برنجيسی فقرات كلاميه
آراسنه سجع كتوره رك واولديغندن وبولديغندن
واولمغين وبولمغين واولمش وبولمش كبی روابط معلومه ومشهوره
ايراد اولنه رق بركلامك ابتداسندن كيريلوب بلا انقطاع
نهايتنه قدر كيدلمك ومقصود نه ايسه آنی برجمله‌يه درج

ایتمکدر که بو ده وادیٔ عتیق واصول قدیمدر

ایکنجیسی فقرات بربرینه توصیلی والتصاقی اوزدلیه رك مناسبت کلدکجه وبرماده ویا اجزای ماده نك انقطاعنی طبیعت تجویز ایتدکجه کلامه فاصله ویره رك عباره نك روابط لفظیه سندن صرف نظرله یالکز معنا رابطه نك وجودینی التزام ایتمکدر که اشته بو ده وادیٔ جدید در ·

اشبو اصوللرك ایکیسنده ده معناجه قوت ومتانت شرط اولدیغی وبویله قوی ومتین اولمرق بری اصول جدید ودیکری وادیٔ عتیق اوزره یازلمش هرایکی آثار کلامیه دن آره ده فواصل وقواطعی بولنان مخاطبه دها واضح برصورت افاده ویره جکی ومحسنات سائره سنك دخی بداهتی جهتیله عتیقك ترکیله بعدما جدیدك التزامی لازمه دن ایسه ده فقط شو اصولك تعمیمی هرشیدن زیاده روابط معنویه بیلمکده وبالمکه واوده فقرات کلامیه یی قواعد منطقیه اوزره ابنا وایراد ایتمکه موقوف وبوندن فضله ده رسوخ وملکهٔ کامله ایدنمکه منوطدر ·

(بعض شرائط بیانده در)

(١) مکتوب الیه اولان ذات کندودن رتبه وحیثیتجه بالاتر بولنور ایسه انتهاده ارسال وتسییر کبی تعبیرات قوللانلمیوب بلکه عرض وتقدیم ویاخود دها بوکبی کلمات تواضعکارانه ایراد ایدلملیدر

(٢) مکتوب الیه ایله کاتبك رتبه سی ملاحظه اولنه رق اکا کوره تعبیرات والقاب استعمال اولنملیدر

(٣) مکتوب الیه اعلی وکاتب ادنا بولنور ایسه کلمات

اخلاصكارانه ومقام طلبده تعبيرات متواضعانه اتيان اولنمليدر
(٤) مكتوب اليهه صيغهٔ خطاب وكاتبه صيغهٔ متكلم نسبت اولنماملیدر ودائما صيغهٔ غائب ایله ذکر ايدلمليدر فرمان ومنشورلردن بشقه يرده ايسه امر حاضر هيچ قوللانماملیدر
(٥) مكتوب اليه لفظ مفرد ايله ذكر و ايراد اولنيوب دائما جمع اولهرق يازلمليدر فقط اعلادن ادنايه يازيلانلرده مفرد يازلسهده بأس يوقدر
(٦) شرط افادهنك تماميتيله برابر كتوريلان فقرات كلاميه مختصر ومفيد اولملى وبيهوده تطويل مقال ايدلماملیدر
(٧) تماميت افاده ايچون كاتب دائما مخاطبى كنديه معارض ومعترض فرض ايدرك اسئلهٔ مقدرهيه مناسبت بولديروب جوابلر ايراد وكلامك حسن تأليفنه سعى واجتهاد ايلمليدر
(٨) اهالىيى برمصلحته اغراو تشويق ايچون ويامسرته دائر اعلان اولنان برشيئك قلوب ناسه بشارت ويرمسى ايچون وبرده طرف حكومتدن ويريلهجك اوامر ووصايانك اذهان اهالىيه كوزلجه يرلشمسى ايچون واضح وآچيق اولهرق يازلمق لازم ايسهده ينه قاعدهٔ اطناب دائرهسندهده قالنوب تطويل كلام ايتماملى
(٩) استدعا ومذكرهلرده متكلم بولنان ذات امكدارلغندن ولياقت واهليتندن بحثله دعواى استحقاق بولنده شيلر يازمبوب دائما متمنى اولديغى خصوصى مخاطبك شيمهٔ عاطفت

ومروتنه اسناد ایدرك وترویج مطلبی مقدماتنده ارده بالمناسبه صوقشدیرهرق کلمات تعظیمیه وتعبیرات مستحسنه ایله افادهٔ حال ایتملیدر

(۱۰) اوراق رسمیه ده صنایع لفظیه ومعنویه استعمالی قطعاً جائز اولمیوب یالکز الفاظك جیادت ومتانتی ومعانینك دخی حکم وقوتی التزام اولنملی ودائما الفاظ ایله معانی قوتجه موازن ومساوی بولنملیدر

﴿ مقالهٔ اولی ﴾

(صنایع لفظیه) صناعت تألیف الفاظ انواع متعددهیه منقسمدر

(نوع اول – سجع وتصریع)

سجع کلام منثورده ایکی فصلك آخرلرینك حرف واحد اوزره کلمسنه دیرلر سجعدن مقصود تقاطع کلامده اعتدال حاصل ایتمکدر که طبیعتده اکا مائلدر لکن بو اعتدال سجعده وقوف وحرف واحد اوزره تواطیٔ فواصل ایله ده حاصل اولهمیوب بلکه سجعنده حلاوت وتلفظنده حدت وافادهسنده صیت وشهرت بولنان برطاقم الفاظی تسجیع ایله ایدیلور ونفسده مصور برمعنایی الفاظ مسجعهیه اصاغهمراد اولنوبده اکا شیٔ آخر اضافه ویاخود معنای مضمردن تنقیص اولنمقسزین ایرادممکن ایسه وغیر متکلف اولهرق حمل طبیعتله اتیان اولنهبیلور ایسه او کلامده حسن وشطارت وبالعکس سجع خاطرهسیچون تزیین ویا تنقیص الفاظ ومعانییه قالقیشیلهرق تکلف وتعسف اختیار قلنور ایسه کلام مزبورده قبح وهجنت

﴿ بولنور ﴾

بولنور وضعف ترکیبده سببیت ویرمش اولور وسجعك
ربط کلامده دخل عظیمی وار در اوجهتله شرائط واقسامنی
بیان ایدرز.

شویله که سجعك باشلوجه یدی شرطی وار در
برنجیسی الفاظ مفردهنك عذوبت وسلاستی
ایکنجیسی ترتیب وترکیبی طبع سلیمه مقبول کورنمك ایچون
رکاکتدن واختیار تکلفدن سلامتی
اوچنجیسی معانی الفاظه تابع اولمیوب هرحالده الفاظك
معانی یه تبعیتی
دردنجیسی هرفقرهنك دیکرفقرهده اولان معانی یه عدم دلالتی
بشنجیسی فواصل سجعهنك ممکن اولدیغی مرتبه آزحرفدن
ترکیبیله فقرهلرك تقصیری
التنجیسی آخرفقرهیه مدار سجع اوله رق کتوریلان کلمه
کثرت استعمال ایله هرکس بیننده تداول ایدنلردن اولمیوب
بلکه فضلا وطبع سلیم صاحبلری ایلان از کاتك کلمات
مستعمله سندن اولمسی مثلا مصون ایله مقرون ومملو ایله متلو
کلمهلری کبیکه بونلرك سجعی مستحسن وفراوان ایله بی پایان
کلمهلرینك ایسه مسامع واذهانده قدر واعتباری مستهجندر.
یدنجیسی روابط کلامیه حکمنی کیمش بر طاقم افعال ایله
ادواتك مقام سجعده اولقدر ایراد واستعمال اولنمامسی
مثال «لطمهٔ امواج بحر هرمنه طرز جابلوسی وپابوسی ایله
هدم اساس وجود بنی آدم وعارضهٔ سیلاب وهن وفتور
نه طور زمینکیریٔ سرین انسیلان ایله برکندهٔ بیخ بنای شعور

ایتدیکمنك ماجراسنی وبو تعدیات نابهجارك تراخیء وظیفهٔ مأمورینـده درکار اولان مداخلهء جانفرساسنی خامهٔ بیغز جری الرقم شرح وبیان ایدوب حضور مکارمنشور خدیویلرینـده عرض ایتمش واعتذار عاجزانهم رهین قبول آصفیلری بیوریلوب مظهر عفو وکرم بیورلمش اولدیغم خبر ویرلمش اولمغله تحریر تشـکر قیدینه دوشوب استنباط قریحهٔ مضامین املیله چاه سیه میاه محبرهٔ افکارك قعرینه دك کیتدم وکوهکن کلك هزارفنی تارهٔ جویبار معنی حفرینه یتشه وتارهٔ میزاب ینابیع خیال واندیشه ایتدم ودمادم انهار نکت غامضه اجراسنه وکئوس عبارات فایضه املاسنه عرقریز رنج وعنا اولنجه اعتنادن ثنا کلمهرك ورزشلر ایلدم ایسه ده رش زمین شکر ومحمدت ایتمکه لایق برغدیر عذب فرات رائق کنارینـه لاحق اولهمیوب فلك امل مدوجذر قلزم تصور صدماتندهگاه دوچار التصاق وحل حیرت وگاه تزاحم امواج بیـابی ورودیله پازدهء خسران وخیبت اولهرق افتـادهء کرداب یأس وگرفتـار اضطراب شدت بأس اولدم نهچاره حیاض متکدرهء اذهانده جستجوی کوثر وظلمات خیالده آرزوی ماءالحیـات جانپرور پیرویء حرص اسکندردر

لابد (وکل اناء بمافیه ینضح) قیضهٔ مسلمهسنه نظراً چاه محبرهٔ موصوفك انفجاری وقریحهسنك ماحاصل امتطـاری (کظلمات بعضهم فوق بعض) اولوب تسوید صحیفهٔ تشکره موافق مداد فائق دکلدر پس سـودای تحریر وتحریدن بچوب خرائد نثار بیان وبلاغت براوقیانوس فیاض معرفت بحلس

والاسنه حضور ايله اعتراف زلال عفو وعاطفت ايتمكدن بشقه سلامت اوله مز اشته لله الحمد چاملیجه نك آب وهوا سندن فيضياب صحت وعافيت اولرب استانبوله كلدم انشاءالله تعالى برايكى كون مرورندنصكره خاكپای خديو يلرينه رومال اولوب زمزمهٔ جرى ماجرى به اوله سيله استعفای قصوره اجترا ايلرم .» (سامی پاشا)

اشته مثال مسبوقده شرائط مبسوطه يه رعايت اولنمشدر.

بو شرطلر ايله برابر سجع اوچ قسمه منقسمدر. موازى . مطرف . متوازن .

سجع موازى . هر ايكى فاصله نك وزنده وعدد حروفده وحرف رويده موافقت ايتمسيدر.

مثال «منشاء دریای فضل وعرفان ومنبع عمان علم وايقان بدهٔ واقفان رموز دقايق وعمدهٔ ساكنان كنوز حقايق حضرتلرينك آفتاب عزودولتى مشارق اقبال وسعادتدن طالع ودرخشان وماهتاب مجد ورفعتى مطالع اجلال وسيادتدن ساطع ودرخشان اولان قوافل قبايل قدسيون ورواحل زمرهٔ عليون ايله شرايف دعوات صافيات مسكية النسمات ولطايف خدمات وافيات وردية الفوحات صبحاً ومساء وبكرة وعشاء متحف ومهدى قلنور.» (بانى ـ رسالهٔ مكاتبات)

سجع مطرف . هر ايكى فاصله نك يالكز حرف رويده موافقت ايتمسيدر.

مثال

«بحار سرور مقعر ماغه صعود وكسب رطوبت ايله راه چشمدن ورود ايدوب ..» (نابى)

مثال ديكر

«جناب تربيت بخش ناميهٔ بهار وقوتده افسرده تنان حدايق واشجار تعالى كنه ذاته عن احاطة الافكار ....»

مثال ديكر

«مقدمهٔ موتى اولان مرض هائله مبتلا وتيردان اجلدن بريده اولان ناوك قضايه حوالهٔ هدف رضا اولوب ترك جان جهانيان ومعتكف زاويهٔ خاموشان اولدى .»

(رفعت پاشا – كلبن انشا)

مثال ديكر «انصاف انصافكه مكانت زلفاى دستوريكه اقصاى مقاصد اقبال ورتبهٔ سنيهٔ وزراتكه مصاعد جاه وجلالدر بر رتبهٔ اسمى وبر درجهٔ اعلى دركه فقط رتبهٔ عظماى سلطنت وذروهٔ كبراى خلافتدن غيرى مدارج عالم اوزره متعالى وكوكبهٔ ناموس رفعتى كالبدر بين النجوم متلاليدر .» (منشآت نابى)

سجع متوازن . هرايكى فاصله نك وزنده توافق اتمسيدر .

مثال «مخزن بضايع محامد اوصاف ومصدر ينابيع مكارم اخلاق اولان ...» (منشآت نابى)

مثال ديكر «شول دعاوثنا كه اصول وفصول كلماتندن فروع فروع مضافات منشعب وزلال عبارت كوثرسلاستى تشنكان تموز هجرانك تسكين لواعت احزانى ايچون ينابيع واردات ازليه دن منفجر ومنبعث اوله .» (اوقچى زاده محمد شاه)

﴿فقط﴾

فقط بو سجع متوازی کلام عربده دائر و مستعمل ایسه ده لسان ترکیده او لقدر سجع اطلاقنه شایان دکلدر.

سجع جهت آخرله ده ینه اوچ قسمه منقسم اولور.

برنجیسی. فاصله لرك متساویه اولوب برینك دیکری اوزرینه زیاده بولنمامسی. مثال «زیور افزای ردای رسالت رونق آرای قبای نبوت مظهر ستایش خطاب لولاك پیرایهٔ مسند وما ارسلناك فرمانفرمای خطهٔ ناسوت جلوه پیمای زینتسرای ملکوت...» (رفعت پاشا ـ کاتب انشا)

ایکنجیسی. فصل ثانینك فصل اولدن اعتدالی تجاوز ایتمیه جك درجه ده اطول اولمسی. مثال «کندوسی ماننـد فلاطون خمخانهٔ حکمتده متواری و بلکه شیشه ده نهان پری کبی جام مصفادن غیری جامه دن عاری فاماکه امر و فرمانی صو کبی هر محله جاری وحتی عروق واعصابه دخی ساری اوله رق اسمی دختر اما حکمی مردانه وصورتده آب امامعنیده آتش سرکشدن نشانه اولوب اول آفت دوروزمانك عشقنه کرفتار اولان بردخی جهانه باقق محال وبرکره حرم وصلتنه دخول ایدن کندویی یادقلمق عدیم الاحتمال ایدوکی....» (عاکف پاشا ـ مهبانامه)

اوچنجیسی. فقرهٔ اولانك طویل وثانیه نك قصیر بولنمسی که بو عیب فاحشدر فقط فقرهٔ اولی طویل اولوبده فقرهٔ ثانیه اکا علت ویا صفت ویا آنی مفسر اوله رق کتور یلور وایکی اوچ کلمه دن عبارت بولنورایسه سجع مربور مستحسندر.

مثال

«مردمك چشم افندمز خيلو زماندر رومالئ خاكپاى خديويلرندن محجورم چونكه معذورم عرض معذرت امرنده دخى حيرتزدهٔ عقل وشعورم هاله بى حضورم وهن قواى هرم اثرو سردئ سرماى جانكذر حاجزطى مسافهٔ سفردر كوكل امابيخبردر تجديد جودت عافيت وارجاع نيروى جوانى وشبابت امليله يغوله كزين مداوات اولوب اقدار حواس ومشاعره مائلدرنه عجب غافلدر. . .» (سامى پاشا)

اكر فقرهٔ اولى ايكى اوچ كلمه دن عبارت فقرهٔ ثانيه اون سكز يكرمى كلمه يى حاوى بولنورسه سجع مزبور مستهجن صاييلور.

مثال «واقعا دنياءعين رؤيا وپردهٔ خيال اوردهٔ چشم انسانيدن كونا كون لباس بوقلمون نمون ايله صورت بند ظهور اولان نقوش وتماثيل اشكال مجسمهٔ اوهام وخوليا اولديغندن . . . .»

(ترجمهٔ ژونه ديو)

الفاظ قليله دن مؤلف اسجاعه قصير وكثيره دن مؤلف بولنانه طويل دينور ايسه ده قصيرك حد اصغريسى ايكيدن دون وطويلك درجهٔ اعظميسى دخى يكرمى كلمه دن افزون اولماميدر وبرده فواصل مسجعه يى برجملهٔ تامه صورتنده وضع ايدرك سجعدن مقصود اولان ارتباطيده حاصل ايتمك ايچون ادوات رابطه اولوجهله ايراد ايدلمليدركه جملهٔ معترضه حالنده بولنان فواصل مسجعه دن هر قنغى برينك ديكر فاصله يه قيد وتعلقى اولمقسزين روابط مزبوره يه حملى ممكن اولسون واو حالده تماميت معناده بولنسون .

﴿مثال﴾

مثال «ثریا مضامین وشایان تعبیر نوزمین اولوب بوندن اقدم دست ارای تکریم واحترام اولان احساننامهٔ اصفانه‌لرینه عریضهٔ جوابیه ترقیمنه عزیمت مجازیه حاجز ودعای عالی داورانه‌لریله اکتفا جائز اولدیغی حالده نجم طالع خدیوانه‌لری افتاب توجهات جهانبانیدن لمعه دارو ادرنه ایالتی شرف ولایت دولتلرندن محسود هر دیار اولدیغی دیگر عنایتنامهٔ چاکر پروارانه‌لرندن بیلنه‌رك بوصورتده مظهر فیض توجه عالی وبر بری آردنجه پای تختدن پای تختدن والی اولملری مقارنت توفیقات صمدانی‌یه دلیل جدید ودعای رسمی خلوص پرستان زمانه‌دن استغناسی بدید اولمغله دور ودراز تصدیعدن احتراز واختیار قاعدهٔ ایجاز قلندی (یوسف کامل پاشا)

مثال مزبورده مضامین ونوزمین «اولوب» وحاجز ایله جائز «اولدیغی حالده» ولمعه دار ایله هر دیار «اولدیغی» ادات رابطه‌لرینه مربوط وبونلرك جمله‌سی «بیلنه‌رك» فعلنه مجهول اولدیغی کبی عالی ایله والی «اولملری» وجدید ایله بدید «اولمغله» یه واو ده احتراز ایله ایجازه حجل اولنه‌رق جمله‌سی «قلندی» کلمه‌سنه ربط واسناد ایدلمشدر. شمدی اسجاع مزبوره‌دن مضامینی «اولوب» وجائزی «اولدیغی حالده» یه ولمعه داری «اولدیغی» یه وعالی‌یی «اولملری» به وجدیدی «اولمغله» یه واحترازی «اولنه‌رق» ه ربط وتقریب ایتسك ونوزمین وجائز وهر دیار ووالی وبدید وایجاز فواصل مجموعه‌سنده کاملاً طی واخفا ایلمش اولسق ینه تمامیت افاده واقع وصحت مؤدا حاصلدر.

تصریع . مصرعلامق دیمك اولوب بوده شعرده سجع منزله سنده در .
تصریع لسان ترکیده بش مرتبه یه منقسم اولور
برنجیسی تصریع کامل اولوب آنده هر بر مصرع معنای مستقله
دلالت ایدر واولك مؤداسنه اطلاع ووقوف ایچون مصرع ثانینك
فهمنه احتیاج قالمز .

مثال

«آدم اسیر دست مشیت دکلمیدر
عالم زبون پنجهٔ قدرت دکلمیدر»
(نابی)

مثال مذکورده هر مصرع بنفسه بر معنایه دلالت ایتمشدر

مثال دیکر

«ازادکان قیداملسرفراز اولور
تا زایلسون سپهره اوکیم بی نیاز اولور»
(راغب پاشا)

ایکنجیسی تصریع مرتبط اولوب بونده مصرع اول کندوینی
ولی ایدن مصرعه محتاج اولمیه رق معنای مستقله دلالت ایدر
ایسه ده فقط مصرع ثانی بر جهت وسببله اوله مربوط بولنور

مثال

«سپهر کجعطادن رستکاران بهره دار اولمز
کلستان جهانك سرو آزادنده بار اولمز»
(فطنت)

مثال مزبورده مصرع اولك معناسنی فهم ایچون ثانی یه
احتیاج یوغیسه ده لکن ثانی اوله مربوطدر

﴿مثال﴾

مثال دیکر

«لعل جانانه غبار خط ایله رغبتلنور

شبهه یوق کردیتمیدن کهر قیمتلنور»

مثال دیکر (فطنت)

چوق کورمشز زوالنی غدار اولنلرك

هنكام فرصتده دل آزار اولنلرك

(نابی)

اوچنجیسی تصریع موجه اولوب بونده شاعر هرقنغی مصرعی اول ویا ثانی یاپمقده مخیردر

مثال

«مداری آسیای دونتك نادانه درشمدی

جهالت صید مرغ كامه دام ودانه درشمدی»

(راغب پاشا)

بو بیتده مصرع اول ثانی وياخود ثانی اول اوله بیلور

مثــال دیکر

«فرق ماهیت دل چشم تماشادندر

پرتو نیك وبد آیینهٔ سیمادندر»

مثال دیکر (سامی)

«اشکله سینه ده کی شرحه یی نمناك ایدرز

عاشقز مهر ومحبت یولنی پاك ایدرز»

(نفعی)

دردنجیسی تصریع ناقص اولوب بونده مصرع اول بنفسه معنای مستقله دلالت ایتمیوب معنای مزبورك تمامیتی مصرع ثانینك فهمنه محتاج بولنور

(مثال)

« اولمدقچه تا کسسته رشتۀ مدنفس
کوهر مقصود دینه غواص اولورمی دسترس
(راغب پاشا)

مثال مزبورده مصرع اولك ثانی ایراد اولنقسزین معناسی تمام اولماز

(مثال)

مظهر سر تضاد اولدیغی بو عالمك
کوسترر نغمه‌ده‌کی مدغم اولان هیئت غم
(راغب پاشا)

مثال دیکر

« حلاوتیاب اولورمی لقمه‌لر ان دنیادن
دهن شوی اولمیانلر بوس دامان مدارادن »
(راغب پاشا)

مثال دیکر

« کوکل که نغمۀ درد ازماتعلم ایدر
ورای دائرۀ داغدن ترنم ایدر
(نابی)

بشنجیسی تصریع مکرر اولوب بونده بربیتده نقطۀ واحده قافیه ایراد اولنور نقطه‌لر نقطه‌نك معناسی مختلف اولورایسه تصریع مزبور مستحسن واولمز ایسه مستهجندر

مثال

افتاده‌لرله کرچه اومه سنلی بنلیدر
بنلك ایدرسه ده یاقیشور چفته بنلیدر

مصرعین مزبورینده قافیه بولنان بن لفظنك معنالری مختلفدر •

مثال دیکر

« خطی کلدکده اومهرویه صارلدم یاتدم »
« دوشنوب آغلدیغم کونلری کولدم یاتدم »
(واصف)

هرنقدر تصریع معلق و تصریع مشطور وار ایسه ده آنلرك اتیانی لسان ترکیده عیب فاحش اولدیغی جهتله صرف نظر قیلندی

(نوع ثانی - تجنیس)

تجنیس هر ایکی لفظك تلفظ وکتابتده اکثر حروفی متفق اولمق اوزره بربرینه مشابهتنه دیرلر • بوده یدی قسمدر •

برنجیسی تجنیس تام • تجنیس تام دیو حرفلری نوع وعدد و هیئت وترتیبده وحرکات وسکناتده بربرینه مساوی هر ایکی کلمه نك بشقه بشقه معنالرده ایراد اولنمسنه دیرلر • مثلا (اولدی) و (بتدی) کلمه لری کبیکه اولدی هم صیرورت وهمده میوه نك کماله کلمسی وبتدی هم نشو ونما وهمده انتها معنالرینی مشتملدر •

مثال

« مجلس ارباب دل برلحظه سنسز اولمسون »
« حرمتك انکار ایدن عالمده حرمت بولمسون »
(نفعی)

مثال « مزبورده حرمت برحرام وبرده رعایت معناسنه کلور • اکر توافق ایدن الفاظك ایکیسیده فعل ویا اسم اولورسه اکا مماثل

وبری اسم دیکری فعل اولورسه اکا مستوفی اطلاق اولنور .

(مماثله مثال)

« آل جامه یله اومهپاره قیچن کم صالنور »

« طوتشور خلق جهان شهره براتش صالنور »

مثال دیکر (عالی پاشا)

« توجه ایلسه دانشوران دهره قضا »

« ویرر افندی ضروری همان قضایه رضا »

مثال دیکر (بلیغ)

« خامه یازمز حرف اهل حرفه همحال اولمسه »

« باطن طبعنده هم شکل الف نال اولمسه »

(مستوفی یه مثال) (نابی)

« عشوه ستم آموز وجکر دوز کرشمه »

« ای دل صقین اول آفت ایله یکده کرشمه »

مثال دیکر (فاضل)

« بویله هرکسله سنك الفتك ایشه یراماز »

« سنده سوز دکاسك اولمزمی ازاجق یراماز »

(واصف)

مثال دیکر

« قسمتکدر کز دیرن یرسنی »

« غافل اولمه عاقبت یریرسنی »

(لاادری قائله)

مثال دیکر

« خوش طبعان دیاردا من دشت وکوهساره عزم ایدوب

درون قصبهٔ قصبهٔ حلقوم فقرا کبی مالامال خلو اولمغله ....» (خمسهٔ نرکسی)

ایکنجی . تجنیس ناقص . تجنیس ناقص هرایکی لفظك حروفنده مساوی وحرکات وسکناتده مخالف اولمسنه دیرلر . مثلا یراتمق معناسنه اولان (خلق) ایله طبیعت معناسنه اولان (خلق) کبی . مثال «سلیمه نك بردختر پاکیزه اختری وار ایدی لطف خلق وحسن خلقی اعجوبهٔ روزکار ایدی .» (شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیکر

«فریضهٔ عهدهٔ شیطانی بودرکه برفریب ایله سرمایهٔ امانیٔ که امانتنامهٔ ایمانیدر انی الندن الهم .» (شهادتنامهٔ ویسی)

تجنیس مذکوره . تجنیس محرف . دخی دینور وحروف مشدده مخففه حکمنده عد اولنور .

مثال «یا فوائد تعاونی تزییدوتعمیم ایچون اطاعتی فرض عین وقواعد تمدنی تمهید وتحکیم ایچون رعایتی محض دین اولان حکومت مشروعه وحقوق موضوعه سنه ناکسانه وناکنانه تبری ایدن اقوامه لایق دنیاده نه جزا اوله بیلور .» (تصویر افکار)

مثال دیکر «قالیپسو اورمانده یاوریلرینی چالدرمش ونه طرفه کیده جکنی شاشروب چیلدیرمش اولان ارسلانه دونوب دونوب طولاشوب مغاره سنه عودت ومقدمجه ایشی کورمش وکلمش اولان منتوره اطالهٔ لسان شدت ایدرك ...» (کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق)

مثال دیگر. «اول شاهسوار خورشید تیغ افاق جولانده براق براق چاربالش نشین سبع طباق ....»
(شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیگر «ثانیاً هرنفس نفس فرقت نقش صادقانه‌مه ایراد سؤال تجاهل مآل (امن تذکر جیران) ایله ....»
مثال دیگر (عالی پاشا)
«ایام شبابده تحصیل علوم وفنونه مقدم ومصر اولان اهل ذکا فریدمصر معارف اوله جغندن هنکام مشیب حلولنده بحسب الاعتبار جمله دن مقدم وهرحالده عزیز ومحترم اوله جغی مسلم وغیرمسلم کافهٔ عقلا عندنده مسلم بردعوادر....» (نقی)

اوچنجی. تجنیس زائد. تجنیس زائد حرکات وحروفده اتفاق تام حاصل اولدقدنصکره بریسنك اخرنده زیاده حرف بولنمسنه دیرلر. چشم ایله چشمه زند ایله زنده پروا ایله پروانه کبی. مثال «فتح فیروزی روزی اولمق رجاسیله چشمهٔ چشمندن شورابه فشان اشك مقاله سوز اولدی.» (رفعت پاشا – کلبن انشا)
مثال دیگر «بوایکی آتشپارهٔ عالم افروز بیننده محتمل که تلاحق زند وزندهٔ تعلق وانجذاب ایله اتش اندازخاندان سامان والدین اوله جق نائرهٔ فضاحت شرورانگیزه مؤدی شرارهٔ فجور ظهور ایلیه‌دیو.» (خمسهٔ نرکسی)

دردنجیسی. تجنیس مکرر. تجنیس مکرر حرکات

﴾حروفده﴿

حروفده اتفاق تام حاصل اولدقدنصکره بریسنك اولنده زیاده حرف بولنمسنه دیرلر . دم ایله ادم ساق ایله مساق تام ایله متام کبی مثال «اول دم ندمده که کله کوب کلوی ناقور غضب اقلیم محشره زلزلهٔ دهشت صالوب ...» (شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیگر «اتش عالمسوز نمرود مردودی کلبرك رفاهیت قیلان وتفاقم دود محدود شرر آلوددن متصادم اولان التهابی نسیم سنبل افشان ونرکس افروز کلشن سعادت ایلین .....» (شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیگر

«ایتدی تن نزارمی فریادونالهٔ نال»
«قالدم اورتبه ضعفله یوق ارتحاله حال»
«اوضاع بازکونه‌یه مائل مزاج عشق»
«بونده قدخمیده اولور اعتداله دال»
«ارایش قبول هنر ثروت اولمسه»
«اولمزدی بویله جزء ملازم کماله مال»
«سیپارهٔ حوادث ایام اولوب شهور»
«اعجوبهٔ وقایع دهره رساله سال»
«وارمی علاجك ایتکه برحال ایله خموش»
«اولمز مفید هرزه درای مقاله قال»
«دینمزدی آل تشنه فریب اولمسه سراب»
«ایما ایدر بونکتهٔ رنکین مأله آل»

«راغب معنیٔ رنکینی خیال ایدوب»
«هر غمزه سندن اولدی هدف پروباله بال»

(راغب)

اکر بوز یاده لك کلمه نك وسطنده اولورسه اومثللو لرینه تجنیسك بو نوعندن عد وشمار اولنورلر . جد . و . جهد . جام و . جم . غام . و . فم . و . خام . و . خم . کبی .

مثال «خصوصا بزم کبی ضعفا خدمتنده آفتاب جمالی متواریٔ سحاب انجما اولیجق طالع تیره بختی ابدا شعله کیر نور سرور اولمیوب نتیجهٔ کاری مثال زاغ وزغن جیفه خوار کورستان بجد وجهد بر ایکی اقچه وظیفه ایله قیم وصلاخوان اولمقدر»
مثال دیکر . (خمسهٔ نرکسی)

«می آشامان بزمك سوزلری هپ جامدر جمدر»
«بزم کفتار مز ساقی می کلفامدر فمدر»

«نواساز اولدی بردم هواسندنمیدر بیلمم»
«نیستانغمك محصولی شمدی خامدر خمدر»

(جوری)

بشنجیسی . تجنیس مرکب . تجنیس مرکب حرکات وسکنات وعدد حروف وتلفظده تجنیس تام کبی اولوب فقط کندوسنده بر ویا ایکی ترکب بولنغه دیرلر . آجیمق فعلندن کلان (آجیدر) ایله ظلونك مقابلی اولان آجی ایله در ادات خبرندن ترکب ایتمش (اجیدر) وکذلك وسیله نك جمعی (وسائل) ایله

﴿واو عاطفه﴾

واو عاطفه ایله سائلدن عبارت (وسائل) ترکیبلری کبی ·

مثال ·

«ظن ایتمه سوز عاشق یاقوب جانی اجیدر»

«داغ محبت اجی ولی طتلو آجیدر ·»

مثال دیکر (واصف)

«اول مه جفایی صانمه که دوراندن اوکرنور»

«بی مهر و بیوفالغی دوراندن اوکرنور»

مثال دیکر (رابی)

«قوپارماغیله کوسترسون جمالک کللرین اللر»

«قوپارماغیله کوللرتیز صولار زبرا که ال اللر»

مثال دیکر (لاادری قائله)

«چو فرصت عیشه الویردی کچور خوش کل بو دورانی»

«بو کونی قومه یارینه که کوتورمز بو دوراني»

(جنانی)

ولفظین متجانسین خطده توافق ایدرسه اکا · متشابه · وایتمزسه · مفروق · تسمیه اولنور ·

(متشابه مثال)

«مجموعهٔ خاطرده کتابه خط و خالی»

«نقاش ازل قویمدی اول صفحه‌یی خالی»

مثال دیکر (وهبی سنبلزاده)

«له کسیملی کوروب اوپدم آنی اکراماله»

«کچدی برمغبچه بیک نازا ایله بچلی بچلی»

(کذا)

مثال دیکر

«کلنار لعلی جنت حسنڭ کراسیدر»
«جانن ویررسه عاشق اکادیش کراسیدر»
(کذا) مثال دیکر

«دیده ابرام ایله اول سرو دلارام اولمز»
«عاشقه مائل اولور بویله دلارام اولمز»
(عالی پاشا)

مثال دیکر

«جالك شمعنه یاندمسه پروانه چو پروانه»
«یانوب یاقلمدن پرواسی یوق مردانهٔ عشقك»
(سامی پاشا) مثال دیکر

«دوش اولوب برتازه یاره ٠ جانه اچدم تازه یاره»
(واصف)

(مفروقه مثال)

«بزمله سلطنت لافن ایدرمش اول قرامانی»
«خدا فرصت ویررسه کرقرا ییره قرامانی»
(فاتح سلطان محمد) مثال دیکر

«هر بلبله آچیلمه ایا غنچهٔ خندان»
٠ ای شوخ سخندان ٠
«کوسترمه مدد قامتکی هرخره امان»
٠ ای سرو خرامان ٠
«فس دوشدی باشندن اوشهك نازایله فاضل»
٠ رقص ایلرایکن اه ٠

﴿طاغلدی﴾

«طاغلدی بیاض کردننه زلف پریشان»
• بولدی او پری شان •
مثال دیکر (فاضل)
«هم ساقی وهم مطرب رنکین نغم وار»
«محبوب ایله می ایچمدن اوزکه نه غم وار»
دیکر (وهبی سنبلزاده)
«اه کیم اغزم صولاندی سیرایدرکن ساقزی»
«بوسه وعدیله شکر چکنزدی برتر ساقزی»
(دیکر) (کذا)
«ذاته در جاهه دکلدر نظر اهل قبول»
«خوار در خارکله اولسه پیله همزانو»
(دیکر) (نابی)
«نار عشقکله درون دل بناز تنور اولور»
«پرتو مهر رخکله سرتسرتن نور اولور»
(خیلی)

التنبیه • تجنیس مطرف • تجنیس مطرف دیو زنده وحرکات وسکناتده بربرینه مساوی وانواع حروفده مخالف اولمغه دیرلر • فقط اختلاف مزبور بر حرفدن زیادهده اولمامليدر اکر ایکی ویادها زیاده حرفده اولور ایسه اولوقت تشابه وتجانس قالمز • سائل • وسائر • دائم • ودائر • حائم • وحائر • کبی •
مثال «قلم مرفوع العلم که ربع مسکون نامهٔ محبت طرازك نشیب وفرازنی دور ودراز سیره اغاز ایتمش ایدی • وورود ماء الحیات اعجاز ایچون غیاهب ظلمات دوائده دائم

ودائر اول مسلك بی رهبرده نیل امیدنا مقدور ایچون حائر وحائر اولیوب ...» (اوچی زاده)

کندوسنده اختلاف بولنان حرفلرك مخرجلری متقارب اولورسه اکا جناس مضارع دینور . بو حرفلر ده یا ابتدای کلمه ده اولور صاحب و . ساحب . زاهره . و . ساهره کبی .

مثال «بو اندیشه واضطراب اثناسنده صاحب مال ساحب الاذیال استعجال اوزره اولوب دین لازم الادایی حاضر ومهیا اعتقادیله تهیئه ساز کیسهٔ استیفا زانو بزانو مصاحبت اندیشه کشا اولدی ...» (خمسهٔ نرکسی)

مثال دیکر «یارین انامل کلکون نمای شفق ابواب مطلای شرقی آچوب کیسوان انوار افشان خورشید روی دریای اینه نمادن بدید و پیشکاه شاهراهندن نجوم زاهره ساهره سمایه سرجنبان تبعید اولنجه ..» (کامل پاشا ـ ترجمهٔ تملاق)

ویا وسط کلمه ده اولور . وسیله . ایله . اثیله . فتور . ایله . فطور تخلیه . ایله تحلیه . کبی .

مثال «بلا وسیله بر وثیقه ایله مربوط کوسترمکین ملحده توبه اسنادی کبی اردولرینه افترای امانت ایله ...» (شفیقنامه)

مثال دیکر «محیر عقول اولان معمولات مقبوله سنك برق طاق بلندرواق احداق اخداق مشاهده فتور وفطوردن تخییر ایدن ایاصوفیه قبه سیدرکه ...» (تاج التواریخ)

مثال دیکر کاشنسرای دولت علیه کیاه حرد روی بی جامه دن تخلیه ونوباوهٔ قانون محاسن نمون دیکرله تحلیه اولندی ..» (رفعت پاشا ـ کلبن انشا)

﴿ یا اخر ﴾

یا آخر کلمه ده اولور. سائل. و. سائر. هاجز. وهاجس. کبی.
مثال «طرحلر ایچنده که متعدد ایرماقلر بری ار دنجه جریان ودوران ایدرك بعضیسی کمال سرعتله دائر وبعضیسی یواش یواش طولاشه طولاشه صانکه تارك وفارغ اوله مدیغی منبع قدیمی سمتنه سائل وسائر اولورب...» (کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق)

اکر اختلاف بولنان حرفلرك مخرجلری متقارب اولمز سه آکا لاحق دینور.
بوده یا اولده اولور میزاب ایله تیزاب کبی.
مثال «ودهان عملهٔ دوزخ که میزاب تیزاب عذابدر شمشیر تیز یلمان علو ناره آب وتاب ویردکده...» (شهادتنامهٔ ویسی)

یا وسطده اولور. ستاره. ایله سیاره. کبی.
مثال «بن اول در خورشید تفاخرم که نقرهٔ سیم همواره ستارهٔ سیارهٔ سپهر زندکانی وکلمیخ سقف سرای کامرانی ایکن...» (شهادتنامهٔ ویسی)

یا آخرده اولور. جریره. ایله. جریحه. نشانه. ایله. نشابه. وسائره. کبی. مثال «اول امانامهٔ سلطان غیبدان سین که نامزد جریره جریحهٔ ذلات اولانلرسکا ظفر بولمغله...» (شهادتنامهٔ ویسی)
مثال دیکر «نشانهٔ نشابهٔ خشم وغضب اولمقدن اتقاوسلم سلامت مسلم التفاتعه ارتقا ایتلیدر...» (کامل پاشا ـ ترجمهٔ تلماق)

یدنجیسی. تجنیس خط. تجنیس خط دیو هیئت وصورتده دوسم

کتابنده ایکی ویازیاده لفظك بربرینه مشابهتنه دیرلر. عاقل . وغافل بازوتار. زورکار. وروزکار اسانید. واساتید. کبی.

مثال «دولت بهاریه نك کاردیده سی وروزکار زوزکارك کرم وسرد چشیده سی اولوب...»

(صدقی - رسالهٔ برف وبهار)

مثال دیکر

تزییف اسانید اساتید فحول ایتمکده مجتهد کاشی وامام صاحب حواشی اولدی....» (شفیقنامه)

تردید. دخی صنایع لفظیه دن اولوب ونوع تجنیسك ملحقاتندندر.

تردید لفظ و معناجه متفق ایکی کلمه نك بربرینه رد وعطف اولنمسندن عبارتدر.

مثال

«کرچه جاناندن دل شیدا ایچون کام استرم»

«صورسه جانان بیلمزم کام دل شیدا ندر»

(فضولی)

مثال مزبورده ایراد اولنمش ایکی عدد کام کلمه لری لفظاً و معناً متفق اولوب بالکز مصرع ثانیده کی کام مصرع اولده واقع کام اوزرینه رد اولنمشدر.

مثال دیکر

«هنره تربیت کرك هنرك»

«تربیت فی الحقیقه علتیدر»

﴿هر﴾

((هر هنرکیم جهانده بولدی وجود))

((پادشاه زمانه همشیره‌در))

(لطیفی)

اشتقاق · وشبه اشتقاق · دخی صنایع لفظیه‌دن اولوب کذلك نوع تجنیسك ملحقاتندندرلر

اشتقاق دیو اصل معناده اشتقاق ایله برابر اصیل اولان حرفلرده‌ده کلمه‌نك توافقنه دیرلر

مثال ((اول سببدن مدت مدید وعهد بعید ایدی که خاطره بو خاطره وسویدایه بوسودا دوشمش ایدی ··)) (همایونامه)

مثال دیکر

((نار استدر سپهر مماشات ایدرسه‌ده))

((صاف اولمز ادعای مصافات ایدرسه‌ده)) (کذا)

(مثال دیکر)

((اولمز بدل فوائت اوقاته نابیا))

((ایام اکر تلافیٔ مافات ایدرسه‌ده))

(نابی)

و (هر سخنورك مقتدای مقدورندن معلوم وکرداری کفتارندن مفهومدر) عباره‌لرنده واقع · مدت ومدید · سویدا وسودا · صاف مصافات · فوائت ومافات · مقدار ومقدور · الفاظی کبی · وکذلك قاموس صاحبی عاصم افندینك اشبو

((نیجه برخدمت مخلوق ایله مخذول اوله‌لم))

((سائل حق اوله‌لم نائل مسؤل اوله‌لم))

((اقه‌لم پاینه بربحر حمیت بوله‌لم))

«صلهٔ همشده ماه کبی موصول اوله لم»
«بزده صورت ویره لم کندومزه قابل ایسه»
«کیده لم اهل صفا بزمنه مقبول اوله لم»
«کتورای ساقی یتر ایللدك اشغال بزی»
«برزمانده می بیغش ایله مشغول اوله لم»
ـ غزلنده واقع . سائل . مسئول . صله . موصول . قابل . مقبول . اشغال
مشغول . کلمه لری کبی .

شبه اشتقاق دیو لفظیندن برنده اولان حروفك جمله سی
یا اکثریسی دیکرنده بولنوب نفس اشتقاقده اولدیغی کبی اصل واحده
ارجاع اولنه مامغه دیرلر .
مثال «اکرچه جمال باکمالی حلیهٔ انواع البسه ایله حالی ایدی
اما پیرایهٔ خال وخط الفاظ ترکیبدن خالی ایدی .»
(همایوننامه) (مثال دیکر)
«اول خال سیه کیم کورینور کردلبنده»
«سودای سویدادن ایدر دللری خالی»
(نابی)
قلب . دخی کذلك صنایع لفظیه دن اولوب ونوع تجنیسك
ملحقاتندندر .

قلب هر ایکی لفظك نوعده وعددده وهیئتده متحد ویالکز ترتیبده
مختلف بولنملرینه دیرلر . بوتبدل انعکاسی کلمه لرك جمله حروفنده
اولورسه اکا قلب کل دیرلر نابینك اشبو ـ
﴿جفای﴾

«جفای عالمه صبرایت صفا مراد ایسه»
«کم لسع خیهٔ شهرت عسل بوزندیسیدر»
«بو لنسه تازه‌جه تعبیر بزم سازه سزا»
«لسان کهنه‌ده آتش شتا بوزند یسیدر»
ـ بیتلرنده واقع لسع عسل آتش شتاء کلمه‌لری کبی که کلمات مزبوره عکس وتبدیل اولندقلرنده یکدیکرینك شکلی رونمای ظهور اولور ·
تبدل مذکور بعض حروفده اولورسه اکاده قلب بعض دیرلر·
اشبو ـ
« اودیاقدی جانکاهنه عشاقك ای دریغ »
« غیری وداد خوبده یوقـدر دلا بقشا »
(یاور)
ـ بیتنده واقع غیری ایله دریغ لفظلری کبی ·

کندولرنده تجانس قلب بولنان لفظین متجانسیندن بری اول بیتده و دیکری آخرده اولورسه اکاده مقلوب مجنح دیرلر .
(بیت)
« مور کیبی امریکه قیلمش اطاعت خلق روم »
« رام اولوبدر نیته کیم موسی یه ای شه سحر مار »
(سروری قدیم)
وبعض بویله اشاغیدن یوقاری کاملاً معکوس اوقنه بیلور عباره وبیتلروار درکه اونلره مقلوب مستوی تعبیر اولنور·
نظمینك اشبو ـ

«الـﺒﻰ لعـل درد لعلى بـلا»
«اودزاو روحه حورواردوا»

«خوش كالك همه كلامك شوخ»
«آشنـاى لأ لىء انشـا»

«شور خ بالال آب خروش»
«آتش راهب وبهـار شتـاء»
ــ منظومه سـنده اولديغى كبى .

عكس وتبديل . دخى صنايع لفظيه دن اولوب نوع تجنيسك ملحقاتندندر .

عكس وتبديل ديو كلامده برجزئك جزء آخر اوزرينه تقدم ايتسنه ديرلر . بوعكس وجوه متعدده ايله واقع اولور .

شويله كه يا جملهنك ايكى طرفنك بريله اولطرفك مضافى بيننده اولور (هر زوالك بركمالى اولديغى كبى هر كمالكده برزوالى واردر)

مثل مشهورنده وكذلك پرتوپاشانك اشبو ــ
«قبض وبسطى بويولك دربى اولور بربرينه»
«هر دوزك بريوقشى هر يوقوشك بردوزى وار»
ــ بيتنده وحسن چلبينك «اسمان قدرى قدراسمـان كبى متجاوز مدارك افهام وسپهر مثالى خارج خيطهٔ ادراك واوهام خورشيد فضلى فضل خورشيد كبى ساطع وظاهر وعمام انعامى انعام عمام

﴿ماندى﴾

ماندی منقاطر ومتواترونور طلعتی طلعت نور کبی باهر وبارق »
وهمایونامه نك » تا دیدهٔ هر بینایی نظر تعمق وتعمق نظر
وصال غوانیٔ معانیسندن بهره مند اولمق میسر ودل هردانایی
تکلف تخییل وتخییل تکلف اول نازپرورد حرم حجرهٔ خیالدن
برخوردار اولمق متصور اوله » عباره لریله سید وهبینك
«سورینك دائره سی دائرهٔ سور اولدی » مصرعنده
اولدیغی کبی . مصرع مزبورده صنعت جناس دخی واردر .

یاجملتینده کی ایکی فعلك متعلقلری بیننده اولور اشبو
«بوسه کم جان ویرمشیکن ویردی بوسه‌ك بکا جان »
«لعلکی ای غنچه لب معناده اوپدك رایکان »
(سروریٔ گلیبولی)

بیتده اولدیغی کبی .
یاخود جملتینك طرفینده کی ایکی لفظ بیننده اولور .
کمال پاشازاده نك یاوز سلطان سلیم حقنده سویلمش اولدیغی اشبو
«آز مدتده چوق ایتمش ایدی »
«سایه سی اولمش ایدی عالمگیر »
«شمس عصر ایدی عصرده شمسك »
«ظلی ممدود اولور زمانی قصیر »
قطعه سنده اولدیغی کبی . اشبو قطعه ده صنعت جناس دخی واردر .
(رد العجز علی الصدر)
رد العجز علی الصدر دخی صنایع لفظیه دن ونوع تجنیسك
ملحقاتندندر .

بوده یا کلام منثورده و یا کلام منظومده اولور.

کلام منثورده لفظ ومعناده متفق لفظین مکررینه‌دن و یاخود یالکز لفظاً متشابه اولان کلمتین متجانستیندن و یاخود اشتقاق و یاشبه اشتقاق حسبیله متجانستینك ملحق عد اولنان کلمتیندن برینك اول فقره‌یه و دیکرینك آخر فقره‌یه کلسنه دیرلر.

(لفظین مکررینه مثال)

«حلقهٔ مکتبیان کودك حلقهٔ دام وکبوتر اواره‌یه رمهٔ حمام ایدوکی متعین اولدی..» (نابی)

(لفظین متجانسینه مثال)

«اما فارسی اولوب هرکس اول میدانك فارسی واول لسانك ممارسی اولمدیغی جهتدن لآلیٔ معانی اصداف الفاظندن استخراج ومطالب ناظرین مقدماتندن استنتاج اولنمز..» (تاج التواریخ)

من جهة الاشتقاق متجانسه ملحق اولانه مثال

«قنادان شیرینکارك عنقای قاف حلاوت ادنی ذباب طبلهٔ لعل شکرفشانی اولان جوانان حلوالتبسمی نوشخند جانپسند ایله جیب و دامان روزکاری لبریز شهد و قند ایدرك....» (شفیق نامه)

مثال دیکر «لکن مزرعهٔ دلده حب حب علم وعرفان مزدوع

وساحهٔ فسیح المساحهٔ فکر وامعان ذرعان اذعان فضل وایقان ایله مذروع اولوب . . . .» (خواجه تاریخی)

شبه اشتقاق حسبیله متجانسینه ملحق اولانه مثال

«خیلی زمان ایدیکه بوخیال خیلی وبوار زومیلی نضای خاطرده جولان ونیچه حول بواحوال حولان ایلرایدی .» (خواجه تاریخی)

کلام منظومده لفظین مکررین ویا متجانسیندن ویا ملحقلرندن برینی اخر بیتده ودیکرینی مصرع اولک صدرنده یاحشونده یااخرنده یاخود ثانینک صدرنده کتورمکه دیرلر .

لفظ مکررک مصراولك صدرنده اولدیغنه مثال

«داغ نودر قرص ماه اوزره کاف ظن ایله »

« ایلدی حسنك سپهری داغ بربالای داغ »

مثال دیکر (راغب پاشا)

« پیرمیخانه بکا صوندی دعای قدحی »

« اختیار مله نوله اوپسم ایاغن پیرك »

مثال دیکر (نظیم)

« غم سبب شوق دما دمدرر »

«اول اسباب فرح غمدرر »

مثال دیکر (ارزی)

« شمع حسنکدر ویرن خلوتسرای جانه لمع »

« اولەمز اول مجلسه خورشید عالمتاب شمع »

(باقی)

لفظ مكررك مصرع اولك حشوونده اولديغنده مثال

«سوزده ضرب المثل ايرادينه سوز يوق اما»

«سوز اودر عالمه سندن قاله برضرب مثل»

(نابی)

مثال ديكر

«مانند خامه حيله اولنلر وسيله سی»

«اخر اولور اياغنه پيچيده حيله سی»

(نابی)

مثال ديكر

«نازكدر اولقدركه ايدر تازه امتنان»

«ايتسم اونازنينه سروری نيازناز»

(سروری)

لفظ مكررك مصرع اولك اخرنده اولديغنده مثال

«دلده كه سوز اولهنی كبی نفسدن بيلنور»

«خانه‌نك شنلكی ايچنده‌كی سسدن بيلنور»

(افتابی)

مثال ديكر

«اوقلرك جان آلمغه تيغكله يولداش اولديلر»

«سينه‌لرده قان يلاشديلر قرنداش اولديلر»

(آهی)

مثال ديكر

«كوز ياشلو كوكل زلف پريشانلر ايچنده»

«قالدم قرا كوكبه‌ده يارانلر ايچنده»

(تاجی)

﴿تذييل﴾

مثال دیگر

« دل ایتسه نوله زلف پریشانه تشبث »
« زنجیره ایدر ایتسه ده دیوانه تشبث »
(نابی)

لفظ مکرر مصرع ثانینك صدرنده اولدیغنه مثال

« تك همان ایله پژمرده نهال املم »
« چکدم ای ابر سنك نشو ونمادن چکدم »
(نرکسی)

مثال دیگر

« حواش نسخهٔ ارکانی جمله خیر الناس »
« امور معرض دیوانی جمله خیر الامور »
(نابی)

مثال دیگر

« کهرافشان سواحل اولورامواجی یمك »
« کرمی خاك نشینانه دراهل کرمك »
(ثابت)

لفظ متجانسك مصرع اولك صدرنده اولدیغنه مثال

« باغ رخکده خطك ایرشمسه بنفشه نك »
« عالمده کیمسه منقره آلمزدی باغنی »
(باقی)

لفظ متجانسك مصرع اولك حشونده اولدیغنه مثال

« دیمزدی آل تشنه فریب اولسه سراب »
« ایمسا ایدر بونکتهٔ رنکین مأله آل »
(راغب پاشا)

لفظ متجانسك مصرع اولك آخرنده اولديغنه مثال

« سبدا ترايدوب سيلدى چشمده كى ياشى »

« بيلمم نه ما تلدر اوتردا من ياشى »

(وهبى سنبلزاده)

مثال ديكر

« طعن ايتمز اهد اهل غمك سوز وتابنه »

« سيرايت حذاردلبرى پاق آب وتابنه »

(نابى) مثال ديكر

« نازايله چاغرر ايچالار • عاشقلك كوكلك چالار »

(واصف)

لفظ متجانسك مصرع ثانيك صدرنده اولديغنه مثال

« اولور شيرازهٔ جمعيت دللرنه حالتدر »

« پريشان ايلدكجه زلفنى تار پريشانى »

(راغب پاشا)

اشتقاق جهتيله متجانسه لفظلردن برينك مصرع اولك صدرنده بولنديغنه مثال

« چكنلرك خلقهٔ توحيده پيرورلرى شيخ »

« عاقبت اوياه ضعيف اولدى كه برهو چكه مز »

(بليغ) مثال ديكر

« تازه لردر دلى محنت ايام فراق »

« داغنى ايدالن ايدرماه محرم تازه »

(باقى)

مثال ديكر

«اشتهای ذبذب وغبغب ذكادر زاهدا»
«جان ودلدن كوش ايدوب يادايتديكك ماتشتهی»
(راغب پاشا)

اشتقاق جهتيله متجانسه ملحقلردن برينك مصرع اولك خشونده بولنديغنه مثال

[«طرفه دور مشربی معمار بنای مخنك»
«ترك ايدرخانه يی بيتن چالشور تعميره»
مثال ديكر (نابی)

«دخی كيمدن اميد صدق ايدرسك نابيا بيلم»
«صباحك برنفسده نصفی كاذب نصفی صادقدر»
مثال ديكر (نابی)

«باری سلامم آلمز ايسك كورديكك زمان»
«برنظره ايله خاطرم ای دلستانم آل»
مثال ديكر (وهبی سنبلزاده)

«باده و دلبر صفا سين وار ميدر انكار ايدن»
«زاهدك بيهوده در دعوای نهی منكری»
مثال ديكر (كذا)

«برزتبه آقدی اغزی صويی ذوقه زاهدك»
«صاندم بوغاز ايچنده كی شيطان آقنديسی»
مثال ديكر (پرتو پاشا)

«بنده سين بچسه نوله داداريته غمازمز
«برمشلدر جانی آجيان اشلك اتی يكر»
(سامی)

اشتقاق جهتیله متجانسه مطلعلردن بیتک مصرع اولك
اخرنده اولدیغنه مثال

«قوش دیلی سویلیدرك بویله قفسلرده شاقیر»
«کیم دیدی بلبل بوباغده اولسون شقراق»
(وهبی سنبلزاده)

مثال دیکر

«کوردکی مکافاتك اولوب مست یقلدك»
«کیم دیدی سکا خاطر عشاقکی یاق یق»
(واصف)

مثال دیکر

«بنی جای غم ومحنتی پك اینجتدی»
«طوتسم اولشوخی براز اورسه لسم اینجتسم»
(ثابت)

مثال دیکر

«حبذا تنده کیم اولمزسه ادیب»
«فلكك سیلهسی ایلر تأدیب»
(نابی)

اشتقاق جهتیله متجانسه مطلعلردن بیتك مصرع ثانیسنك
صدرنده اولدیغنه مثال

«بریرده یتالم دیجك نازی اوزاتدی»
«یاتم دیدی برخیله عناد ایلدی یاتدی»
(ثابت)

﴿مثال﴾

مثال دیگر

«میسر اولمدی امیز ش اسبابدن سودم»
«مسببدن بحابه دوشمدی غیری سببلرله»
(نابی)

مثال دیگر

«محیطك وصفیدر عذب واجاج لذت انهار»
«مسمی واحدا ما مختلف اوصافله اسما»
(کذا)

مثال دیگر

«دست برهمزن اولورسه نقدر شدتله»
«قامت نازینه ایتمز ینه تکلیف قیام»
(کذا)

شبه اشتقاق جهتیله متجانسه ملحقلردن برینك مصرع اولك صدرنده بولندیغنه مثال

«باغله سن پهلوی ناز اوزره چیچکلی شالنی»
«سیرایدن وارسون دیسون بوحالته طاغ اوستی باغ»
(پرتو پاشا)

مثال دیگر

«اول خال سیه کیم کورینور کردلبنده»
«سودای سویدا دن ایدر دللری خالی»
(نابی)

شبه اشتقاق جهتیله متجانسه ملحقلردن برینك مصرع اولك حشونده بولندیغنه مثال

«کالای روی آلکه دل چیقدی مشتری»
«رنك اتمدانی ویر بکا نقدر وانم آل»
(وهبی سنبلزاده)

مثال دیگر

«اطلسی الیله اول برگل حرادز کیم»
«رخ رنکینی سیرابلین آدم آلنور»
(عالی پاشا)

شبه اشتقاق جهتیله متجانسه لفظلردن برینك مصرع اولك اخرنده اولدیغنه مثال

«ابدا للرز نیلیه لم تاج وقبایی»
«درویشلرك تاجی فنا باشی قبادر»
(باقی) مثال دیگر

«بو یاندی قاناو یاشم سیلمدن الم آله»
«اياقده قالدم ایامعدن کرم الم آل»
(کذا)

شبه اشتقاق جهتیله متجانسه لفظلردن برینك مصرع ثانینك صدرنده بولندیغنه مثال

«کورنمز ایدی کناری کهرله عنبردن»
«مداد خامهم اکر بحره ایلسه امداد»
(نفعی)

(ترصیع)

ترصیع . دخی صنایع لفظیه دندن اولوب هر ایکی فصلدن برنده بولنان الفاظك جمله سنك دیگرنده موجود الفاظك

جمله سنه وزن و قافیه‌جه توافقنده دیرلر . خوان اصحاب کرم آچیلدی و ثآن ارباب شیم صاچیلدی . کبی که بو مثالده خوان ایله‌ ثآن اصحاب ایله ارباب کرم ایله شیم اچیلدی ایله صاچیلدی کلمه‌لری وزن وقافیه‌جه بربرینه مساویدرلر .

مثال

«بشرده دائم اولان کمالدر جمال متحول اولور اثرده قائم اولان مقالدر مآل منتقل اولور . . .» (تصویر افکار)

مثال دیگر «اقبال کرم خلقت ارباب همم‌در شهبال همم زینت اصحاب کرمدر» مزبور ایکی مثالرده‌ده بشر اثر دائم قائم کمال مقال جمال مآل کلمه‌لریله اقبال شهبال کرم همم خلقت زینت اصحاب ارباب و همم ایله کرم کلمه‌لرینك وزن وقافیه‌لری بربرینه مساویدر .

مثال دیگر

«مطلع انوار دقایق علوم ومنبع اسرار حقایق رسوم چمن پیرای گلستان افاضل نزهت آرای بوستان فضائل نور دیدهٔ مقبلان سرور سینهٔ صاحب دلان چراغ افروز محافل هنروری طرازکارگاه سخنپروری طراو تبخشای ریاحین عرفان لمعه فزای حدائق اذعان کیمیای خاك ارباب توفیق توتیای پاك اصحاب تحقیق کوثر چشمهٔ اقبال گوهر دریای اجلال . . .»

(منشآت نابی)

مثال مزبورده واقع فقراتده دخی وزن وقافیه‌جه متحد پك چوق کلمات واردر .

مثال دیگر

اول لب شیرین بورخ رنکین سن صنم چین
تنك شکر در رشك قمردر صانمه بشردر
سرور واندر حور جناندر

عقدۀ مویك کل کبی بویك کلشن کویك
بند بلادر مسك خطادر جای صفادر
لطفله رویك مهر عیاندر (کشفی)

(لزوم ما لایلزم)

لزوم ما لایلزم . دخی صنایع لفظیه دن اولوب وهرنقدر سجع عدادندن دیمك ایسه ده فقط بونده حرف رویلرك ماقبلنده واقع حرفلرك برجنسدن اولمسی ومساوی بولنمسی لازمدر . و بوجهتله سجعه نظراً اخصدر . چونکه سجعده بومساواته لزوم یوقدر «جواهر اسرارقرأینه وزواهر انوار فراینه براعۀ کتابت وبراعۀ خطابت ایله منتشر» مثالنده اولدیغی کبی . مثال مزبورده خطابت ایله کتابت لفظلرینك حرف رویلرینك ماقبلنده اولان حرفلر مساوی ومتحد اولدقلری جهتله بونلری تقاطع کلامده ایراد صنعت لزوم مالایلزمه اقتفا دیمکدر . وفقراتنده بولنان الفاظ وزن وقافیه جه ده یکدیکرینه موافق بولندقلری جهتله ترکیب مزبور صنعت ترصیعی دخی شامل وجواهر ایله زواهر ویراعه ایله براعه کلمه لرندن هرقنغی بری فواصل کلامده کلسه لرحرف رویلرینك ماقبللری مساوی اولمسی حسبیله اوترکیبده ینه لزوم مالایلزم حاصلدر .

﴿بوصنعت﴾

بو صنعت غایت ممدوح و مرغوب ایسه ده تکلفسزجه توارد دی دنجی مشروطدر. براثر فکرت ورویت ایله تحصل ایدرسه متکلف و سعی وطلب اولمقسزین اتفاقی سنوح وتوارد ایدرسه غیر متکلف دیمك اولور.

مثال

«غلبهٔ دهشت وصالدن ازقالدی که اکسیر عالمبهای جان خاکریز مسامات بدندن ریزان وروح زنجیر انفاسی قطع ایدوب کریوهٔ تنك تندن کریزان اوله.»

مثال دیکر « نسیم عنایت میسر الامال تنسم وبوجهتله غنچهٔ فتح واقبال تبسم ایدوب.»

مثال دیکر «اظهار نخوت ستیز و خنجر زهر الود زبانن سرتیز ایدوب»

مثال دیکر «کریوهٔ مخالفت وریوه سالك وهاویهٔ هوا وهوسه هالك اولوب...»

مثال دیکر « سکرت غفلتدن رهیاب افاقت اولمسنه سد سدید هوا وهوسی مانع وحاجز واصلاح حالنده هوشمندان زمان درمانده وعاجز اولوب...» (رفعت پاشا ـ کلبن انشا)

مثال دیکر

«برده دشمنم دیه‌مم آه هر کسه»

«اولدم ربوده بر کوزی خونریز چرکسه»

مثال دیکر (عارف)

«آچ سینهٔ نسرینکی جاناکرمکدن»

«کاچیین اوله‌لم عشقله باغ ارمکدن»

(کامی)

مثال دیکر

«تزمی سکا پستر و بالین قوجاغم»
«سرداولدی هواچیمه قویوندن قوزوجاغم»
(ندیم)

«استقامت ایردی طبع مستقیمه»
«دمنا یتلر کرك جسم سقیمه»
(فاضل)

(موازنه)

موازنه . نجی صنایع لفظیه دن اولوب کلام منثورده فواصل کلامده بولنان الفاظك و کلام منظومده مصرعینك کلمتین اخیرتیننك قافیه کوزدلیه رك یالکز وزنا بربرینه مساوی اولمسیدر.
مثال «وخوش نشین ار یکهٔ استراحت وطن و سر نهادهٔ حضور حضر اولوب نیم خطوه قدحزن بیرون خانه اولمامشسك
(مناظرهٔ کل ومل)

مثال مزبورده وطن ایله حضر وزنا یکدیکرینه مساوی ایسه لرده قافیه جه مخالفدرلر.

مثال دیکر

«علی الخصوص که واردات نعوت»
«درون عشقله اولدی شرفپذیر رود»
(سامی)

مثال دیکر

«اسمان ملکه رأیی آفتاب بیزوال»
«کلستان دهره لطفی نوبهار بی خزان»
(نفعی)

﴾مثال دیکر﴿

مثال دیکر

«ویرسه کر ابر بحار کرمی فیض مدام»

«دیز یلور سبحه کبی رشتهٔ بارینه لآل»

(بودنی)

کرك کلام منثور وکرك منظومده اولسون فقراتده بولنان الفاظك بعضیسی بربرینه وزنجه وبعضیسی ده هم وزن وهمده قافیه جه مساوی اولورسه اکاده (مماثله) تعبیر اولنور.

مثال : فکر جمیل اصابت قرینلری جملهٔ محامد اخلاق ورأی متین محاسن دلیلاری عمدهٔ مبانیٔ الطاف بیلنور.»

بو مثالده فکر ایله رأی جمیل ایله متین جمله ایله عمده محاسن ایله مبانی اخلاق ایله اوصاف متوازن ایسه لرده قافیه جه موافقتلری یوقدر.

مثال دیکر

«مخزن بضایع محامد اوصاف ومصدر ینابیع مکارم اخلاق اولان نادیٔ رفیع القدرلرینه تعظیمات وافیه وتکریمات کافیه.»

مثال دیکر (منشأت نابی)

«خطیب منبر طه مخاطب یس»

«ادیب مکتب اوحی مقرب مورود»

(ثابت)

مثال دیکر

«مندرج نسخهٔ ذاتنده کمالات وجود»

«مندمج طینت پاکنده خواص ایجاد»

(نابی)

مثال دیکر

«ای نکهبان مقالید نظام دولت»

«وی نسقساز اعاظیم مهام دولت»

مثال دیکر (منیف)

«دیدهٔ لطفی نکهبان لوای اسلام»

«صدمهٔ قهری نکونساز خصام دولت»

مثال دیکر (کذا)

«اوفر اعداد انفاس خلایق واکثر اوراق اشجار حدائق شکر وثنای فائق وحمد وسپاس لایق ...» (رفعت پاشا)

(تشریع و یا توشیح دخی صنایع لفظیه دندر)

تشریع دیو قصیدهنك بیتلرینی بحرین مختلفین اوزره بنا وهر قنغیسنده وقف ایدلسه صحت معنایه خلل کلمیهجك وجهله قافیتین ایله ادا ایتمکه دیرلر که قافیهٔ اولیده طورلسه او بیت ابحار عروضدن برینه توافق ایدرك صحت وزنه خلل وکندوسنه قافیهٔ اخری اضافه اولندقده بحر اخر شکلنی الهرق استقامت نظمه طلل عارض اولمز.

بو صنعت تشریع کذلك کلام منثورده دخی هر بر فقره سجعیته اصاغه اولنهرق جاری اولور لکن لسان ترکیده کرك کلام منظوم وکر کسه منثورده وقوع استعمالنه دائر برائره ظفر بولنهمدیغندن تفصیلات سائرهسندن صرف نظر قلندی. فقط مستزادلر ذی القافیتین اولدقلری جهتله بو صنعت تشریعك ملحقاتندن عد اولنه بیلورلر.

﴿مثال﴾

مثال

هب بويله كرك مؤتمن مهر همايون | اربابنه دوشدى
هر خرده يه واقف دخى هر نكته يه محرم | هم صاحب فطنت
اطوارى حكيمانه وقورانه اداسى | افاق بكنـدى
هيچ كلمدى صدره هله مانندى مقدم | انيا نكه حقيقت

(فاضل)

وكذلك ذى القافيتين اولان بعض كلمات منثوره دخى بنه بوصنعتدن عد اولنه بيلور.

مثال «بشرده دائم اولان كمالدر جمال متحول اولور اثرده قائم اولان مقالدر مال منتقل اولور.» (تصوير افكار)

مثال ديكر

«محامد لايقه رفع باركاه جناب كردكار وصلوات فائقه عرض پيشكاه نبى مختار وتسليمات رائقه بالجمله اصحاب واباره اهدا وايثار قلندقدنصكره ..» (سليم)

(اختلاف صيغ الفاظ)

اختلاف صيغ الفاظ برلفظك برهيئتدن هيئت ديكره نقل وتحولنده حسن وقبحنى بيلمكدر. بوده ذوق سليم ايله اولور. مثلا بابدن بابه وياصيغهٔ فعلدن صيغهٔ اسمه وياصيغهٔ اسمدن صيغهٔ فعله وياخود ماضيدن مستقبله ويامستقبلدن ماضى يه ويامفردن جمعه وياجمعدن مفرده نقلنده حسن ايسه قبيح وقبيح ايسه حسن اولور برطاقم الفاظ واردر. از انجمله لسانمزده تجديد وتجدد كلمه لرينك استعمالى مستحسن وبونلرك استفعال بابنه منقولى

بولنان استبدادك استعمالی قبیحدر . بالعکس تمیل وتمل کلمه‌لرینك استعمالی مستهجن وبونلرك استعمالی یرینه متنزل بولنان استعمالك مستحسندر . وکذلك صدق ماده‌سندن اصداق اصادق اصدقا صادق صدیق تصدیق تصدق مصدوق مصداق صداقت مصدق صداق صدقه اصداق متصدق مصادقه ودها سائر صور اشتقاقیه‌کله بیلور ایسه‌ده فقط لسانمزده دائر بولنانلری واستحسان قلنوب النانلری اصدقا صادقه صدق تصدیق تصدق مصداق صداقت مصدق صدقه مصادقه اشتقاقاتندن عبارت اولوب اوجهتله بونلرك استعمالی حسن وباقیلرینك قبیحدر . وبونلر کبی ذهاب وذهول وجوار وتواضع وترفیه وتقریب کلمه‌لرینك استعمالی مستحسن ایسه‌ده بونلره قرب اشتقاق بولنان اذهاب واذهال واجتوار وجار واجوار واتضاع وارفاه واغراب کلمه‌لرینك ایراد واتیانی قبیحدر . بنه بوقبیلدن اوله‌رق همعصر وهمزبان دینورده همعهد همسلان دینلمز . و لقدرة للانلمز . وکتم مکتوم کتوم کلمه‌لرندن هربرینك استعمالی حسن ایسه‌ده یأس ومأیوس ویؤس کلمه‌لرندن یؤسك استعمالنده قباحت واردر . نرگده‌ده‌دخی یدك و یده‌یده و یدرویا یدبیور کلمه‌لری استعمالده دائر ایسه‌ده سائر اشتقاقاتی مأنوس ومستعمل دکلدر . وهکذا قید کلمه‌سنك جمعی قیود واقیاد کلور ایسه‌ده قیودك وصف کلمه‌سنك جمعی صفوف واصفاف کلور ایسه‌ده صفوفك وشیخك جمعی شیوخ واشیاخ کلور ایسه‌ده شیوخك وقبه‌نك جمعی قباب

وقبح گوراسه ده قباك استعمالى مستحسندر . وعقل معناسنه اولان لب لفظنك جمعى الباب مستعمل ايسه ده انك مفردى بولنان لبك وكذلك ظيفك جمعى بولنان ظيوفك ودرسك جمعى بولنان دروسك وشرقك جمعى بولنان اشواقك استعمالندى حسن وطلاوت يوقدر . . وجماعت معناسنه اولان امت لفظنك استعمالى حسن ايسه ده كسر الف ايله نعمت معناسنه بولنان امتك قبيحدر . وطنبورك جمعى بولنان طنابيرك ذكر وايرادى مستهجن ايكن جمهورك جملر بولنان جماهيرك حسندر . فرح مصدرينك اسم فاعلى فارح وغضب مصدرينك اسم فاعلى غاضب نامستعمل وبونلرك صفت مشبهه لرى اولان فريح وغضوب ايسه مستعملدر . وكوز معناسنه بولنان عينك جمعى عيون وناس معناسنه اولان عينك جمعى اعيان اعتبار اولنمش واولوجهله قبول واستحسان قلنمشدر . وحبشك جمعى اولان احابش كذلك نامستعمل اولوب انك يرينه اهالئ حبش دينله گلمشدر . وبونلركبى برمعنايه گلان كلمات مترادفه نكده كيمنك استعمالى مستحسن وكيمنك قبيحدر .

والحاصل كرك اختلاف صيغ الفاظدن وكرك مترادفدن ناشى بين الالفاظ اعتبار اولنه گلان حسن وقبحك حسم وتمييزى ذوق سليمك حكمنه وابسته بولنغين انك ايچون برقاعده وضع وابداعى هرانسان ايچون مستحيل الامكاندر .

(معاظلۀ لفظيه)

معاظلۀ لفظيه . الفاظك تداخل وتراكبى ديمكدر . بوده

بش قسمدر • قسم اول ادواتك بربرینه متصل ویان یانه توارد یدر که بو توارده بعضاً جواز ویریلور و بعضاً ده قبیح عد اولنور • جوازینه مثال

«قیامتده حسابی اولمیانلردندر اول غافل»
«که فرق ایلر فراقك شامنی صبح قیامتدن»
(فضولی)

مثال مزبورده (لر) (دن) (در) (اول) اداتلری بربرینه مقارنت ایتمشلر ایسه ده ذکرلرنده اولقدر هجنت اولمدیغی وبالعکس بنده (فضولی) نك اشبو
«چزکنوردکن باشنده شمع زخمکدن کوکلمك»
«منع قیلمه آنی هم اول شمعه بر پروانه دوت»

بیتنده (انی) (هم) (اول) اداتلرینك و(عزت ملا)نك
«کتمورمده اوده یاده دم شهید انی»
«کوزمده دوندی قزل قانه باده کارنك»
بیتنده (ده) (او) (ده) اداتلرینك و(بلیغ)ك
«آیینهٔ جمالکی آچ چشم زاهده»
«سرنهان کوستره یم آکه سنده بن»
بیتنده (اکا) (سن) (ده) (بن) لفظلرینك اجتماعی مستکره بولندیغی ذوق سلیم ایله فرق وتشخیص اولنه بیلور و(مغنی الکتاب)ده «انك آکاندن زیاده مناسبتی واردر» عباره سی بین الادوات واقع اولان معاظله یه مثال اتیان اولنمشدر •

﴿قسم﴾

قسم ثانی حروفك تكريدر ۰ بونی هرنقدر صنعت قبیلندن اولەرق بعض ناثر وشاعر استعمال ایتمكده ایسەده بین الادبا بونوع معاظله دخی مقبول ومعتبر دكلدر ۰ (شفیقەنامه)نك «ردای تقوی قناع غرانیق برقع ورع برنوس چانلیق ۰۰۰» عبارەسندە قافلرك و(واصف) لك دخی

«كازار جهان قرمزی كللرلەدوناندی»

«یازكلدیكل آچلدی آچیل كل كبی سنده»

بیتنده كاف ولاملرك وینه شاعر مشارالیهك اشبو

«براتشه یاندم كه كورلدن رخ یاری»

«مومله اراریانمغه پروانەبوناری»

بیتنده رالرك و

«بزمەكل دوك پرچمك رخسارە شبولركبی»

«سوزمەمی چشم سیه مستك سوز آهولركبی»

بیتنده سینلرك تكرری كبی ۰

(ق) و (خ) كبی حروف ثقیلەنك ویاخود (ح) ایله (ه) یاخود (ض) ایله (د) كبی قرب مخرجلری بولنان حروفاتك تكررنده هله هجنت وسین كبی حروف خفیفەنك تكررنده نوعما طلاوت وعذوبت واردر ۰ مثلا تلماقده كی «تقاطر قطرات قطران انتقام ایله تعذیب اولندقلرینی كوردكدنصكره» عبارەسندە كرچه صنعت وارایسەده حروف ثقیلەنك اجتماعندن طولایی هجنت دخی موجوددر (وامری)نك

«سورساقیا كمیت سبك سیر ساغری»

«كزدرمەدرعلاجی صوانیش ایاغنه»

وصاحب قاموس (عاصم)ك

«قالمدن خانه‌مذلنده همان ای عاصم»

«عازم سوی سماسای ستانبول اوله لم»

بيتلرنده ووقعه نويس (اسعد) افندينك اس ظفرنده كى

«رخسوده سده سنبلده سدره سنزی اولديغز» عبارەسنده

واقع سنبلرك تكررى اگرچه تقالت وركمز ايسه‌ده مرغوبدر .

قسم ثالث افعالك يكديكرينى تعاقبيدر . بوده بعض شعر ونثرده وارد الاستعمال ايسه‌ده يينه تركى ارجح واصوبدر . مثال

«مرآته باقوب قالدی كوروب رونى حيران»

«كويا ابكی حسرت بری بريله كورشدی»

(وهبى سنبلزاده)

اشته مثال مزبورده (باقوب) (قالدی) (كوروب) افعالى بربرينه مقارنت ايتمسى و(نضولى) نك

«طاس آن اويدى حسد قيلدى قره بغرمى صو»

«يتدی صوجسمنه رشك الدی تنمدن ارام»

بيتنده (اويدی)(قيلدی)(يتدی)(الدی) فعللرينك و(عزت بك)ك

«سوصاربى اول وصلمه لايق ديدكمى»

«اوپ ارتشدنك اولسن بكا ذيق ديدكمى»

بيتنده (سو)(صار)(اول)(اوپ)(ارتشدن) (اول) فعللرينك بربرينى تعاقبلرى كبى .

﴿قسم﴾

قسم رابع اضافات متتابعه‌در . بو دخی کوزل شعر و کوزل نثرده
بین الادبا مقدوح کورلمشدر . بیتلک
«ویردی لطف هوایه نغمهٔ رونق»
«صدای خندهٔ کلنچه‌های نقش حریر»
وکذلک «تغافل پیشه بخششدن نکاور کورش دلارایه»
«صدای ابشار نهر کلشن موج انغام» بیتلرنده وصدقینک برف
وبهار رساله‌سنده واقع «مرغ خیال برجنک اوجنه ایرشمک
محال ویلک سبک سیر نظر قلاب کند شعاع بصر یله فصیلنک
قعرینه یتشمک محض وهم وخیال مقعری مثالک مقعرینه
مماس محدبی مماس محدب اوج قلعهٔ ذالک اساس» عباره‌سنده
اضافات متتابعه بولندیغی جهتله فصاحتی مخل و طبعه
ناملایمدرلر .

قسم خامس صفاتک تعددیدر . بو دخی کذلک مقدوحدر
. ینه صدقینک برف وبهار رساله‌سنده واقع «الحاصل
علی الصباح که فیض حضرت نیر رافع السماء فالق الاصباح
ایله خاور قوی الاقتدار مهر و آب ثوابت وسیار حصار شام
عنبرین دیواری داخلی قبضهٔ فتح وظفر» وکذلک «برف
وشکوف دولتنک آب رونق وسلطنتنک پرژولیده
مویی اولان زمهریر ایله برد تجاوزی حضور برودت موفور
رطوبت محصورینه احضار ایدوب» عباره‌لرنده بولنان
رافع السماء فالق الاصباح برودت موفور رطوبت محصور
صفات متعدده‌سی کبی .

(منافرت الفاظ)

منافرت الفاظ بر معنایه کوره ایکی و یازیاده الفاظدن برینك موضعنه کوره اولویت ذکرینی فرق وتشخیص ایتمکدر معاظله ایله بونك فرقی (معاظله) بین المعانی ویاخود بین الالفاظ تراکب وتداخلدر نقط تنافرده تراکب وتداخلدن اجتناب انجق موضعه غیر لایق اولان الفاظی بیله رك انلری رد وعدم قبول دیمکدر . بومنافرتده یا لفظهٔ واحده ده ویاخود الفاظ متعدده ده اولور . لفظهٔ واحده ده اولان منافرتك ازاله سی کرك کلام منثور وکرکسه کلام منظومده اولسون معنا مرادفی بولنان لفظهٔ دیکره تبدیل وتحویل ایله ممکن ایسه ده لکن منافرت مذکوره الفاظ متعدده ده اولدیغی تقدیرده رفع ودفعی براز مؤدی کلفت وهله شعرده قرین درجهٔ استحالت اولور . منافرتك کلام منثورده ولفظهٔ واحده ده وقوعنه سعادتلو منیف افندینك دارالفنون کشادی مناسبتیله ویرمش اولدیغی نطقك شوفقرهٔ آتیه سنده واقع (متکافیا) لفظی مثال اوله بیلور .

فقره

(بر مملکتك ثروتی وحکومتنك قدرت وشوکتی افراد اهالیسنك کندو صنعت ومسلکلرنده درجهٔ اهلیت ومهارتلریله متکافیا متناسبدر یعنی هرفرد کندو صنعت ویاخود خدمتنی نقدر ایو اجرا ایدرسه مملکت اوقدر زنکین اولور)

کرچه لفظ مزبور معنای لغویسنه نظرا ایراد واستعمال اولنمش ایسه ده علوم ریاضیه اصطلاحنده . که بوکون سایهٔ معارفپیرایهٔ حضرت

پادشاهیده علم مزبورك بومثللو اصطلاحات مشهوره‌سی اولدقجه زبانزد و دائردر. معکوساً متناسب دیمك اولدیغی و مقدمات ریاضیه‌یه وقوفی بولنان شبان عصرك اذهاننده ایسه متناسب وزبانزد اولان مارالذکر اصطلاح هندسینك بداهت تبادری اقوای مأمول بولندیغی جهتله شمدی اوطالبه نزدای قضیه . افراد اهالینك صنعتلرنده درجهٔ اهلیت ومهارتلری نقدر زیاده اولورسه اومملکتك ثروتی اولقدر آز بولنه‌جق . دیمك اولرب بوایسه هم نفس الامره وهم‌ده انی متعاقب (یعنی) ایله ایتان اولنان عبارهٔ مفسره‌یه مناقض دوشمه جکی ظاهر وباهردر .

اشته او جهتله بومثللو التباساتدن تحاشی ومجانبت ایله الفاظك اولویت ذکرینی تمییز وتشخیصدن تغافل اولنمادیلی ومثال مزبورده دخی متکافیاً لفظی یا کنایاً طی ویاخود مبسوطاً کلمه‌سیله مبادله ایدیلرك محذور مزبور دفع ورفع ایدلمیدر .

وکذالك کلام منظومده پرتو پاشانك تکرار تعبیرینون سویلدیکی تاریخك اشبو «اولوب سلطان اسکندر نوالك نصف والاسی» یاپلدی بوکر سیرتده سد آهنین اولدی» بیتنده واقع سیرت لفظی کبیکه انك موضعنده صورت لفظی دها مناسب وسیرت تعبیری هرحالده ناموافقدر . لکن سیرتك صورته تبدیلی تقدیرنده سال تاریخنك چیقمیه‌جغی مقام اعتذارده سرد اولنورسه بونك جوابنی ارتق ارباب کمال و دانشك حکم وجدانیسنه براغه‌رق اختیار صمت وسکوت ایدرز .

الفاظ متعدده ده اولان منافرت اشته بونلر موضعنده ناملایم
کلماتك بیکدیکرینه تعاقبی ویاخود جمله واحده ده تراکیب وتجمعندن
عبارت اوله جغی ودیده امعان اولنلر فحشیات کلماتی کوروب
جهت مطبوعیت ومقدوحیتنی ایسه ذوق سلیم وطبع مستقیم
بوله بیله جکی جهتله ارتق اوبابده مثل ایراد واتیانندن
اجتنابا للتطویل صرف نظر قلنمشدر .

﴿تم الجلد الاول ویلیه الثانی﴾
﴿انشاء الله تعالى﴾

(مکتب فنون حربیهٔ حضرت شاهانه ده)
(طبع وتمثیل قلنمشدر)

سنه ١٢٨٨ فی ١٥ ربیع الآخر

* (اخطار لاولی الانظار) *

بعونه تعالی جمع وترتیبنه موفق اولدیغمز اشبو (مبانی الانشا) ده ذکر و بیان اولنان قواعدی ایضاح وتشکیل وضبطنی تهوین وتسهیل ایچون ایراد و اتیان اولنان امثلهٔ منظومه ومنثوره‌نك ممثل لهه موافقتی اشکار و بونلرك متعدد ومزداد اولمسنده استفاده‌ده‌ها زیاده اوله‌جغی پدیدار ایسه‌ده بویله متعدد مثاللرك استخراجی قدمای کتاب ذیشان و بلغای عصر و زمانك اثار نفیسه‌سنی تمامیله تتبعه محتاج و عاجزلری ایسه کثرت اشتغال سببیله بوکا موفق اوله‌میه‌جغمز ازادهٔ قیداشکال و احتجاجدر . بناء علی هذا بقدر الطاقه بولمش اولدیغم امثله ایله اکتفا اولنمشدر . حالبوکه بو مقوله یکیدن اچیله‌جق بربولك توسیعنه انجق اصحاب فضل وهنرك مشارکتیله باقیله‌جغی وبویله یاپیله‌جق سلم ترقیه ارباب غیرت وهمتك معاونتیله چیقله‌جغی نزد اولی النهاده مسلم وهویدادر . ایشته بوطریق کتابك توسیع وترجیحی وبو مرقات انشانك ترفیع وتصویبی نیت خیریه‌سنی اجرا خصوصنه عطف نگاه رغبت واعتنا ایدن ذواتك ارایوب بولدقلری قواعد مهمه ویاخود بولمش اولدیغمز مثاللره مطابق اوله‌رق مذکور ویازدقلری امثلهٔ واضحه لطفا تحریر وطرف عاجزانه‌مزه تسبیر بیوریلور ایسه مع الممنونیه قبول وتحسین وبونلرك علاوه‌سیله جلدثانی تزیین اولنه‌جغی اخطار اولنور

مبانی الانشا

(جلد ثانی)

مکتب فنون حربیهٔ شاهانه منشأت خواجه‌سی
میرالای سلیمان بکك
اثریدر

طبع ونشری حقوقی مؤلفنه مخصوصدر

(فهرست الكتاب)

صحيفه

٢	صنايع معنويه
٢	مطابقت
٥	مراعات نظير
٦	ايهام تناسب
٧	تشابه اطراف
٨	لف و نشر
٩	مغالطهٔ معنويه
١١	توريه و ايهام
١٨	استخدام
١٩	توجيه
١٩	كنايه و تعريض
٢٥	تجريد
٢٨	التفات
٣٢	توكيد ضميرين
٣٣	تفسير بعد الابهام
٣٤	ايجاز
٤٠	اطناب
٤٣	تكرير
٤٦	اعتراض
٤٩	تقديم وتأخير

٥٣	معنانك قوتى ایچون لفظى تقويه
٥٤	عامى نفيده خاصى اثباتده استعمال
٥٦	ارصاد
٥٧	مشاكله
٥٨	مزاوجه
٥٨	رجوع
٥٩	افراط • تفريط • اقتصاد
٦٠	مبالغهٔ مقبوله
٦٣	استطراد
٦٥	حسن تعليل
٦٧	تجاهل عارف
٦٨	تأكيد المدح بما يشبه الذم
٦٩	تأكيد الذم بما يشبه المدح
٧٠	ارسال مثل
٧١	تنسيق الصفات
٧٣	جمع
٧٤	تفريق
٧٥	تقسيم
٧٦	جمع مع التفريق
٧٦	جمع مع التقسيم
٨١	تضمين
٨٤	تلميح
٨٤	عقد و حل

٧٧	جمع مع التفريق والتقسيم
٧٧	اقتباس
٨٥	اخذ وسرقه
٨٨	الغاز
٩١	معما
٩٢	شعر
٩٦	قوافئ شعر
٩٩	بحور واوزان شعر
١١٥	اقسام شعر
١٣٤	اثار ادبيانه
١٣٤	اوقجى زاده مقدمهٔ منشآتى
١٥٨	تبصرهٔ عاكف پاشا
٢٢٠	تلماق ترجمه سندن فقرات رنكين
٢٤٦	تصوير افكار ده مندرج كتابت بندى
٢٦٢	بعض لغات متقاربه ومتشابهه و مترادفهٔ عربيه
٢٨٥	بعض لغات متقابله
٢٨٦	بعض ضروب امثال وتعبيرات عربيه
٢٨٧	بعض ضروب امثال وتعبيرات فارسيه

﴿ خطا صواب جدولی ﴾

صحیفه	سطر	خطا	صواب
۱۳	۱	ثقلت و تاج وقبا	ثقلت تاج وقبا
۱٤	۱٤	عفو	حبس
۱٦	۰۰	حدینی کوستر	کوستر حدینی
۱۸	۱۸	دلداره	دلداده
۲٥	۱٤	جلالنه	اجلالنه
۲۸	۰۱	اولوب	اول
۲۸	۱۹	ولورسه	اولورسه
۳۹	۱٤	صفتك حذفی ای ظریف و كذلك ای ظریف	
٤۰	۰۱	بیتلرنده	صفتك حذفی بن ادم ۰
۰۰	۰۹	الاعمال	انما الاعمال
٤۲	۰۳	ایمز	ایمز اثر
٤٤	۰٥	ایمش	ایمش
٤٥	۱۱	یار ودار	یار وار
٤۷	۲۱	طنا	طناب
٤۸	۰٦	ملك	ملك
٤۸	۱۱	فعل فاعل ابینه	فعل ایله فاعل بیننده
٤۸	۱٤	شامان	شادمان
٤۸	۱٦	جسم	جم
٤۹	۱۷	فكك	فلكك
٥۱	۰۷	مضافك مضاف الیهدن	مضاف الیهك مضافدن
٦۰	۱۳	واردكه	واردركه

٦٤	٢٠	اولديغنى	اولديغنى بيلم
٧٢	١٦	فصاحتده	فصاحتدن
٨١	١٤	قمى	برقمى
٨٣	٢٢	زياديه	زياده‌يه
٨٥	١٤	كزمه‌در	كزدرمه‌در
٩١	٢١	اولسه‌نى	اولسونى
٩٩	٤	شعرنك	شعريه‌نك
١١٢	١١	دربردر	دن بردر
١٢٠	٦	تشوتش	تشويش
١٢٢	١٦	ايمش	ايچون
١٣٣	١٩	تايقدم	تابقدم
١٥٠	٤	كمان	كان
١٧٢	٢١	سرفروبروده	سرفرو برده
١٧٣	١٦	فراندن	فرازندن
١٧٩	٩	رحكارى	وحكارى
١٨٤	٩	اوده‌زور	اوده‌واحد اوده زور
١٩٤	٢١	سابققه	سابقه
١٩٦	١٤	متخم	متحتم
٢١١	١٢	رياستدنبرو	رياستندنبرو
٢٢٠	١٣	اتفا	اتقا
٢٢٨	١٧	نو	نوحه
٢٣٩	١	متهمك	دنهمك
٢٦٠	١٩	مفعولدر	معقولدر
٢٦٣	٢٣	الفا	الغا

﴿ جلد ثانی ﴾

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

﴿ مقالهٔ ثانیه ﴾

(صنایع معنویه)

(١) (مطابقت)

(١) مطابقت معنیین متقابلینی بیتلرنده مثنا کندیه مراعات ایله برابر بر جملهٔ کلامیه ده جمع ایتمکدر بو تقابل و تنافی کرك حقیقی و یا اعتباری و کرکسه تضاد و یا ایجاب وسلب و یاخود بونلره مشابه بر تقابل اولسون سواد ایله بیاض ولیل ایله نهار وضحك ایله بکا و بخل ایله سخا کلمه‌لرینك جملهٔ واحده ده اجتماعی کبی بوکا مقابله وطباق وتضاد دخی دینور.

و برشی یا ضدیله تقابل ایدر و یاخود ضدینك غیریله.

ضدیله تقابل ایدنلکه سواد ایله بیاض کبی بو ده ایکی قسمدر مقابله یا لفظ ومعنا ده واقع اولور و یاخود یالکز معنا جهتنده بولنور.

لفظ ومعنا ده اولان مقابله کلام منثوردن شو بونلرده‌نك (آسمان که دائما متحرکدر جمیع عالمدن متفوقدر و زمین که همواره قرین سکوندر پایمال ولکد کوب هردنی ودوندر)

(عباره منثوره)

عبارەسندە آسمان ایلە زمین تحرك ایلە سکون تفوق ایلە پایمال کلمەلرینك وخمسۀ نرکسینك (بو اثناده هنکام عید قریب اولوب قریب وبعید احرار وعبید ارزوی لبس جدید ایلە مهیا سازیٔ اسباب سروره ترتیب ادوات سعی اکید اوزره ایکن اول ایام مبارکە بزه نسبت ایام مصیبت وسحرکە عید فرح لقاشام شتا کبی ظلمت پاش قساوت اولوب) ترکیبندە قرب ایلە بعد حر ایلە عبد مبارك ایلە مصیبت فرح ایلە قساوت لفظلرینك واهینك حسن دلندە (اق کاغد اوزره نامۀ سیاهمی تحریر وصحیفۀ سیئاتمە جریدۀ کناهمی تسطیر ایدوب) عبارەسندە اق ایلە سیاهك وشهادتنامۀ ویسینك (ای لعین بدرقۀ بارقۀ رحمتمدن غافل میسك کە نیجە کمراهان بوادیٔ محنتی سرمنزل صفایە یتورمشمدر.
دستکیر دلیل عنایتمدن بی خبرمیسك کە سندن غیری نەقدر پس ماندۀ بیراهۀ غوایت وضلالت وارایسە جادۀ مستقیم سعادتە کتورمشمدر) عبارەسندە محنت ایلە صفا غوایت ایلە سعادت کلمەلرینك وعاکف پاشا مهبانامەسنك (اسمی دختراما حکمی مردانە وصورتدە آب اما معنیدە اتش سرکشدن نشانە اولوب) ترکیبندە دختر ایلە مرد وصورت ایلە معنی وآب ایلە آتش معنیین متقابلینك اجتماعی کبی.
لفظ ومعناده اولان مقابلە کلام منظومدە عاکف پاشانك

«جان بولور طرف لسانکلە حروف هستی»

«چاك اولور ناوك غمزه کلە سویدای عدم»

«کیمیسی نیستیٔ غملە بقا جری وجود»

« کبی هستیٔ امله طلب افزای عدم »
منظومه سنده جان بولمق ایله چاك اولمق هستی ایله عدم نیستی ایله وجود ونفعینك
« اول دولتی ایام زواله انجام »
« غایت همتی دوران کماله اغاز »
بیتنده اول ایله انجام غایت ایله اغاز زوال ایله کمال وفاضلك
« اومحزونم که حال بد مألم بویله کوردکده »
« عدولر قهقهه ایلر کروه دوستان اغلر »
« جهانك یوزینی کولدرمش ایکن لطف واحسانك »
« روامی بن دعا کارك کبی برنکته دان اغلر »
منظومه سنده ضحك ایله بکا عدو ایله دوست وراغب پاشانك
« روشنی پیرویدر تیره کیٔ ایامك »
« عقبندن ایریشور فیض صباح اقشامك »
بیتنده روشنی ایله تیره کی وباقینك
« کالر صفاده خرم وخندان وشادمان »
« بلبل بلاده بنجلین زار وبی قرار »
بیتنده خنده کی ایله زاری صفا ایله بلا وسامینك
« ذوقیاب لطف شیرین وعتاب تلخیوز »
« ساغر لعل لب میکون برصهبا ایکی »
بیتنده لطف ایله عتاب تلخ ایله شیرین کلمه لرینك جمع اونشی کبی یالکز معناده مقابله اشبو * کیسهٔ ذمتی لبریز اولدی . قنت بقدی اوتندردی ذلك *

(بیتنده)

بیتنده لبریزی کیسهٔ ذمتی که پاره‌نك چوقلغی دیمکدر انك قلت نقد ایله تقابل ایتمسی کبی وبوکا من جهة المعنی مقابله دیرلر زیرا اضداد لفظیه مفردات الفاظده واقع اولور قلت ایله کثرت قیام ایله قعود بکا ایله ضحك کبی .

ضدینك غیریله مقابله‌ده دخی احد همادن بری یامثلی اولور حسنینك

« مجازاتی مساوینك نه مثلی اساتندر »

« رها ممکن دکل دست تقاضای عدالتدن »

بیتنده مساوی ایله اساتك مقابله‌سی کبی .

ویا اولمز بهجتك * نیلرزنده ایدن موسم سرمای فراق . اخره فصل ربیع ودم نوروز اولدی * بیتنده موسم سرما ایله ربیع ونوروزك تقابل ایتدیکی کبی وموسم سرمانك ضدی هنکام صیف ایسه‌ده فصل ربیعك صیفه مناسبت وتقاربی واردر .

(٢) (مراعات نظیر)

مراعات نظیر تضاد طریقیله اولمیه‌رق معانینك مناسب ومقارنی بریره جمع اتمکدر وبوکا تناسب وتوفیق وائتلاف وتلفیق ومؤاخات بین المعانی دینديکی کبی بین الشعرا جمعیت دخی اطلاق اولنور .

راغب پاشانك

« لال اولور البت زبان خامهٔ پیچیده موی »

« قیلجه عمدن طبع ارباب سخن علتدور »

و سنبلك

« اغاردی ریش سیاهم جوان ارار کزرم »

« اچیلدی طالعیری بن شمعدان ارار کزرم »

وولی الدین زاده احمد پاشانك

« چین زلفك مشکه بکزتدم خطاسین بیلمدم »

« کی پریشان سویلدم بو یوز قراسین بیلمدم »

وتاجینك * کوز یاشلو کوکل زلف پریشانلر اچنده . قالدم قراکو کیجه ده یارانلر اچنده * وویسینك * مجلس عشقکده چنکی زهره دفاف آفتاب . نیلسون رقص ایتسونمی زره ناچیزلر * بیتلرنده واقع معانیء متناسبه نك اجتماعی کبی .

(٣) (ایهام تناسب)

ایهام تناسب معنیین غیر متناسبین یعنی حسب المقام ومن غیر قصد کندولریچون معنیان متناسبان اولان ایکی لفظ ایله جمع ایتمکدر سید وهبینك * وقت افطار کهن سوزلره قارنم طوقدر . وهبیا اچ ایلکی خیر دعا ایله همان * بیتنده قارن طوقلغی ایله اچلغنك وفاضلك * یاره مجبور اولان عاشق اولەمزبی اغیار . باغ عالمده اولور کل دیکن ازردهٔ خار * بیتنده کل ایله دیکنك اجتماعی کبی .

وایهام تناسب متعدد الفاظ ایله ده ادا اولنه بیلور سید وهبینك * قصر چار ارکان قسمك ذوقیله پاینده قیل . ساده نقش اول ماسوادن ماله مفتون اولمه هیچ . یاره چاتمش کام الوب جامك چکوب اچمش رقیب . وار یقیل عقلك کسر سه سندنی چات آل چك ایچ * قطعه سنده چاتمش جام کسر چات آل چك ایچ کلمه لرینك اجتماعی کبیکه چاتمق برکسب

(مناسبت)

مناسبت ایتك وبرده بناچانق جام بر قدح وبرده پنجره‌لر ده‌که جام کسر بر عقل کمك مصدرینك فعل مضارعی وبرده دولکرلرك استعمال ایتدکاری الت معروف معنالرینه کلدیکی کبی بت الن چك ایج کلمه‌لری هرنقدر چالمق المق چکمك ایچمك مصدرلرینك امر حاضرلری ایسه‌ده املاجه توصیل قلندقلری حالده معهود چتال چکیج معنالرینی متضمن اولورلر حالبوکه معنای مقصود چتال چکیج کسر جام اولمیوب انلرك ذکری مجرد ایهام تناسب صنعتنی ادا ایچوندر وترهتك* روزکاری ایتدی سر کردان خفا فزاده مز. مست ایکن یان چزمه‌ده شیطانه چاریق کیررز * بیتنده خفافزاده ایله مست وچزمه ایله چاریق کلمه‌لرینك اجتماعی کذلك بوقبیلدن اولوب معنای مقصوده تندن سرخوش و یان چزمه‌دن سویشمك وشیطانه چاریق کیدیرمکدن فرط عیاریدر بوقسه ایاغه کیيلان مست چزمه چاریق دکلدر.

(٤) (تشابه اطراف)

تشابه اطراف صدره مناسب بر کلمه ایله کلامك اختتامیدر * کورمز بصر زانی اومدرکدر ابصاری . ذات اجلی چونکیم آنك لطیف وخبیر* (الهی)

بیتنده کلام لطیف وخبیر کلمتینیله ختام بولمشدرکه (کورمز بصر زانی) فقره‌سنه لطیفك (اومدرکدر ابصاری) فقره‌سنده خبیرك مناسبتی درکاردر.

وایهام تناسب ایله تشابه اطرافی اکثر کتب ادبیه مراعات نظیردن عد ایدرلر .

((٥) لف ونشر)

لف و نشر تفصيل ويا اجمال اوزره جملهٔ واحده‌ده الفاظ متعدده ذكر ايدوب صكره او الفاظ هر قاچ عدد ايسه هر برينك مقابلنه تعيين مرجع ايتكسزين قرائن لفظيهٔ و معنويه ايله سامعك انتقالنه دلالت ايده‌جك برصورتده الفاظ ديگر كتورمكه ديرلر.

الفاظ متعددهنك ذكرى دخى ايكى درلو اولور زيرا نشر يالف ترتيبى اوزره يعنى نشرده مذكور اولان برنجى لفظك مقابلى لفده دخى برنجى وايكنجينك كذا ايكنجى والخ بوسياق اوزره كتورلوركه بوكا لف ونشر مرتب ديرلر وياخود معكوس ويامختلف اولەرق ايراد ايديلوركه بوكاده لف ونشر مشوش ديرلر.

لف ونشر مرتبه كلام منثورده ترجمهٔ تاقتك (صوزوز وقاقلر وميدانده چشمه وجابجا معبدلر وهياكل واهراملر برندن صاف ومتين ونظيف ورزين ورصين ولطيف اولمغله) عبارهٔ بديعه‌سى و كلام منظومده شناسينك * عشق ايله اولدم بحكم باد واب وخاك ونار * زار زار واشكبار وخاكسار وداغدار * بيتى وحينينك

«سنك ابروى وخال وكاكل ورخسارك اى دلبر»
«مه نونجم رخشان ليلهٔ قدر وتر خاور»
«بياض كردن ودندان وحسن ولعل جانبخشك»
«يم نور ودر يكتا كل زيبا مل احمر»
(قناده)

«فتاده خستهٔ حسرتکش ستمخوار اولمامه شاهد»
«دل زار ولب خشك ورخ زرد وتن لاغر»
«بی سوزان پریشان مست و حیران ایلین عینی»
«اوکار خسارو سنبل زلف ونرکس چشم ونسرین بر»
منظوم مذسی مثالدر.
لف ونشر مشوشك معکوسنه حسنینك*تیغ غمزه خنجر ابرو
نکاه دزدیار. چارپدی کسدی بیچدی شهراه محبتده دلی*
بیتی ولف ونشر مشوشك مختلطنه منثور اولەرق ترجمهٔ
تلماقك (ذهن وفکرك راحتی ویورمك وایشلمك ایله
وجودك ریاضتی سبب تصفیهٔ دم وعلت ادامهٔ صحت بنی ادمدر)
عبارهٔ رنکینی وکلام منظومده ایسه‌نك* زلفکاه رخك مصحف
حسنکده نکارا. تفسیرین ایدر ایت نور ایله دخانك*
بیتی مثالدر.

(٦) (مغالطهٔ معنویه)

مغالطهٔ معنویه شیء اخرده مثلی ویا نقیضی بولنان برمعنانك
ذکر اولنمسیدر.
معنای مثلینك ذکرینده الفاظ مشترکده واقع اولور
نابینك اشبو *نا بیا ایخلدی راه موسیقی اولرتبه کیم.
دوشمیم دیو اصو ایله یورر خواننده لر* وسامینك
*دهانی نغمه پرداز ایلدکده ایتدم استفسار. صورارسك
بومقامی بوسه لکدر دیدی اول دلدار*
بیتلرینك متضمن اولدیغی معانی کبی بیتین مذکورینده
مندرج دوشمك اصول یورومك مقام بوسه‌لك لفظلری

بحسب الذكر الفاظ مشترکه دیلك اولوب مؤدای بیت میزان حقیقه اورلدقده معنا بر مثلندن مثل دیکرینه نقل ایدلمش اولدیغی ذهنه تبادر ایدر .

معنای نقیضینك ذکری کرچه ینه اشتراك لفظی استلزام ایدر ایسه ده اومعنایی تضمنه نسق عباره دلالت ایدر سیرنادریده واقع اشبو (اوذات برطاقم فتوحاتك ساحه نمای وقوع اولدیغنی نقل وروایت ایدر صحتی ایسه اردورجانك جرحی ایله ثابتدر) عبارهسندهکه جرح لفظی کبی لفظ مزبور برسقامت روایت وبرده حرباً مجروحیت معنالرینی تضمن ایدوب معنیین مذکورینهدن هرقنغی بری اراده قلنسه عبارهنك نسق مشروحی دیکرینك مدلولیله بینلرنده مناقضه وقوعنی ارائه ایدر .

مغالطه ایله تجنیسك فرقی تجنیس لفظ واحدده اولهرق ایکی کره ذکر اولنورکه صورتده مستوی ومعنا ده مختلفدر شعرینك * زاهدکه معتکف چینور بوریایله . کور ابلهیکه جنت اومر بوریایله * بیتنده واقع بوریا لفظلرینك مذکوریتی کبی .

لکن مغالطهده بویله اولمیوب لفظ برکره ذکر اولنور ومثلنه ویا نقیضنه دلالت ایدر ارتق برده‌ا مذکور اولمز وکذلك کنایه وتعریض ایله ده فرقلری ظاهردر زیرا کنایه هم حقیقت، وهم مجاز جهتلرینه دال اولان لفظه اطلاق اولنور ولفظ مزبورك ایکیسنده ده حملی جائزدر .

وتعریض لفظك عرض ومیلندن اکلاشیلور بوقسه حقیقت

(ومجاز)

ومجاز جهتیله دلالتی بو قدر مغالطه لفظك اشتراك وضعی حسبیله ایکی معنایه دلالتنه و یالفظـك بحسب الذکر معنا ایله نقیضی تضمننه اطـلاق اولنور ومغالطه توریه عدادندن ایسـه ده مثل السـائر صاحبی ضیاء الدین ابن اثیر دها ادق وضع و اعتبار ایتدیکندن مسلك مشار الیهه اقتفاء بوراده ده ایروجه ذکر اولندی ·

(۷) (توریه وایهام)

توریه و ایهام متکلمك معنیین حقیقیین ویاخود بری مجاز ودیکری معنای حقیقیی متضمن لفظ مفرد ذکر ایتمسیدر که معنیین مذکورینـدن بری قریب اولـوب لفظـك انك اوزرینـه دلالـتی ظـاهر و اخری بعـید اولـوب دلالت مذکوره خفی اولور · ومتـکلم معنای بعیدی مراد ایدوب معنای قریب ایله ده بعیددن توریه ایدر شـوحالده سامع وهلهٔ معنای قریبی مراد ایدیور وهمنده بولنور ایسه ده مقصدینه معنای بعیددر · نائلیء قدیمك اشبو

« بردلی قانلو حرامیدر دیو عفو ایتدیلر »

« اعمه دن قورتلدی اما چوق صیقلمشدر شراب »

بیتنده اولدیغی کبیکه مراد معنای بعید اولان اعمه چبوغی ایسـه ده وهلهء اولاده سـامعك ذهننه صلب مقابلی اولان اعمه تبادر ایدر ·

توریه نکده انواعی واردر مجرده مرشحه مبینه مهیئه مجرده نه موری بهك یعنی معنای قریبك ونه ده موری عنهك یعنی معنای بعیدك لوازمندن بری کندوسنده مذکور اولمیان

توریه یه اطلاق اولنور . اشبو حسنینك
﴿صوردم نگاری دیدیلر احباب﴾
﴿سمت وفاده طوغری یولده در﴾
بیتنده واقع وفا طوغرو یول توریه‌لری کبی معنای
قریب معشوقك وفا سمتنده وجاده اوزرنده‌خانه‌سی بولندیغی
افاده‌دن و بعید عاشقنه وفالو واهل عرض وادبدن اولدیغی
بیاندن عبارت اولوب وهلهٔ ذهنه معنای قریب مذکورتبادر
ایدر ایسه‌ده مقصد بعیدیدر وموری‌به ایله عنهك لوازمندن
بیت مذکورده هیچ برلفظده مذکور دکلدر .
مرشحه لفظ توریه‌دن اول ویاخود صکره موری‌بهك
یعنی معنای قریبك لوازمندن بری کندوسنده مذکوراولان
توریه‌یه اطلاق اولنور لفظ توریه‌دن اقدم لازمنك ذکر
اولندیغنه تابك اشبو
﴿ماملك خاکستر اولدی کندوسی کل اوکسوزی﴾
﴿تابك قالدی ایشی الطاف رحمانیه‌یه﴾
﴿خانمانسوزی ایدوب ایراث سودای جنون﴾
﴿شمدی استعداد کسب ایتدی سلیمانیه‌یه﴾
قطعه‌سنده که سلیمانیه توریه‌سی مثالدر معنای قریب
دزعلیه‌ده سلیمانیه دار المجانینی و بعید موصلهٔ سلیمانیه اطلاق
اولنور رتبهٔ علمیه اولوب نظم مذکورده قریبك لازمی
بولنان جنون لفظی سلیمانیه توریه‌سندن اولجه ذکر وایراد
ایدلمشدر مراد ناظم ایسه معنای بعید اولان موصلهٔ
سلیمانیه‌در . نرکسینك
(زاهد)

«زاهد اودكلو ثقلت وتاج قبا ايله»
«او چمق اميدين ايتمز ايدى ابله اولمسه»
بيتنده واقع اوچمق كلمه‌سى قريبى طيران و بعيدى جنت اولمق اوزره ايكى معنايى متضمن برلفظ اولوب قريبك لازمى بولنان ثقلت تاج وقبا اولجه مذكور ومراد بعيدى اولان جنتدر. كذلك باقينك
«منع ايلر ايمش مسئلهٔ عشقى مدرس»
«اى خواجه انك وار ايسه ياقلشدى قضاسى»
بيتنده كه قضا لفظى قريبى قاضيلق بعيدى بلا مراد فى اولان قضا معناسنى جامع وقاضيلغك لوازمى مسئله مدرس خواجه الفاظى اولوب مراد معناى بعيدى اولان قضا و بلادر. ودرينك
«ديدهٔ خونفشانه سلطانم ¤ منت توتيابى چكدرمه»
«دستگير اول ركابنه كلدم ¤ خاكپايكدن اسنرم سورمه»
قطعه‌سنده مذكور سرمه لفظى كوزه چكيلور سرده معناسنك اراده سى حالنده قريبى وماليدن مقابلى سورمه‌نك تقديرى حالنده بعيدى متضمن اولوب قريبك ملايمى اولان توتيا اولجه مورود ومراد ايسه سورمك ونوعينك
«يوق پيرمز طريق محبتده كرچه كيم»
«زيبا جوانلرى سورز اختيارسز»
بيتنده موروود اختيار قريب اولەرق مسن وشائب و بعيد اولەرق اراده معنالرينى جامع وقريبك لوازمندن اولان جوان اقدمجه مذكور ومراد معناى بعيد اولان ارادەدر ووحيينك

« خفاش صفت کویکی هر شب طولا شور دم »
« سکا براسه مرغ دل ای شمع شب آرا »
بیتی ایله (حیات جاودانی سر ینی شیخه سؤال ایتدم)
« اوغل اولمزدن اول اول دیجه انتقال ایتدم »
منظومه سی دخی ینه توریهٔ مرشحه دن معدود در بیت
اولده لفظ توریه براسه در که معنای قریب معهود قوش و بعید
یرامق مصدرینك فعل شرطیسی بیت ثانیده لفظ توریه
انتقالدر که معنای قریب انتقل اخرت و بعید انتقال ذهنیدر
و بیتین مذکورنده مراد ایسه معنای بعیدلر در .
لفظ توریه دن صکره لازمنك ذکر اولندیغنه مغنی الکتابده
ایراد اولنان (اول نوزادهٔ شر و خسار دها هنوز قونداقده
ایکن پیچیدهٔ قماط بوار اولدی) ترکیبنده واقع قونداق
لفظی مثلدر لفظ مذکور برچوجق قونداغی که معنای قریب
و برده حریق قونداغی که معنای بعیدی متضمندر و مراد
معنای بعید اولوب قریبك لازمی بولنان قماط لفظ توریه
اولان قونداقدن مؤخر ذکر اولنمشدر . وکذلك باقینك
« قدح فسقیه می صو حلقهٔ رندان انك حوضی »
« سرای عشرته شاد رواندر باقیا مجلس »
بیتنده لفظ قدحی برفسقیه یه تشبیه و برده فسق و فجوره
نسبت توریه سی واقعدر که معنای بعیدی نسبت حز بوره در
و لازمی اولان می رندان لفظ توریه بولنان فسقیه دن
مؤخر ذکر اولنمشدر .
مبینه لفظ توریه دن اول و یاخود صکره موری عنهك یعنی
(معنای

معنای بعیدك لوازمندن بری كندوسنده مذكور اولان توریه یه اطلاق اولنور لفظ توریه دن اول لازمنك ذكر اولندیغنده بیت آتی مثالدر .

« كویكده ناله كم دل مشتاقدن قوپر »
« بر نغمه در حجازده عشاقدن قوپر »

(نائلیٔ قدیم)

بیت مذكورده حجاز لفظنك معنای قریبی قطعهٔ حجازیه و بعیدی موسیقیدن مقام حجازیدر ومعنای بعیدك لوازمندن اولان ناله نغمه الفاظی مقدم ذكر اولنوب مقصد دخی معنای بعید مذكوردر وكذلك سید وهبینك * ای شهسوار عرصهٔ اجلال دمتعه . بركز عنان توسنهٔ التفاتی ویره عرض ایسون ركابكه قاصدهدیه می . مقبولك اولمزایسه اكر رختم اتی ویر * قطعه سنده واقع اتی ویركله سی لفظ توریه اولوب معنای قریبی رمی مرادفی اولان اتیویرمك وبعیدی فرس مرادفی اولان اتی ویرمك یعنی اعطا ایلمكدر ومقصد معنای بعید اولوب اتك لوازمندن اولان شهسوار توسن ركاب رخت كلهلری اقدمجه مذكوردر .

لفظ توریانك لوازمندن اول ذكرینه دخی بیت آتی مثالدر .
* ایش ایاغه دوشدی سن تشمیر ساق اتمزمیسك . بزمی ای ساقی نه پرصمطراق اتمزمیسك * لفظ توریه ایاغه كلمه سی اولوب قریبی عادتا ایاق وبعیدی اياغ میدر ومراد بعیدی اولوب لازمی بولنان ساقی بزم دخی اندنصكره مذكوردر .
مهیئه لفظ توریه ماقبلنده ویا مابعدنده مذكور لفظ دیكر

ایله تهیئه اولنور ویاخود توریه هر ایکی لفظده واقع اولەرق
او لفظیندن بری اخرینی تهیئه ایدرسه بو مثللو توریەیه
مهیئه اطلاق اولنور. توریه ماقبلنده مذکور برلفظ ایله
تهیئه قلندیغنه حسنینك* ارسال لحیه ایلدی سنت دیوجانن.
بیلم نرەدن فرضه محل بولدیلر اخوان* بیتی مثالدر بوراده
فرضدن تقدیر واعتبار مراد ومقصوددرکه معنای بعیددر
قریبی حکم شرعیٔ معلومدر اکر مقدمجه سنت ذکراولنمامش
اولیدی سامع حکم شرعیٔ مذکور معناسنه انتقال ایتمز
وتوریەده وقوعبولمز ایدی وکذلك عزت منلانك *قویوب
قالدرمەدن ایکیده برده. قزان دوریلدی سوندردی اوجاغنی*
بیتی دخی مثالدر بوراده اوجاقدن یکیچری اوجاغی
مراددرکه معنای بعیددر قریبی معروف اوجاقدر قزان
لفظنك ماقبلا مذکوریتی اوجاق توریەسنی تهیئه ایلمشدر.
توریه مابعدنده مذکور برلفظ ایله تهیئه قلندیغنه حسنینك
*حدینی کوستررحرمتده قصور ایلینه. قاضی بنت العنبی باشه
چیقاردی غیری* بیتی مثالدر بیت مذکورده حد ایله حرمتدن
مراد معنای بعیدلریدرکه حد ایله حد شرعی تعبیر اولنان ضیاق
وحرمت ایله فعلیله عقاب ترکیله ثواب اولان نهی الٰهی
مقصوددر معنای قریب ایسه حد ایچون ادب وتربیه
وحرمت ایچون توقیر وتعظیمدر مصرع ثانیده فرط رعایت
معناسنی دال اولان باشه چیقاردی تعبیری مندرج اولمسیدی
توریه یه محل قالمز ایدی وکذلك عینینك شو* اچدی اویوممم
بنه بیراغنی. باصدی ایچ ایلده دلی اوجاغنی.
(باصدی)

باصدی اوزنک بسنده اباغنی . دیکدی کوکل یور دینه مزراغنی *
قطعه سیدخی مثال اوله بیلور که بیت ثانی بیت اولده مذکور
اج ایل دلی اوجاغی تورپه لرینی تهیئه ایلمشدر .
لفظیندن بهری یکدیکرینی توریه ایچون تهیئه ایتدیکنه بنه
حسنینك بیت آتیسی مثالدر * بونی شیئجه هب یاران
بیلورلر . قران ایتز سهیل ایله ثریا * سهیل ایله ثریادن
بو اسعده بربرینه طارغین ایکی ذات مراددر که معنای بعیدلریدر
قریبی اسم مذکور ایله یاد اولنان یلدزلردر .
اولکر یلدزی مقابلی اولان لفظ ثریا مذکور آز لمسیدی
سامع نجم معلومه دلالت ایدن سهیله انتقال ایتز وکذا
سهیل مذکور اولمسه ثریایه فهم حاصل ایلیه مز وتوریه ده
واقع اولمزایدی وکذلك * سکا شفتالو کمرکسه بکا جانم
قیسی * مصرع مشهوری دخی مثالدر وشفتالو قیسی لفظلری
یکدیکرنده توریه وقوعنی تهیئه ایتمشلردر .
توریه وایهام حسن وقبح اعتباریله ده ایکی یه انقسام ایدر
ذکری مستهجن اولمیان برماده یه رمز وایما ایتك ایهام
حسندن معدوددر نائلیٔ قدیمك * دون دختر رز محتسب
دهرك الندن . خم کوشه سنده سیکمش ایکن آتدی قپاغی *
بیتیله * خاکپایه بر رکاب اهداسی ناچیز ایسه ده . قیله رد قیر
آتی ویریا آل بغشله برقوله * بیتنده واقع ایهاملر ونجاتینك

« ای نجاتی اولانجه دیوانك »
« کمسه یه مالکانه یازدرمه »

« قتی قسقانجدرسنك شعرك »
« اهل بیت اولمیانه یازدرمه »

قطعه سنده که اهل بیت توریه سی کبی .

ایهام قبیح ذکروایرادی مستهجن اولان برماده یه ایما واشارت ایلمکدر . بهشتینك * نیجه قیلسون نمازی صوفی کیم ابدستك برنده یللر اسر * ودرینك . . . . . . ونائلی جدیدك . . . . . بیتلرنده مذکور الفاظ توریه کبی .

﴿٨﴾ (استخدام)

استخدام برلفظك ایکی معناسی اولوب بری کندیله مراد وبری کندویه عائد ضمیر ایله مراد اولنمق ویاخود اولفظك کندویه راجع ایکی ضمیری اولوب بریله بر معناسی وبریله آخر معناسی قصد واراده قلنمقدر .

قدری چلبینك اشبو

«سفره مائل اولان یولنه دلداره کرك»
«فاقه دن سالم وسیم وزره اماده کرك»
«راه عشقنه انك سالك اولان مالك اولان»
«یاغنی کمسه کرکدر یاغنی زاده کرك»

قطعه سنده سفر بربوجیلق وبرده اواسم ایله بنام برمحبوب معنالرینی شامل اولوب بیت اولده یوجیلق معناسی وبیت ثانیده واقع انك ضمیریله ده معنای دیکری مقصوددر .

وکذلك خیالینك

«ایاغه دوش دیلرسن باشه چیقمق»
«انکله باشه چیقدی جام صهبا»

بیتنده واقع ایاغ لفظنك مصرع اولده پای مقابلی اولان معناسی ومصرع ثانیده ایاغ می مقصوددر .

(۹) (توجیه)

توجیه وجهین مختلفینه محتمل کلام سوق وایرادینه دینور دیکچشم برکسه حقنده ایکی کوزلرینکده برابر اولمسنی تمنی ایلمك کبی لکن اووجهینك یکدیکرینه تضاد وتباینی شرطدر مثلا بری مدحه دلالت ایدرسه دیکریدخی ذمی مشعر اولملیدر. مثال مسبوق کبیکه هم لهنه وهمده علیهنه دعانی محتملدر. ویالکز معنیینك تغایر احتمالی کافی اولمز توریه ایله توجیهك فرقی توریه الفاظ مشترکه یه مخصوص اولوب توجیه بونك عکسنه‌در وتوریه لفظ واحد ایله‌ده اولور توجیه ایسه الفاظ متلائمه وجودینه متوقفدر.

(۱۰) (کنایه وتعریض)

کنایه ویاتعریض لفظ جهتی ترك ایدرك معنایی برطرفه میله قصر وتخصیص ایلمه‌دیمکدر علماء بیان کنایه‌یی تعریض ایله قارشدیررق انلری یکدیکرندن فرق وتمییز ایدرحد تعیین ایتدیلر وکنایه ایچون تعریضدن وتعریض ایچون کنایه‌دن برچوق منظوم ومنثور مثاللر کتوردیلر ایسه‌ده مبحث آتیده انلرك فرقی وجهت ممیزه‌لری تعریف وتوضیح اولنه‌جقدر.

کنایه حقیقت ومجاز بینی جامع بر وصف ایله حقیقته‌ده مجازه‌ده حملی جائز اولور بر معنایه دلالت ایدن لفظه دیرلر.

کنایه اصل وضعده برشی ایله تکلم ایدوب غیری‌یی مراد ایتك اولدیغندن بوراده‌ده حقیقت ایله تکلم ایدوب مجازی مراد ایتمکدر.

وکنایه ایضاح ویاخود موصوفك حالنی بیان ویامذکور

برحالك درجه سنی عیان ویا مدح وذم ویا اختصار ویا استزاده ء صیانت ویا تعمیه ویا الغاز ویا صعبی سهولت وقبیحی حسن وملاحت ایله ادا ایچون ایراد واستعمال اولنور ۰

مثلا ارباب صلاحه پاك دامن کوسه لره خفیف اللحیه ارتکابه ارقداشجه اعانه عزله دعو سرخوشلغه نشاط ونشئه تغوط ویابوله قضای حاجت ویا نقض وضو موته انتقال دینلدیکی کبی ۰

کنایه لفظ مفرد اوزرینده اتیان اولنور لفظ مرکب اوزرینده فقط تعریض لفظ مرکبه مختصدر هیچ بر وقتده لفظ مفرد دن اتیان اولنمز وتعریضده نه حقیقت ونه ده مجاز طریقیله معنا فهم اولنه بیلوب انجق تلویح واشارت جهتیله اکلاشیلور که بوده لفظ مرکبه دلالته محتاجدر ۰ الی اچیق ایاغنك التنه باق ایپلکی بازاره چیقدی کیچه سنی صودن چیقاردی صقالنی یولدردی الی اوزون الی بیرا قلی تعبیرلری کبی ۰

« بذل ایدر وارین الی آچیقدر »
شوخ مشربدر آچیق صاچیقدر »

(حسنی)

« قیلمدك هیچ اپاق التنه نکاه »
« بنی فردایه می صالدك ایواه »

« برّی اوردکی ینه دیواره »
« چیقدیمی ایپلکمز بازاره »

(فاضل)

(اولوب)

* اولوب عدو بکتاشیان شیرگیر. چیقاردی کیچه سین صودن هر دلیر*. (خمسهٔ عطائی)

« اقبیق دیرلر انك کهنه سنه »
« فخر ایدر تازه سی بلمم نه سنه »

« بعض کسه ارایوب گنج بولور »
« خانه سنده صناسین گنج بولور »

« حیدر عرضی اولان انسانه »
« صقالین یولدوره بر اوغلانه »

(وهبی سنبلزاده)

« الی اوزوندر عقلی قیصه در ترفه خصا ئلدر »
« وجودی زبدهٔ افراط وتفریط اسا ئتدر »

(حسنی)

* الی بیرا قلی قاسم پاشا لیدر ارزلدر. کبر اخانه لرندن هله مستثقلدر* (حسنی)

* تاج ودستار ایله تفاخر ایدن. باشنی آچه مزکلی کورینور*
(نفعی ــ سهام قضا)

تعریض وضع حقیقی ویا مجازی طریقیله اولمیه رق مفهوم جهتیله برشی اوزرینه دلالت ایدن لفظه دیرلر مثلا برشی استمیه جکه فقط (هوالرده صوغوقدی ارقه مده چبلاق) دیه رك برکورك ویا کیه جك طلبنه تعریض ایتمك کبی که بو الفاظ نه حقیقتا ونه ده مجازا طلب مقابله سنده موضوعدر انجق بطریق المفهوم طلبه دلالت ایدر. وتعریض کنایه دن اخفادر چونکه کنایه نك دلالتی من جهة المجاز وضع لفظیدر

وتعريضك دلالتی من جهة المفهومدر اوبله وضع حقیقی ایله
و یا مجاز طریقیله دکلدر . وتعریضده تلویح واشارت ایله
معنا اکلاشلدیغیچون لفظ مفرد مستقلا دلالت ایدهمیوب
دلالتده لفظ مرکبه محتاج اولورو بونك ایچون کنایه مفرد
ومرکب وتعریض یالکز مرکب الفاظده بولنور .
وتعریض کرك مقصوده وکرك غیر مقصوده دلالتی محتمل
بولنان کلامك ذکر اولنمسندن عبارت اولوب انجق متکلمك
احوالی اوکلامك مقصوده حملنی تأکید ایدر .

کنایه مثالی (واقعه دن چند روز مرورنده قپودان سید
علی پاشایه برمحرمی وبطانهٔ اموری دولتلو انکلیزلرك
بر قاچ سفینه ایله مدافعهسنی درعهده ایلمش ایدیکز مکر صوکی
وزارتله قپودانلق اختلاسنه چیقدی دیوتس بیننده ضرب
مقال اولنقده در دیدکده مشار الیه تبین مؤکدا ایدوب حقیقت
حال اول منوال اوزره ایدی لکن تجهیز سفاین تکمیل
اولوب هجوم ایچون فك لنکره مبادرتم هنکامنده * کیلرمزك
یلامارلرینی یکی قپویه بند ایلدیلر * نه یپالم تحریك سفینه به
اقتدار مز قالمدی دیدی) (تاریخ عاصم)

تعریض مثالی (اتابك عباسیه دن بری منلا مجدالدینه یقاسنده
کلمهٔ طیبهٔ (لااله الاالله) یازیلو برجبه احسان ایدر لکن مرور
روزکار وعبور لیل ونهار ایله جامهٔ مذکور پیرانمش واستعماله
صلاحیتدن قالمش ایمش احباسندن بعضیلری نه عجیب
بوجبه نك یقاسنده (لااله الاالله) یازیلوده (محمد رسول الله)
یازیلو دکل دیرلر منلا مجدالدین دخی جبه نك کهنه لکنه
(تعریض)

تعریض ایچون * بو جامه (محمد رسول‌الله) زماننده مقدم دیکلمشدر * جوابنی ویرر)

مثال دیکر (برکون سلطان مراد اول شکارده کزر ایکن اوکنه بر بلوك درویش چیقار و پادشاه مشار الیهه خطابا بز سکا بوقدر مملکت آلیویردك وبکلك وسلطنت ویردك بز دعاجیلرز نه اولور ایچندن محصولدار کویك برینی بزه احسان ایتسه‌کز یوب ایچوب عمرمزی خوش کچورسهك دیرلر انلرده جوابا بهی درویشلرنه عجب احمقلق ایتمشسکز اولقدر مملکتی بکا ویردیککز وقتده ایچندن مناسب اولانی کندوکز ایچون الیقو یلی ایدیکز * دیر) مثال (وزرادن بری بر منلا ایله دائما کوریشورمش برکون اثنای طعامده بقلوا کلور منلا عن اصل یورك ایمش اندن کنایه اولمق اوزره وزیر مشار الیه منلانك اوکنده که بقلوانك اوزرینه بر قاشیق یوغورت دوکر اولدخی یوغورتی مدح ایدرك بقلوانك بالنك ازلغنه اشارت اولمق اوزره * سلطانم یوغورتی نره یه قویسهك لذت کتورمز * دیر) مثال دیکر (قدمای شعرادن ولی الدین زاده احمد پاشا بروسه‌ده والی ایکن صاتون المق ایچون بر قاچ کوله کتوردر وایچلرندن برینی بکنور کبی اولور اول عصرك بذله کویاننده برازرقاسم دینلان کمسه دخی اوراده بولنور ولی الدین زاده اکا خطابا برازرقاسم شو کوله یه بر باقده صاتون آلهلم دیر اوده افندمك خدمتنه لایق بر مستعد شیئه بکزیور

آلسه کز اصابت بیورسکز دیر انك اوزرینه ولی الدین
زاده واقعا اویله فقط برعیبی وار کولدیکی وقت
دیشلری زیاده آچیلیور دیمسیله برازر قاسم جوابا * افندم
بونده ترددده محل یو قدر آلیکز سزك قپوده کوله جك دکل
آ* دیر چونکه ولی الدین زاده احمد پاشا دائره سی
اتباعنه عدم التفاتله وصلابت ووقار ایله زمانـنده معروف
وموصوف ایمش)

والحاصل کلامده غیرمذکور اولان برموصوف مسوق عرضیت
اولور ایسه اکا تعریض دینور مثلا کلامی برعرضه یعنی
برجانبه اماله ایدر حالبو که مرادی اول جانب اولمیوب جانب
اخردر وبرشی عرض اولنور که مقصود اواولمیوب شیء دیکردر
امثلهٔ مسروده ده اولدیغی کبی ·

واکرغیرمقصوداولان کلام ایله مقصوداولان کلام بیننده یعنی
لازم ایله ملزوم اراسنده وسائط چوق اولورسه اکا تلویح
دینور که تلویح غیریه اوزاقدن اشارت ایلمه دیمکدر جبی
دلیك دائما قزانی قینار باجاسی توتر دینلدیکی کبی
مثلا دئما باجاسی توتردن معنای مقصوده که ممدوحك کثرت
ضیافتی ومهماننوازلغیدر دلالتده برچوق وسائط واردر
زیرا باجانك دائما توتمسی دومانك بلا انقطاع اوجاقدن
چیقمسی دیمك اولوب بوندن ذهن کثرت احتراق حطبه
انتقال ایدر کثرت احتراق حطبدن کثرت طبائخه وکثرت
طبائخدن کثرت خوارندکان طعامه وکثرت خوارندکان
طعامدن کثرت مهمانه وکثرت مهماندن مقصوده که

(ممدوحك)

ممدوحك مكرم وصاحب انعام اولدیغنه انتقال ایدر .
واكر مقصود اولان كلام ايله غير مقصود اولان كلامك بيننده وسائط ملازمه قليل اولور وخفا بولنورسه اكا رمز دينور زيرا رمز على طريق الخفا قريبه اشارت ديمكدر بويي اوزوندر يعني قفالو بويي قيصه‌در صيرتي يايقيندر دينلديكي كبيكه اوزون بويلولق وياخود قفالولق ارباب فراست نزدنده حماقت و بلاهته و قيصه بويلولق فتنه وعيارلغه دلالت ايدر وكذا صرتي يايقينلق ارقه سنده البسه نك وجودينه واوده ثروت وغنا صاحبي اولديغنه دلالت ايلركه معناي مقصود اولان ثروت ويسار ايله بيننده بر واسطه واردر وانتقالات مذكوره نك جمله سنده‌ده نوعما خفا بولنور واكر وسائط قليل اولوب ملازمتده خفا اولمزسه اكا ايما واشارت دينور .

« درجلالنه اول خاندانك بونجه ييللردر »

« كرم آقاي رحل وبار ايدوب قالدي مكان طوتدي »

(حسني)

نظمنده واقع اولديغي كبيكه معناي مقصود اثبات كرمدر وكرچه واسطه وار ايسه‌ده انتقال ايچون خفا يوقدر كرمك مكان طوتمسي اول خاندان ممدوحك نزدنده دائميت وموجوديتنه وموجوديتي خاندان مذكوره ملازمتنه دلالت وانتقال حاصل ايدر .

(١١) (تجريد)

تجريد ذي صفت اولان برامردن ينه اوصفتده امر مزبوره

مماثل بولنسان امر اخری انتزاع ایتمکه دیرلر بوده اوصفتك امر مذبورده کمالی مبالغه ایچون ایراد اولنور که کأن او صفت ایله اتصافدن موصوف اخرك امر مذکوردن صفت مزبوره سببیله انتزاعی صحت درجه سنه بالغ اوله ·

تجرید ایکی قسمدر بری غیرخطابی ودیکری خطابی ·

تجرید غیرخطابی　　　　فاضلك

«یوزیمه کولدی فلك خنده سنه الداندم»
«آه اول خنده بکا اوزره بکادر شمدی»

«خانه ودبدبه وطنطنه وخدا می»
«اشته فاضلده کبار عظما در شمدی»

قصیده سنده وترجمهٔ تلماقده قالیپسونك تلماقه خطابا (بعدازین وطنکی کورمیه جك ومحبتیله سرکردان اولدیغك قزك بغرینی دلدیکمی کوره جکسك فرار ایدرسك سفینه‌نك غرق اولوب ینه شو ساحله اتیله جق وجودکی قارتال قوشلری یه جك وقالیپسو سوینه سوینه سیرایلیه جکدر) عبارهسنده اولدیغی کبی

تجرید خطابی　　غیره خطاب ایدوب نفسنی مراد ایتمکه دیرزکه بونده ایکی فائده حاصلدر ·

برنجیسی　بر کلامك ظاهری غیره وباطنی نفسه خطاب اولدیغی تقدیرده انده توسع حاصل اولور ·

ایکنجیسی مدح ویا ذم ویا سائر وصف اجرا اولنه جغی حالده غیری کسنه مخاطب عد ایدیلورسه نفسی اوزرینه اوصاف مزبوره تمکن ایدر ·

تجرید خطابیده ایکی قسمدر بری محض ودیکری تجرید غیر محضدر

(تجرید)

تجرید محض غیری یه خطاب ایدوب نفسنی مراد ایتمکه دیرلر

مثال

«ندر بو مرتبه ای خامکارهٔ غفلت»
«بو دلخراشیٔ ناپخته فکر فتنه فزود»
«کیدر بو خست طبعی نه حاصل ایتدی سکا»
«هوا پرستیٔ اقبال فانیٔ مطرود»
«فریب خورد سراب امید اولوب ایتمه»
«غباردر که ارباب جاهی ناصیه سود»
«امانیٔ دلی اول بارکهدن ایله طلب»
«که عرش اعظم ایدر اندن اکتساب سعود»

(ثابت)

هرنقدر مثال مزبورده غیره خطاب ایدیلور کبی کورینور ایسه ده ناظم مشار الیه نفسنی مراد ایتمشدر.

ایکنجیسی تجرید غیر محضدرکه بوده نفسکه و کوکلنه خطاب ایتمك و کندو کندو ایله مخاطبه ایدشمکدر.

مثال

«ای دل سن او دلداره لایقمی دکلسك یا»
«دعوای محبتده صادقمی دکلسك یا»
«عذرك ندر عذرایه وامقمی دکلسك یا»
«بو غم نه کزر سنده عاشقمی دکلسك یا»
«عاشقده کدرنیلر غم خلق جهانکدر»
«قویمه قدحی الدن سوز پیرمغانکدر»

(غالب دده)

«مثال دیکر»

«خاکپاینه روان اولوب یوری حالم عرض ایت»
«ای دل زار ایده یم اشکله همراه سنی»
(خواجه نشأت)

(۱۲) (التفات)

التفات کلامده بر صیغه‌دن یعنی اسلوبدن صیغهٔ دیکرده یعنی اسلوب اخره انتقال اتمکه دیرلر.

وتجرید لفظك بعض معنالرینی حذف ایله بعضیسنی اراده اتمکدرکه بوده لفظك مفهومنه تعلق ایدر والتفات لفظك تعلقی اولمیه‌رق برنقل معنویدن عبارت اولدیغی جهتله بینلرنده عموم وخصوص واردر وتجریدده شرط منتقل الیهده که ضمیرك نفس الامرده منتقل عنهه عائد یتیدر.

وتجرید کنایه بیده جامع اولورسه‌ده التفات اولامز زیرا التفات معنیینك اتحادینی وتجرید مغایرتی اقتضا ایدر وهمده تجرید لفظك مفهومنه متعلقدر التفات ایسه لفظك تعلقی اولمقسزین من جهة المعنی بر اسلوبدن اسلوب اخره انتقال کلامدن عبارتدر.

التفاتده اوچ قسمدر قسم اول غایبدن خطابه وخطابدن غایبه رجوعدر غایبدن خطابه رجوع وهر نصل ولورسه اولسون بر اسلوبدن اسلوب دیکره انتقال کلامده تفنن حاصل ایتمك وسامعینی تنشیط وایقاظ ایتمك ایچون استعمال اولنور.

غائبدن خطابه رجوعه مثال

(افرینش بنی ادم وتأسیس حکومت حکمت توأمدنبر وکمال
(خلوص)

خلوص بال ایله دوشونلمش و انوار شفقت و تبعه پروری ایله تنویر ایدلمش و پادشاهك حافظ حقوق واناده بابادن زیاده شفیق اولدیغنی عالمه اعلان ایدرك قلوب عامه یی تسریر ایلمش بر نطق وار ایسه اشته بو کونکی کونده پادشاه آل عثمان و شهنشاه خدا یکان عبدالعزیز خان افندمزك شورای دولت منبر مکرمندن وکلا و امرای دولتنه وبالواسطه بروطن معززك اولادی بولنان اوتوز بش ملیون اهالیء عثمانیه یه ایراد وخطاب ایلدیکی نطق همایوندر . بونی پیرایهء صحیفهء مفخرت ایلدیکمزدن طولایی پك بختیارز * چوق یشا پادشاهمز * نطق همایونکزك هر برحرفی ایچون اوتوز بش میلون عثمانلیلر کمال خلوص ایله متوجه بارکاه متعال اوله رق وسرور سرشکی اساله قیله رق تزاید عمر وشوکتك ادعیه سنی اطاره ایلر . یانصل عثمانلو اولان وعثمانلولق شانی بیلان پرسرود وعبدالعزیزك طول عمری وسعادت و شوکتی دعاسیچون سر بزمین سجود رب غفور اولمسونکه بونجه غوائل مکدره ونیجه نیجه حادثات کونیه سببیله شوکت عثمانیه یه عارض اولان غبار سکته نثاری سیلوب وپردهء نقیصه آورده یی قالدیروب عروس کلچهرهء شان عثمانی یی میدان بروزه کتورمك ایچون تشمیرساق سعی وهمت ایدر .
همتك موفور سعیك مشکور اوله پادشاهمز)

(ترقی)

مثال دیکر ‹ طریدرکهی ناموس اکبر اولسه دخی ›
‹ اولوردریچهء دهلیز قربدن مردود ›

«تشبث ایتسه اگر دامن شفاعتنه»
«حریم رحمته مدخل بولوردی دیو کنود»
«بلند پایه معظم سریر لولاکا»
«ایا گزیدهٔ مخلوق و زبدهٔ مولود»
«مدام مکارهٔ سهو و خطایه ذاتکدر»
«کفیل لطف وضمین کرم دم موعود»

(ثابت)

مخاطبدن غائبه رجوعه مثال
(توفیق باری مروج کارك اوله پادشاهمز نه بختیار اول
امرایه که بویله بر پادشاهه خدمت ایده نه شرفلو اول اهالی‌یه که
بویله بر متبوعه تبعیت ایلیه) (ترقی)
مثال دیگر* مرحبا ای حضرت صاحبقران مثنوی .
ناظم منظومهٔ سلك لآل مثنوی . مثنوی اما که هر بیتی جهان
معرفت . ذره سیله افتابنك برابر پرتوی* (نفعی)
قسم ثانی فعل مستقبلدن ویا فعل ماضیدن فعل امره
رجوعدر بوده کذلك کلامده توسع ایرادی ایچون استعمال
اولنور . فعل مستقبلدن فعل امره رجوعه مثال (بن وحدانیت
الهیه‌یه شهادت ایدرم وسزده شاهد اولیکز که جناب حقه
اسناد شرك ایدنلردن دکلم) (سیرنادری)
فعل ماضیدن فعل امره رجوعه مثال (خلیفهٔ عصر بکا عدل
وانصاف ایله امر ایتدی افعال وحرکاتکزی رضای ربانی‌یه
توفیق ایدیکز) (سیرنادری)
ایشبو ایکی مثالده دخی فعل امرلر تقدیر اولنسه قلرنده بری
(مستقبل)

مستقبل و بری ماضی معنالرینی اله بیلوب فقط توسع حصولی وتعظیم وتفخیم قصدی ایچون صیغهٔ امره عدول اولنمشلردر .
قسم ثالث مستقبل ایله فعل ماضیدن ویاماضی ایله مستقبلدن اخباردر مستقبل ایله فعل ماضیدن اخبار اولندیغنده وحکایهٔ حال قیلندیغنده مثال (منثور پهلوانان پرخاش شناسانی اعجاب ایدر صفت وصورتده قلج وقلقان النده میدان حربه کیروب تسویهٔ صفوف و اعمال سنان وسیوف قوماندهسنی ویررك یوریمکله حکمدار اختیار کیروده و بندها ایلروده وراسنجه کیدوب قیون سوریسنه کیرمش وچوبانلری قاچیرمش لاینقطع قان دوکر ودوکدیکی قانك ایچنده یوزر شیر ژیان کبی صالدردیغندن)
مثال مزبورده اعجاب ایدر تعبیر اولنمش ایسهده حکایهٔ حال ایدوکندن اعجاب ایتدی مقامنده اتیان اولنمشدر .
(ترجمهٔ تلماق ــ یوسف کامل پاشا)
مثال دیکر (النه برساز الوب نغمه سازان وموسیقی پردازانی شاشررو استماع ایدنلرك رشك شوق وسرورینی مجراسندن طاشیرر صنعتلر اجرا و ایجاد)
(ترجمهٔ تلماق ــ یوسف کامل پاشا)
ماضی ایله فعل مستقبلدن اخبار اولندیغنه
مثال (الهی بومحبتنامهٔ نامی وبوفرزند بلندکرامی که زادهٔ طبع فسونساز ونتیجهٔ درك سحرپرواز مدر امتهٔ عجز ونیاز وبدرقهٔ سوز وکداز برله عزیمت غربت ایتدی وجواهر معنی وپروب اقمشهٔ تحسین المغه فضای عالمه محمل تجارت یوروتدی نته کیم

توفیق عنایت همراه ایدوب مضیق عدمدن نزهتکاه وجوده
کتوردك تأیید مرحمت معاونت ایدوب وادئ غیبتدن بادئ
شهوده یتوردك نه دیاره کیتسه ونه ولایته یتسه مقدم شریفن
مبارك ومیمون ومطلع لطیفن خجسته وهمایون ایده سین)
(فضولی)

مثال مزبورده ایتدی ویوروتدی تعبیر ایدلمش وفعل ماضی
صیغه سی کتورلمش ایسه ده ایدرسه ویوررسه دینلك اوله رق
معنای استقبال مراد قلنمشدر.

(۱۳) (توکید ضمیرین)

توکید ضمیرین مبالغه مقامنده ایراد اولنور ضمیرلدن برینك
دیکریله توکیدی معنای مقصود معلوم ونفسده ده ثابت
ومقرر اولدیغی تقدیرده جائز واکر معنای مزبور غیر معلوم
اولوبده شك واقع اولورسه دلالتنده تقرر وثبوت حاصل
اولمق ایچون واجبدر یکدیکرینی توکید ایده جك ضمیرلکده
یاری متصل ودیکری منفصل ویاخود ایکیسیده منفصل
اولور منفصلك متصل ایله توکید اولدیغنه مثال (ای محمد
سن استرسك که کوشهٔ دامان لطفك سترهٔ معایب عصات
امت ایلیه سین) (شهادتنامهٔ ویسی)
وکذلك طالعك سنك ویاسنك طالعك پك کوزلدر
دینلدیکی وقتده سن ضمیر خطابیله (طالعك) لفظنك نهایتنده
واقع کاف خطاب کبی منفصلك منفصل ایله توکید اولندیغی
اثنای مخاطبه ومکالمه ده سن سن ویاسزسز ضمایرینك
ایراد واتیان اولندیغی کبی * سنده درمخزن اسرار هویت
(سنده)

سنده . سنده‌در رابطهٔ رشتهٔ وحدت سنده * (غباری)
اشته بو مثالده یکدیکرینی مؤکد ضمیرینك مقام مناسبنده ایراد واستعمالی صنایع معنویه دن وادب وارکان بلاغتدن معدوددر .

(١٤) (تفسیر بعدالابهام)

تفسیر بعدالابهام متکلمك ابتدای کلامده برمعنایی ایرادیدرکه صکره کشف و ایضاح اولندقده یالکز انی بیلمکله فهم غیر مستقل اولان فهم مستقله دلالت حاصل ایلسون واثنای کلامده سمعه اولا امر مبهم تطرق ایدوبده صکره ابهام دفع وازاله قلنورسه طبیعتیله امر مزبور ایچون تفخیم واعظام حاصل اولور مثال (ای آفتاب شکوهدن محروم وظلمات ایچنده مغموم اولان شرق ملتلری یوم متیمن جلوس همایوندنبرو کور دیکمز نعم متنوعه دن قطعه اوله‌رق مژده سزه مژده یته بربیوك سعادت یلدیزی طوغیور فاصلهٔ برین وحاکمهٔ بحرین اولان بلدهٔ قسطنطنیه ده جالس تخت حکمرانی اولان پادشاه شوکت آکتناه وسائل ترقی و تمدنی استحصال ایدیور طریقیلر اچیور تیور بوللر یاپیور حائز مقام خلافت وحافظ امم ودولت اولان سلطان زمان عبدالعزیز خان تغیرات عصریه دنطولایی دولاب حیل ودسایس ایچنده کیرمش اولان عدالتی عصرنده میدانه چیقاریور احکام قانونیه‌یی احتیاجات عصریه‌یه توفیق ایتمك قاعدهٔ حکمت افاده‌سنی نشر ایدیور)

(ترقی)

(١٥) (ایجاز)

معانیٔ مستحضره‌یی ادا ایچون ایراد اولنان الفاظ معانی‌یی مقابلنه وافی وکافی اولورسه اکا مساوات تعبیر اولنوب بوننك مادوننده اوله‌رق معانیٔ متعدده‌یی حاوی الفاظ ایراد اولنور ویاخود بالایجاب طی وحذف طریقنه کیدیلورسه اکا ایجاز ومعنای مقصودی ایضاح ویاخود بعض اوصاف ایله توصیف وتشریح داعیه‌لرنده بولنلورسه اکاده اطناب دینلور.

ایجاز زوائد الفاظك حذفی دیمکدرکه تطویلك ضدیدر. زیرا تطویل الفاظك معانی اوزرینه بلا فائده دلالتی زیاده‌لشدرمکدر شوشرطله‌که الفاظدن برشی حذف اولندیغی وقتده ینه اومعانی‌یه دلالت ممکن اوله مکاتبات واشعارده ایجاز وخطبه ونطق وفتحنامه وفرمان واعلاناتده اطناب مستحسندر.

وهرنقدر ایجاز اختصار معناسنی مفید ایسه ده ینه بینلرنده عموم وخصوص واردر. زیرا اختصار کلامده حذف وقوعنه دینور حالبوکه برکلامده حذف اولمسه ده یالکز قصر بیله بولنسه ینه ایجاز تعبیر اولنور والحاصل ایجاز لفظك معانیٔ متعدده‌یی احتواسندن عبارتدر.

ایجازده ایکی قسمدر بری ایجاز باخذ فدرکه محذوف اوزرینه فحوای کلامك دلالتی ایچون مفرد وجمله حذف اولنور بوده انجق لفظ اوزره معنانك زیاده‌لکیله اولور قسم اخرکه اندن برشی حذف اولنمز اوده ایکی نوعدر

(بری لفظك)

بری لفظك معناسنه مساوایدر كه اكا تقدیر دیرلر و دیكری معنانك لفظ اوزرینه زیاده لكیدر كه قصر دیرلر.

قسم اولكه ایجاز باحذفدر بونده محل محذوفی استخراج ایچون او لقدر كلفت اقتضا ایتمز فقط قسم ثانی ایچون تنبه واستطلاعه عسرت واردر.

اطناب كلامده مبالغه قصدی ایچون كتوریلان ضروب تأكیددن عبارتدر یعنی لفائده لفظك معنا اوزرینه زیاده لكیدر

ایجاز بالحذف ایجاز بالحذفده ترك ذكر ذكردن افصحدر وافاده محلنده صمت وسكوت صورت افاده یی زیاده قیلمقدر وبوحالده سن سویلدیكنی سویلمش بولور واوكلامی بیان ایتدیككی حالده دها بیّن كورسك وحتی اومحذوف نه وقت اظهار اولنسه حسن وطلاوتی كیدر بومحذوف بعضا بالاعراب اولور لسان عربیده متداول (اهلا وسهلا) كبی چونكه بونلر منصوب اولهرق ذكر اولنه كلدكلرندن البته برناصبلری اوله جق كه اوده محذوف دیمكدر وبرده معنانك تمامیتنه نظرا ظاهر اولور مثلا (فلان آدم یاپر ایدر) دینور كه ایش یاپار ایدر دیمكدر بوراده ایش محذوفدر فقط معنانك لزوم تمامیتی اوحذفی اظهار ایدر.

ایجاز باحذفده ایكی قسمدر بری جمله لرك حذفی واخری مفرداتك حذفیدر جمله لرك حذفیده كذلك ایكی نوعدر بری جمل مفیده نك حذفی و دیكری غیر مفیده نك حذفیدر.

حذف جملده درت ضرب اوزرینه در ضرب اول سؤال

مقدر نك حذفيدركه استيناف تسميه اولنور بوده ايكى وجه اوزره كلور.

وجه اول اسما وصفاتك اعاده سيدر اوده بعض كره لاقرديسى چكن كسه نك اسمنك اعاده سيله اولور.

(حسين عونى پاشا سرعسكر اولمش حسين عونى پاشا طوغروسى سرعسكرلكه شاياندر) كبى

بعض كره ده صفتك اعاده سيله اولور (فلان افندى ترفيع رتبه ايتمش سزك اسكى قفادار) كبى بو صفتك اعاده سيله كتوريلان حذف اسم اعاده سيله كتوريلاندن دها ابلغدر.

وجه ثانى اسما وصفات اعاده ايدلمكسزين كلامده واقع اولان استينافدر مثلا برآدم ديكرينك ياپديغى ايشك قبح وكراهتنى مخاطبنه حكايه ايدر ايكن (فلان ادمده بوكوتولكى ايتمك دوشنمزميدى) ديديكى وقتده مخاطبيده اكا مقابله اولەرق (بيلسه ايدى) ديديكى كبى.

ضرب ثانى مسببى حذف ايدوب سببله وياخود سببى حذف ايدوب مسببله اكتفا ايتمكدر سبب ايله اكتفايه مثلا برحاكم ايكى مدعى يى محاكمه اثناسنده برينه (سن بوكا ايكى ليره جزاى نقدى ويره جكسك) ديسه او مدع عليهده مدعينك حاكمه برمناسبت وقرابتى اولديغنى بيلەرك جوابا (اقرباكز اولديغندنمى) ديسه يعنى اقرباسى اولديغى حكمه سبب عد ايتسه بوذكر سبب وحذف مسبب ديمك اولور سببى حذف ايدوب مسبب ايله اكتفا اولنديغنه برينك ديكرينه خطابا (قيماغى يين مانده يى يانده طاشور) ديديكى كبيكه يعلك (مسببدر)

مسببدر سبب ییکی اراده‌در یعنی قیماق ییکی مراد ایدن دیمکدر.

ضرب ثالث تفسیر ایچون اضماردر بوده اخرده کله‌جك شیء صدر کلامدن حذف ایتمکدرکه بو حالده اخر اوله دلیل اولور (ایچکزدن محاربات سالفه‌ده عرض سینهٔ بسالت ایدنلر قیاس اولنه‌مزلر انلرك صکره‌كه مجاهدیندن قدر و درجه‌لری البته عظیمدر) (سیر نادری)

ضرب رابع سبب ومسبب واضمار علی شریطة التفسیر واستیناف اولمقسزین جمل مفیده وغیر مفیده‌نك حذفیدر (فلان قبیله شیخی عصیان ایتدی وصکره خطاسنی فرق وادراك ایدرك دخالت ایلدی) دینلدیکی کبی بوراده محذوف اولان (قالقدی کلدی) جمله‌لریدر یاخود (اه بیوکدر) ویا (فلان ادم کوزلدر) یاخود (کریم الخلقدر) دینلدیکی کبیکه مراد هرکسلردن بیوك یاخود هرکوزللردن کوزل وغیری کریم الخلق بولنانلردن کریم دیمکدر.

قسم ثانی مفرداتك حذفیدر مفرداتك حذفیده وجوه متعدده اوزره اولور.

برنجیسی فاعلك حذفیدر یعنی فعلك ذکریله فاعله دلالتده اکتفا ایتمکدر مثلا کیدش وار یاخود کیدش اوله‌جق دینلدیکی وقتده اوکیده‌جكك کیم اولدیغی تصریحه یعنی کیدش فعلنك فاعلنی ذکره ارتق حاجت اولمیوب ذات عالیٔ ملوکانه‌نك بریری تشریف بیوراجغی اکلاشیلور وعزت ملانك *بوتکدیره البت مجازات اولور. صوچك یوق دیسورلر

مکافات اولور. دیرم بعض کره اولور نادرا. دخی اسکیمز وارسه‌ده ظاهرا* منظومه‌سنده اولور فعلنك فاعلی بولنان صوچ وکذلك ابن کمالك

«ازمدتده چوق ایتمش ایدی»
«سایه‌سی اولمش ایدی عالمکیر»
«شمس عصر ایدی عصرده شمسك»
«ظلی ممدود اولور زمانی قصیر»

قطعه‌سنده ایتمش ایدی فعلنك فاعلی بولنان سلطنت لفظلرینك محذوفیتی دخی بوقبیلدندر.

ایکنجیسی فعلك حذفیدر فعلك حذفنده ایکی درلو اولور بری مفعولك دلالتی ایله ظاهر اولور مثلا (کاه نعلنه کاه میخنه نیسه بجردی) دینلدیکی کبیکه نعلنه و میخنه مفعوللرینك دلالتیله فعل محذوف ظاهر اولور یعنی کاه نعلنه کاه میخنه اوراق بجردی دیمك اولور. بریده ملایمت کلامه نظراً فعل ظاهر اولور (صبرایله قوروق حلوا اولور دود یپراغی اطلس) ضرب مثلنده اولدیغی کبیکه دود یپراغی اطلسه لازمکلان (اولور) فعلی حذف اولنمش و بو محذوفیتی سیاق و ملایمت کلام ظاهر ایتمشدر وکذلك ویسینك* تحت الثرایه ایرمشیدی بیخ نخل کفر. فوق السمایه دوحهٔ بی رونق ضلال* بیتنده دوحه‌نك متعلق بولنان دیکر ایرمشیدی فعلی و (آتش بهاسنه) ضرب مثلنده صاتیلور فعلی محذوفدر.

اوچنجیسی مفعول بهك حذفیدر (فلان یا پرایدر بوزاد چیزد) کبی.

(دردنجیسی)

دردنجیسی مضاف ومضاف الیهك حذفیدر . مضافك حذفی
عزت علی پاشانك * سیف بداه اولوب اشکار . کچدی قلنجدن
فتن روزکار * مصر عنده اهل لفظنك وکذلك آهنك * کیمی
وصاف زلف وکیمیسی خال . کیمیسی شاعرو کیمی رمال *
منظومه سنده حاله مقارنتی اقتضا ایدن وصافك محذوفیتی
ومضاف الیهك حذفی بنده عزت منلانك * اهالی نوازنده شیرهان .
کلوب خدمتم ایتدی پیر وجوان * بیتنده اهالینك مضاف
الیهی بولنان بلده نك محذوفیتی کبی .

بشنجیسی موصوف ویا صفتك حذفیدر حذف موصوفه آتی
یاخود قیری یاخود مرجانی کتور دنیلدیکی کبی ال ویا قیر
ویا مرجان رنك اولان آتی کتور دیمکدر .

«نجه مرجان اوسبکجلوه وچابکر وکیم»
«اکاکلکون سرشك اولور اولور سه هیا)»

(نفعی)

صفتك حذفی ای ظریف ای عاقل ای مؤمن
تعبیر لرنده که رجللرك محذوفیتی کبی وکذلك بن ادم اولادی یم
دینلدیکی کبی که جلیل القدر اولان ادمك اولادی یم دیمکدر
واو جلیل القدر تعبیرینی متضمن اولان افاده محذوفدر .
نابینك

« مؤمنك اولدی چو معراجی نماز »
« دیده کی ایله بومعراج ایله باز »
«بی ادب اولمغله اولدی خسود »
«در که رحمت حقدن مردود »

بيتلرنده مؤمن رجل مؤمن وحسود مرد حسود ديمكدر
التنجيسي شرطي وياجوابني حذفدر شرطي حذف (هله
سن بولنمدك عليم اه حريفلر بيتردي) ديديكي كبي كه اكر
بولنمش اولسه ايدك ديمكدر جواب شرطي حذف (واقعا
پاره اولسه ايدي) ديوب ختم كلام ايلك كبيكه يعني اولسه
بنده اويله ياپار ايدم ديمكدر.
ايجازك قسم ثانيسي كند وسندن برشي حذف اولنميانددر
بوده ايكي نوعدر. بري لفظي معناسنه مساوي اولان كلمه لردركه
انلره تقدير دينور الاعمال بالنيات اتك چيكمينجه يودلمز
ابلچي يه زوال اولمز مثللرينك متضمن اولديغي معاني كبي.
ديكري لفظنك اوزرينه معناسي زياده بولنان كلمه لردركه بوكاده
ايجاز بالقصر دينور ايوكون دوستي دوه سي حاجي
كورك استدبكي بركوز ياخوينيدن ياصوينيدن ضروب امثالنده
اولديغي كبيكه بونلر لفظا دلالت ايتدكلري معنايدن
زياده سني متضمن اولورلر.

﴿١٦﴾ (اطناب)

اطناب نفائدة معنا اوزرينه لفظ زياده قيلمغه ديرلر
اطناب بعض كره كلامدن جملهٔ واحده ده بولنور بعض كرده جمل
متعدده ده بولنور فقط جمل متعدده ده بولنشي ايراد كلامده
اتساع مجالي مؤدي اولديغي ايچون دها ابلغ عد اولنور.
واطناب متعارف اولان عبارهٔ كثيره ايله مقصود ومرامي ادا
قيلمقدر ولفظده اولديغي كبي معناده دخي اطناب بولنور.
كلامدن جملهٔ واحده ده بولنان اطناب حقيقده اولور مجازده.
(مثلا)

مثلا كوزمله كوردم الله طوتدم دينديكي كبيكه ظاهر حالده
بوكا حاجت يوق كبي كورينور چونكه كورمك انجق كوز ايله
وطوتمق دخي كذلك ال ايله اولور حالبوكه تعبير مذكوردن
مطلب اولان ايشك وقوعني اعظام وتأكيد ومعناي مقصودي
زياده تصوير ايدر * كندي الله ياره كسوب ويرديكم قلم ٭
فتواي خون نا حقمي يازدي ابتدا * (سلطان سليم الهامي)
جمله لره مختص اولان قسم ثانيده درت ضربي شامل در:
برنجيسي برشيئي ذكر ايدوب اني متداخل معاني كتورمكدر
فقط هر بر معناده اولان خصيصه معنئ اخرده بولنمامق
شرطيله نفعينك * هاديء وادئ دين بدرقهٔ راه يقين ٭
پيرومجتهدين حضرت شيخ الاسلام * بيتنده اولديغي كبيكه بيت
مذكورده ممدوحي بولنان ذاتي بربرينه متقارب بولنان هادي
وبدرقه وصفلريله توصيف ايتمش ايسه ده ايراد ايتديكي
صفات آخر ايله انلري تكرر حكمندن چيقارمشدر ٭
ايكنجيسي نفي واثبات صورتيدر اوده برشيئي نفي طريقيله
وصكره اثبات طريقيله ياخود اولا اثبات وثانيا نفي طريقيله
ذكر ايتمكدر فقط بونلرك ايكيسنك برنده اخرده اولميان
زياده لكك بولنمسي شرطدر (حكومت سنيه وعدنده خلف ايتمز
لكن اكثر اهالي بيلمزلر بيلورلر معيشت ذاتيه لرينه عائد
خصوصاتي بوقسه الدنيات اموردن غافلاردر٠) تركيبنده
اولديغي كبي ٭
اوچنجيسي معناي واحدي زياديه احتياج مس ايتمز صورتده
تام اوله رق ذكر ايدوب صكره معناي مذكوري موضح

مثل ایراد ایتمکدرکه بوده او قضیه مؤداسنك تخییل وتصویری ایچون ذکر و اتیان قلنور* کینهٔ قلب‌عد ولطف ایله اولمز زائل . سنکده مضمر اولان آتشده آب ایمز * بیت مشهورنده اولدیغی کبی .

اطناب یا معنا صورتین مختلفینی جامع اولسون یاخود نفسده فضل تمکن وتقرر ایتسون یاخود او معنایه دال اولان صور علمیه‌ده شطارت و مکملیت بولنسون ایچون ایضاح بعدالابهام ایله اولور ثابتك اشبو* هدایت ایله قوللق سمت راه رضوانه . فضای تیه ضلالتده اولمدیغ نابود* بیتنده اولدیغی کبیکه اولا هدایت ایله دینلوب صکره سمت راه رضوانه ایله ایضاح و بعده مصرع ثانیله توضیح اولنمشدر . وکذلك عزت علی پاشانك اشبو

«اچلدی صفاسیر چمنزار کرکدر»

«بوعهد صفاده»

«مجلسده بودم تازه قدحکار کرکدر»

«اما اوله ساده»

«بزم چمنی باد بهار ایلدی تزیین»

«کللر له سرا سر»

«پیمانهٔ صهبایله سرشار کرکدر»

«دست ظرفاده»

مستزاده اولدیغی کبیکه

«اچلدی صفاسیر چمنزار کرکدر»

«مجلسده بودم تازه قدحکار کرکدر»

«بزم چمنی باد بهار ایلدی تزیین»
«پیمانهٔ صهبا ینه سرشار کرکدر»

دینسه ینه تمامیت افاده موجود اولوب اوزیاده قلنان بو عهد صفاده اما اوله ساده کالرله سراسر دست ظرفاده فقره لری متقاربلری بولنان مصرعلرده که ابهامی ایضاح ایمش وکلامی اطناب ایلمش اولورلر.

«قیلسون دور فلك بردخی اجرای فصول»
«نه بهار ونه خریف ونه زمستان اولسون»
(فاضل)

ویاخود اطناب خاصك مزیت وفضلنه اشارت ایچون عامدن صکره خاص مزبورك ذکریله اولور.
نفعینك سهام قضاسنده که اشبو* رونق نوبهاره عشق اولسون . زینت لاله زاره عشق اولسون* بیتنده اولدیغی کبی که زینت لاله زاره اشارت وانك مزیت وقدرینی تنبیه ایچون رونق نوبهار اوجه ایراد اولنمش وکلام اطناب ایدلمشدر.
یاخود اطناب برنکته تحصیلی ایچون تکرار اداسیله اولور. فاضلك* ای فلك ای چرخ ستمکاریتر. روز محشر کوره لم عالمه دیوان اولسون* بیتنده اولدیغی کبی که بوراده تکریردن مراد توبیخ وانذاردر.

(١٧) (تکریر)

تکریر الفاظك معانی اوزرینه مکررا دلالتنه دیرلر ولفظ واحدك کلام واحدده تکرری بلاغتی مخل ظن اولنورسه ده متکلمك مرادی تفخیم ویاتهویل ویاتنویه ویا انکار ویا توبیخ

ويا استبعاد ويا بونلره مماثل برغرضه مستند اولديغى حالده ظن مذكوره محل قالمز والحاصل تكرير متكلمك لفظ واحدى لفظاً معناً بردها تكرار لسندن عبارتدر وتأكيد لفظك ماقبل كلامده مذكور معناى حاصلك تقرير وتقويه سى ايچون ايراد اولنميدركه تكرير ايله بينلرنده فرق ظاهردر وتكرير تأكيددن ابلغدر چونكه انده تقرير وتقويه فائده سيدخى حاصلدر.

بو تكريرده ايكى قسمدر برى لفظ ومعناده واخرى يالكز معناده بولنور لفظ ومعناده كه تكرر چابوق چابوق تعبيرنده واقع اولديغى كبى * تسبيح زاهد دوندكجه تيز تيز. دورنده ساغر ايلردى سرعت* (نابى)

معناده اولوب لفظده اولميان (بكا اطاعت ايت عاصى اولمه) كبى * اطاعت ايت سوزمه اولمه عاصى. سنى برباد ايدر كوث معاصى* (نادرى)

بونلرك بهريده مفيد وغير مفيد اعتباريله ايكيشر قسمه انقسام ايدر. مفيد برمعنايى تضمن ايچون ايراد اولنان وغير مفيد معناسز اوله رق كلان ديمكدر.

بو تكرير مفيد كلامى تأكيد ومابه الافاده نك متضمن اولديغى امرى تشديد ايچون استعمال اولنور كه اوده برشيئك مبالغة مدحى ويا ذمى ايچون ويا خود سائر برمقصدك حصولنه دلالت ضمننده ايراد اولنور.

لفظ ومعناده كه تكريرك مفيد اولديغى شهادتنامهٔ ويسينك (اما بو كون بن اول مقرب دركاه سندربو يتم كه ديوانخانهٔ (كبريا ده)

كبر يادە جملە كزە واسطۀ قبول بنم اما بن اول نكهبان دهليز قربتم كە باركاه غيب الغيبدە جمعكدۀ وسيلۀ وصول بنم) كلام منثورندە بنلرك وكذلك تماق ترجمەسنك (مصردە بعد المفارقە وفات وترك دغدغۀ كائنات ايتمشدر ظن ايلديكم منثورى صورت عجيبەدە رؤيت قلب حزينە باعث رقت اولمغلە كنارسفينەدە محزون محزون اغلر ولنكر تمكين وسكوتى زنجير سرشك واحسرتايە باغلر ايدم) تركيبندە محزون محزون كلمەلرينك وحديقة السعدانك (دريغا كە اصل رابطۀ انعقاد جماعت ترك جماعت قيلدى) عبارەسندە جماعت لفظلرينك وقوع تكررى كبى .

لفظ ومعنادە كە تكررك غير مفيد اولديغى حقينك * بريا رودار يار اولەجق يار بزلرە . دستيلە شوقلە صونە مينای ابتهاج * وعاطفك

﴿ بندە ايلرسنى احبابدن استعدادە ﴾

﴿ طوتە لم يكدمە غمدن سنى ازاد ايلر ﴾

بيتلرندە واقع يار وسنى لفظلرينك تكررى كبى .

لفظدە اولميوب دە معنادە بولنان تكررك مفيد اولديغى شهادتنامۀ ويسينك (ناكاه شحنۀ كريبان كيرفنا سل سيف قضا ايتدى شمشير سينە شكاف اجل خنجرۀ كردن حياتە يتدى) جملتيننده واقع تكرر معانى كبى .

وكذلك فضولينك

﴿ عاشقم ديرسك بلاى عشقدن آە ايلمە ﴾

﴿ آە ايدوب اغيارى اسراركدن اكاە ايلمە ﴾

«عشق سلطانی نه فرمان ایتسه کوستر انقیاد»
«اجتناب ایمه تنفر قیلمه اکراه ایلمه»
قطعه سنده اجتناب تنفر اکراه کلمه لرینک مترادف
اولان معانئ متکرره سی
وکذلك سرورینك
«خان محمود اوله دائم که ایده کسب سرور»
«سوق سلطانی وصفنده اولان نکته فروش»
«درکه جودینه از جمله سروری حقیر»
«عرض قیلمشدی تواریخ اولوب الهام سروش»
«بر بچق کیسه کرم قیلدی اوشاه اکرم»
«یدامیدیمه یچدی یدییوز اللی غروش»
قطعه سنده مذکور بر بچق کیسه یدیوز اللی غروش معنیین
مکرر دینی کبی .
لفظده اولمیوب معناده بولنان تکرارك غیر مفید اولدیغی بلیغك
* سخن شناسیء عالم تمله باقیدر . نعم سخنده بودر غیری بعد ازین
بدر * بیتنده غیری ، بعد ازین کلمه لرینك تکرری کبی .

(۱۸) اعتراض

اعتراض کلامك تمامندن اول اراسنه مفرد ویا مرکب اوله رق
لفظ ادخال ایتمکه دیرلر که لفظ مذکور اولمقسزینده افاده نك
تمامیتی حاصل واناك اسقاطی تقدیرنده ده کلام تام وباقی
اوله . واعتراضده شرط متداخل اولدیغی جمله
اعرابنه عدم محلیتدر واکثریا تقویه ویا تشدید ویا تحسین
ویا تنبیه ویا اهتمام ویا تنزیه ویا دعاء ویا مطابقه ویا استعطاف
(ویاخود)

ویاخود کندوسنده غرابت بولنان برسببی بیان ایچون ایراد اولنور.
مفرده مثال (یوسف افندی والله بوراده در)
دینلدیکی کبیکه قسم مذکور اولمسه بنه معنا صحیحدر
مرکبه شهادتنامهٔ ویسینك (اخر کار کلبرك جمال
محمدی صلی الله تعالی علیه وسلمه بیهوشانه نکاه ضالدی)
عبارهسنده واقع صلی الله تعالی علیه وسلم بیهوشانه الفاظ
مرکبهسنك اتیان اولندیغی کبی که کذلك الفاظ مذکوره
ایراد اولنمدیغی تقدیرده تمامیت معناسنه حاصلدر.
بو اعتراضنده ایکی قسمی واردر بری لفائدة ایراد اولنان ودیکری
فائدهسز اولهرق کتوریلاندر لفائدة کتوریلان جمل
معترضهنك جمری معنای مقصوده دلالتده خصوصیت مبالغهدن
برنوعه تعلق ایدر وجمل مذکوره شرط ایله جواب سبب
ایله مسبب مبتدا ایله خبر فعل ایله فاعل ویامفعول بیننده
ایراد واستعمال اولنور.
شرط ایله جواب بیننده واقع جملهٔ معترضه تلاق ترجمه سنك
(کرفتار اولدیغم مخاطره دن تخلیص جان ایتمك مسر اولمدیسه
اعدای عدوم اولان نفس هوسناکه اوعیوب دائما بندینه دیکر ایله
مقید وعامل اولهیم) عبارهسنده واقع اعدای عدوم اولان
نفس هوسناکه اوعیوب جملهسی کبی.
سبب ایله مسبب بیننده مورود جملهٔ معترضه شهادتنامهٔ ویسینك
(استرخاء پیوند اعصابدن کهطنا خیمهٔ نهاددر روابط تناسب
اعضاسی چوزلمش) عبارهسنده واقع طناب خیمهٔ نهاد در
ترکیبی کبی.

مبتدا ایله خبر بیننه جملهٔ معترضه داخل اولدیغی شهادتنامهٔ ویسینك (شجر اغ وجود انسان که پرداختهٔ سلطان غیبداندر سزا ایدر که ظلمات کفر وضلالتده قاله) عباره سنده که پرداختهٔ سلطان غیبداندر وکذلك تصور افکارك (برتألیف که خیر افاده دن محروم اولور حاوی اولدیغی حقایق چیره دستیٔ انتحال ایله مهارت قلمیه اصحابنك ملاك یمینی صیره سنه پك قولای انتقال ایده بیله جکیچون محفظه سزجو هر حکمنده در) قضیه سنك حاوی اولدیغی حقایق چیره دستیٔ انتحال ایله مهارت قلمیه اصحابنك ملاك یمینی صیره سنه پك قولای انتقال ایده بیله جکیچون ترکیبلری کبی ·

فعل فاعل اینده جملهٔ معترضه ادخال قلنان شهادتنامهٔ ویسینك (پاکان وقت کذزندکانیٔ زنکیٔ عاصیدن ملول و پریشان ایدی کویا هر برینه ناخنهٔ چشم دل وجان ایدی خبر موتندن شامان اولدیلر) عباره سنده پاکان وقت ایله شادمان اولدیلر بیننده که وکذلك شفیقنامه نك (صاحبقران نو تسخیر جهان که صیح باهر البرهاندن کنایه‌در صدر افقده جسم کبی مربع نشین پایکاه استقلال اولنجیه دك) عباره سنده صاحبقران نو تسخیر جهان ایله مربع نشین پایکاه استقلال اولنجیه دك بیننده که وینه تفعیلنك * بادصبا که طره لرین تابدار ایدر · هر برچنده بیك دلی زار و نزار ایدر * بیتنده بادصبا ایله بیك دلی زار و نزار ایدر بیننده که و فاضلك * هجوم خلقدن نوبتی وارتقبیل دامانه ذلك حتی برای بوس خاك استان کلدی * بیتنده فلك ایله کلدی بیننده که جملهٔ کلامیه لر کبی ·

(فعل ایله)

فعل ایله مفعول بیننده مورود جملهٔ معترضه تصویر افکارك (عصر مزده ترقیات معارف اثریله قدمای فلاسفه نك افکار حکمیه سنی که هیولای عرفان تعریفنده صادقدر جرح واصلاح ایچون ماهیت کمالك دقایقنه واقف اولان بونجه ارباب نظر تعریضات شدیده ایراد ایتمکده ایکن ادبای سالفه نك آثار قلمیه سنی که مزایای وجدان توصیفنه لایقدر شرح وایضاح ایچون خاصیت مقالك حقایقنه عارف اولان نیجه اصحاب هنر تعریضات عدیده انشاد ایلمکده در) عباره سنده افکار حکمیه سنی ایله جرح واصلاح و آثار قلمیه سنی ایله شرح وایضاح بینلرینه مورود کلمه لرکبی .

کلامده لغیر فائدة کتور یلان اعتراضده ایکی نوعدر بری کلامه دخولی خروجی کبی اولوب هیچ حسن وقبحی مکتسب اولیاندر راغب پاشانك (اوکمسراغ بیابان وحدتم هرکز . طلبده بن بنی خضر اولسه رهنما بولهم * بیتنده که هرکز لفظی کبی . دیکری کلامه نقض ومعنایه فساد ایراث ایدن ویا افادهٔ نه علت ویرندر . عزت ملانك * عاشقلرز غم فلکك برقولایی . صبر ایتمه کوچه دخی فلاکتده بولمشز) بیتنده که دخی لفظنك مذکور تی کبی .

(۱۹) (تقدیم وتأخیر)

تقدیم وتأخیر ایکی نوعدر نوع اول الفاظك معانی اوزرینه دلالتنه مخصوص اولاندر که بونده مقدم تأخیر ویا مؤخر تقدیم اولنسه معنا تغیر ایدر .

نوع ثانی ایجاب حاله کوره ذکری درجهٔ تقدمه مخصوص

اولاندر كه بونده مقدم تأخير اولنسه ده ينه معنا تغير ايتمزه نوع اولده ايكى قسمدر برى تقديمنده بلاغت بولنان وديكرى تأخيرى ابلغ كورينانلدر .

برنجيسى خبرك مبتدا وظرفنك عاملى اوزرينه تقدمى كبى يوسف قائمدر وياخود قائمدر يوسف تركيبلرندن تركيب ثانيده يالكز يوسف ايچون قيام اثبات ايدلمش اولور لكن يوسف قائمدر ديديكك وقتده قيامى اثباتده مخير اولديغك كبى ياخود جالسدر ديه‌رك وياصفات متعدده كتوررك نفيده‌ده مخيرسك . مثلا نفى * نه ممكندر ثناكى اعتقادمجه ادا ايتمك * اكر درج ايتسم بر نكته‌ده بيك معنى مبهم * ديه‌رك ممكندر خبرنى ادا ايتمك مبتداسى اوزرينه تقديم ايلمش كه ادا ايتمك نه ممكندر ثناكى اعتقادمجه ديمكده دخى ضرورت شعريه يوغيدى . اشته بو تقديم مجرد زياده اختصاص ايچوندر ظرفك تقديمى او جملهٔ كلاميه‌دن اثبات مقصود و ملتزم ايسه اولادر .

وفائده‌سى كلامك صاحب نظرنده استدينه اختصاص ويررك غيرى شامليتدن منعدر واكر نفى مقصود ايسه اولوقت تأخيرى اولادر مثلا يوسف افنديده پاره‌لر ديديكى وقتده ظرف تقديم اولنمش ايكن تأخير ايتسكده پاره‌لر يوسف افنديده ديمش اولسدق اوتكى معنانى اقتضا ايتامش اولورز چونكه يوسف افنديده پاره‌لر ديدكمز وقتده غيريده اولمق احتمالى يوقدر لكن تأخير اولنديغى وقتده پاره‌لر يوسف افنديده وياخود يعقوب افنديده ديمك ممكن اوله بيلور .

(حاصلى)

حاصلی تقدیمی حالنده جهت اختصاص واردر.
نفی مقصود اولورسه اولوقت ظرفك تأخیری ابلغدر مثلا قصور یوق مكتبده دیدیكمز حالده یالكز قصوری مكتبدن نفیه تخصیص ایتمش اولیورز ظرفی تقدیم ایدوبده مكتبده قصور یوق دیدیكمز تقدیرده عیب وقصورك نفینده كمامر الذكر جهت اختصاص غائب ایدلمش اولیور.

تأخیرده بلاغت مضافك مضاف الیهدن تأخیری كیبدر لكن كلام موزونده ضرورت شعریه وتناسب لفظ جهتیله بعضا مضاف مضاف الیه اوزرینده تقدیم اولنه بیلور. فضولینك *بودر فرقی كوكل محشر كزینك روز هجراندن. كیم اول جانی ویر رجمعه بوجسمی آبر جاندن* بیتنده فرقی مضافنك محشر كونینك مضاف الیهنه وبرتو پاشانك * بر رتبه آقدی اغزی صوبی ذوقه زاهدك. صاندم بو غازایچنده كه شیطان آقندیسی* بیتنده اغزی صوبی مضافنك زاهدك مضاف الیهنه تقدمی كبی.

نوع ثانیكه انده تقدیم وتأخیر ذكرا درجهٔ تقدمه مختص ایدی بوده سببك مسبب اكثرك اقل اعجبك عادی افضلك مفضول اوزرینه تقدیمی كبیدر وهر نقدر مسببك سبب واقلك اكثر وعادینك اعجب ومفضولك افضل اوزرینه ذكرا تقدمی تأثیرده ایی موجب اولمز واطراد اناده یی اخلال ایتمز سهده شیوهٔ بلاغته منافی دوشه جكندن تأخیرلرنده جهت اولویت واردر. شهادتنامهٔ ویسینك (امد شد مود ومكس هیكل اندامنده سور اخلار پیدا ایتمش استرضاء پیوند

اعصابدن که طناب خیمهٔ نهاددر روابط تناسب اعضاسی چوزلمش عبارهسنده سبب‌مسبب اوزرینه تقدیم اولنمشدر. عبارهٔ مذکورده اولا امدشدور ومکسدن هیکل اندامنده سوراخلر پیدا اولدیغی ومؤخرا استرخاء پیوندن روابط تناسب اعضانك چوزلدیکی ذکر وبیان اولنمش که سوراخلرك ظهوری استرخانی موجب وباعثدر وکذلك حشمتك

«ای ولی النعم شاه شفاعتکر ایچون»
«یعنی سلطان رسل حضرت پیغمبر ایچون»
«پارهٔ کبد وجکر کوشهٔ شاه کونین»
«جام نوشان شهادت اول ایکی سرور ایچون»
«حله پوشان تباشیر دخول فردوس»
«تاجداران حلافت اومقربلر ایچون»
«قرة العین جهان پرتو عین اعیان»
«مردم دیدهٔ سلطان سکندرفر ایچون»
«آتش فرقت ایله تابش دوزخ مانند»
«هر سحر ایلدیکم آه شرر پرور ایچون»
«نقدر ثقلت ایسه دیکله براز فریادم»
«اولدی ازردهٔ ایام دل ناشادم»

ترجیع بندنده افضل مفضول اوزرینه وآهنك *جاهلك فخری جمع مال ایله در. عارفك عزتی کمال ایله در. عشق وشوق اهلی وجد وحال استر. نه کمال استر ونه مال استر* منظومه سنده اکثر اقل اوزرینه مقدمدر فقط بعض کرده سیاق ومناسبت واطراد کلام مفضولك افضل واقلك اکثر

(وسبیك)

وسببك مسبب اوزرینه تقدیمی ترجیح ایدر نیته کم آهینك
حسن دلندهکه (امهات عبایع چهار ارکان و ابآء بدایع نه کردان
اول طفل ذو الکفالك وخلاصهٔ مافی العلو والسفلك صفوف
ملکده وصنوف اهل فلکده تهنیت وتهذیبی وتربیت
ترتیبی پدر عقل مصفی اشارتیله ومادر نفس مزکی مشاورتیله
لایق ومستحق وموافق ومطابق کورو ب) عباره سنده
امهاتك آبا اوزرینه ذکرا سبقتی مفضولك افضل اوزرینه
تقدیمی دیمك ایسه‌ده سوابق کلامده جهت ملایمتی
وتحکیه قنان امر تولدجه درکار اولان درجهٔ دخل وتعلق
اولوجهله تذکیرینی ایجاب ایتدرمش واواخر عبارده تربیت
وتهذیت وظائف ابوتدن معدود بولندیغی جهتله پدر عقل
مصفی ده مادر نفس مزکی اوزرینه ذکرا سبقت ایتدیکی کبی
انتهای کلامده فواعل نه آبآء علویه وقوابل چهار امهات
سفلیه دینه‌رك ینه افضل مفضول اوزرینه تقدیم قلنمشدر .

(٢٠) (معنانك قوتی ایچون لفظی تقویه)

برلفظ بولندیغی وزندن زیاده بروزنه نقل اولنه رسه
معناجه‌دخی معنای اولندن اکثرینی متضمن اولور چونکه
الفاظ معانی اوزرینه ادله ومعنینك ابانه وظهوری ایچون
امثله‌در لفظه برشی زیاده قلندیغیله معنینك اقسامنکده
زیاده‌لنمسی ایجاب ایدر مثلا قادر قدر مصدرندن ومقتدر
انك مزید فیهی بولنان اقتدار مصدرندن اسم فاعلدر لکن
مقتدرمن جهة المعنی قادردن اقوادر وبوله لفظك زیاده‌لکیله
معنانك تزایدی فعل واسم فاعل واسم مفعول کبی معنای

ذهليته مخصوص اولوب معناى اسميته شمولى بوقدر. ازجمله اسم تصغيرده ده حرف زياده قلنور فقط معنا تزايد ايده جكنه بالعكس تناقص ايدر چونكه معناى اسميتدر.

(۱۲) (عامى نفيده خاصى اثباتده استعمال)

عامى نفيده خاصى اثباتده استعمال برى معناى خاصى واخرى عامى تضمن ايدر هر ايكى لفظدن عاملك حالت نفيده استعمالى حالت اثباتده استعمالندن وكذلك خاصك حالت اثباتده استعمالى حالت نفيده استعمالندن ابلغدر. زيرا انسانيت ايله حيوانيتدن انسانيتك اثباتى حيوانيتك اثباتى ايجاب ايدر فقط نفيى حيوانيتك نفيى ايجاب ايتمز وكذلك حيوانيتك نفيى انسانيتك نفيى ايجاب ايدر اثباتى انسانيتك اثباتى ايجاب ايتمز. فاضلك * اسكيدن جبهه‌سنده اولان نور قبول ٠ اوج اقبالده بر مهرضيادر شمدى * بيتنده مذكور نور عام وضيا خاص اولوب مقام نفيده نور ومعرض اثباتده ضيا كلمه لرى ايراد ايدلمشدر.

وبر جنس اوزرينه واقع و وارد اولان اسماء مفرده‌نك كندو ايله واحدى بيننده ته تأنيث واردر اكر نفى مراد اولنورسه واحدينى واثبات قصد ايديلورسه كنديسنى استعمال ابلغدر. جامينك سعادتنامه سنده كه (يا ابتا يا رسول الله قندهسك كه ضربت نيشتر فراقك رك جانمده كار وزخم خنجر اشتياقك بنى دلفكار ايلدى) تركيبنده ضربت كلمه‌سى ته وحدت ايله مذكوردر چونكه فخر كائنات افندمز دار اخرتى تشريف بيوردمش اولدقلرى حسبيله مقام نفيدر وكذلك آهنك

(حسن)

حسن دلسنده که (بن بی نام و نشانك و غريب لامكانك مولد ومنشأ ومأوا وملجأى ساحل نيل فرات ومنهل آب حياتدر برزمان ايدى که بن دخى اهل سيف وقلم وصاحب لوا وعلم ايدم خضر وار سبز جامه لو وعلى صفت يشيل عمامه لو پرامير كيسو دارو سايهٔ كردگار ايدم كم ضربت تيغ آبدار وهيبت ذوالفقار مدن بحر وبرده يشيل بيرا قلو سنجاغم چكيلوردى وخشك وترده مسكين پرچملو معنبر توغم ديكلوردى) عباره سنده حالا مقام نفى اولديغى ايچون ضربت تعبير ايدلمشدر .

وبرشيئك اوزرينه توارد ايده جك صفت تعدد ايلديكى حالده اولا مرتبه جه انك ادناسنى ذكر ايدوب بعده اعلاسنى ايراد ايدرك صفت اخيره صفات مذكوره نك جمله سنك درجهٔ عاليه سنده بولنمليدر . مثال

«بشر مفتون اطوارى ملك حيران رفتارى»

«نوله دوشسه خرام ايتدكجه حيرت زير و بالايه»

«شهنشاه زمانه قهرمان مشرق ومغرب»

«خداوند يگانه آفتاب آسمان پايه»

«بساط انداز ديوانخانهٔ تخت سليمانى»

«شرفبخش سرير بارگاه عرش پيرايه»

(نفعى)

لكن صفات متعدده دن مرتبه جه انك ادناسنك ذكرى مقام مدحه مختص اولوب ذم وهجوى متضمن عبارات ده صفات اداده دن اشنع واقبحنى که نسق مذكورده مرتبهٔ اعلاسى

دیمکدر اولجه ایراد ایتملیدر . مثال (شویله که وجود خبیث ناپاکی شیاطین لعینه خال چهرهٔ افتخار ایدی نه بر کره واعظ کرسی نشین روح روانی صوفیان صوامع گزین حواسه ابلاغ اوامر ذو الجلال قیلمش ونه بردم خطیب کج مج ادای زبانی منبرسی ودوپایه اسنان دهانده نشر لالیٔ خطبهٔ تسبیح ایدوب حلی بند بناگوش عرایس اعمال اولمش نه گوشهٔ پرنیان وحدده تمغای وعید اولدیغین بیلمش ونه گلگونهٔ دموع نیازی پیرایهٔ عذار اعتذار قیلمش احاصل نه رشحهٔ آب وضودن بنفشه زار رخسارینه رشاشهٔ طروت یتورمش ونه عندلیب ناطقه سین گلشن سرای مساجدده مقام نیازه کتورمش)
(شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیگر

«قاضیٔ ملتزم اطوار وحرامی سیرت»
«مفتیٔ مسئله دان ظرفای جهال»
«شاعر محتشم دولت خبازیه»
«ناظم گوهر خرمهرهٔ مدح ارزال»
(نفعی ـ سهام قضا)

(۲۲) (ارصاد)

ارصاد حرف رویك معروفیتی تقدیرنده قبل العجز فقرهنك ویاخود بیتك عجزینه یعنی اخرینه دلالت ایده بیلور ترکیب اخر ایراد ایتمکدرلر ارصاد لغتده یول اوزرینه رقیب وضعی دیمکدرکه اوموضوع اولان ترکیب اخرده هیچ کلامه رقیب حکمنده در .

(مثال)

مثال

«فن سخنده ايتسه بڭله مباحثه»
«خواجه يه دانشم سبق امتحان ويرر»
«شول مستعين اسم جلالم كه دفعه»
«فتح كلامه قدر تمی مستعان ويرر»
«شول مستفيد نسخهٔ وجيم كه طبعمه»
«درسی مصنفان ويره مز قد سيان ويرر»
(سروری)

منظومهٔ مذكوره ده (شول مستعين اسم جلالم كه دفعه) مصرعنده واقع مستعين لفظی بيتك عجزی بولنان لفظه مستعانه دال اولديغندن مستعينك مندرج اولديغی تركيب منظوم نوع ارصاددن معدوددر.

(٢٣) (مشاكله)

مشاكله برشيئی غيرك لفظيله ذكر اتمكه ديرلر كرك تحقيقا وكرك سه تقديرا غيرك صحبتنده واقع اولسون مثلا ثابتك * حريم باغده اكشت زنبق دوشدی سرمادن . بو دهشتله بورك قالورمی طفل غنچهٔ تر ده * بيتيله * صفر اسيی بولاندی هوای خزاندن . كوندن كرنه رخ چمنستان صراربور . ايشتدی شيخ باده خرابات عمارتن . هب شرط واقف اوزره پيشيروب قوتاربور * منظومه سنده بورك قالورمی صفراسيی بولاندی وریاضينك * رياضی بيم قهرندن اوسلطان جهانبانك . بود مده ساغرك بكرنده اصلا قالمدی قانی * بيتنده بكرنده قانی قالمدی تركيبلری نوع بشره

متعلق تعبيرات مخصوصه دن اولدقلر حالده تجرده وهوا وساغره اسنادى مشاكله ديمكدر ·

(٢٤) مزاوجه

مزاوجه شرط وجزاده معنيينى جمع ايتمكدر حالتيندر ❊ شويله اولسه بربريله يار اولان كه فى المثل · برى دوزخدن برى جنتدن اولسه بهر ديب · ايليه دوزخده اول بونك صفاسندن صفا · جنت ايچره بوچكه انك عذابندن عذاب ❊ قطعه سنده بيت اول كه جملهٔ شرطيه وثانى كه جملهٔ جزائيه در ايكيسيده معنيينى جامع وشاملدر ·

(٢٥) (رجوع)

رجوع برنكته ومضمون صرفى ايچون كلام سابقى نقض ايتمكه ديرلر ·

مثال (بلاى حسرت داغ جانسوز فرقتدر وداغ غربت اوزكه برقفس محنتدر يوق يوق دام غربت قفس دكل عالم ملا متدر عالم ملامت برعالم ديكردر كه · · ·)
(نغانتامه ـ رفعت)

مثال ديكر

« اى شاه كرم پيشه كه فيض نم لطفك »
« بحر سخنه مايهٔ فيض جريا ندر »
« اول فيضله بر بحر رواندر كه خيالم »
« امواجى كهر ريزنه سياره فشاندر »
(سياره)

«سیاره دکل هر بری برجو هر علوی»
«کیم اکا بهاما حاصل کون ومکاندر»

(نفعی)

مثال دیکر

«دیزلدی قطرهٔ شبنم سراپا برك سبوسنده»
«قطارجوهر معنی کبی تیغ زبان اوزره»
«دکل شبنم شمر اراه بلبلدر که چیقید قنچه»
«دوشر کسب رطوبتله هوادن کلستان اوزره»

(نفعی)

(۲٦) (افراط تفریط اقتصاد)

افراط اسراف وحدی تجاوز تفریط تقصیر وتضییع اقتصاد احد طرفینه میل ایتیه‌رك وسطنده وقوف قصد ایتمکدر یعنی اقتصاد معنی مضمرك عبارده معبر بولنك مقامنده مقتضی صورتده اولمسیدر تفریط ایله افراد ایسه یکدیکریله متضاداناولوب برنده معنی مضمر عباره ده معبر بنده مزاتك اقتضاسنك دوننده واقع اولور دیکرنده فرقنده بولنور افراطه مثال

«حق یاور دین مبین کوندردی برصدر کزین»
«شاهنشهه اولدی معین یعنی او محمود الانام»
«اعدا دحقك قدرتی قورتاردی فلك دولتی»
«نوح نبی وش همتی اولدی نجات خاص وعام»
«امثالی یوق نادر یخه باق برکو پربلی و از ماسبق»
«هرجاهه بولدی مستحق از جمله بوعالی مقام»

(حقایق الوقایع ـ خالص)

تفريطه مثال

(حالبوكه سوركونه كيدنلرك مجازاتدا استحقاقلرى اصلاحات قومسيوننك تشكلندن صكره دكل مأموريتلرندن انفصاللرندن اول بيله خلقك مصحح امالى ايدى فقط هر شيئى وقت مرهوننده يامق قواعد حكمتندندر بونلرك بولندقلرى دوائرده شوقدر كيسه آچيق ظهوريله بو نجه سوء استعمالات ظهور ايتديكنك اعلانى عجبا سوركونه كيتملرينك سببى اولمزمى)

(حقايق الوقايع)

اقتصاده مثال (واقعا عالى پاشا درايت ومعرفتده مداهنلرينك زمان حياتنده اوچورديغى مرتبه عالى ايدى ديميز فقط وفاتندن صكره ينه او مداهنلرك تنزيل ايتديكى مرتبه دون برحالده دكل ايدى هرشيده برجهت اعتدال واردكه مداهن اغزندن ايشيدلمز فكر بيطرفانه ايله بيلنور) (ديوژن)

معانى خطابيده ده تفريط ايراد واستعمالى نزد ادباده منفور وغير جائز اولوب افراطه ايسه وجه جواز واردر.

اقتصاده كلنجه بعض ادبا ملوك ومقارن ملوك اولانلره كاف خطاب ايله تخاطب اولنمامليدر ادعاسنده بولنديلر لكن جناب حق ملك الملوك اولديغى و(اياك نعبد واياك نستعين) نص جليلنك ناطق اولديغى وجهله ذات اجلنه كاف خطاب ايله تخاطبى مجازطوتديغى حالده خطاب مجوزك عجزه عبادينه شمولينتنده ده اساسا بأس اولماموق اقتضا ايدر. بناء عليه شو عدم جواز ادب نفسه عائددر يوقسه ادب

(درسدن)

درسدن معدود دكلدر ديرز مثلا حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنهه قبات ابن اشيمك سنمي بيوك سلك رسول اللهمي ديو وقوع بولان سؤالنه حضرت عثمان رسول الله بندن بيوكدر فقط بن ميلادده اندن اقدمم بيوردبلرده ادب نفسه رعايت ايتديلر . هرنقدر افراط ادباى كرام نزدنده صراحت كذبى جهتيله مرغوب ومقبول دكلسه ده شعر ونظمه رونق وشطارت ويرديكندن نطولابى معانئ مفرطه بى متضمن اشعارك مطالعه سى هركسه جالب حظ ونشاط اولور .

(٢٧) (مبالغهٔ مقبوله)

مبالغه برشيئك وصفنك شدت وياضعفنى حد مستحيل ويامستبعده ايصال وابلاغ ايتمكه ديرلر اوده وصف مزبوره شدت وياضعف جهتيله غير متناهيلك اسنادى ايچوندر ومبالغه تبليغ اغراق غلو تعبيرلريله اوچه انقسام ايدر چونكه مدعينك شدت وضعفده مابه الادعاسى اولان وصفى يانفس الامرده ممكن اولور يااولمز اكر ممكن اولمز سه اكاغلو ديرلر اكر اولور سه ياجارى العاده اولور وياولمز اكر جارى العاده اولورسه اكا تبليغ اولمز سه اغراق ديرلر تبليغه مثال

«ايام زمستانده بنى كردش دوران»

«برخانهٔ ويران شده يه ايلدى مهمان»

«مانندقفس رخنه لرى خارج تعداد»

«مانند فلك سقفى كواكبله درخشان .»

«حائل اولەمز سقفی تماشای سپهره»
«دیواری دکل رهکذره مانع سیران»
«بختم کبی تیره کف امید کبی تنك»
«چشمم کبی پرآب درونم کبی ویران»
«ویران ایکن بویله ندن تار اوله دیرسك»
«کنجایشه یوق پرتو مهر ومهه امکان»
«آب اقده مانند جنان روضه لرندن»
«صحنده کوکل اولنده بلبل کبی نالان»
«بر کربه کذار ایلر ایسه بر طرفندن»
«اول سمتی ایتز الچغه ماننده میزان»
«ابرك نقدر قطرۀ احسانی الورسه»
«هب بر برایدر انی نثار سر مهمان»
(نابی)

اغراقه مثال * اه دیرم صدای بلند ایله هر سحر . خلق اوپانوب صانورکه مؤذن اذان ویرر *
(سروری)

غلوه مثال * شکست ایلرسرکاوز مینی صدمهٔ پایی . چیقر شدله پرتاب ایتدیکی میخی ثریایه . یدیسنده کذر ایردی تنناك اولمدن پایی . یولی دوشسه اکر یل کبی کاهی هفت دریایه * (نفعی)

مثال دیکر
«ایرەمز کردینه سرعتده براق جنت»
«برق خاطفدن اوله آکا نکر کیم پر و بال»
(ایریشور)

«ابریشور مغربه اول سایه‌سی مشرقده ایکن»
«سرو ایله زاکبی کر ایلسه تحریك دوال»

(نفعی)

شمولك برقاچ قسمی واردر بری انی محتمله تقریب ایدن کلمه کندوسنده داخل اولاندر نفعینك* درونی اولقدر روشن که جرم آفتاب آکار . کورن روزنلرنده هر مدور جام بلوری* بیتنده‌که معنای متضمن کبی بریده تخییلدن نوع حسنی تضمن ایلیاندر سرورینك* اویاغین کبجه‌سی کوردکارك انجم قیاس ایتمه . صوقوالدی چار طاق چرخه یردن سپرا یوب معمار* بیتنده‌که خیال کبی ودیکر یده هزل وخلاعه‌دیه مخرج اولاندر هرائینك* اسمزدی دکزده صغانقلی قره یلار . برچفته عرب ماونه‌سنه بینکن اولایدم* بیتنده واقع مضمون هزل مشحون کبی .
وشمولك برقسمی واردرکه اکا مبالغهٔ مردوده دینور کفر واخادی متضمن اولدیغندن نزد ادباده تفوهی دکل استماعی بیله مستهجن ومنفوردر . نائلی قدیمك* خفی برنسنه یوق لوح ضمیر پاکنه انجق . ورای پردهٔ قدرت که مجهول پیمبردر* و* سرور دجه خاکپایکه یوز رنك ایدر شیخ . خورشید تاجور فلك چار مین ایله* بیتاری محتویاتی کبی .

(استطراد) «۲۸»

استطراد اولك ذکریله ثانینك ذکرینه توصل قصد اولنمیه‌رق برمعنادن معنای متصل اخره نقل ایتمکه دیرلر . مثال (قالدیکه عبادت وطاعتی دخی احتمالات شته‌دن خالی

دكلدر . يا مخلص ويا مرائى وياخود مستدرج اولوب اوچى دخى امور قلبيه‌دن اولمغله بهر حال تفريق وتمييزده افعال وآثار خارجيه‌سندن استدلال لازم كله‌جكى ظاهر ور يا سقند نبر وكه اون ايكى سنه يه واريور باجمله صادرات افعالى برزم خلقمزك معلوم ومضبوطى اولديغندن فضله اور يا خلقنك لسانى اولان غزته‌لرده دخى اسم ورسميله متداثر اولمقدنناشى افعالنده اخلاصه دلالت ايدر هيچ برنسنه ثابت اوله ميوب اشناى اطوار عالم اولان ارباب مزايايه غير مستور اولديغى وجهله رياكار اولمسى دخى موافق اولميه‌جغنه واعمالى عبوديت دنياجه دخى مستلزم منفعت اولديغنه مبنى بيانلردن دبكلديكم وجهله كنديسى وقرنداشى حربيه ناظرى حصول اقبال ايچون خواص خفيه‌يه مشغول اولدقلرى مثلا بوعبادتلر وطاعتلر دخى مجرد صوكى چقميه‌جق براستدراج دنيوى غرضندن عبارت اولديغى كونش كبى ميدانده ايكن مخلص يرين وارا يسه كناهى بويننه . (استطراد) مشاراليه كنديسنى مرحوم راغب پاشايه ثانى واوستريا باش وكيلى مترنيقه مدانى اولديغنه دائر مداهنلر لساننده‌ن ايشتديكى مديحهٔ كاذبه‌نك ايكسندن دخى اظهار انبساط ايدر اولمغله جمع ضدين مآلى هله بونده دركار اولديغندن منسترولقده بونك مترنيقه اولديغى امافى المثل اكر مترنيق مجارستانى حكومت مستقله اتمك وايتاليايى فرانسه لويه ويرمك وپروسيالويى ويانه‌يه كتورمك كبى دولتنده ابقاى نام ايده‌جك خدمتلرده بولنور ايسه اولوقت انك بوكا برآز يان باشى برابر كله جكنى

(اعتراف)

اعتراف ایدرم راغب پاشانك ایسه سفینه‌سندن کمالات علمیه‌سی مستبان اولدیغی مثللو تدبیر ملك خصوصنده دخی بر وجود کامل اولدیغی روایاتنه مبنی بکنیلور ایکن اکر اول دخی پرتو پاشا کبی بر وزیروز الود اولمق لازمکلور ایسه بوکا ده یوف اکا ده یوف .)

(تبصره – عاکف پاشا)

(۲۹) (حسن تعلیل)

حسن تعلیل غیر حقیقی براعتبار لطیف ایله برصفت ایچون علت مناسبه ادعا اولنمقدر بو ده درت قسمدر کندوسیچون علت مناسبه ادعا اولنه‌جق صفت یاعلتنك بیانی قصد اولنان صفت ثابته اولور ویا اثباتی مراد اولنان صفت غیر ثابته اولور وصف ثابت اولوب علتنك قصدی مراد اولنمدیغی وقتده یااو وصف ایچون حسب العاده علت ظاهره خاطرلنمز ویاخود علت مذکوره‌نك غیری برعلت ظاهره بولنور وغیر ثابت اولوب اثباتی مراد اولنانده یاممکن اولور ویاخود غیرممکن اولور سیدوهبینك * بحره نیچه تشبیه ایده‌یم ایلدیکم دم . غیرتله سحابی کوریرم کریه کناندر * بیتنده سحابدن مطرك نزولی برصفت ثابته درکه انك ایچون حسب العاده علت ظاهره خاطرلنمز حالبوکه ناظم مشار الیه ممدوحنی جود وسخاده بحره تشبیه ایتدیکیچون سحاب غیرتندن کریه ایدر یعنی مطر نازل اولور دیمك استر .

اشته بيت مذكورده نزول مطره سحابك غيرتی حسن تعليل ايدلمشدر .

اوصفت ثابتـه‌ده مذكور اولان علتدن غيری علت ظاهره بولنديغنه راغب پاشانك

«تزاحمدن صيانتدر تعدد راه جويانی»
«حقيقتده دكلدر مختلف آرا ومذهبلر»

بيتی مثالدر آرا ومذاهبك تعدد واختلافی نوع بشر ايچون برصفت ثابتـه اولوب اختـلاف مذكوره عقول وادراكات بشـريه‌نك درجات تفاوتی علت ظاهره در حالبوكه راه جويانی تزاحمدن صيانت ايچون آرا ومذاهبك تعدد واختلافی اكا برحسن تعليل اولمشدر .

اثباتی مراد اولنان صفت غير ثابته‌نك امكاننه حسنينك بيت آتيسی مثالدر .

«اونمامك بزه قهری مقام لطف ومن اولدی»
«دو چشمم غرقهٔ اشك اولمدن قورتلدی خوفيله»

نمامك اسائت وقهر ينـك مقام لطف ومنتی احرازی يعنی اسائتك مكرمته انقلابی ممكندر بيت مذكورده غرقدن چشمانك سلامتنه نمامك قهری حسن تعليل قلنمشدر .

اثباتی مراد اولنـان صفت غير ثابتـه‌نك عدم امكاننـه سيد وهبی‌نك

«جرمنی دركك ايليوب قهرندن ايلر احتراز»
«انك ايچوندر نظردن استتار روزكار»

بيت مذكورده روزكارك استتاری دركك جرم واحتراز

قهر ایله حسن تعلیل ایدلمش ایسه ده روزکارده درك واحتراز صفتلری غیر ثابت وممتنعدر.

مثال دیکر «کوزم مردملرینك عکسی دوشمشدر لطافتدن»
«رخك مرآتنه ناظر اولانلر انی خال اکلر»
(رجی)

«۳۰» (تجاهل عارف)

تجاهل عارف معلومی غیر معلوم مساقنده برنکته صرفی ایچون سوق ایتمکدر توبیخ ویامدح وذمده مبالغه تضمنی ایچون ویاخود محبتك وله وحیرت درجه‌لرنده ایکن تفوه اولنان آثار کلامیه کبی . توبیخه مثال

«ای خاك کربلا ندر اول سبز جامه‌لر»
«ایام ماتمن بومیدر رسم وعادتی»
(حسنی)

خاك کربلانك ماتم طوتمسی حسب العاده ممتنعاتدن ایسه ده تجاهل کوستریله رك توبیخ ایدلمشدر .

مثال دیکر

(مؤذن ایتدی (اشهدان محمد رسول الله) حضرت امام عمامهٔ شریفن فرق مبارکندن الوب مؤذن اوکنه براقوب کیسوی معنبرلرین پریشان ایدوب ایتدی ای مؤذن بو ذکر ایتدیکك محمد حقیچون برساعت صبر ایت مؤذن خموش اولدقده شهزاده رخش فصاحتی میدان عبارته براغوب حرارت عصمت وجرأت امامت برله احتراز واجتناب ایتیوب دیدی ای یزید کمراه ولعین بو رسول کریم که ذکر زیور منابرده

آیاسنك جدبزرکوارك یابنم وبوصاحب شان عظیم كه وصفی وزد اکا بروصغائردر آیا سکامی اقربدر یابکا اکر درسـك بلزم بوکال تجاهلدر واکر درسـك كه بیلورم آیا نه خیال غلـط واندیشهٔ باطلدر بو زخارف دنیای بی اعتبار ایچون سرای عاقبتی ویران ایدوب نقد رسول الٰهی تشنه وحیران هدف سهام بلا وسپر تیغ جفا قیلوب ومخدرات اهل بیتی نامحرملرله شـهردن شهره کز دیروب مبتلای محنت غربت قیلدك اکر خلقتکده اثر اسـلام وار ایسه ندر بو استخفاف نقبای اسلام واکر یوق ایسـه ندر بومسجد ومحرابی آلوده قیلوب عبادت باطله یه قیام واقدام)

(حدیقة السعدا ـ فضولی)

مدحه مثالدر «نور مواج معانی می سوزمده برق اوران»
«یالباسـی نظممك برآتشـین خارامیدر»
(نفعی)

نفعی مرحوم فخریه سـنده برق نور ایله لباس نظمـینه اکساسنی خیال ایتدیکی اتشین خارا بیتی مبالغهٔ مدحه نظولانی فرق ایتامشدر .

ولهوتحیره مثالدر «ذات بیچونك مکانلردن منزهدر سنك»
«پس سنی یاقنده بولسون اغلیوب فریادایدن»
(محمود هدایی قدس سره)

«٣١» (تأكیدالمدح بمایشبه الذم)

تأكید المدح بما یشبه الذم ممدوحی ذمی اشعار ایدر اسلوبه وادا ایله مدح ایلمکدر وبوکا استدراك دخی دینور .

(مثال)

مثال «دهرده اكسيري بيلديكى اوله مكر»
«طمع و بغض و نفاق و حسد و غدر و ستم»
(نابى)

مثال ديگر «سن عدالت پيشه سك لكن سخا وجود ايله»
«دستك ايلر ظلمى ارزانى خزائن اوستنه»
(حسنى)

«٣٢» (تأكيد الذم بما يشبه المدح)

تأكيد الذم بما يشبه المدح مذمومى مدحى اشراب ايدر تعبيرات و ادا ايله ذم ايتمكدر.

مثال «كس باشن مسقولرك كل باش آچيق استه چلنك»
«سندنى ميدانده عرض كلهٔ بى دولت ايت»
«بد دعا ايله قيرلسون روسيه كافرلرى»
«دشمنه بارى بو بيل علامه بخش نكبت ايت»
«عاليا هر بيتكه برديزى خالج جائزه»
«بندن آلتك سن همان نظم يليغه رغبت ايت»
(عالى)

مثال ديگر «نه اوامر نه نواهى نه نماز و نه نياز»
«عصرمز سايهٔ شاهانه ده جنت كبيدر»
(نائلى جديد)

مثال ديگر «فخر عالمسك ولكن فاسى يوق»
«كوهر كانسك ولكن راسى يوق»
«ديلرم حقدن بونى هر روز و شب»
«سكا بر مركب ويره كم باسى يوق» (مفتاح البلاغه)

﴿۳۳﴾ (ارسال مثل)

ارسال مثل مطلوب اولان برماده‌یی تمثیل طریقیله افاده و بیان ایتمکدر وبو صنعته لسانمز اشعارنده پك چوق تصادف اولنور .

مثال «صافدل تیره نهادانه اولور فیض رسان»
«کهر افشانیٔ ساحل کف دریادندر»
(سامی)

مثال دیکر «نه‌در سودی بوبازار فناده جلب اموالك»
«غناویرمز متاع مستعاری دوش دلالك»

«سریع ابره ایرسه قطرهٔ باران ظهور ایلر»
اولور اد بار البت ماوراسی فرط اقبالك»

«تحمل محنته سرمایهٔ امر تعیشدر»
«اولور نفعی فزون باری کران اولدقجه حمالك»
(سامی)

مثال دیکر «کینهٔ قلب عدو لطف ایله اولمز زائل»
«سنکده مضمر اولان آتشه آب ایتمز اثر»

«جهانك محنتی ارباب حرصه عین راحتدر»
«دکل آسوده باره کیرمینجه پشتی حمالك»
(نابی)

مثال دیکر «ناقص اولمز فیض ذاتی تلخیٔ ایامدن»
«باده تلخ اولدقجه ارتر نشئه‌سی قوتلنور»
(راغب پاشا)
(مثال)

مثال دیکر «میان کفتکوده بدمنش ایهام ایدرقبحن»
«شجاعت عرض ایدرکن مرد قبطی سرقتن سویلر»
«موافقدر ینه البت مزاجه شیوهٔ حکمت»
«طبیبك اولسه ده کذبی مریضك صحتن سویلر»
(راغب پاشا)

مثال دیکر «دردوغمدن اضطراب ایتمز هوای مشربان»
«کشتی‌یه بار کرانی باعث تمکین اولور»
(راغب پاشا)

مثال دیکر «کران کلمز وقاری اهل فیضك مستمندانه»
«سبوی باده خوران شوقه بار دوش اولمز»
(راغب پاشا)

مثال دیکر «رجانکده اوجنده رشوت استرکه اوله نافذ»
«هدفدن تیرك استر جاعی تمرنسز لکمندندر»
(عزت علی پاشا)

مثال دیکر «کرانسامان اولان دلال وش کالا بدوش اولمز»
«بیلن قدر متاع اعتبارین خود فروش اولمز»
(راشد)

مثال دیکر «کرپکاری اوزوندر یارك خیاله صیغمز»
«مشهور مثلدر عاشق مزراق چواله صیغمز»
(هوائی)

(٣٤) (تنسیق الصفات)

تنسیق الصفات برقاچ صفتی متوالیا ایراد ایتمکدر بویله صفات متعدده‌نك یكدیکرینی توالیسنه لسانمزده منثور ومنظوم

اوله‌رق پك چوق مثال بولنه بيلور . كلام منثوردن مثال حديقة السعدانك اشبو (صالح يهودينك منزلنه كلوب ايتدى اى صالح قرنداشم حسين سنك منزلكده در بكا تسليم ايت تعلل ايته يوقسه والده‌سنه عرض ايدرم كنكرهٔ كردونه كمند آه جكرسوز چكوب دست نياز ايله دامن عرشى طوتوب بر دعا ايله جميع يهود جنسنى يريوزندن كوتورر ويا والدبزركوارينه صورت حالى شرح ايدرم تيغ ابدار ذوالفقار صاعقه كردار ايله يريوزينى يهوديلر قانيله لاله‌زار ايدر ويا جد عاليمقدارنه بو واقعه‌دن خبر ويررم هدف قاب قوسينه ناوك دعا روان ايدوب طائفهٔ يهوده مژدهٔ نزول بلا كتورر وخرمن جمعيتلرينه برق فنا يتورر .

شعر « حذر قيل نالهٔ مظلومدن اى سنكدل ظالم »
« كه تيرآهنك پيكانى كردوندن كذار ايلر »
« سنان برقدرآه تظلم احترازايت كيم »
« اكرچه سنكدلسك زخمى انك طاشه كار ايلر »

صالح يهودى اول فصاحتده متأثر اولوب ايتدى اى عزيز والدهك كيدر امام حسن ايتدى صفوت خاندان رسالت وقدوت دودمان نبوت صدف عفت وعصمت غرهٔ چهرهٔ علم وحكمت نقطهٔ دائرهٔ مناقب ومفاخر لمعهٔ ناصيهٔ محامد ومآثر مادرسادات مجمع سعادات شمع عرصهٔ عرصات بتول عذرا يعنى فاطمهٔ زهرادر . صالح ايتدى والدهك معلوم اولدى والدك كيمدر امام حسن ايتدى شيريزدان شاه مردان مجدد اصول مكارم مخترع قوانين مراحم مصلى (القبلتين)

القبلتين قرة العين سيد الثقلين رئيس الاوليا انيس الانبيا يعنى على المرتضى در . صالح ايتدى والدك دخى معلوم اولدى جدك كيدر امام حسن ايتدى كوهر خزانهٔ خليل وثمرهٔ شجرهٔ اسماعيل نور قنديل تعظيم و تبجيل حبيب ملك جليل اول امام مفترض الطاعه كه مكه ده نماز فرائضى ادا قيلوب مسجد اقصاده سنت ادا قيلدى واحوال قرون سابقه وامور آتيه‌يى احكام حاليه‌دن اوضح بيلدى منزل فرقان واضح ايمان رسول الثقلين محرم حريم قاب قوسين جد سبطين سرور انبيا يعنى محمد مصطفادر .) عبارهٔ مترجمهٔ بديعه سيدر .

كلام منظومه مثال

«مدار خلقت عالم بهار طينت آدم»
«سوار عرصهٔ طارم امير المجلس غبرا»

«حبيب حضرت عزت طبيب علت ذلت»
«كفيل رحمت امت دليل جنت المأوا»

«خطا پوشندهٔ مذنب عطا بخشندهٔ تائب»
«امان مشرق ومغرب امين يثرب و بطحا»

«جناب احمد مرسل امام زمرهٔ كمل»
«مفصل ساز هر مجمل رموز آموز هر دانا»
(غنى زاده)

(٣٥) (جمع)

جمع شيئين ويا اشيايى حكم واحدده جمع ايتمكدر .

مثـال «فلك طالع زمان دوران ستاره»
«بقـارلر اعتبار شـهر ياره»
(حالتى)

مثال ديكر «هم قدح هم باده هم برشوخ ساقيدر كوكل»
«اهل عشقك حاصلى صاحب مذاقيدر كوكل»
(نفعى)

بيت اولـده ناظم فلك طالـع زمان دوران ستاره‌يى اعتبار شـهر ياره باقى حكم خياليسنده جمع ايتمش و بيت ثانيده دخى قدح باده شوخ ساقى كلمه‌لرينك تضمن ايتديكى احـكام ذوقـيه دلالت فرضيه ايله كوكلده حكما اجتماع ايلمشدر.

«٣٦» (تفريق)

تفريق نوع واحـددن ايكى امرك بيـنده تباين ايقاع ايتمكدر.

«سنى كسر ايه عدالتده معـادل طوتسم»
«فضله درسنده اولان دولت ودين وايمان»
(باقى)

بيت مذكورده ناظم عدالت و حكمداريده نوع واحد ديمك اولان مخاطبله كسرى بينينى دين وايمان كلمه‌لرينك ايقاعيله تفريق ايتمشدر.

مثال ديكر «فضولى ايلى سنى مجنوندن ارتق دير ملامتده»
«بونى منكر دكل مجنون دخى معقوله قائلدر»
(فضولى)

(مثـال)

مثال دیکر «دست وطبعن ابرو دریادر دیین غافللرك»
«دائما مضمون فکری بویله بی معنامیدر»
«بحر ایدرمی کائناتی غرق امواج کرم»
«ابرایسه دائم جواهرپاش کوهر زامیدر»

(نفعی)

«٣٧» (تقسیم)

تقسیم متعددی ذکر ایدوب بعده هر برینه برشی اضافه وتعیین ایتمکدر .

مثال «قنده در بویله برشرفلی نسب»
«معدن فضل وعز وعلم وادب»
«صفت حضرت حسین وحسن»
«جمله کائناته در روشن»
«اول بری نقد پاك مصطفوی»
«بو بری نور چشم مرتضوی»
«اول بری بدر آسمان کمال»
«بو بری سرو جویبار جمال»
«اول بری آفتاب اوج یقین»
«بو بری کلبن حدیقهٔ دین»
«او بری رهنمای جلوه نما»
«رفع اه اقتدار هما»

(حدیقة السعداء ـ فضولی)

مثنویءِ مذکورده حسن وحسین افندیلرمز حضراتی ذکر ایدیلوب بعده متوالیا هر برینه بر صفت تعیین واضافه

قلمشدر . ومتعددك ذكرندنصكره اكر مرجع تعيين قلمقسزين ايراد الفاظ اولنورسه اولوقت كلام تقسيم عدادندن چيقه‌رق لف ونشر تعريفي داخلنه كيرر .

(٣٨) (جمع مع التفريق)

جمع مع التفريق ايكى شيئ برمعنايه ادخال ايدوب ادخالك جهتلرى بيننى تفريق ايتمكدر .

مثال «وجه پاكك ناره بكزر شعله افروز اولمده»
«دلده بكزر ناره اما كيم علوسوز اولمده»
(حسنى)

بيت مذكورده وجه ايله دل معنئ ناره ادخال قلنمش ايسه‌لرده ادخالك بيننى مؤخرا وارد شعله افروز علوسوز صفتلرى تفريق ايتمشدر .

(٣٩) (جمع مع التقسيم)

جمع مع التقسيم متعددى حكم واحد تحتنه جمع ايدوب مؤخرا تقسيم ايتمكدر .

مثال «كون كبى طوغوب اوشمع رحمت فانوس»
«اعجاز توأم اولديغين كوردى نفوس»
«چون عرض صنم ييقيلدى طاق كسرى»
«چون دودهٔ كفر سوندى نار مجوس»
(سيد وهبى)

مثال ديكر «بركلور ذوق آشناى عشقه لطف وقهر يار»
«برينى دوست آرزو ايلر برين اغيار خوار»
(حسنى)

(رباعئ)

رباعیٔ مذکورده ناظم اعجازی اولا حکم واحد تحتنه جمع ایدرك توأم اعتبار ایتمش ومؤخرا طاق کسرینك یقلمسی ونار مجوسك سونمسی ترکیبلریله تقسیم ایلمشدر . وکذلك بیت مسبوق الذکرده یارك لطف وقهری حکم واحد تحتنه اخذ وجمع اولنمش وصکره ارزوی دوست وارزوی اغیار جهتلرینه انقسام ایتمشدر .

(٤٠) (جمع مع التفریق والتقسیم)

جمع مع التفریق والتقسیم ایکی شیئ ابتدا جمع ومؤخرا تفریق ایدوب اندنصکره‌ده هرینه بر صفت ایرادیله تقسیم ایتمکدر .

مثال «لب یاره عقیق ناب دیدم»
«معترض اولدیلر بتون یاران»
«دیدیلر سنکپارهٔ یمن او»
«بوایسه کرد چشمهٔ حیوان»
(حسنی)

قطعهٔ مذکوره‌نك مصرع اولنده لب یارایله عقیق ناب وصفا اجتماع ایدوب مصرع ثانی حکمیله صکره یکدیکرندن تفریق ایدلمش ومصرع ثالث ورابع ایله ده انلرك صفت ممیزه‌لری بیان وادا قلنه‌رق ایکی جهتده تقسیم اولنمشدر .

(٤١) (اقتباس)

اقتباس کلامك آیات کریمه ویا احادیث شریفه‌دن برینی متضمن اولمسیدر شول شرطله که اول کلامده تضمین قلنان عباره‌نك قرأن کریمدن ویا حدیث شریفدن اولدیغنه

دلالت و اشارت بولنمیه ۰

اقتباس مستحسن و مستهجن اعتباریله ایکی یه انقسام ایتدیکی کبی اقتباس مستحسنده ینه ایکی قسمه منقسم اولورکه بری احسن ودیکری حسندر ۰

نصیح نافعی مؤدی برمعنایی تضمن ایله برابر مقتبس ایله مقتبس منه میاننده واقع ارتباط سامعی شوق ونشاطه سائق اولورسه اکا اقتباس احسن دیرلر ۰ مثال (واول دم ندمده‌که کاه کوب کاوی ناقور غضب وسیاستدن نعرهٔ زهره شکاف﴿هذه جهنم التی کنتم توعدون﴾ اقطار اکناف اقلیم محشرده زلزلهٔ دهشت صالوب هر کس هول هجوم جهاندن سراسیمه اولدقده قادرلر میدرکه سنی دارالامان حمایته الالر)

(شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیکر «بی بقادر بومنزل ای احباب»
«فاتقوا الله یا اولی الالباب»
(مولانا احمد)

مقتبس ایله مقتبس منه میاننده واقع ارتباطدن یالکز طبع سامع نشاط آرا اولوبده مؤدای اقتباسده شرع شریفه مخالف بولنمزسه اکا اقتباس حسن دیرلر ۰

مثال (وطوائف اعراب مشایخی بالجمله کلوب مطیع ومنقاد اولوب انواع خلعت وعنایتلر ایله هر بریسی شاد وخرم معاودت ایدوب دوام دولت ابدپیوند ادعیه سنه (قیام)

قيام كوسترديلر ﴿ فقالوا الحمد لله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا الله ﴾

(سلطان سليم اول)

مثال ديكر (اول سلسله پيوند بدايع عوارف صنعت تجاهل العارفه مائل ومرأت طبع زدوده‌لرى صورت تغافل وصدوده مقابل اولديغندن كروه دون ﴿ الا انهم هم المفسدون ﴾ پس پردهٔ وشايتده اختيار تمكن ....

(اوقجى زاده)

مثال ديكر (تاكه جناب امام المسلمين وقبلهٔ ارباب يقين كمال انكسار و مسكنت ونهايت خضوع وضراعتله سجدات نياز نصرته و ضع جبين ايتديكى برهنكام نصرت انجامده هاتف غيبكه ترجمان لاريب در ديوان بخشايش قدرتدن ﴿ نصر من الله وفتح قريب و بشر المؤمنين يا محمد ﴾ صداى جلالت افزاسيله ابلاغ بلاغ فوز و ظفر ايتمكله)

(بارقهٔ ظفر - كمال)

مثال ديكر (سرحد شام محافظلرندن برى روم عسكرينك اوزرينه كلمكده اولديغى وغالبيتك انلر طرفنده وقوعى ظننده بولنديغى اشعار ايدرك استعانه طرزنده مأمون خليفه يه شو آيت كريمه‌يى يازاركوندرر ﴿ انا لقوم استضعفونى وكادو يقتلوننى فلا تشمت بى الاعداء ولا تجعلنى مع القوم الظالمين ﴾ مأمون دخى اشبو آيت كريمه ايله محافظ موما اليهه جواب ويرر ﴿ فلنأتينهم بجنود لا قبل لهم بها ولنخرجنهم منها اذلة وهم صاغرون ﴾

مواضع استعمالیه‌سی شرع قویم وآداب جلیل اسلامیه‌یه منافی اولان اقتباسا ته مستهجن دیرلر. خلفای عباسیه دن مأمون توران نام دختری که وزیری حسن بن سهل نام ذاتك کریمه‌سی ایدی بعدالتنکیح فراش ازدواجنه الدیغی کیجه غلبهٔ ادب وحیادن مومی الیهایه حیض طاری اولمغله مأمون مقارنت ایچون ال اوزاتدقده اول دختر بلیغ البیان مأمونه خطابا ﴿ اتی امر الله فلا تستعجلوه ﴾ دیدی

مأمون اسه مرامنی اکلایه میه‌رق بنه ارزوسنی تکرار ایلدکده توران یاامیرالمؤمنین ﴿ فار التنور ﴾ دیدی مأمون دخی اکا ﴿ سأوی الی جبل یعصمنی من الماء ﴾ جوابنی ویره‌سی اوزرینه توران ﴿ لاعاصم الیوم من امر الله ﴾ دیه‌رك مقابله ایلدی . حالبوکه بو موا ضعده اقتباسات مذکوره‌نك استعمالی اداب اسلامیه‌یی مخل ومنافی اولدیغی جهتله مستهجندر .

واقتباسده بعضا مقتبس منه معنای اصلیسی اوزره ابقا ایدیله‌رك معنای دیکره نقل ایدلمز . مثال (محاسبات دفتر خانهٔ اعمال عمال جمع وتفریق آمال ایتدکده وصرافان دیوانخانهٔ ﴿ یوم تبلی السرائر ﴾ تشخیص نقود ضمیر ارباب صغایر وکبایر ایلدکده وترازو داران قبان الوزن ﴿ فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره ﴾ تعیین مقادیر اعمال سره وناسره ایتدکده اسرمکه محاسبهٔ اعمال امتم بکا مفوض اوله)

(شهادتنامهٔ ویسی)

مثال دیکر «جبینکده ﴿ تسر الناظرین ﴾ زرحل ایله مکتوب»
«یوزی یارپا رینسار برماه پیکر کلدی سلطانم»
(ثابت)

(وبضاده)

وبعضاً ده معنای اصلیدن معنای اخره نقل ایدیلور ۰

مثال «بریکا کشتکیر عشق نکار ۰ بریکا آتش غم اغیار»
«بلزم قنغیسیله طوتشه یم ۰ ﴿وقنا ربنا عذاب النار﴾»
(عذاری)

مثال دیکر

«یلدیلرسنی سودیکم ماهم ۰ ﴿یعرف المجرمون بسیماهم﴾»
ولفظ مقتبسده ضرورت وزنیه دن ویاخود بشقه سببدن طولایی تزیید ویا تنقیص الفاظده ویا تقدیم وتأخیرده ویاخود مضمر ایکن ظاهره ویا ظاهر ایکن مضمره ابدالده بأس یوقدر ۰

مثال «بو عین جانفزا کیم نامی اولمش سلسبیل انك»
«سمی پاکیدر ﴿عیناً تسمی سلسبیلا﴾ نك»
(نیلی)

ایت کریمه ﴿عیناً فیها تسمی سلسبیلا﴾ در ۰

مثال دیکر «اولدی یوزینك برقعی اول زلف سمنسا»
«﴿سبحان قدیرا جعل اللیل لباسا﴾»
(سلطان جم)

ایت کریمه ﴿وجعلنا اللیل لباسا﴾ در ۰

مثال دیکر «نقد عمر زاهد اولدی توبه‌سیده تلف»
«﴿قل لهم ان ینتهوا یغفر لهم ما قد سلف﴾»

ایت کریمه ﴿قل للذین کفروا ان ینتهوا یغفر لهم ما قد سلف﴾ در
لهم لفظی للذین کفروا محلنده مورود در ۰

(تضمین)

تضمین حکمت مشهوره یه ویا مثل مشهور ویا کلام منظوم

ویاخود مسائل ویا اصطلاحات علومه متعلق غیرك كلامندن برشیئی كلام غیر اولدیغی معلوم اولمق شرطیله نسق عبارهیه درج ایلمكدر .

حكمت منثورهیه مثال

«نام استادی قلوب حرز امان . ایلروطور كسنكدر میدان»
«چونكه ایردك شرف خدمتنه . طاغلرمی ضیا نور همتنه»
(عطائی)

حكمت منثوره (همت الرجال تقلع الجبال) در .

مثال دیكر (كذلك فن انشاده دخی واقعا حیل وخرده كاتی بیلور وچوق شی یازمق الندن كلور ایسه ده (فی الاكثار عثار) مدلولنجه منشأتی دخی ذل وذلل وخبط خللدن سالم اولیوب) (تبصره ـ عاكف پاشا)

مثال دیكر (دقایق خبایای امور جهان پیش نكاه حقایق آكاه پادشاهانهلرنده معلوم وغیرنهان ایكن (لیس الخبر كالعیان) فحوای حكمت احتواسنه نه صورتده رغبت واعتبار بیوردقلرینه انظار آشنا و بیكانهده دلیل جدید علنی اولمق مطالعهٔ علیه سیله بالشوكت والاجلال اوروپاسیاحتنه میل واقبال بیوردلمسی ذهننده مندرج ومستكن اولان انواع منفعت حالیه ومستقبلهنك وصف وبیاننده السنهٔ اقلام ارباب انصاف سرفرو بردهٔ عجز واعتراف اولدیغی مثللو ...) (یوسف كامل پاشا)

مثل مشهوره مثال «هر كسنه اولدی كوچهده دائر»
«چیقدی ایپلكی بازاره آخر»
(عطائی)

(مثال)

مثال دیکر «سرو وعرعرده سنك مائل قد نازك»

«بونی هر کس بیلور الجنس الی الجنس یمیل»

(حسنی)

کلام منظومه مثال

«ایلدکده قدسیان تبشیر صد تحسین ایله»

«عالم ارواحه رعنا بوغزای اکبری»

«روح نفعی کوردم ایلردی برای تهنیت»

«ساق عرش اوزره بوغرانظم ایله جولانکری»

«آفرین ای روز کارك شهسوار صفدری»

«عرشه آص شمدنکبرو تیغ ثریا جوهری»

(عزت علی پاشا)

وکلام منظوم تضمین قلندیغی حالده اکر اول کلام عند البلغا شهرت بولمامش ایسه غیرك اولدیغنه اشارت شرطدر.

مثال «بومحلده تعجب اوصافنه چسبان کورینور»

«نوله بو بیتنی باقینك ایدرسم تضمین»

«دفع یأجوج غمه ایشیکیدر سدسدید»

«منع جیش المه درکهیدر حصن حصین» (نفعی)

ووجوه تضمینك احسنی مضمنی توریه وتشبیه کبی برنکته ایله اصله زیاده قیلمقدر واقتباسده اولدیغی کبی تضمینده دخی زیاده ونقصانله تغییر مدرج جائزدر.

زیادیه مثال «واعظ اولورسه طعنه زن اهل حال ودل»

«المرء لایزال عدو الما جهل»

(حسنی)

بيت مذكورده لايزال زائددر عبارهٔ اصليه (المرء عدو لماجهله) در نقصانه مثال (مطلع انوار كرامت وشرف ومجمع آثار من عرف نفسه فقد عرف ...) عبارهٔ اصليه (من عرف نفسه فقد عرف ربه) در

مثال ديكر «وصلت يارى ديلردم روز وشب»
«ظاهر اولدى آخر حكم من طلب»
(حسنى)

عبارهٔ اصليه (من طلب وجد وجد) در

(٤٣) (تلميح)

تلميح سبقت ذكر واقع اولمش بر قصه يه ياخود مثل سائر حكمنده بولنان برشعره اشارت ايتمكدر.

مثال «كوندن كونه اردينه كيدوب اولدى دكركون»
«برج سرطانده بنده لم طالع وارون»
«اول ايدى مردمليكى بخت بلغانك»
«مسخ اولدى بواياميده چون طالع ميمون»
(ثابت)

قطعهٔ مذكورده حضرت عيسا ايچون روايت اولنان قصهٔ مسخه اشارت اولنمشدر.

مثال ديكر «نور فخر عالمده اله توجه دائما»
«ماه قلبك ايده انكشت شهادت ايكى شق»

بيت مذكوره دخى انشقاق قمره رمز واشارت قلنمشدر.

(٤٤) (عقد وحل)

عقد نثرى نظم ايتمكه ديرلر بعض حكايات وروايات سلك نظمه الحمسى كبى.

(حل)

حل — نظمی نثر ایتمکه دیرلر — لکن بونده ایکی شرط واردر (١) نثر ایدیلان کلام سبك اصلیسندن اصلا تقاصر ایتمکسزین بر سبك مرغوب اوزره یازلمش بولنملی (٢) تکلف وانزعاجدن برائت ایله برابر دها حسندار و شطارتلو اولمیدر.

(٤٥) (اخذ و سرقه)

اخذ و سرقه — ایکی نوعدر — بری ظاهر و دیکری غیر ظاهردر.

معنانك کلیسی لفظك یا کلیسیله و یا بعضیسیله و یا بریله النورسه اکا ظاهر دیرلر. — و نظم تغییر اولمقسزین کلیسنك مأخوذیتی سرقهٔ محضه اولدیغی جهتله مذمومدر — و بو مثللو سرقه یه نسخ و انتحال دیرلر.

مثال مسروق منه — «سور ساقیا کمیت سبك سیر ساغری»
«کزمه در علاجی صو ایچش ایاغنه»
(امری)

مثال مسروق — «طولدر کمیت جامی ای ساقیٔ سبکسا»
«صو ایچش ایاغنه کزدرمه در علاجی»
(مستقیم زاده)

واکر سرقه نظمك تغییریله اولورسه و یاخود نظمك بعض لفظی مأخوذ بولنورسه اکا اغاره و مسخ دیرلر — بومثللو سرقه ده اکر ثانی حسن سبك یا اختصار یا ایضاح یا زیادهٔ معنی کبی فضیلتی حائز اولوبده اولدن ابلغ بولنورسه ممدوح و مقبولدر.

مثال مسروق منه «شد برقع روی چو مهت زلف شب آسا»
«سبحان قدیرا ﴿ جعل اللیل لباسا ﴾»
(منلا جامی)

مثال مسروق «اولدی یوزینك برقعی اول زلف سمنسا»
«سبحان قدیرا ﴿ جعل اللیل لباسا ﴾»
(سلطان جم)

مثال مسروق منه «اعجب لخلین لوفی النار عذبا»
«وذا فی جنة الفردس قد نعما»
«لکان ینعم ذا من ینعم ذا»
«وکان یولم هذا ذاك الالم»

مثال مسروق «شویله اولسه بر یله یار اولان که فی المثل»
«بری دوزخدن بری جنتدن اولسه بهره یاب»
«ایله دوزخده اول بونك صغاسندن صفا»
«جنت ایچره بو چکه انك عذابندن عذاب»
(حالتی)

اشته بو ایکی مثال لسان ترکیه نقلارندنطولایی ایضاح معنی فضیلتنی جامع اولدقلرندن ممدوحدرلر.

اکر ثانی اولك دونده بولنورسه مذموم مردوددر ووزن وقافیه نك اتفاقیله سرقات شعریه نك اقبحیدر واکر یالکز معنا مأخوذ بولنورسه آکا المام وسلخ تسمیه اولنور.

مثال مسروق منه
«دلده که سوز اولهنی کیبی نفسدن بیلنور»
«خانه نك شنلکی ایچنده که سسدن بیلنور» (افتابی)
(مثال)

مثال مسروق «عشق آتشنه اولوب سویدا عنبر»
«بر دلده كه سوز اوله چیقراندن اثر»
(سیدوهبی)

غیر ظاهر اولان سرقات دخی بش نوعدر .
(۱) اولك معنا سیله ثانینك معناسی تشابه ایدر .
مثال اول «دكل شبنم دماغ كلشنی ترطیب ایچون كویا»
«فروغ مهری سیم انبیقله تقطیر ایدر مهتاب»
(راغب پاشا)
مثال ثانی «اوجاغ هاله‌یی پرتاب ایدوب زركوا كبله»
«سحر انبیق سیمی ژاله‌سن تقطیر ایدر مهتاب»
(راتب احمد پاشا)
(۲) اولك معناسی ثانیده محلنك غیری‌یه نقل و وضع اولنور .
مثال اول «سبوی باده شمدی بار دوش اهل دل اولمز»
«بو وقتك فیض صهبادن زیاده نشئه بخشادر»
(سیدوهبی)
مثال ثانی «كران كلمز وقاری اهل فیضك مستمند نه»
«سبوی باده مخموران شوقه بار دوش اولمز»
(راغب پاشا)
(۳) ثانینك معناسی اولدن اشمل بولنور
مثال اول «كالدی دوران صفابخش مصاحب پاشا»
«لازم اولدی سكا ای غم عدم آباده سفر»
(نابی)

مثال ثانی «برصفا ایله نشاط ابادی ایتدك چون مقر»
«سکاده ای غم عدم اباده لازمدر سفر»
(سلطان احمد)

(٤) ثانینك معناسی اولك نقیضی اولور .

مثال اول «دنیتی چرخ دنی ویردی قو مبتذله»
«شمدی ارباب سعادتده گزن هب خذله»
(سلطان مصطفی)

مثال ثانی «صنعه ای دلکه سعادت بوله بردم حنله»
«ویردی خلاق جهان مبتذلی مبتذله»
(راغب پاشا)

(٥) اولك معناسنك بعضیسی الفه رق زیادهٔ تحسین ایچون ثانی یه علاوه قلنور .

مثال اول «گرچه صد مرحله دوراست زپیش نظرم»
«وجهه فی نظری کل غداة وعشی»
(منلا جامی)

مثال ثانی «والضحی وردکه واللیل اوقوزم سنبلکده»
«روشنی وردی بودر کل غدات وعشی»
(میر عزت)

(٤٦) (الغاز)

لغز حقیقت ویا مجاز طریقیله دلالت لفظیه واقع اولمقسزین حدسیت ایله استخراج معنا ایتك و بر ماده یی مشکل ومتشابه عباره ایله ادا وایراد ایلمکدر .

لغز منثور ومنظوم ایکی در اولدنخی ترتیب اولنه بیلور .
(منثوره)

منثوره مثال

(برشیء صنعت نمونه‌كه اكثر اجزای مركبه‌سی ابتدای آفرینشدن
برو فقط منشتت صورتده مجالس صغار و كبارده موجود
و بعضیسی نوع بنی بشر ایله بله موجود اولدیغی حالده
صورت عجیبهٔ تركیبیه‌سی چشم جم بین ذلاطونه دخی غیر مشهود
بولنمشدر امر ایجاد و احیاسی فرمودهٔ حضرت ظل ودود
اولدیغنه بناء یقینده زیبایش بخش ساحهٔ شهود اولور.
اشته بوشیء غریب ازی حواسه هره و باطنه‌دن بیوایه وفقط
عیون كثیره‌سی حسن اندامنه سرایه اولوب عدو احصادن خارج
ارجل و اقدامه مالك ایكن همیشه مسلك ثبات و استقامته سالك
وكانه هالكدر امانه كندویه مراجعت ایدنلره ثباتنه اصلا خلل
كلمكسزین یكنظره ده پك چوق شهور و بلادی ایراد روحان و شانلریله
ارائت ولسان حالیله وصن پرورانه اجرای نصیحت ایدر.
اسمنك حلی تواریخ دولك كسری مطالعه‌سنه محتاج و ذاتی
میداننده اولدیغندن دها زیاده تعریف و توصیفی وارستهٔ قید
احتیاجدر. (مرآت)

منظومه مثال

« اول ندر كیم ایكیدر اسمانده »
« اوچدن آرتق اولدی حیوانده »
« سنده وار هم بنده وار آدمده یوق »
« جنده ده واردر دیسم عالمده یوق »
« كسه ده اولمز ولی هرسیده وار »
« اولور آنك ایله عالمده وقار »

«اون بش اولمشدر انك منزللری»
«بیرینه قابل دکل وارمق بری»
«بر ایکی اوچدن زیاده اولمدی»
«دردنی بر برده کمسه کورمدی»
(رشید چلبی)

نقطه حقنده سویلنمشدر.

مثال دیکر

« اول نه شکل عجیبدر حالا . خلق محتاج اکا نوعا »
«جهانی یوقر ولی کیدر سفره . اکا مفتون مسلم وکفره»
« دائما خیرایشده یار اما . له کیرسه اصاردی اهل قضا»
« شر بله اتهام ایدوب آنی . بوغازنده طاقرلر اورغانی»
«اغزیلك اوچلوسن بیلن آدم . کزدیرر کوه ودشتی هم حرم»
«شربه ادماغ اولمیه شب وروز . پرامز بر ایشده مثال عجوز»
«سر سقا کبی کیرر قصره . نه بقار برف وبردنه مطره»
« کیمکه حظ ایلمز لصائغدن»
«ال یوسین چنه‌ٔ معارفدن»

مطره حقنده مرتبدر . (نابی)

«بیلدکمی ای عارفندر اول ایکی یوزلو بوالعجب»
« چکمش نقابی بریوزه بیریده صورتما »
« هر یوزده واردر بر یوزی بیری بیرینه بکزمز»
«ممکن دکل کورمك انك ایکی یوزینی دائما »
«پرده دکل کوکده دکل هر برده ظاهر بر یوزی»
« صاغی صولی یوقدر انك وار ابتدا وانتها »
(کاه)

«كاه اغلر اول كاهى كولر ثابت دكل بر حال ايله»
«كه اضطراب وكه جفا كه مظهر ذوق وصفا»

«بر يانته اوچ كل طافر بيرينه ايكى طاقنور»
«بيلديكسه بو رمزى اكر اندرا ككه صد مرحبا»
(كانى)

لغز ومعما كبى تكلفات شعريه اساسا لزوملك خارجنده بر طاقم توغلات زائده دن معدود ايسه ده مع مافيه توسيع قريحه وتشحيذ خواطر واذهان فائده لرينى دخى جامعدر چونكه بر طاقم معانىٔ دقيقه يى شاملدرلر استخراجى توقد ذهنه ومعارج خفاياى فكره صعود وسلوكه محتاجدر

(٤٧) (معما)

معما بر اسمى حساب وياتصحيف وياقلبله معناسنك ظهورى فكرت عميقه صرفنه توقف ايده جك صورتده ستر ايتمكه ديرلر.
مثال

«موسم كل يا قلشوب كاشنده اطفال چمن»
«عندليبك توكنه كيرمكده بردن ايكيدن»
(كامى)

احمد نامنه در.

(زيدان)

«اكدار روزكاردن اولسه نمى هيچ امين»
«قلب صوبرى اوله نام دل حزين»
(نابى)

ترجمان نامه در .

«خط کلدی رخ آلنه یار اولدی بزلف»

«دور ایله اولور الت تصحیف مصحف»

نوح نامه در .

(نابی)

(شعر)

شعر قوهٔ متخیله و متفکره ایله موزون ومقفا اوله رق ترتیب ایدیلان کلامه دیرلر شعرك موضوعی خلاقت و بیاندر که اکتسابی هر فرد ایچون بر درجه یه قدر لازمدر نته کم دهان دربار حضرت رسالتدن شرفصدور ایدن (تعلموا اولادكم الشعر فانه يفتق الذهن ويطلق اللسان ويورث الشجاعة) و (جمال الرجل فصاحة لسانه) حديث شريفلرينك مؤادى جليلاريدخى لزوم مذكورى مؤيد و ناطقدر .

شاعر کرك مولدات طبیعه یی تشهیر و ارائه ده وکرك سمعارج تعقلاته صعود وارتقاده استعمال ایده جکی مضمونه مزین برسبك وهیئت وحسیتی تحریك ایده بیلور حقیقت اعطا و اضافه ایتملیدر .

شعرا رأی العین مشهودمز اولان صور اشیایی کمال زینت ومطابقت ایله ارائه ایدر ودلالت ذهنیه ایله انتقال اولنه جق ماهیات اشیایی حواسمزه عرض وتقدیم ایلر . اشته بو اثر بدیع فطرتدر که شعرانك بضاعهٔ بهترینیدر تخیلات دیناور فقط اك واسع تخیلات بیله صاحبنی شاعر حقیقی عنوانینه مالك ایده مز

(انك)

لك ایچون تخیلاتك بو درجه سنده وقوف ایدن طبیعته طبیعت عادیه تعبیر اولنور.

مثال «بغچه‌ده صفه بکیجیسیدر کل»
«باغده قوشجی باشیدر بلبل»
«کلك ایدوب براتی دردست»
«غنچه تجارین ایلدی سربست»
«لاله‌نکده ویروب وظیفه‌سنی»
«یکیلر هر سنه قطیفه‌سنی»
«باغ فصلنده اوله‌لر نوله شن»
«چیقدی کلشنجیانه قسط رشن»
«هر کون امری ایله ویروب شبنم»
«چینه دان کلنده بلبله‌یم»
«اولدی سیراب لطفی هر محتاج»
«باغده نرکس ایدی بر کوزی اج»
«کوندروب شبنم مطر اسین»
«ایتدی پردرانك دخی طاسین»

(ثابت)

مثال «اجرام بی نهایه ایله پردر آسمان»
«نسبت اولنسه زره دکلدر بو خاکدان»
«بیك شمس تابدار وهزاران مه منیر»
«یوز بیك ثوابت ونیجه سیارهٔ عیان»
«هر شمس ایدر توابع مخصوصه سیله سیر»
«هر تابعه توابع اخری ایدر قران»

«هر شمس ایدرلواحقنه نشر فیض خاص»
«هر لاحقك طبیعتی امثالنه نهان»
«هر جمله مركزنده ایدر سیر بی وقوف»
«هر قطعه محورنده بولور فیض جاودان»
«هر جمله وسیعه‌ده مبسوط بیك وجود»
«هر قطعهٔ فسیحه‌ده مشهود بیك جهان»
«هر بر وجود مصدر اولور بیك وجود ایچون»
«هر بر جهان هزار جهاندن ویرر نشان»
«هر زره‌ده طریقت مخصوصه او زره فیض»
«هر جسمده طبیعت مخصوصه او زره جان»
«هر عالمك سنین و تواریخی مختلف»
«هر بر زمینده بشقه حساب اوزره در دخان»
«پیوسته در سواحلی کرداب حیرته»
«بر بحر در كه حاصلی بو بحر بیکران»
«سبحان من تحیر فی صنعه العقول»
«سبحان من بقدرته یعجز الفحول» (ضیا)

شاعر حقیقی اولدر كه كاشانهٔ فؤادی برشوق الهی ایله محاط ومنور وجذبات رحمانی ایله مستغرق ومملو وطائر روحی قصای مراتب عالیه‌ده جولان اوله اشته بویله بر نائرهٔ الهی ایله توقد ذات ایتمش كمسه‌دن صادر وار دات كلامیه‌یه ملهمات تعبیر اولنور وتخیلات ایله الهامات طبیعت شعریه‌نك مركبلریدر بونلردن برنجیسی نفسانیدر بو صنف شعرا ده اصناف سائرهٔ بشریه‌یه نظراً اك زیاده واقع وصنف مذكورك نشانهٔ تمیزیدر اودر

(ایکنجیسی)

ایکنجیسی الهیدرکه یالکز شاعر حقیقی یه مختصدر وشاعر مشار الیهدن صدور ایدن شو الهامات حقیقت وطبیعتك ترجمانی اولدیغی جهتله ثمراتندن عقل مستقیم وذوق سلیم مستفید اولور بوقسه بر طاقم حظوظات نفسانیه دن باحث صادرات کلامیه یه الهام تعبیر واطلاق اولنه مز .

مثال

«صورتده نوله زره ایسك معنیده یوحز»
«روح القدسك مریمه نفخ ایتدیکی روحز»

«پیمانهٔ خورشید ایله هر صبح ایدرز عید»
«عیسی ایله پیمانه کش لای صبوحز»

«ایتدکسه شراب ایچمه مکه توبه کوزلسز»
«ثابت قدمز توبه مز اوستنده نصوحز»

«مار ایسه عدو بزید بیضاء کلیمز»
«طوفان ایسه دنیا غمی بز کشتیٔ نوحز»

«منلا اوقسون مدرسه ده شرح مطالع»
«متن قدحی صون بزه بز اهل شروحز»

«صوفی بزی سن جسم کوزیله کوره مزسك»
«اچ جان کوزکی ایله نظر کورکه نه روحز»

«پر کوله لب بسته کورنمکده یوز اما»
«زندان مسجادده مفتاح فتوحز»

«عیسی دم وروحی لقب خضر حیاتز»
«ارباب صفات ایچره نهان کوهر ذاتز»

(روحی)

واول اثرکه اعتدال ترتیب بلاغتی مجبر عقول واذهان

و انتظام ترکیب فصاحتی عجز وولەفزای بلغای اکوان یعنی اشعه انداز نزول اولان قرآن عظیم الشاندر اشته اکا تطبیق استطاعت بشریه‌نك فوقنده‌در ایجاز مذکورده بلاغتك قصوای کمالی تجسم ایدر الهامات برصفوت عالیهٔ ناقابل الوصول ایله بروز ایدر مخیلات وتمثیلات کرهٔ جلالتنك نقطهٔ مضیئهٔ ثنیره‌سنده تصویری مستحیل برصورتده لمعان ایدر اسالیب کلامیه‌سنده‌کی انتقالات بدیعه‌نه تطبیق قبول ایتز حسنیات شاهد عبارنده‌کی آن وتاب تصل نظاره ربای کائناتدر ·

(قوافیٔ شعر)

قافیه اشعارك اخرلرنده واقع حروف متکرره‌نك حرکات و سکناتنده اتفاق و اتحادینه دینور ·

قافیه ده ایکی نوعدر قافیهٔ مجرده قافیهٔ مرکبه قافیهٔ مجرده یالکز برحرف اوزره بنا قلنان قافیه‌یه دیرلرکه حرف مذکوره حرف روی تعبیر اولنور ·

مثال «طوقنوب پایی دوکلدی ساغر»
«دولتن دیدی بنه زاهد خر»
(ثابت)

بیت مذکورده واقع ساغر خر لفظلرینك اخرلرنده‌کی رالرك تکرری کبی ·

قافیهٔ مرکبه حرف رویدن ماعدا ماقبلا مذکور حروف دیکر سکنات وحرکاتنده‌ده رعایت اولنان قافیه‌یه اطلاق اولنور بوده اوچ قسمدر مردفه مؤسسه مقیده

(قافیهٔ)

قافیهٔ مردفه حرف رونك ماقبلنده حروف املادن و ا ی حرفلرندن بری بولنان قافیه‌یه دیرلر واول حرفه‌ده ردف تعبیر اولنور ٠

مثال ردف واوی

«دوست بی پروا فلك بی رحم دوران بی سكون»
«درد چوق همدرد یوق دشمن قوی طالع زبون»

(فضولی)

مثال دیگر

«اقلیم طبیعتده اولور سرور همایون»
«طوغدقجه سعادت ایله شهزادهٔ مضمون»

(خواجه نشئت)

بیتین مذكورنده واقع سكون زبون همایون مضمون لفظلرینك نونلری روی واولری حرف ردف در٠

مثال ردف الفی

«عكس رخسارك دوشنجه ای مه مهرجهان»
«وبردی دستكده پیاله‌چاه نخشبدن نشان»

(ریاضی)

بیت مذكورده جهان نشان لفظلرینك نونلری روی الفلری ردف در٠

مثال ردف یائی

«كاور اول ماه لقا نازیله خوی كرده جبین»
«كوسترش بوكه قرمزلی اولمش پروین»

(كامی)

بیت مذكورده نونلر روی و یالر ردف در٠

قافیهٔ مؤسسهٔ روی ایله ردف اراسنده دیگر بر حرف خلولیله کلان قافیه یه دیرلر واو ارایه کیرن حرفه ده دخیل تعبیر اولنور.

مثال «کلدهسه نوله بن شعرا دورنه آخر»
«عادت بودر اخرده کلور بزمه اکابر»
(نوعی)

بیت مذکورده واقع اخر اکابر لفظلرینك رالری روی الفلری ردف بونلرك اراسنده واقع (خ) (ب) حرفلری دخی دخیل در.

قافیهٔ مقیده حرف رونیك ماقبلنده حروف ردفدن بشقه دیگر برحرف بولنسان قافیه یه دیرلرکه اول حرفه ده قید تعبیر اولنور.

مثال «دوشوب وره‌لی کوکل برعلاجسزدرده»
«بلای سده چکر آستان دلبرده»
(ثابت)

بیت مذکورده حرف روی (ده) حرف قید (ر) در.
حرف رویدنصکره شعرك اخرنده تکرر ایدن شی کلمه اولورسه اکا ردیف وادوات اولورسه اکاده وصل وشایکان دیرلر.

ردیفه مثال «رویکی میدر مبی رویك دلارا کوسترن»
«کلشنی کلدر کلی کلشن مطرا کوسترن»
(عارف)

وصل وشایکانه مثال
«کوردیلر حدیوق خدنك غمزه‌نك پیکاننه»
«سینه‌می بکزتدیلر عشاق اوق میداننه» (خیالی)
(بیت اولده)

بیت اولده (کوسترن) کلمه سی ردیف و بیت ثانیده (نه) ادات مفعولی وصل و شایکاندر .

(بحور واوزان شعر)

علم عروض اوزان شعرنك صحیحنی سقیمندن تشخیص وتمییزه دلالت ایلین علمه دیرلر اوزان شعریه یی تقدیر وتوزین ایچون اجزای اصلیه اوندر (فعولن فاعلن مفاعیلن فاعلاتن مستفعلن مفعولات مفاعلتن متفاعلن فاع لاتن مستفع لن) شو اون عدد اجزا وارکاندن برینك تکرری و یاخود برینك سائریله ترکبندن بحور عروض تحصل ایدوب انلره عارض اولان زحاف وعلت مناسبتیله برطاقم دها اوزان تشکل ایدرکه اوزان مذکوره دن لسان ترکی یه تطبیقی خاطرلنانلر عائد اولدقلری بحرلر ایله برلکده بروجه زیر کتب واراٴه قلنمشدر .

(بحر هزج)

بو بحرك اجزای اصلیه سی درت کره (مفاعیلن مفاعیلن) اولوب عارض اولان زحافلر ایله تنوع واون ایکی اجزایه انشعاب ایدر (مفاعلن مفاعیل مفاعیل مفعولن مفعولن فعولن مفعول فاعلن فعول فعل فاع نغ)

مصرع	﴿اوزان﴾		
اول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
ثانی	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
١	مفاعیل	مفاعیلن	مفاعیلن	
ثا	مفاعیل	مفاعیلن	مفاعیلن	

مفاعیلن	مفاعیلن		فعولن	ا
مفاعیلن	مفاعیلن		فعولن	ثا
مفاعیلن			مفاعیلن	ا
مفاعیلن			مفاعیلن	ثا
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	آ
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	ثا
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	فعولن	ا
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	فعولن	ثا
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل		ا
مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل		ثا
مفاعیل	مفاعیل		فعولن	ا
مفاعیل	مفاعیل		فعولن	ثا
مفاعیل			فعولن	آ
مفاعیل			فعولن	ثا
مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	ا
مفعول	مفاعیلن	مفعول	مفاعیلن	ثا
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیلن	ا
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیلن	ثا
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	فعولن (مفعول)	ا

مفعول	مفاعيل	مفاعيل	فعولن	ثا
مفعول	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	ا
مفعول	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	ثا
مفعول	مفاعيل		مفاعيلن	ثا
مفعول	مفاعيل		مفاعيلن	ا
مفعول	مفاعلن		فعول	ثا
مفعول	مفاعلن		فعول	ا
مفعول			مفاعيلن	ثا
مفعول			مفاعيلن	ا
فعول			مفاعيل	ا
مفاعيل			مفاعيل	ثا

بحر رجز

بو بحرك اجزای اصلیه سی دردت کره مستفعلن مستفعلن اولوب عارض اولان زحافلر ایله تنوع و کندوسندن یدی اجزا تشعب ایدر (مفاعلن مفتعلن مفعولن مستفعلان مفاعلان مستفعلاتن مفاعلاتن)

اوزان				مصرع
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	ا
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	ثا
مستفعلن	مستفعلن		مستفعلن	ا
مستفعلن	مستفعلن		مستفعلن	ثا

مستفعلن			مستفعلن	ا
مستفعلن			مستفعلن	ثا
مستفعلن	مستفعلن		مفعولن	ا
مستفعلن	مستفعلن		مفعولن	ثا
مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	ا
مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	ثا
مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن	ا
مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن	ثا
مفتعلن	مفتعلن		مفعولن	ا
مفتعلن	مفتعلن		مفعولن	ثا
مفاعلن	مفاعلن		مفاعلن	ا
مفاعلن	مفاعلن		مفاعلن	ثا
مفتعلن	مفاعلن		مفاعلن	ا
مفتعلن	مفاعلن		مفاعلن	ثا
مفتعلن			مفتعلن	ا
مفتعلن			مفعولن	ثا
مفاعلن	مفتعلن		مفاعلن	ا
مفاعلن	مفتعلن		مفاعلن	ثا
مستفعلن	مستفعلن		مستفعلن	ا
مستفعلن	مستفعلن		مفعولن	ثا
مستفعل			مستفعلن	ا
مستفعل			مستفعلاتن	ثا

(بحر رمل)

﴿بحر رمل﴾

بحر مذکورك اجزای اصلیه‌سی درت کره (فاعلاتن فاعلاتن) در زحافلر ایله تعدد ایدر و اجزای منشعبه‌سی اون بشدر

فاعلات فعلاتن فعلات فاعلات فاعلن فعلن

فع‌لن فعلان فع لان فعلن فع فاع مفعولن

فاعلیان فعلیان

مصرع	اوزان			
١	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
ثا	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
١	فاعلاتن	فاعلاتن		فاعلاتن
ثا	فاعلاتن	فاعلاتن		فاعلاتن
١	فاعلاتن			فاعلاتن
ثا	فاعلاتن			فاعلاتن
١	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلان
ثا	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلان
١	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
ثا	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
١	فاعلاتن	فاعلاتن		فاعلان
ثا	فاعلاتن	فاعلاتن		فاعلان
١	فاعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلن

فاعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلن	ثا
فعلات	فاعلاتن	فعلات	فاعلاتن	١
فعلات	فاعلاتن	فعلات	فاعلاتن	ثا
فعلاتن	فعلاتن		فعلن	١
فاعلاتن	فعلاتن		فعلن	ثا
فعلاتن	فعلاتن		فعلن	١
فعلاتن	فعلاتن		فعلن	ثا
فاعلاتن	فعلاتن		فعلان	١
فاعلاتن	فعلاتن		فعلان	ثا
فاعلاتن	فعلاتن		فعلان	١
فاعلاتن	فعلاتن		فعلان	ثا
فعلاتن			فعلاتن	١
فعلاتن			فعلاتن	ثا
مفتعلن	فاعلات		مفتعلن	١
مفتعلن	فاعلات		مفتعلن	ثا
مفتعلن	فاعلات		مفعولن	١
مفتعلن	فاعلات		مفعولن	ثا

(مفتعلن)

مفتعلن			فاعلات	ا
مفتعلن			فاعلات	ثا
مفتعلن			مفاعیل	ا
مفتعلن			مفاعیل	ثا
مستفعلن			فاعلن	ا
مستفعل			فاعلان	ثا
فاعلن		فاعلات	مفتعلن	ا
فاعلان		فاعلات	مفتعلن	ثا
مفعول		فاعلات	مفعولن	ا
مفعولن		فاعلات	مفعولن	ثا
مفعولن	مفعولن	مفعولن	فع لان	ا
مفعولن	مفعولن	مفعولن	فع لان	ثا
فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلن	ا
فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعل	ثا
فعلاتن		فعلاتن	فاعلن	ا
فاعلاتن		فعلاتن	فعلاتن	ثا

بحر منسرح

بحرمذکورك اجزاسی مستفعلن مفعولات اصلندن درت کره (مفتعلن فاعلات) در زحافلریله تکثر ایدر اجزای متشعبه سی

اصل مستفعلندن یدیدر مفتعلن مفاعلن مفعولن فعلن فعلان فاعلن مفعولان در اصل مفعولاتدن طقوزدر مفاعیل فعولان فعولن فاعلات فاعلن فاعلان مفعول فاع فع در.

مصرع	اوزان			
١	فاعلات	مفتعل	فاعلات	مفتعل
ثا	فاعلات	مفتعل	فاعلات	مفتعل
١	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن
ثا	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن
١	فاعلن	مفتعلن	فاعلات	مفتعلن
ثا	فاعلن	مفتعلن	فاعلات	مفتعل
١	فاع	مفتعلن	فاعلات	مفتعلن
ثا	فاع	مفتعلن	فاعلات	مفتعلن
١	مفاعلن		مفاعیل	مفاعلن
ثا	مفاعلن		مفاعیل	مفاعلن
١	فعولن			مستفعلن
ثا	فعولن			مستفعلن

﴿بحر مضارع﴾

بو بحرك اجزای اصلیه‌سی مفاعیل فاعلاتن دن درت كره (مفاعیل فاعلات) در اجزای منشعبه‌سی مفاعیلن اصلندن (انتبدر)

اتيدر مفاعيل مفعولن مفعول فعولن فع مفاعلن) فاعـلاتن
اصلندن دخی اتيدر (فاعلات فاعلان فاعلن فع فاع فاعليان)

اوزان				مصرع
مفاعیل	فاعلات	مفاعیل	فاعلان	١
مفاعیل	فاعلات	مفاعیل	فاعلان	ثا
مفاعیل	فاعلات	مفاعیل	فاعلن	١
مفاعیل	فاعلات	مفاعیل	فاعلن	ثا
مفاعیل	فاعلات		مفاعیل	١
مفاعیل	فاعلات		مفاعیل	ثا
مفاعیل	فاعلات		فعولن	١
مفاعیل	فاعلات		فعولن	ثا
مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن	١
مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن	ثا
مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلن	١
مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلن	ثا
مفعول	فاعلات	مفعول	فاعلن	١
مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلن	ثا
مفعول	فاعلات		مفاعیلن	١
مفعول	فاعلات		مفاعیلن	ثا
مفعول	فاعلات		فعولن	١
مفعول	فاعلات		فعولن	ثا

مفعول	فاعلاتن	مفعولن	۱
مفعول	فاعلات	مفاعیلن	ثا
مفعول	فاعلاتن	مفعول	۱
مفعول	فاعلاتن	مفعول	ثا
مفاعیل		فاعلان	۱
مفاعیل		فاعلان	ثا

﴿ بحر مقتضب ﴾

بو بحرك اجزاسی مفعولات مستفعلن اصلندن درت كره فاعلات مفتعلن در

اجزای متشعبه‌سی مفعولات اصلندن اوچدر (فاعلات مفاعیل مفعول) مستفعلن اصلندن ایكیدر (مفتعلن مفعولن)

﴿اوزان﴾				مصرع
فاعلات	مفتعلن	فاعلات	مفتعلن	۱
فاعلات	مفتعلن	فاعلات	مفتعلن	ثا
فاعلات			مفتعلن	۱
فاعلات			مفتعلن	ثا
فاعلات			مفعولن	۱
فاعلات			مفعولن	ثا
مفاعیل			مفتعلن	۱
مفاعیل			مفتعلن	ثا

(فاعلات)

فاعلات	مستفعلن	١
فاعلات	مستفعلن	ثا

بحر مجتث

بو بحرڭ اجزاسی مستفعلن فاعلاتن اصلندن درت کره مفاعلن فعلاتن در .

اجزای منشعبه‌سی مستفعلن اصلندن اچدر (مفاعلن فاعلن مفاعلن) فاعلاتن اصلندن طقوزدر (فعلاتن فعلاتن فعلان فعلن فعلن فع لان مفعولن فع فاع)

اوزان				مصرع
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلاتن	١
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلاتن	ثا
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلان	١
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلان	ثا
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلن	١
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلن	ثا
مفاعلن	مفعولن	مفاعلن	فعلان	١
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	فعلان	ثا
مفاعلن			فعلاتن	١
مفاعلن			فعلاتن	ثا
مفاعلن			فاعلان	١
مفاعلن			فاعلان	ثا

مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	۱
مفاعلن	فعلاتن	مفاعلن	ثا

﴿بحر سريع﴾

بحر مذكورك اجزاسی مستفعلن مستفعلن مفعولات اصلندن ایکی کره مفتعلن مفتعلن فاعلات در.

اجزای منشعبه‌سی مستفعلن اصلندن درتدر (مفتعلن مفاعلن فعلتن مفعولن) و مفعولات اصلندن دخی درتدر (فاعلات فاعلن فعلن فاعلان)

﴿اوزان﴾			مصرع
مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	۱
مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	ثا
مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	۱
مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	ثا
مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	۱
مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	ثا
مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	۱
مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	ثا
مفاعلن	مفاعلن	فاعلن	۱
مفاعلن	مفاعلن	فاعلن	ثا
مستفعلن	مستفعلن	فعلن	۱
مستفعلن	مستفعلن	فعلن	ثا

(بحر مذكور)

﴿بحر جدید﴾

بحر مذکور فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن اصلندن ایکی کره (فعلاتن فعلاتن مفاعلن) در

﴿اوزان﴾			مصرع
فعلاتن	فعلاتن	مفاعلن	۱
فعلاتن	فعلاتن	مفاعلن	ثا
فعلاتن		مفاعلن	۱
فعلاتن		مفاعلن	ثا
فاعلاتن		مستفعلن	۱
فاعلاتن		مستفعلن	ثا

﴿بحر قریب﴾

بو بحر مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن اصلندن ایکی کره (مفاعیل مفاعیل فاعلات) در

﴿اوزان﴾			مصرع
مفاعیل	مفاعیل	فاعلات	۱
مفاعیل	مفاعیل	فاعلات	ثا
مفعول	مفاعیل	فاعلاتن	۱
مفعول	مفاعیل	فاعلان	ثا

مفعول	مفاعیل	فاع لاتن	ا
مفعول	مفاعیل	فاع لاتن	ثا
مفعول	مفاعیل	فاع لان	ا
مفعول	مفاعیل	فاع لان	ثا
مفعول	مفاعیل	فاعلن	ا
مفعول	مفاعیل	فاعلن	ثا

بحر خفیف

بحر مذکورك اجزاسی فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن اصلندن ایکی کره (فعلاتن مفاعلن فعلاتن) در.

اجزای منشعبه‌سی فاعلاتن دن سکزدر (فعلاتن فعلن فعلن فعلان فعلان مفعولن فع فاع) مستفعلن دن بردر (مفاعلن)

			مصرع
	اوزان		
فعلاتن	مفاعلن	فعلاتن	ا
فعلاتن	مفاعلن	فعلاتن	ثا
فعلاتن	مفاعلن	فعلاتن	ا
فاعلاتن	مفاعلن	فعلاتن	ثا
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	ا
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	ثا
فاعلاتن	مفاعلن	فعلان	ا
فعلاتن	مفاعلن	فعلان	ثا

(فاعلاتن)

فاعلاتن	مفاعلن	فعلان	۱
فاعلاتن	مفاعلن	فعلان	ثا
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	۱
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	ثا

بحر مشاكل

بو بحرك اجزاسى فاعلاتن مفاعيلن مفاعيلن اصلندن ايكى كره (فاعلات مفاعيل مفاعيل) در .

اوزان				مصرع
فاعلات		مفاعيل	مفاعيل	۱
فاعلات		مفاعيل	مفاعيل	ثا
فاعلات			مفاعيل	۱
مفاعيل			فاعلات	ثا
فاعلات	مفاعيل	فاعلات	مفاعيل	۱
فاعلات	مفاعيل	فاعلات	مفاعيل	ثا

بحر متقارب

بو بحرك اجزاى اصليه سى درت كره (فعولن) در اجزاى منشعبه سى اتيدر (فعول فعول فعلن فعل فعل فع)

﴿ اوزان ﴾				مصرع
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	١
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	ثا
فعولن	فعولن	فعولن	فعل	١
فعولن	فعولن	فعولن	فعل	ثا
فعولن		فعولن	فعولن	١
فعولن		فعولن	فعولن	ثا
فعولن		فعولن	فعل	١
فعولن		فعولن	فعل	ثا
فعلن	فعولن	فعولن	فعول	١
فعلن	فعولن	فعولن	فعول	ثا
فعول	فعلن	فعول	فعلن	١
فعول	فعلن	فعول	فعلن	ثا

﴿ بحر متدارك ﴾

بو بحرك اجزاسی درت كره (فاعلن فاعلن) در

﴿ اوزان ﴾				مصرع
فاعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن	١
فاعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن	ثا
فعلن	فعلن	فعلن	فعلن	١
فعلن	فعلن	فعلن	فعلن	ثا

(اوزان)

مصرع		اوزان	
١	فعلن	فعلن	فعلن
ثا	فعلن	فعلن	فعلن
١	فع لن	فع لن	فع لن
ثا	فع لن	فع لن	فع لن

تقطیع برنظمك الفاظنی تجزئه ایدرك منتسب اولدیغی بحرك اجزاسنه تطبیق ایتمكدیرلر.

«مهنقصان وخورشیده زوال ایرمكده روز وشب»

«كورر روشندلان هردم ضرر چرخ ستمكردن»

(فطنت خانم)

(مهنقصا) مفاعلن (ن وخورشیده) مفاعیلن (زوال ایرمك) مفاعیلن (ده روز وشب) مفاعیلن (كورر روشن) مفاعیلن (دلان هردم) مفاعیلن (ضرر چرخ) مفاعیلن (ستمكردن) مفاعیلن

تقطیعده یالكز حروف ملفوظه محسوب اولوب غیر ملفوظه اواخر مصرعده معتبر واواسطده حسابدن ساقطدر وحروف اعلا ایله ابتدای الفاظده كی همزه لر وبعضی كره هالر دخی تقطیعدن ساقط اولورلر (ایرمكده) لفظنك الفی ایله (هردم) ك هاسنك سقوطی كبی.

﴿اقسام شعر﴾

كلام منظوم شكل انتساقلری اعتباریله سكزه تقسیم اولنمشدر.

غزل قصیده نسیب ترجیع رباعی فرد مثنوی مسمط
غزل اول کلام منظومدرکه مطلعنده یعنی برنجی بیتنده
ایکی متحد قافیه بولنوب و مقطع بیته قدر مصرع ثانیلرده
اول قافیه تحول ایتدیکی کبی اوزان دخی کاملا متحد اوله
واون ایکی بیتی تجاوز ایتیه مسمتسی بش بیتدن اکسیك
و یدی بیتدن زیاده اولمامقدر .

(غزل)

«روز وشب دیده‌لرم دردیله قان اغلر»
«واقف اولان بنم اسرارمه هر آن اغلر»
«کمسه فهم ایتدی حیفا که ندر مقصودم»
«کیجه کوندزنه ایچون دیده گریان اغلر»
«داغ سینه‌م کوریجك خون ایله آلرده بنم»
«رحم ایدوب حالمه ازهار کلستان اغلر»
«کوردی چون درد دل زارمی رحم ایتدی طبیب»
«دیدی ای خسته هجران سکا درمان اغلر»
«ینه رحم ایلمز اصلا بکا اول آفت جان»
«بنی بیاری کوروب حالمه یاران اغلر»
«غم دکل بلمز ایسه حال درونم اول یار»
«فهم ایدر نیجه صاحب عرفان اغلر»
«درد ایله رو یکه باقدقجه سنك الهامی»
«کرچه خندان اولور اماجکری قان اغلر»
(سلطان سلیم ثالث)

قصیده جمله ابیاتنك وزن وقافیه جه اتفاق شرطیله مطلعی
(متحد)

متحد القافیه بولنان اون ایکیدن زیاده ابیاته دیرلر.
قصیده مقاصد عدیده اوزرینه انشا قلنه بیلوب اکر مندرجاتی جناب واجب الوجوده تضرع واستدعای مغفرته مقصور ایسه مناجات و جناب فخر رسالتی ویا آل واولادی ستایش ایسه نعت وبرینك خصائل حمیده سنی بیان واشاعه ایسه مدحیه ویا نقایصن تشهیر ایسه هجویه وانتقال دار بقا ایدن برکسه ایچون ابراز تفجع ایسه مرثیه ویا کندوسنی مدح وثنا ایسه فخریه دینور وبشقه برمرام ومقصده مبنی اولدیغی حالده اکا کوره مناسب عنوان ایله یاد اولنور.
وقصیده ده شرط استحسان یوز بیتی تجاوز اتمامکدر لکن شعرای عربدن بشیوز بیته قدر قصیده سویلیان واردر.
(قصیدهٔ مدحیه)

«مرحبا ای حضرت صاحبقران معنوی»
«ناظم منظومهٔ سلك لاٰلٔ مثنوی»
«مثنوی اما که هر بیتی جهان معرفت»
«ذره سیله اقتابنك ابراز پرتوی»
«عالم معنی که خورشید جهان آرا کبی»
«دور ایدر کیرمش سماعه اندروح مولوی»
«یعنی سر الله اعظم حضرت منلای روم»
«کیم اودر معنیده صاحب مسند کیخسروی»
«خسرو اندیشه کم عشق حسام الدین ایله»
«اولدی تیغ باطنی دنیایه برهان قوی»

اول خداوندسریرمعرفت کم فیضیدر»
سالك بی توشهٔ کمراهه زاد اخروی»

«عقلی نورجوهر ذات شریف احدی»
«نطقی مغز روح انفاسی لطیف عیسوی»

«علم وحدتده سبقداشی امام اولیا»
«حکمت معنیده شاکردی حکیم غزنوی»

«برکلستان مفرحدر دل پرفیض کیم»
«اکا روح کاشنیدر باغبان معنوی»

درکشاده یاخزینه خانهٔ اندیشه‌در»
«انده چشم روشنیدر دیده‌بان مخزوی»

«کوهر کفتارینك کان مشتری مفلسی»
«کوچهٔ اسرارینك خورشید دزدشبروی»

«فیض استعداد ذاتن کورکیم ایتمش تا ازل»
«جذبه‌سی خورشید وماه واسمانی مولوی»

«نفعی معجز بیانم بندهٔ منلای روم»
«نه حکیم غزنوی نه امیر دهلوی»

«خاکپای شیخ عطارم که اولدی همتی»
«ضبعمه استاد درس مشکلات مثنوی»

«تخم مهرش میفشاندم برزمین جان ودل»
«چون مثل باشد که هرچیزی که کاری بدروی»

«قافیه‌تنك اولدی اغاز دعا ایتسم نوله»
«کرچه ضبطاتك نه ممکن خامهٔ چابکروی»

«تاحساب ماه وسال عالمی تحقیق ایچون»
«بدر ایده مهر جهانتاب فلك ماه نوی»

(هردم)

«هر دم اولسون روح پاکنه دعای بحساب»
«اولیادن تاکه خالی اولمیه دنیا اوی»

(نفعی)

نسیب قصیده‌نك ابتداسندن مقصوده انتقال ایدیله‌جك محله قدر شاعرك نشاط خاطری اوزرینه بهار وگلزاردن ویا لیل ونهاردن ویا حکمیاتدن و یامحبوب و محبوبه‌دن و یاعشقدن ویاشکایات دهریه‌دن باحث ایراد ایتدیکی چند عدد ابیاته دینور.

(نسیب)

«صانمه کیم فلك دور ایله شامی سحر ایلر»
«هر واقعه‌نك عاقبتندن خبر ایلر»
«بر دوش کبید رحق بو که معنیده بو عالم»
«کیم کوز یوموب آچنجه زمانی گذر ایلر»
«بر برده که ارامه بو مقدار اوله مهلت»
«اربابی نیجه کسب کمال و هنر ایلر»
«اولمش ضوئلم مدت ارامیده ممتد»
«عاقل نیجه تمییز ده خیر وشر ایلر»
«تشخیص ره خیر وشر اولورمی اودلده»
«کیم لشکر غم بر برینی بی سپر ایلر»
«بولمزره حق مکر اول کمسه که اکا»
«توفیقی هادیء ازل راهبر ایلر»
«توفیق رفیق اولمیجق فائده یوقدر»
«هر کیم بو راده عقله اویارسه ضرر ایلر»

«عقلك هنری وادیء حکمتده در انجق»
«تحقیقله حکمت نیجه بردلده یرایلر»
«حکمت کر ائدی علم ایسه که احکام فلکدن»
«اندیشهٔ عقل بشری با خبر ایلر»
«دوشمز دل و طبع اهلی بو اندیشه یه زیرا»
«تشویش دل و طبعی بو داخی بتر ایلر»
«زعمنجه اولور هر کشینك رد و قبولی»
«حق سویلینی صانمه فلکدن حذر ایلر»
«رندان خدا پرور معنی بو محلده»
«نه چرخده نه قول حکمایه نظر ایلر»
«ویرمز فلکك دور چپ اندازینه حکمی»
«قور حکمتی تسلیم قضا وقدر ایلر»
«کردون مکر اسرده‌یدر کندی کدردن»
«دوران اکا ده مهربنی پرنیشتر ایلر»
«کون باشنه برخلعت دیبا ویرر اما»
«دامانی آلودهٔ خون جکر ایلر»
«اول کمسه در ازاده المدن نه وجودین»
«کوی خم چوکان کبی بی پا و سر ایلر»
«یا اول کشی کیم تیر جکر دوز قضایه»
«خصمانه چکوب تیغ زبانی سپر ایلر»
«یا اول کشی کیم حرز ایچون اقسام بلادن»
«اندیشهٔ اوصاف شه دادکر ایلر»
«اول شه که جهان موسم عدلنده صفادن»
«دوران طربناك جهه خنده لر ایلر»

(اول)

«اول شه که غبار سم یکران سپاهی»
«دریای محیط فلکی پر کدر ایلر»
«اول شه که کف همتی هنگام کرمده»
«دنیایی غنی کانی تهی بحری بر ایلر»
«خان احمد عادل که قضا نعل سمندین»
«ماه علم آیت فتح وظفر ایلر»
«.......................»
«.......................»

(نفعی)

ترجیع هر بیتی ایکی قافیه‌لو اولمق ووزن وقافیه جه متحد مصرعلری موجود ومتحد القافیه اولدیغی حالده برقاچ بیتی شامل بولنمق اوزره ترتیب اولنان کلام منظوم حصه‌لرینه دیرلر. وترجیعده اولان بیت مخصوصه بند ترجیع دیرلرکه اکثریا بند مذکور مکرر اولور وبعضیده غیر مکرر بولنور هر ایکی صورتده‌ده بندك ماقبلنده‌که بیتده ملایمت ومناسبتی شرطدر بوکا ترکیب دخی دینور.

(ترجیع)

«ای قدرتکه اولیان آغاز وتناهی»
«ممکن دکل اوصافکی ادراکه کماهی»
«هر نسنه قیلر وارلغکه حسن شهادت»
«هر ذره ایدر وحدتکه عرض گواهی»
«حکمتك قیلر اظهار بو آثار ایله مهری»
«امرك ایدر ابراز بو انوار ایله ماهی»

«دلسیر بساط نعمتك مرغ هوائی»
«سیراب زلال کرمکدر صوده ماهی»
«ایلر کرمك آتشی کلزار خلیله»
«مغلوب اولور پشه یه نمرود مباهی»
«ظالملری عدلك نه زمان خاك ایده جکدر»
«مظلوملرك چیقمده در کوکلره آهی»
«بیکانه لره منحصر انواع حظوظات»
«محنت زده عشقکه مخصوص دواهی»
«سنسك ایدن اضلال نیجه اهل طریقی»
«سنسك ایدن اهدا نیجه کمکشته راهی»
«امرك که اوله موجب خیر وشر افعال»
«یارب نه ایچوندر بو اوامر بو نواهی»
«سندندر الهی بنمه بو مکر وبو فتنه»
«بو مکر وبو فتنه بنمه سندندر الهی»
«کشتی بکن و باز زنی سنك ملامت»
«دست من ودامان تودر روز قیامت»
«بر قطره ایمش چشمهٔ پرخون فنادن»
«بخشش آدمز بر دخی باران بلادن»
«آسوده اولدم دیرسك اکر کلمه جهانه»
«میدانه دوشن قورتیلامز سنلك قضادن»
«ثابت قدم اول مرکز مأمون رضاده»
«وارسته اولوب دائرهٔ خوف ورجادن»
«طورسون کف حکمنده ترازوی عدالت»
«خوفك وار ایسه محکمهٔ روز جزادن»

(هر کیمکه)

«هر کیمکه ابرار بوی وفا طمع بشرده»
«بکمز اکا کیم دولت اومر ظل همادن»

«بی بخت اولانک باغنه برقطره سی دوشمز»
«باران یبرینه درو کهر یاغسه سمادن»

«ارباب کمالی چکه مز ناقص اولنلر»
«رنجیده اولور دیدۀ خفاش ضیادن»

«هر عاقله بر درد بو عالمده مقرر»
«راحت یشامش وارمی کروه عقلادن»

«حل ایتدیلر بو لغزک سرینی کمسه»
«بیلک قاله چکدی حکمادن فضلادن»

«قیل صنعت استادی تحیرله تماشا»
«دم اورمه اکر عارف ایسک چون وچرادن»

«ادراک معانی بو کوچک عقله کیرمز»
«زیرا بو ترازو اوقدر ثقلی چکمز»

«. . . . .»
«. . . . .»

(ضیا)

رباعی وزن وقافیه‌ده متفق ایکی بیته دیرلرکه بیت اولنده ایکی قافیه بولنه . ورباعی آنجق بحر هزجدن ایراد اولنور .

رباعی

«ارزاق مقدرده توقف یوقدر»
«تقسیم الهیده تخلف یوقدر»

«آرایش نفسله ظرافت صاتمه»
«عالمده سکوت کبی تظرف یوقدر» (نابی)

قطعه مطلعی اولمیان و وزن و قافیه‌ده متحد بولنان برقاچ بیته دیرلر و قطعه اون ایکی بیتدن زیاده اولمامیدر.

قطعه

«اقبالنی هضم ایتمشی کوردش بوقدر»
«درک ایلمه مز طویدیغن ارباب شکم»
«فهم ایتسه اقبالنی تعذیب ایتمه»
«مقبلره دیو آینه سیدر عالم»
(عزت)

قطعهٔ کبیره

«بنم اول نفخهٔ روشن دل وصاف کوهر»
«فیض الور جام صفا مشرب بی پاکمدن»
«آسمان همت اوهر کوکبهٔ طبعمدن»
«عقل کل درس اوقور اندیشهٔ ادراکمدن»
«همتم هیچده صایر کنج تمنایی ولی»
«غم دنیایه دکشمم بنه امساکمدن»
«فیض حق برق اورر اینهٔ اندیشه‌مدن»
«چشم جان روشن اولور مشرق ادراکمدن»
«دور ایدر شش جهتی هم بنه مرکزده مقیم»
«چوق دکلدر بو تجسس دل چالاکمدن»
«کعبهٔ معنی‌یه بر یولدن ایلتدی بنی کیم»
«قدسیان سرمه چکر کرد ره پاکمدن»
«عالم معنی‌یم ازاده قضا حکمنده»
«کمسه رنجیده دکل کردش افلاکمدن»
(قلزم)

«قلزم معرفتم جیب و کنارم پردر»
«ساحلم پاکدر آلایش خاشاکدن»

«بن بو حالتله تنزلمی ایدردم شعره»
«نیلیم قورتیله‌مم طبع هوسناکدن»

«بو هوس بویله قالورسه دل طبعمده اکر»
«ایشیدلمزسه سوزم سینهٔ صدچاکدن»

«بن اولورسم ینه آشفته اولور خلق جهان»
«حسن تعبیر زبان چمن خاکدن»

(نفعی)

مصرع کلام موزونك بتون مقطعه‌سنه دیرلر.

«فلکلر نردبانك اولسه چیقمه اوج اقباله»

بیت هر ایکی مصرع مجموعنه دینلوب اکر مصرعلر بیننده قافیه بولنمزسه اکا بیت خصی و بولنورسه مفرد تعبیر اولنورکه مفرد دنیلان بیتدن مقدم ویا مؤخر بشقه بیت مذکور دکلدر.

بیت خصی

«سبب زحمت اولور غم یده افتاده ایسك»
«بو بنا تاکه خراب اولمیه معمور اولمز»

(فهیم قدیم)

بیت مفرد

«هر کیم ایلرسه تحمل صدمات دهره»
«بولور البته طریقنده خدادن بهره»

(ضیا)

مثنوی – بر بیتك وزنلری موافق وقافیه‌لری مخالف اولان ایکی قافیه‌لو بر طاقم ابیاته دیرلر.

مثنوی

«ادبیات ایله تاریخ و سیر . سیرت اهل ادبدر یکسر»
«انلر ایله نیجه معنا بیلنور . دهرك احوالی نه‌رعنا بیلنور»
«بیلمین بونلری پك غافل اولور . علمی وار ایسه دخی جاهل اولور»
«بیلوب حالی جهانی بی ریب . قصه خوانلردن ایشتمك در عیب»
«انتساب ایلیه کور تاریخه . که سزا اولمیه‌سك توبیخه»
«. . . . .»

(وهبیء سنبلزاده)

مسمط – وزن و قافیه‌ده متفق بر طاقم مصرعلره دیرلر که اول مصرعلر مصرع اخیره یالکز وزنده موافق و قافیه‌ده مخالف اوله و وزن و قافیه‌ده اتفاق ایدن مصرعلر اوچدن اقل بولنمیه.

اگر مصرعلرك مجموع عددی درت اولورسه مربع بش اولورسه مخمس التی اولورسه مسدس یدی اولورسه مسبع سکز اولورسه مثمن طقوز اولورسه متسع اون اولورسه معشر دیرلر.

مربع

«حاصلم برق حوادثدن ملامت طاغیدر»
«مسندم کوی مذلتدن فنا طوپراغیدر»
(زاد کوکلم)

«زار کوکلم تنده زندان بلا طوتساغیدر»
«رحم قیل دولتلو سلطانم مروت چاغیدر»
«. . . . .»
«. . . . .»
(فضولی)

بعده شرقی دخی اطلاق اولنوب و شرقیده اکثریا بیت اولك مصرع ثانیسی بیت ثانینك مصرع ثانیسی مقامنده کلهرك عینا مذکور اولور.

شرقی

«برصفا بخش ایده‌لم کل شودل ناشاده»
«کیده‌لم سرو روانم یوری سعد آباده»
«اشته اوچ چفته قایق اسکلده آماده»
«کیده‌لم سرو روانم یوری سعد آباده»
«کوله‌لم اوینایه‌لم کام الەلم دنیادن»
«ماء تسنیم ایچه‌لم چشمهٔ نوپیدادن»
«کوره‌لم آب حیات اقدیغنی اژدرهادن»
«کیده‌لم سرو روانم یوری سعد آباده»
(ندیم)

شرقیٔ دیکر

«کوکل پرداغ حسرت سینه پرخون»
«کوزم یاشی قزل ارماغ و جیحون»

«پریشان خاطرم حالم دکرکون»
«خراب دردو غم ویران عشقم»
«درونم محشر شور ندامت»
«قوپار آه وفغانمله قیامت»
«کاورمی آتش هجرانه طاقت»
«جحیم فرقته سوزان عشقم»
(خواجه نشأت)

اکر بر دیکرینك غزلی ابیاتنه وزن وقافیه‌ده متحد ایکی بیت تضمین قلنورسه اکا تربیع دینر.

تربیع

ع «شکوهٔ بخت سیه تابکی ارزان اولسون»
ب «نیچه برجان ودلم کز لیجه سوزان اولسون»
ع «شمع امید برآه ایله فروزان اولسون»
ب «هله سیر ایله برازشام غریبان اولسون»
ع «حال دل حسرت ملاقی پك اولدی یمان»
ب «دوشدی ایاغکه افتاده‌که رحم ایله امان»
ع «ساقیا قالمدی خیازده ده تاب وتوان»
ب «وقتیدر ساغر ابریز درخشان اولسون»
رامی پاشانك غزلنی عزت ایله پرتو مشترکا تربیع ایتمشدر.

مخمس

«بزبجز رنجکدن شکوه و بیدادمز یوقدر»
«عدودن هیچ ملال خاطر ناشادمز یوقدر»
(شوکا)

«شو كافر بختبددن اشتكا معتادمز بوقدر»
«محصل دوست و دشمندن تظلم يادمز يوقدر»
«كوكلندر شكايت كسه‌دن فريادمز يوقدر»
«طونارا اهل مذاق عشق اولان رسوالغه معذور»
«ايدرمى بويله نابرجا شكايت اولمين مجبور»
«نه سو يلرسن كاودى قاله هيچ حال دل رنجور»
«دكل شكوه‌م اوظالمدن اكرچه اولمشم مهجور»
«كوكلندر شكايت كسه‌دن فريادمز يوقدر»
(خواجه نشأت)

برينك غزلى ابياتنده وزن وقافيه‌ده متحد اوچ بيت تضمين قلنورسه اكا تخميس ديرلر ·

(تخميس عزت بغزل نورس)

«كلمش دمم قولا قلرينده منجالرك»
«بيهوده چالمه‌بابنى دولتسرالرك»
«يوقدر اصابت ايتديكى تيررجالرك»
«چوقدن حصولنى كوره مم مدعالرك»
«تأثيرى قالمامشدر افندى دعالرك»
«نبض اشنالق ايليه‌رك يوقلدق مزاج»
«ايتدك جميع عالم ايله حسن امتزاج»
«كالاى انس والفتمز بولمدى رواج»
«بيكانه‌لر عنايتنه دوشمدى احتياج»
«برلطفى اولمدى بوقدر آشنالرك»

و اكر مخمسك بند اولنك مصارعندن مصرع خامس قافيه‌جه

مصارع اربعهٔ سالفه‌ده تشابه ایتز ایسه اکا طرد رکب ویا مجانسی تعبیر اولنور ۰

طرد رکب

«خوش کلدك ایا برید جانان ۰ بخش ایت بکا بر نوید جانان»
«جان اولسه فدای عید جانان ۰ بی سود اولورمی امید جانان»
«یارك بزه بر سلامی یوقمی»
«ای خضر نژادکان سویله ۰ بو سری ایدوب عیان سویله»
«اول سن بکا ترجمان سویله ۰ کتم ایتمه بکان بکان سویله»
«غم دفترینك تمامی یوقمی»
(غالب دده)

مسدس

«تدبیریکی ترك ایله تقدیر خدانکدر»
«سن یوقسك اونلر مذهب وهم وکمانکدر»
«بردن بره بول عشقی بو تحفه بولانکدر»
«دوران اولالی دوران ارباب صفانکدر»
«عاشقده کدر نیلر غم خلق جهانکدر»
«قویمه قدحی الدن سوز پیر مغانکدر»

«میخانه‌یی سیر ایتدم عشاقه مطاف اولمش»
«تکلیف و تکلفدن سکانی معاف اولمش»
«بر نشئه کلوب مجلس بی خوف وخلاف اولمش»
«غم صحبتی یاد اولمز مشربلری صاف اولمش»
(عاشقده)

«عاشقده كدر نيلر غم خلق جهانكدر»
«قويه‌ء قدحى الدن سوز پير مغانكدر»
«. . . . .»
«. . . . .» (غالب دده)

تسديس

«نكاه انداز اولانلر باغده بزم چراغانه»
«زمينى بكزدرلر اسمان انجم افشانه»
«عجايب شعله ويرمش شمعدلر صحن كلستانه»
«كه قيلدى خيره‌ء رشك دو چشم مست حيرانه»
«چمنى بو قسمه كم برتو ردن دنيا ميدر بلمم»
«طوقمش رشته‌ء مهتابدن دنيا ميدر بلمم»
«. . . . .»
«. . . . .» (عزتلى پاشا)

مسبع

«آهدن غيرى بنم وارمى دل سوزانمى»
«ايتدم محرم درونم دردينه اوزجانمى»
«شيخ كبى صورمز جهانده باعث افغانمى»
«بر يتقان واردر ديدر خاطر ويرانمى»
«سوبسو بحراى اشكمدن اقندم قانمى»
«هر كورن عيب ايتدى آب ديده‌ء كريانمى»
«ايلدم تحقيق كورمش كمسه يوق جانانمى»
«. . . . .»
«. . . . .»
(عزت ملا)

مثمن

«ای انیس محرم راز دل ویرانمز»
«مرهم راحت رسان خاطر سوزانمز»
«بیلمدك كیتدی در یغاجرمز عصیانمز»
«بیلدر اللهی سوزسك بادیٔ هجرانمز»
«حشره قالمز ماجرای دیدهٔ كریانمز»
«اشته آه چرخ سوز الده برزم برهانمز»
«ظالم بیداد ایمش سك بویله بیلمزدم سنی»
«رحمی یوق جلاد ایمش سك بویله بیلمزدم سنی»
« . . . . »
« . . . . » (خواجه نشأت)

معشر

«ساقی كتور اول ساغری كیم عكس افتاب»
«انار فیض جرعه سیدر تاب ماهتاب»
«نوش ایتمكه تا اوله كردون نه قباب»
«سیل سرشك دیدهٔ مستانه وحباب»
«رضوان كورنجه مست بنی ایده نتیجه رب»
«حوری خمار چشمله مست اوله خراب»
«سیراب شوق اكیجق بزی نشوه یاب»
«دلتشنكی حسرت ایده كوثری شراب»
«ایدوم بو اونجه مستلكله بن مساعده»
«مرأت دلده صورت جانان مشاهده»
« . . . . . . »
« . . . . . . » (خواجه نشأت)

(مستطلك)

مسمطك بر نوعی دها واردر که هر بیت وزنا درت مساوی قسمه انقسام ایدوب اوچ اولکنك قافیه‌لری متحد و قسم اخیرك قافیه‌سی انلره متخالفدر.

مسمط

«اسدی نسیم نوبهار آچیلدی گللر صبحدم»
«اچسون بزمده کوکلمز ساقی مددصون جام جم»
«ایردی ینه اردبهشت اولدی هوا عنبرسرشت»
«عالم بهشت اندر بهشت هر کوشه بر باغ ارم»
«کل دوری عیش ایامیدر ذوق وصفا هنگامیدر»
«عاشقلرك بیرامیدر بو موسم فرخنده دم»
«دونسون ینه پیمانه‌لر اولسون تهی خمخانه‌لر»
«رقص ایلسون مستانه‌لر مطربلر ایتدکجه نغم»
«. . . . .»
«. . . . .»

(نفی)

مستزاد اقسام ثمانیهٔ مذکوره داخلنده عدو اعتبار اولنمامشدر. مستزاد دیو مابعدلرنده کندولرینه مرتبط بر فقرهٔ منثورهٔ مذکور اولان مصرع ویاخود بیته دیرلر.

مستزاد

«سرتا بقدم شعلهٔ عشقم شررم یوق»
امانلرم وار
«یاندی دل وجانم غمله اشك ترم یوق»
دخی بترم وار

«صورت‌ده دیدم حال دلی اول لب عیسی»
ای جان انیسی
«بیمار غم عشقك اولالدن خبرم یوق»
کرچه کدرم وار

«بن معتکف کلبهٔ احزان فراقم»
بر مسکندن ایراغم
«کیم شاهره وصله چیقار رهکذرم یوق»
کزلی سفرم وار
(ندیم)

(آثار ادبیانه)

(اوقچی زاده محمد شاهی افندینك مقدمهٔ منشآتی)

بو بندهٔ ازاده محمد ابن محمد اوقچی زاده منذ اوائل صدورده
بر وجهله بث شکوی ونفثة المصدور ایدرکه اقتضاء سوق
قضا ایله نضارت ریحان ریعان سن وسالده کتاب دیوان
بیك مثالدن معدود وتلغت علماء زمان ایله بین الاکفاء
والاخداء مغبوط وبلکه محسود ایدم . روز وشب دست
سعی وطلبی بناء قصر معارفه قصر وبنیاد حصار عوارفه
حصر ایدوب مشکاة فضل علمادن جزوهٔ دانش وهنر اقتباس
وحسب الامکان مخالطهٔ ابناء زماندن احتراز واحتراس ایدردم .
پایهٔ استعداد واستیهالم اقران وامثالمدن والا اولمدی ایسه
انلردن دون وپست دکل ایدی وسجنجل تحصیلم مصقلهٔ
تکمیل ایله انجلا بولمدی ایسه انلردن دون وپست دکل ایدی .
اکرچه وصمت جهالتدن تخلیص نفس ذلیل ایچون سبیل
(تحصیلده)

تحصیلنده تحمل کد وتعب وقواعد مجلهٔ تحقیق وتفصیلنده اختیار وصب ونصب اولنوردی . اما کالای والای معرفت بی قدر واعتبار ودوحهٔ بلند فضیلت بی برکه وبار ایکن بی فائده تضییع عمر عزیز وارتکاب عناء عزیزاولنمغله جریح الجنان وبو رباعی ایله تأسف کنان ایدم .

رباعی

«بسیار تحمل وتعب کردم · آوازهٔ علم وفضل شایع کردم»
«چون نیست کسی که قدر آن بشناسد»
«افسوس که روزکار ضایع کردم»

مرأت جهان نمای بصیرت منجلی وشاهد دولت منصه زوالده منجلی اولدقده کوشهٔ وحدتده توشهٔ سنت ایله قانع وسیف صارم وقت رشتهٔ خلطه بی قاطع اولوب میزاب دیدهٔ خونباردن سرشك ندامتی ریزان ومعتکف سکوت وسکونه کریزان اولدم .

رباعی

«یا ملك ستان بیاری دولت وبخت»
«یا مصطب جهان بدین کرشش سخت»
«کوته نظری مکن بجای هر دان»
«یا کوشهٔ مسجدست یا کوشهٔ تخت»

ناکاه بزم آرای لطیفهٔ غیبیه مشاعل اتفاقات حسنه بی اناره وکاس ندا ولها بین الناسی اداره ایدوب زمرهٔ کتب معارف انتسابه رئیس بغده زمان یسیرده دیوان عالیده طغرا نویس اولدم .

بيت

«فكم غاية ادركتها غير جاهد»

«وكم رتبة قد نلتها غير طالب»

مقاطر خامهٔ عباسی جامهم اولان نامه‌لر دست بدست اهل انصاف وبحر سخن كذاريده جوارى اولان منشآتم محاضر ناقدان پاكيزه صفاتده رشكين ساز خواجهٔ جهان ووصاف اولوب كل اندای افتاب فضل وهنر اولان حاسد كوتاه نظره معرض اعتذارده بو وجهله پاسخ كذار اولوردم .

بيت

«اكرمرا نوذانی عسار دم داند . كه من كيم ز سر كلك من چه كار آيد»

بوطرف تقليد صرفه سوار اولان نوهوسان خامه‌كارك صنعت تركيب وكلمات بی ترتيبلری مشهود نظر حقيقت بين اولدقده سالك منشيان پيشه‌ين كشاد وهزار شرم وخجل ايله بوفرد بيت بی بدلی انشاد ايدر ايدم

بيت

«خلت الديار فسدت غير مسود»

«ومن العناء تفردی بالسودد»

پايهٔ توقيع الشان كه بالا ترين مراتب كتاب معرفت نشان در بوعبد كمتره روزی ومیسر اولدقده غالب ظن واقل متيقن بوايدی كه صهبای امنيتم مصفاة طول مدت ايله مروق وجيد جاه جديدم قيد حياة وتأييد ايله مطوق اولمز ايسه فلا اقل

(قضاء)

قضاء وطر واملی ایدنجه مکث وآرام وساعد بخت مساعد ایله
کاشانهٔ کام ترصیص واحکام اولنه

بیت

«تا توان برمسند عزت نهادن پای خویش»
«از چه باید کرد برخاك مذلت جای خویش»

بو اثناده شکاف سرا پردهٔ قضادن عارض بسر حکمت اقتضا
اشکار ع * واخر مثمن باولادالزنا * معناسی درکار اولوب
حسن الاسم قبیح المسمی برو زیر وزرا تمثا که افساد قابلیت
سلطانده همرنك هامان وارضاع ناپخته ایله سالار کروه خامان
ایدی . دست صدارتی تلویث وناپاك وسینهٔ اهل معرفتی
تیغ زهراب دادهٔ ستم ومعرتی ایله چاك چاك ایلدی .
کندو یب دنائت مأبنه لواذ وانتساب ایدن اهل فساد وطغیانی
صدر سرادق احسانده بلند پایه و بیگانه عدادنده اولان
ارباب استعدادی قصر زمین قهرده پست و بی وایه ایتدکده
هاتف غیبی بیان زبانندن

قطعه

«ای رشوت ایله صدره چکن آصف خودرای»
«ادمیلریکی یاپمغه سعی ایلمه یاب یاب»
«اتباعنه میل ایتدیکیچون حضرت عثمان»
«قتلنده سکوت ایلدیلر آل ایله اصحاب»

قطعه سی داخل دهلیز سمع ومأمن دل خدا شناسدن اجانب
وسواس ازاله وقع اولوردی * ظلم وستم کرچه زدربان بود .
ازاثر غفلت سلطان بود * اول وزیر سوء بی مواسا که مظهر

تام کلام (کل وزیر موسی الاوزیر موسی) ایدی اول هنگامده بالانشین متکئ مشیخت اسلام اولان بر مفتئ ناستوده کرداز ومصداق فرموده‌ٔ (اجرؤکم علی الفتیا اجرؤکم علی النار) ایله که زعم باطلی اوزره فرمانروای انس وجن امانی الحقیقه ابطال حق واحقاق باطلده مفتیء ماجن ایدی ٠

بیت

«معارف اهلی زمانده نیم کشت اولدی»
«لئام ناسه وجودی پناه وپشت اولدی»

اول شایستهٔ خذلان وهوانك سال فتواسند بو وجهله تاریخ وبو قطعه‌نك هر حرف سر تیزی سر پستیزنده بر میخ توبیخ اولمشیدی

قطعه

«عجم فرزندی اولدی مفتیٔ عصر ٠ انکچون باشی قالدردی اوباش»
«عجب حکمت دکلمی پادشاهم ٠ اوله تاریخ مفتیمز قزلباش»

دست میثاق فراهم واذیت ارباب استحقاقه قصدوهم ایدوب مقیم سراپردهٔ احتجاب اولان داور بلند جنابی اغوا وتسویل وشاهراه انصافدن کریوهٔ اعتسافه نقل وتحویل ایتدکلرنده هاتف غیبی نهاد مراسم اهل بیدادی تهجین وتقبیح وواقعهٔ باقعهٔ هجومليح ایله تلمیح ایدردی ٠

قطعه

«سن ایته انلری شاها که ایتدی مستعصم»
«طبان زر آتشنه قیر بچیر بجو سیدر»
(صاقین)

«صاقين وزير منافقدن ابن علقمدر»
«كيدر اومفتيء ملحد نصير طوسيدر»
بعده تزاحم شركادن نفرت وكمال عجز وانفعال ايله في سعة الخافقين مضطرب وفي بلاد من اختها بدل فحواسي اوزره ام الدنيايه هجرت ايدوب انجق برسنجاق ايله اقتناع وسدرمق اختيار واقتنا اولنمش ايكن براخر وزير شقاوت پذير كه استحلال رشوت ايله باركاه نبوتدن لعنته مظهر وپرستش سيم وزر ايله مصداق (اتل على من وزر كلا لاوزر) ايدى . تختگاه فراعنهٔ دوزخ نشاهده مكين وكوياى (انا ربكم الاعلى) يه جانشين اولدقده حسن جانى تركى بو فقير جانى نك خصم جانى اولوب بى سبب وعلت ناوك عزل واهانته آماج واسباب آسايش وراحتمى تاراج ايلدى .

بيت

«اذا كان الاديب قليل حظ • فما حسناته الاذنوب»

بى اختيار * توبد كنندهٔ خودرا بكردكار سپار * ديوب جانب حقدن انتظار فرج ودواء مر المذاق صبر ايله علاج داء حرج ايلدم .

بيت

«اتيأس ان ترى فرجا • فاين الرب والقدر»

اكرچه ذهاب وايابده اثناء وجود بى تابم تلخابهٔ ضرر مالى ايله لبريز ومالى اولدى اما * بسى مرادكه در ضمن نامراد يهاست * فحواسى اوزره حجة الاسلام وزيارت بيت الحرام ميسر ومنتهاى همت دله واصل اولمق مقدر اولغين فداء

پردهٔ ﴿عسى ان تكرهوشيئا﴾ دن خير كثير لائح وخلال سحاب كراهتدن برق نفع وكرامت لائح اولدی ٠

بيت

«سقيا لايامنا ما كان اطيبها ٠ دلت ولم اقض من ايامها وطرا»

لاجرم ديار رومه كه مصداق (لايدخلها المعصوم) در عود ضروری واقع وكما فی الاول كرفتار فواقر وفواقع اولدقده دولت ٠٠٠ عثمانيانده زمان عزل وحرمانم متمادی ونشو غرض ورشوت تأخير مبغات وامتيمه بادیٔ عادی او لوب مناصب بلند مراتب كاركنان نامستعد وخود پسندان مستبدده مخصوص وزمان بی امانلرنده قدر اهل هنر محطوط ومنقوص اولدی ٠

قطعه

«چه بايد دولت دنيا ستودن ٠ كه جز با جاهلانش نيست پيوند»

«تو محنت را ستايش كن بهر حال ٠ كه هر كز دور نبود از خرد مند»

اول زمان قيامت نشانده كه روی ممالك روم بحجت لزوم ظلم ظلمات انجام ايله تيره فام وغلبهٔ جيوش ايله مغلوب ظلام ملام اولمشيدی ٠

بيت

«طاغلوب عارض دلداره او زلف سركش»

«مملكت رومی خراب ايلدی سلطان حبش»

تغيرئ بی رأيك اضلال واغواسيله بو نديم ندم كالعدم خصم خصم اولوب مادامكه حرم ابهت قرينده مقيم ومكين ايدی بوزرهٔ نابوده وجود ويرمدی وكربوهٔ غدر واجحافدن

(چيقميوب)

چیقمیوب طریق مهیع انصافه کیرمدی * عجبت من بخله علی وما • یذکره الناس من تکرمه * بالضروره حساد منافقینه منتظر وبی کرامت ظهور فتنه یه ناظر ایکن ناکاه غیرت سخط الله ایله ابلیس روسیاه کبی درکاهدن سورلدی وبوقطعهٔ بی همال حسب حالی اولمق مناسب کورلدی •

قطعه

«قتل ایدوب حردو دی ویرمه دشمن ملکه امان»
«ای اولان دهرك کیور مرثی وچشیدی کبی»

«اول قره یوزلو عرب ملکینه بصارسه قدم»
«مصر سلطانی اولور کافور اخشیدی کبی»

فی الجمله بختم کشاد وبازار فساد کساد بولدی لکن شرکاء خسیسه که بدن اختلال زمنه مثابهٔ اعضاء رئیسه ایدیلر بوفقیرک بضاعتی خدمت ریاسته طالب وکندولره شریك غالب اولمق ظنیله غیابهٔ جب اهانته القا وکندولر پسترنا کسترعزتده استلقا ایلدیلر • هرچند بوکینه نیاز منه * ریاست بدست کسانی خطاست • که از دستشان دستها برخداست * فحواسی ایله سرزنش وتوبیخ و (البراطیل ترمیح الاباطیل) بنیانی استیصال وتدویج ایلدم قطعا ساحهٔ قبوله دخول ایتمدی وهیچ بری منصف انصافه کیتمدی * کانی قد اذنبت مالیس یغفر * مصداق (لایعرف قبیلا من دبیر) اولان دبیرلری بی تدبر وتدبیر ترحیب وترفیه وقابل علم وصنعت کتابت اولمیان ارباب خیانتی مسند ریاسته اعلا وترفیع ایدوب بوفقیر کمتری

امانت دفتری ایله محظوط القدر واول پایهٔ سفالت وابه ایله عرضهٔ غدارهٔ غدر ایلدیلر .

« الحکم لله ان الامر لیس لنا »

« ومایفید سوی التسلیم للقدر »

بو فقیر بی ریا دخی صاحب الرياسة لا يفلح ابدا ایله نفسمی تسلیه وکاشانهٔ درونی هجوم اضماع کونا کوندن تخلیه ایدوب اول ناپاره ایله تبلغ ومحاضر کبار ده تملق بلکه تملیغ ایتمش ایکن کمال عتو واستکبارلرندن انی دخی استکثار ومعرض غرضده استبداد واستیثار ایلدیلر .

« درسر همه شغلهای مشکل دارم »

« در دل همه رنج ودر دحاصل دارم »

« دلهای همه جهانیان خون کردد »

« کر شرح دهم هر آنچه در دل دارم »

اول عصر کثیر الاضررده اولان وزیر پرتز ویرانقالب ناقابولنه شیاطین انس ناجنس حلول ایتکله کندو شاکلهسنده اولان ادانی واساغله مائل وعلت جنسیت ایله * جز بخرد مندمفرما عمل . کرچه عمل کار خرد مند نیست * نصحواسنك خلافی ایله عامل اولوب امانتی براهل خیانته تقلید واشراط ساعتدن (اذا ائتمن الخائن وخون الامين) حسدیث صحت قرینی صحیفهٔ روزکارده تسلید ایلدی وبو فقیر وقیربی توقیرهکه شاکرد رسن تاب کبی پس دوخته بوستان تیماتیده اولان قوم بی تاب کبی بیهوده رودر یکرمی سنهدن مقدم متحن ومبتلا اولدیغم خدمت صفرانی که تعب ورنجی جزیل ومنفعت ورنجی اقل (من القلیل در)

من القليل درصورت تجميلده تحميل ايلديلر .

بيت

«وما مثله الا كقارع حصى . خلى من المعنى ولكن يفرقع»
بو احوال پرملالك خلالنده سائق قضا رهمون وغزاء كفار دوزخ قراره نهضت همايون اولوب بو فقير پريشان حال دخى ترك وطن وعيال ايله اختيار تعب وكزند واخراجات زائده ايله بى فائده عزم سفر سقر مانند ايلدم * كيسهٔ اميد خالى دست استغنا تهى * اسلاف سلاطينك ديدن وايينلرى اوزره ابتدا غزالرنده حاضر وموجود اولان خواص جنود متاعب نوائبدن معاف وترخان بلكه هر برى برخان اولدوكن اثناء سفر بى ظفرده ازل عزلى دعشاى تعب وعنادن سربارى وعلاوه وبو فقير كثير السيئه عديم الحسنه بى ثلث سنه ده اول منصب عديم الخلاوه دن فالج بن خلاوه ايلديلر * خبرم نيست چون آمدم وچون رفتم * نجه زمان بوادىء نامرادى وحرماندهء مراح صحت مزاجدن دور وملال اندوه وملال ايله رنجور اولوب مراغ فراغده بيهوده تك وپو ايتدم .

«ان الزمان على اختلاف اموره»
«مازال يخلط حزنه بسروره»

«فالعاقل النحرير يلزم نفسه»
«صبرا عليه فى جميع اموره»

بو اثناده دور ديكر وعالم آخر اولوب تأثير ظل الظالم قصير ايله داور بى ياور مقطوع الدابر واشد عقوبت ايله خلع

خلعت سلطنتی عبرت حال وغبار اولدی .

«بنگرکه روزکار چه منصوبه نمود»
«نکبت چه کونه دولت او راعنان کرفت»
«درکار روزکار وجهان ستیزه کار»
«عبرت هزار بار ازین بی توان کرفت»

اعوان وانصاری اولان اسافل واشرار دخی اتسوکه عوام (ومن شارك الشيطان في عز الدنيا شاركه في ذل الآخرة) فحواسی اوزره ضعمهٔ تیغ انتقام اولوب * ليت شعري اول الهرج هذا . ام زمان من فتنة غير هرج * معناسی هویدا اولدی . خدمت توقیعی کیرو بوفقیر وضمه توجیه واحسان وانقراض اقران ایله بوکیفیتی نادر وقتنی ذی الشان ایتدیلر . بوفقیر دخی خدمت مأموربهاده تهاون وتقصیر ومصالح يومية فقرایی فردایه تأخیر ایدوب عهدهٔ خدمتدن بیرون وعلى حسب الوسع انتخاب حاجاتی محجهٔ قانونه رهنمون اولوردم . نا کهان تقلبات دوراهل زمان ایله مطروح ومطرود اولان اسودبی سرده مسندنشین اعاده ودا خل دارالسعاده اولوب جناب سلطانه اتبك وپرو کیان مسند حرمدن جزء لاینفك اولدی .

«دارالسعاده اولمش ایکن کعبهٔ مراد»
«حیفا که اکا برحبشیدن ایرشدی شین»
«اشراط ساعت اولدی مکرکه ایلدی ظهور»
«اخر زمانده کعبهٔ ذوالسویقتین»

چوق زمان چکمدین کیرو باب رشوت وآزی باز وپس

(پرده‌دن)

پرده‌دن شعبده باز لغه اغاز ایدوب بازار استدراج رونق ورواج بولدی و(ولو ردوا لعادوا لما نهوا عنه) مصداق مشهور آفاق اولدی . * من علم اسود المخصی مكرمة * تابع جم جاه جاه اولان فتوی ایله كه سیف صارم عدوانی مفارق اهل عرفان اوزره مسلول ومداجاة ومماذقه‌ده ثانی ابن سلول در عهد پیشینی تجدید و رمح كینه وغدری صدر هنروران كم قدره تسدید ایلدی .

« فلو كان رمحا واحدا لاتقیته »
« ولكنه رمح وثان وثالث »

هر راعی رعیتندن مسؤل ودار السلام مسلمانیده عذر جهل ونادانی مقبول اولدیغندن مخدوم حلی البال رینی اغفال (ومن قلد انسانا عملا) حدیث صحت اشتمالنی ترك واهمال ایله (القانون امر كلی منطبق علی جمیع جزئیاته التی تتعرف احكامها منه) تعریفندن بی خبر دستوری هنری بلا مرجح ترجیح وبو نقیرنا توانی شمشیر عزل وهوان ایله تجریح ایدیلر * داد ظالملرك الندن داد * ارباب بصائره ظاهر اوله كه سنن ترمذیده حضرت حذیفه رضی الله تعالی عنه روایت ایتدوكی حدیث صحیح (لا تقوم الساعة حتی یكون اسعد الناس فی الدنیا لكع ابن لكع) حال نفتی پر طمعه اشارت ظاهره وآخر زمان قیامت نشانده اسم مذكر ایله متعارف ومشهور اولان لئیم مغرورك ظهورینه عجیب معجزه باهره‌در . اللی سالدركه علی الاتصال مخرب دولت عثمانیان اولان آل حسن جان صورت حق رشاددن مظهر باطل غی واول دودمان

بى اماندن مشاهد اولان ستم بى حدوبى در پيدر .

«عرفت الليالى قبل ماصنعت بنا»

«فلما دهتنا لم تزدنا بها علما»

غالبا سبب حقد وتعصب ومادهٔ دشمنى وتغضب بودركه ميان روديانده افشاء سرانشايه قادر برمنشئ ماهر اولديغنه حسد وتنافس (وعدوك من يعمل بعملك) فحواسى اوزره انصاف ايله اتصافدن تقاعد وتقاعس ايدرلر ❊ بسا محنتكه اورانيست چيزى هنر باعث ❊ هر كيمده كه طرز انشايه استطاعت ما اوله خنجر سرتيز حسد وستيز ايله جريح الخلد وغايت غوايت ايله (الاعداوة من عادالك من حسد) جميعنده مخلد اولور .

ديار عجمدن كلان نامهٔ براعت رقمك ترجمه وجوابى موقع ديوان نايك جناب اولنلره مخصوص ومفروض ومهر طبع سرمهرلرى مضمار انشادن منال ومرروض اولرب اوچيوز ييلدن زياده زمانكه مدت سلطنت عثمانياندر بومنوال اوزره امثال اولنق قانون مستمر وهركاتب باشينك زيور معرفت وهنردن عاطل اوله مسند توقعه ترفيع اولنمق دأب مستقر ايكن برصاحب حيثيت وذكانك متكاى سعزاده اولمسى يانده كافره برابر وبرجاهل بحتك مساعدهٔ بخت ابلهه صحبهٔ ديوانده صاحب عنوان اولمسى امر معتبردر .

ديار ايراندن برقاصد نامه رسان كلدكده ❊ بوى يار دلستان آيدشى ❊ فحواسى اوزره مسلوب الاختيار ومقام تمرادن تسفل وخدمت كتابته تطفل ايله تارك ناموس وعار اولوب مغرا كش

(ديوان)

دیوان عطارد منزلت اولنلری اول خدمتدن اسقاط وکندوینی مورد تهمت وورطهٔ تهمت ایراد وایراط ایتمکله ضمن جواب ناصوابده دولت بشیعهٔ رفض وشیعه یه میل روحانی (وکل شیئ یحن الی اصله ویسعی بوصله) اقتضاسی ایله اثبات مناسبت نهانی ایلیدر .

خصوصا که طبع سقیمی مزاج ظاهریسی کبی سقیم ونهاد باطنیسی کبی نامستقیم اولمغین املال ایتدیکی جواب پراخلال نه بر مجموعه ده استنساخ ونه بر جعبه داخل سوراخ صماخ اولور .

ت

«انشا که بودزلف ساده . ماند همه ساله یك سواده»

جناب حق که مهیمن مطلق وفاتح هر باب مغلقدر عنایت ازلیه سیله ثبات سلطنت علیه یه کفیل وضمین وتهمکما ضدی ایله مسمی اولان حسن صاحب ریانك فریب کلام پرغوائلندن که مصداق کلمهٔ (حق ارید به باطل) درمحفلان دولت عثمانیه یی سالم وامین ایلیه .

عرض عصبیت وغرضدن سالم طبع سلیم اربابنه خفی ومستراب دکلدر که علم انشا علوم آلیهٔ اثنا عشریه دن برفن شریف ومیان ادباء زمانده برطرز ظریفدر . خواجه جهان مناظر الانشاده شعردن انشانك ترجیحی وبرتاج دلیل جلیل ایله مدعاسن اثبات وتصحیح ایلمشدر . وجوه ترجیحدن بری که نزیف ونجز یخدن بری اولمه بودرکه اختراع بدایع ونوادره قادر شاعرماهر هر اقلیمده بلکه هرشهر عصرمده موجوده وافر در اما منشی حقیقی که قدرت انشانهادنده

سلیقی اوله هر عصرده واحدا بعد واحد و بو معنایه ندرت وجود منشیان دلیل و شاهددر . ابناء زمان دولت اسلامیانده نیچه یوز شاعر ساحر بولنمق جائز و منشیء حقیقت پردازکه مجاز رتبهٔ مجاز اوله عقود عشراتدن عقداولی غیرمتجاوزدر دیوب تعبیر واسع و پایهٔ انشای موازی افلاك تسع ایلمشدر . ارباب تدقیق حجاب ارتیابی تخریق و منشیء حقیقی ایله مجازی یی بو وجهله تمییز و تفریق ایلمشلرکه مثلا ایکیسی کاتب مبدع و دبیر مخترع ومعرض (عند الامتحان یکرم المرء او یهان) ده قصد تمیز رجحان ایدوب مقصد واحدده آزمایش طبع ور کیدهٔ قریحهٔ ذکیه‌دن زلال بلاغتی نبع ایتسه‌لر منشیء حقیقی شعار * دکر صقل که خاییده ایدیم انضار * دیوب جبین خاطرینی تعریق ودنین ضمیرینی تفریق ایله بر طرز جدید ایجاد و اظهار تفرد واستبداد ایدر .

«با مایهٔ خود بساز چون بی هنران»
«سرمایه بعاریت مخواه از دکران»

منشیء مجازی اکرچه بو مرتبه یه غیر قادر و اختراع فقرات ناشنیده دن قاصر در اما کلمات منشیان پیشیندن فقره بین اولوب حمام کلامده آغاز سرود و عنکبوت طبعی بیوتی نسج تار و پود ایدر .

«کیرم نه مار چوبه کند تن بشکل مار»
«کوز هر بهر دشمن او کو مهر بهر دوست»

اکرچه بادیء نظرده * بر رسته دکر باشد و بر بسته

(دکر)

ذكر ٭ لكن بومرتبه ايله امر حقيقت متبين و متميز ومكان تفوق ورجحانده متمكن ومتحيز اولمز .

«چونيست كسى مميز قصور عقل چه نقص»
«چو نيست مرد مبصر وفور فضل چه سود»

بلكه عرق نزاعى حسم بورسمله اولور كه غرض واحدده اون عدد مكتوب قصائد املا ورايت حسن عباراتى قوت بازوى بلاغت ايله اعلا ايده نرشول شرطله كه برنده اولان فقرات اخرنده مكرر ومعاد ومنساق اولان الفاظ براعت اتساق خلاف معتاد اولميه تخيص عبارات صريحه دده بووجهله اتعاب قريحه ايتدكارنده لاريب فيه بناء انشاده مزدوربى مزد اولان فقره دزدك تنسيق مرادده ايراد ايتديكى لفظ منتحل ناحل ومضروب مثل (قدوقع الحمار فى الوحل) اولوب منشئ حقيقتينك هر كلام ذلاقت انجامى محز اصابته مطابق (وما تجلى الله قط فى صورة واحدة لشخصين ولافى صورة واحدة مرتين) فحواسى اوزره ميدان تفرد واعتلاده مصلى وسابق اولور .

«من سكه زنم بطالع خوب . اونيز زند وليك مقلوب»

معتبران وقايع امصار وبلاد دن نقل صحيح الاسناد دركه حكومتران خطۀ خراسان اولان حسين بيقرا كه اتفاق عقلا اوزره نزهت آباد كشورينى احتفال اهل هنر ايله رشك بيت معمور وزمان سلطنتنده ماتم سراى عالم سور ايتمش ايدى بهرۀ معرفتدن بى وايه اولان هر فرومايه يى خدمت كتابتده استخدام وهر بربد تبار سفله كار دعواى تفوق واستقدام

اتمیوب کو یا وصیت نوشروانکه هر لفظ وعبارتندن جوی حکمتدن جوی رواندر پیش نهادی وشاهراه انتباهه هادی اولمشیدی ·

«لله در نوشروان من رجل · ما کان اعرفه بالدون والسفل»
«نهاهم ان یمسو بعده قلما · وان یذل بنو الاحرار بالعمل»

فضلای عجمدن برشاعر بدایع رقم بوقطعه‌نك رداء عربانه‌سن دیباء عجمانه‌یه تبدیل وزیور ترجمه ایله تنجید وتجمیل ایلمش ·

* نوشیروان که طنطنهٔ صیت عدل او · تا پاشداین جهان همه جا داستان بود · هرگز رواند اشت که بد اصل وسفله را در شیج کشوری قلم اندر بنان بود *

طلاب معارف وآدابدن بری خوش نویسلکه رغبت ومیل رتبهٔ کتابت ایله طریق امتحان وازمونه بو وجهله رهنمون اولورلر ایمش که برمجلس خاص ونادیٔ کثیرالخواصده امر اختیاری تقدیم وتسلیف وتاریخ وصافدن برصحیفه‌نك قرائتنی تکلیف ایدرلر ایمش * شود معلوم کار هرکسی چون وقت کار آید * اگر وصف ترکیبی واضافتلرینی قرائت بی رویتده صوابی اکثر ایسه تسلیم قلم کتابت ایله تربیه وترشیح ووشاح برو سماح ایله توشیح ایدوب والاخطاسی اغلب واوفر ایسه جارحهٔ رد وخیبت ایله تجریح ومضیق حرمانده تحریج اولنور ایمش

* طغرا کش پریشان نامه · این رشحه برون دهد زخامه * که منشیٔ فرید عبدالله مروارید که دیار ایرانده منشیٔ دیوان شهی آماجگاه اصابت معنایه نافذ اولوب تسنن ایله مشهور ودق ورق حسن حقیده‌سی منشور ایدی حاکم اردبیل (شاه)

شاه اسمعیل که سفك دماء مسلمینده حجاج وشطرنج ستم وجاجده
جلاج ایدی ملك خراسانه وجه آسان اوزره مالك
وسوقه ولشکرینی هالك اولوب مرواریدکبی برصاحب حیثیتك
افنا واضاعتنه ناراضی اماکاه وبیکاه ملاحظهٔ سنیتی قتلنی
متقاضی ایدی بو اثناده حکام ماوراء النهر وهنود دن
برداور بسیار جنوده برنامهٔ مختصرانشاسنده استعجال
ومرواریدنجی بی مسوده برنامهٔ دلکشا ارتجال ایدوب موقف
عرضده بین الخوف والرجا منتصب وپابرجا اولدی بین
السطور شاهند ومنظور اولان فرجات بدندن
اندازه دن افزون اولمغله شاه بی کرم بهانه جو
وتوقدلهب غضب ایله تندخو اولدقده مروارید روی سخنی
تورید ایدوب دیدیکه * مشتاب برقتل من که در دست توام *
اکر ارادهٔ شاه جم نظیر تعلق پذیر اولورسه بین السطور
بر سطر براعت ظهور الحاق والصاق ونقد انتظامی سوق
سوق کلامده انفاد وانفاق ایتکله وصمت فرجه مندفع وهجنهٔ
فراخیٔ اسطر مرتفع اولور بومدعای بدیع حضار مجلس
رفیعی اعجاب واثبات دعوایی ایجاب ایتکین فی الحال زانوی
ادب اوزره جاثم واظهار هنره جازم اولوب ضمائم سطور
ملحقه یه بروجهله حسن انتظام ومزید ربط والتئام ویردی که
سطور نامه یکلخت وهمواره کمال اقتدار منشی واضح وبدیدار
اولدی. هکذا هکذا والا فلا لا.
قصهٔ مشروحه یه مشاکل ونظیر بر نادرهٔ غرابت پذیردخی
مرزبوم دیار رومده ظاهر وباهر اولمشدر وارکان

دولت عثمانیان میاننده وقوع وشیوع بولمشدر .
اول مجلاك مفصلی واول قضیه‌نك محصلی بودرکه فاتح مصر وشام وقاهر اعراب واعجام اولان سلطان سلیم خان زماننده موقع دیوان ومتکای طغراده صاحب عنوان اولان نائل علم وهنر ومکتسبی تاجزاده جعفر چلبی که دولت مدیدهٔ عثمانیه‌ده انك کبی منقطع القرین برموقع سحر افرین کلمامشدر . سفر چالدرانده که علم عالمکیر عثمانیان خافق وبهرهٔ طالع رفضهٔ بدکار بزار ادبارده نافق اولمشیدی سلطان مصره انشا ایلدیکی عربی فتح نامهٔ معجز علامه رشکین ساز حریری وعلامه اولوب جزالت اداسندن مصاقع عرب عربا ابکم ودمبسته وشیشهٔ اندیشهٔ مبارات ومجارا تلری شکسته اولمش ایدی ونیجه سور مفصله‌یی علی الترتیب بعض مکاتیبنده اقتباس وحوراء عبارته سندس فصاحت واستبرق بلاغت الباس ایتمکله طرز انشاده اثبات قدرت وتوان وجواری منشآتنی لجهٔ بی ساحل اعجازه روان ایلمشدر .
سلطان سلیم قهارك دیدن وکرداری بووجهله جریان واستقرار بولمش ایدی که اقطار ممالك وامصارده برصاحب ناموس ونامه قصد ارسال نامه ایلسه طغرانویس دیوانی کائنا من کان خلعت دعوت ایله سرفراز وفرمان انشاء نامه ایله مکنون ضمیرینی ابراز ایدوب برهفته تمهیل وتنفیس وامهال ایله اول امر صعب المنالی تسهیل ایدر ایدی . حکمت خدا واقتضای (ما ننسخ من اية او ننسها) اسوداد انشایی انسا ایدوب بعد مضی الاسبوع اول کاربی شروع ایچون تکرار
(شرف)

شرف دعوت ایله بیت درونی معمور وقرأت سواد نامه ایله مأمور اولدی . منشئ سالف البیان بیم جان ایله کف نا امدینه بر کاغد سفید آلوب ورق نا نوشته دن عرض خواهش و نیاز وظهور قلب غیب شناسدن انشاء نامهٔ بلاغت اساسه آغاز ایلدی وبی تلجلج وتلعثم وبی همهمه وتغمغم بر نامهٔ سحرادا اختراع وابداع ایلدی که لفظ معجز نشانی ثانی ٔ کلام کلیم و معنیٔ حکمت بیانی دلنشین طبع سلیم اولدی . *چنین کند شکر فان چو کرد باید کار*

موشکافان سحرکاره منکشف وآشکاردرکه بو ایکی نادرهٔ رقیقة المبانیدنك ثانیسی ابدع واغرب واولندن صدبارادق واعجبدر زیرا پاکیزه کوی عجمك حسن صنیعی بر کلام مجملی مفصل اوزره ایراددر اما نازك نهاد رومك کار منیعی بر شئ معدومی انشا وایجاددر .

ببین تفاوت ره از کجاست تا بکجا بو فقیر مبادیٔ عهد صبادن فن انشایه مولع ومنهوم ودلائل اعجاز وجه ایجاز ایله محظوظ ومفهوم اولوب سلم رفیع توقیعه زمان اعتلاده واول خدمت کم منفعته هنکام ابتلاده بعض صور نامه که شاه اعجام فتنه انجامه جانب سلطنت وطرف وکلاء دولتدن کتب وتنمیق ولآلیٔ عبارات سلك استعار انده نظم وتنسیق اولنمش ایدی وقسم اخوانیاتدن بعض مکاتیب خلت سمات که کاه و بیکاه اصحاب فضل ودانشه سمت کذارش بولمشیدی . *نیست عیال کسی طبع رهی در سخن . نقد ضمیرش ببین بر محك امتحان* نه آنکه خرزات الفاظ بی طایلی قبوله قابل اوله فکیف بالحسق

بالشاؤ وضايع بضليع) بلكه خلصان مخلصانك نوع استحسانلری ترغيب وتشويق وحكم انداز قضاء سهم الغيب توفيقى تفويق ايتمكين شكسته بسته اوكلمات خو درسته ترتيب واملا وقلزم بیکران بیانده جریان ایلین سفاین اورراق بلا دفاين ايله نامور ومسمى قلندی ٠

﴿لبس الفتا بفتالا يستضاء به ٠ ولايكون له فى الارض آثار﴾
معلوم كرام ناس ونموده متعينان روشناس اولەكەهر مؤلفك شيوع اشتهاری بربلندهمتك حسن قبول ورغبتنه منوط وهرمؤلفك تميز واعتباری برصاحب صولتك مزيد ترشيح وتربيتنه وابسته ومربوطدر ٠

﴿هنر هركجا يافت قدرى تمام ٠ بدولت خدايى برآوردنام﴾
نيجه فاضل ومتطلع زمزم فضائل جەدن متضلع ايكن برمربى خاتم كرمه مصادف وبرفارس ميدان احسانه مرادف اولمغله ٭ ای دریغانیست معشوقى سزاوارغزل ٠ وى دريغانيست مخدومى سزا وارمديح ٭ فريادبى سودى ملا صق چرخ كبود اولوب اثار قلام پسنديده كلامى دست خوش ايدئ سبا ومنظومى پراكنده ومنثورى هبا اولمشدر (لايكمل الحسن الابعدتحسين) خصوصا اخوان اخرزمانكه نهاد غبطه رسانلرينه آفت ظرافت غالب وعدم اختيار عنان اختيارلرينى سالب اولوب مآثر معاصرينى انواع قدح وتهجين ايله منع بمجرد واهل فضلك قول فصلنى اعتراض بى اصل ايله رد ايدرلر ٠

﴿ اكل خليل هكذا غيرمنصف ٠ وكل زمان بالكرام بخيل﴾
(لاجرم)

لاجرم اول مقوله ستم ظریف حریفلردن که کالبد دیدلری
دیدان حسد ایله مدود وکاشانهٔ دل رشك آیینلری جناب
تناقس عصریین ایله پردود اولمشدر . اغماض و تحامی
ورد وقبول مقلدانه لرندن تصامم وتعامی اولنوب زمان
استقبالده کاه جلك اهل دانش وکماله حصهٔ غائب وخواص
آینده کان بلکه محرمان مهدیٔ اخرزمانه غایبانه اعداد
رغائب قلنمشدر .

« واذا الفتی لاقی المنون وجدته . لولا الثناء کانه لم یخلق »

جای رجاوتوکفده مداکف اولنورکه خامهٔ سحرکارك رقص
ناهمواری ایقاع زمانك قصور ونقصانه محمول وپوزش فقد
مرام عند الکرام مقبول اولمغله بوصحائف منشأتك مابه الذاتی
مرموق ومنظوروعواریٔ وصمت عواری پوشیده ومستور اوله .

«من این طور نادرکه آراستم . نه احسان نه تحسین زکس خواستم »
«رود یکسران سیرچرخ کهن . ولی تاجهانست مانند سخن »

چونکه آینده کان بی غرض کعبهٔ انصافه روبراه ومصداق
مرمودهٔ (تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه) اولمشلردر بوفقیر
ذره سانك حقارت شاننه باقیوب زمان جاهلیت جهلاده کرفتار
صحبت جهلا اولان غریب دیارهنر نیم نکاه نوازش
آثار ایله نظر یافته وغایبانه قبر مندرس صاحب فسانه یه نور
آفتاب دعا تافته اوله .

بوفقیر چونکه کندو عجز وقصوره اعتراف وکلستان
بیاندن ثمار اعتذاری اجتنا واختراف اوزره یم . مکارم
اخلاق کباره خلیق وسزاواربودرکه (العفو عن المقر

لاعن المصر) فحوا سی اوزره حلیهٔ اصلاح منطقده ابن سکیت ومضمار کیت بضاعتده راجل وبی کمیت اولان محتاج صفح وعطانك ذلت وخطاسندن اغضا وحسن مسامحه ولطف مسامحه ایله ارضا بیوره‌لر .

«ای کاوب دنیایه بردن صکره سیران ایلین»
«سحر طبع موشکافی خلقی حیران ایلین»
«غائبانه بر دعاء خیردر انجق همان»
«عالم برزخده که ارواحی شادان ایلین»

﴿ تبصرهٔ عاكف پاشا ﴾

اصحاب عبرت وخبرته نمایان اولدیغی وجهله بو عالم کون وفساده تصاریف زمان یعنی وسائل واسباب این وآن ایله رونمای ظهور اولان صور تماثیل حوادث یومیه ووقایع کونیه‌دنك اغرب واعظمی مزایای جامعیت دولیه‌ده هویدا وبعض کره اقتضای استعداد وقت مقت ایله بر مادهٔ جزئیه‌دن نیجه نتایج وخیمه متولد وپیدا اوله کلدیکی مسلّم اولمغله بو قبیلدن اوله‌رق اشبو ایکی یوز اللی ایکی سنه‌سی ماه محرمنده واثنای سور ختان همایونده عهدهٔ مأموریتنده بولنان امور خارجیه نظارتنده متعلقاً وقوعبولان بر قضیه دعوای دیانت وصفیر صداقت ایله طنین انداز مسامع دولت اوله‌رق صاغلقله اولمسون امور ملکیه ناظری اوله‌جق پرتو پاشانك همت بدکارانه‌سیله کسر شوکت اسلامیه وهتك ناموس سلطنت سنیه‌یی موجب بر صورت غریبهٔ غیر مسبوقه‌یه منقلب اولقدننشی اربابنده باعث اعتبار اولمق ویکرمی اوچ سنه‌دنبرو باب عالیده بولندیغمدن معلومات صحیحه اوله‌رق بو مناسبته بالاقتضا پاشای مرقومك علی طریق الاجمال درج اولنان بعض احوال وافعالنده‌بردن صکره کلان خیرخواهان دولت وغیرتکشان دین وملت بالاطلاع خیر وشردن قنغیسیله تذکیری مناسب ایسه اویله یاد ایتملك اوزره کیفیت حال خارجدن بیغرضانه وبیطرفانه قلمه النور کبجه علی وقوعها ثبت صحیفهٔ املا قلنه‌رق تبصره اسمیله توسیم وبر مقدمه وایکی مبحثه تقسیم اولنمغله مقدمه قضیهٔ اتی الذکرك ظهورندن عزل (وانفصالنه)

وانفصالمه دکین وقوعاتی مبیندر شویله که ماه مذکوردن
برقاج ای اول قاضی کویی اهالیسی فرنکلرك اوزر استیجاریله
اوراده تمکن وتکثرلرندن وانسلاب امن وراحتلرندن طولایی
دفع ورفعلرینی باعرضحال استدعا ایتمش اولدقلرینه بناء
اسکدار محافظلغی عهده‌لرنده بولنان قبودان پاشا وکیلی
مشیر پاشا حضرتلری بونلری، بك اوغلی طرفلری کبی مناسب محله
قالدیرمق اوزره فرمان عالی صدوریله اکثریسی قالدیریلوب
انکلتره‌لو چورچیل نام خبیث اوچ آی مهلت الق حسبیله
هنوز اورادن کیتمامش اولدیغندن برکون بن ساحلخانه مده
اوطوردکن مشیر مشار الیهك اسکدارده محافظه وکیلی اولان
کتخداسی طرفندن برقواص کلوب قاضی کوینده دفترخانه
کتبه سندن نجاتی افندینك صبی اوغلی عادت اطفال اوزره
قریهٔ مذکوره کنارنده توزی اوتلادرکن مرسوم چورچیل
صبیٔ مرقومك یدکنده که قوزی‌یه صاچمه طولی تفنکنی اتوب
چوجغی سکز یرندن یاره‌لامش وجراح معاینه‌سیله جروح
وقروحی کشف اولنمش اولدیغی مخبر اسکدار قاضیسنك
برقطعه اعلامنی اعطا ومرسومك دخی اخذ وکرفت اولنه‌رق
باب عالی طرفنه کوندرلدیکنی افاده وانبا ایتمکله خبیث
مرسوم بیانی چاپقین مقوله‌سندن اولوب مقدملرده دخی
قریهٔ مذکوره زقاقلرنده شوراده بوراده تفنك انداحتیله
بعض حیوانات اوروب اولدیرمش وبرایکی کره نسوان وصبیان
راست کلوردکن حفظ خداده بولنرب حتی اهالیٔ قریه‌نك
سالف الذکر شکایتی بومثللو شیلردن اقتضا ایدرك کندوسی

کویا تفنکی بیلدیرجنه اتدم دیمش ایسه ده قیون قوزی او تلایان وچوجق اوینایان محلده بیلدیرجن اولمق احتمالی اولمدیغندن غیری نظام اوزره مستأمنانه ویریلان آو تذکره‌لرینك وقتی دخی منقضی اولمش اولدیغندن ولوقوزی‌یه اتمسه بیله محل وموسم صیدك غیریده بویله بی محابا تفنك اته‌رق اهل اسلام اولادینی ضرب وجرح ایلمسیله فی الحقیقه متهم وپو ایجیاتعبیر اولنان نظامات بلده‌نك رعایت ووقایتی هردولتده مهم وملتزم اولوب بو مقوله‌لرك حقلرنده تخفیف مؤاخذه دها زیاده ادبسزلکلر وقوعیله اخلال اسایشه سبب وعلت واجنبیلرك خشنودی وسربستیلری ضمننده کندی خلقمزك رنجش وآزاری مخالف اطوار حکمت وحکومت اوله‌جغی درکار ومرسومك قباحتنه کوره برقاج کون طمرقده شویله‌جه مسافرتی برشی دیمك اولمیه‌جغی بدیدار اوله‌جغنه مبنی لاجل التأدیب ترسانهٔ عامره‌ده حبس اولنمق اوزره مشیر مشار الیه طرفنه کوندریلوب متعاقباً انکلتره کوچك ترجمانی پیزانی ورود ایله باب عالیده محبوسمزی ایلچی بك استیور دیجك انك بیوك قباحتی اولدیغندن بن شمدی ترسانه‌یه کوندردم ابتدا وارسن ایلچی بکه بنم طرفدن سؤال ایله که انکلیزلر بورایه تجارت ایچونمی کلیور بو قسه صید وشکار ایتمکه وآدم اورمغه‌می کلیورلر جوابیله اعاده قلنمش وبونی متعاقباً باش ترجمانی قوریقو پیزانی کلوب استدیکنده اعلام مذکور او قوتدیریله‌رق چوجغك افاقت بولوب بولمیه‌جغی معلوم اولمقسزین مرسومك دفعهٔ صالیویرلمیه‌جکی افاده

(اولندقده)

اولندقده واقعا قباحتی وار ایسه ده بن کندوسنی طمرقده
کوردم ضابطان عسکری طرفندن خیلیجه دوکلمش اولمغله
اوچوجغك حالی نوجهله اولور ایسه حکم شرعیسنه راضیمز دیو
تعهد و الحاح ایلدیکندن اثوابجیمز محمد اغا یاننه ترفیق اولنه رق
چورجیلك دوکلدیکندن خبرم یوغیدی ترجمان شویله سویله یور
اقتضای شرعیسی صکره اجرا اولنمق اوزره شمدیلك تسلیم
ایتسونلر دیو مشار الیه طرفنه کوندریلوب متوالیاً کوچك
پیرزانی ینه کلهرك سؤالکزی ایلچی بکه تبلیغ ایلدم چورجیلك
قصور و قباحتنی اعتراف ایله برابر صالیورلمسنی رجا ایدر
دیمکله کندیدن اوجه باش ترجمانی پیرزانی کلوب یاننده ادم
ترفیقیله ترسانه یه کوندرلدیکی بالاخبار ممنوناً عودت ایتشیدی .
بو وجهله مرسومك ترسانه یه ارسالندن تخمیناً ایکی ساعت
کچمکسزین تخلیهٔ سبیلنه موافقت اولنه رق مشار الیه دخی
اول صالیویرلمسنی امر ایتشیکن صکره دن نه مطالعه یه
مبنی ایسه افندیدن تذکره اولمدقجه صالیویرمام دیمش
اولدقلرندن اول وقت ترجمان مرسوم بزم آدمی وار
افندیکه بویله خبر ویر دیو کوندرمش اولسه تذکره دخی
یازیله جغی درکار ایکن مرسومی قورتارهماسی باش ترجمانجه
کوجنه کلدیکندن و یاخود مطلق خیانتندن سن نی بو راده
بکله بن بك اوغلنه کیدوب کله یم دیو آدمزی ترسانه ده براغوب
کندوسی صکره دن تحصیل وقوف واطلاع ایلدیکم وجهله
بك اوغلنده بعض انکلیز بازرکانلریله مذاکره وفنارلیلرك
شعلهٔ جوالهٔ الفتنی استغناکی کافریله ایقادقیلهٔ مخابره برله

زبانه تحريك واغوا اولان شرارهٔ رأى وتدبيرينى ايلچيسنه بيلديرديكندن صكره اخشامه يقين بن ترجمه اوطه سى كتبه سندن خالص افنديله اوطورركن چيقه‌كلوب مشار اليهك تذكره استديكنه دائر حرف سويلمكسزين قپودن كيرر كيرمز بز اسپانياليلر بو رتكزليلر آدمزى دوكرسكز حبس ايدرسكز استديكمز وقتده ويرمزسكز ديه‌رك بايغره‌يه تصدى ايتمكله مشار اليهك مرسومى صالويرمديكى اكلاشلديغندن آدمكز عرض واديله كزركن دوكيلوب حبس اولنمش دكل آحقنده كه اعلامى كنديك اوقيوب قباحتنه واقف اولنك ديرديمز بى باك وبى پروا اعلام شرعى حقنده زبان دراز اولديغى هرزه وهذيان كافرانه سى پك اغريمه كيتمكله بوفصل اديبسزلكدر سن دلى اولمشسك سنك ايله صحبت جائز دكل وارنره‌يه كيدرسك كيت ديوعنف وآزار ايتمكله فی‌الحال مومى اليه خالص افندى (درواد آنس) ايجون حقوق ملل ناميله بيلنرنده معروف ومعتبر اولان كتاب افرنجيدن سوز اچدرق بعض مرتبه مباحثه‌يه مبادرت ايتمش ايسه‌ده چونكه اوروپاده بزى ملل متمدنه دن عد ايتدكلرندن ترجمان مرسوم اوسوزه كوره دكلدر جوابيله سويننرك بقيلوب كيتدى .

وارتسى كونى صباحلين كلوب ايلچى بك سزكله مخابرهٔ رسميه‌يى قطع ايلديكنى مشعر تقرير كوندردى ديوبانده بركاغدبراقمقله بوصورت نقش ديكر اولوب بونك اوزرينه ترجمان ايله محاوره بحث اولنه‌جغندن ارتق دولتجه اقتضاسنه باقمق اوزره برى طرفدن نقص كندوسى بيلور ديندكده ارتك اى اولوب يالده عودت ايتديكندن صكره تقرير برمذكور

(آچلدقده)

آچلدقده ترجمه‌سی برابر بولنمغین مآلنده كويا مرسوملك حسبيله
نقض عهد ايتمش اولديغمزدن بمله قطع مخابره ايلديكی مندرج
اولمقدن ناشی صورت حالی مشير مشار اليهه يازوب بعده
محل سور همايون اولان كاغدخانه‌يه عزيمتله طوغری ملكيه محرينك
خيمه‌سنه واردم. استفناكی ايله تنهاجه طرح مينای صحبت
ايدرلر ايمش بعد القعود قضيه‌نك اولندن باشلنه‌رق نهايت
بونصونی شويله‌بر مناسبتسزلك ايتمش وبو ماده‌نك بو درجه‌يه
تحملی اولميوب نقض عهد لقرديسی ايسه بالكليه باهر البطلان
اولديغندن غيری يك صيقی دوتسه مثلا يكرمی ساعته قدر شويله
اولمزايسه مخابره‌يی كسرم ديو برنسنه تكليف ايتمكسزين
طامدن دوشر كبی بردنبره بويله تقرير كوندرمسی عادتدن خارج
واصول سفارته مغاير بر وضع غريب ايسه‌ده مادامكه تهور
وتعجيل ايله ايشی بو مرتبه‌يه كتورمش اولديغندن ضروری
بر ترضيه لازم كلكين بچه كتمك اوزره اولان فريق پاشانك
رتبه‌سی واوستريا دولتنه بيوك ايلچيلك مأموريتی بونصونيك
رتبهٔ سفارتنه كوره ازكلمه‌جكندن لاجل الترضيه سفارتخانه‌سنه
ارسالی خصوصی خاكپای عاليدن بالاستيذان اولوجهله
بونصونی‌يه اخبار وارسال اولنه‌رق رسم ترضيه‌نك اجراسندن
صكره سفرايه ضيافت سنيه كونی كنديسی خيمه كزه مدعو
اولديغندن اول كون بن دخی كوريشورم لقردی بتردی وافاده
ايتديكمده صكر بونصونی استغناكينك تعليميله مقام صدارته
وطرف سرعسكری‌يه وملكيه پاشاسندخی بشقه بشقه تقريرلر
كوندرمش وبنم ورودمدن اول ركاب همايونه عرض ايله

چورچيلك تخليهٔ سبيلنه ارادهٔ سنيه تحصيل اولنمش اولديغندن
پاشاى مزبور ترجمان وايلچينك اوضاعندن قطعا متأثر ومنفعل
اولمقسزين بنم افاداتمه مقابل فريق صنق بونى حكايه ايدرك
نعل بازكونه طورنده پاشالرمزك حالى عجايب مشير پاشا بزلره كره
كوندرمش اسكدار محافظه سنده كه كتخدامى بو ماده ايچون
عزل ايده جك اولورسه كزبنى تكدير ايتمش اولورسكز ديه رك
صانكه بز كتخداسنك عزلنى استيورز كبى سوزلر يازه بور
جانم صيقيلدى بويله شيده تهالك اقتضا ايتمزشمدى فريق پاشا
كوندرملك لازمكلسه انكلتره ايلچيسى دعوته كلميه جك ايمش
فريق پاشايى كوندروب يلوارەرق كتور مشلر ديو حوادث
وحقارتى موجب اولور بونصو بنى بورايه كلديكنده لسانى
اكلاشيلوب اكا كوره مذاكره ايدرز بلكه هيچ ترضيه يه حاجت
قالمزديمكله ايلچيء مرسومك طرز وطورينه وبتخصيص نقض
عهد ادعاسنه نظراً اول باول بونكله برمكالمه اقتضا ايدوب
بودخى بتله قطع مخابره يى اعلان ايتمسى جهتيله بكا كوره ممكن
اوله ميه جغى مثللو مقام صدارت وسرعسكرينك دخى ايشى
اولمديغندن مصلحتى دولتجه التزام حصراً وقصرا كنديسنه
دوشه جكندن مرسومى ساحلخانه سنه ويا خود چادرينه دعوتله
پشين نقض عهد لقرديسى اوزرينه مثلا عهود وشروطك
عقد وفسخى انجق دولتلرك يدنده اولوب بوقسه بنفسه برمأمورك
قول وفعليله اوله ميه جغنده وحتى بن بالفرض نقض عهد ايتدم
سوزينى تلفظ بيله ايتمش اولسم ودولتجه ورسمأ سويليورم ديسم بنه
قبل التصديق حكمى ثابت اوليه جغى بديدار ايكن بونصل

(بيهوده)

بیهوده لقردی اولدیغنه دائر منسوجه اجوبهٔ مسکته وچورچیلك تهمت واقعه سنه و بوقباحته مشیر پاشانك مهلتیله زیراداره سنده اولان محلده متجاسر اولمش اولدیغنه مبنی یکا کوره ایکی ساعت ومشیر پاشایه کوره ضابطجه ایکی کون ترسانه ده حبسندن بو مرتبه شکایت وادعاحقه مقارن اولدیغی مشعر مدافعهٔ ملزمه ایله مرسومك دعواسنی ابطال ایدرك نهایت برترضیهٔ مناسبه یه قرار ویرمسی واجبه دن ایکن بوصورتلرك برینی خاطر وخیالنه کتورمدیکندن ماعدا ضیافتك دها برقاچ کون میدانی اولوب بومثللو موادك ایسه اوزادقجه تشنجی مجرب وایلچیٔ مرسوم حق و ناحق هرنه ایسه خارج ازعادت تقاریر متعدده ایله اعلان شکایت ایلدکدنصکره سفرایه قارشو بلا ترضیه دعواسندن تنزل ایده میه جکی معلوم ومع هذا روسیه ایلچیسی دخی برابر مدعو اولدیغندن بینلرنده اولان منافسهٔ خفیه اقتضاسنجه انك یاننده بو صحبته کیرشمیه جکی و بالفرض کیرشدیکی صورتده دخی البته روی ملایمت کوسترمیه جکی مجزوم ایکن مصلحتی بویله ایلرویه آتمسندن واستغنا کیله برون برونه صحبت خفیه ده بولدیغمدن وعلی الخصوص کلمات حکمیهٔ حضرت مرتضویدن کرم الله وجهه ورضی الله تعالی عنه (ما اضمر احد شیئا الا ظهر فی فلتات لسانه وصفحات وجهه) مصداقنجه ناصیهٔ حال ولایحهٔ قیل وقالندن سوء نیت ونفاق ضمیرینی اکلادم. لکن اوکونلرده که ماه ما تمده حسب القدر فرقت ثمرهٔ فواد ایله مصاب ومتألم اولدیغمدن بومعامله دخی طبیعته ایراث کلال وملال ایتمکله

سز بیلورسکز جوابیله قالقوب چادره‌ه کلدم و ایرتسی کونی
استغناکینك بونصو بنجی یی چرالمقده اولدیغنه دائر بعض اخبارات
محرمانه وقوعنه مبنی بکلکجی وکیلی صارم افندی یی کتوردوب
انکله بوخبری کندیسنه بیلدیردیکمده استغناکینك فسادندن
تجاهل ایله تسکیننی بنه کندوسنه حواله ایده‌لم و بونصو بنجی یی
اسکات ایده‌مز ایسه‌ك شوکتمآب افندمز حضرتلری استغناکی
بك شوقدرجه ایشی کوره‌مدی دیربوللوسوزلرله غیرت ویره‌لم
دیو رأی ایتمش وعنایت ایدرلر جوابیله افندیء موهی الیه تکرار
کندوسنه کوندرلمش ایسه‌ده مرسومه بوواديده حرف واحد
سویلدیکنی فسادینك ارتوب اکسلمامسندن وحین ملاقاتده
کندیسنك دخی اصلا صحبتنی اچمق استمامسندن استدلال ایتدم .
و برکون صکره پیرزانی کندیسنی کوروب انکلتره دولتی دولت
علیه‌نك التنی اوستنه کتوره‌جکدر دیو اغزینه کلان هذیانه
متجاسر اولدیغنده اولوقت باری استغناکی یی بونصو بنجی‌یه ارسال
ایله وقت سفر واثنای خصومتده بیله قاله النه‌میان بویله مقالات
مکروهه‌نك تفوهنه ترجمانك تصدیسی کندیلکندن ایسه
نه جسارتدر یوق اکر ایلچی بکك امریله ایسه نصل لساندر
بزده بونك ترضیه‌سنی استرزکبی دیرجه سوزلرله بیاغی ایلچی
وترجمانی صوچلندرمق ممکن ایکن مرام ومقصود بشقه اولدیغندن
فقط ترجمانه سز دولت علیه‌یی کیازه‌می ظن ایدیورسکز دیو
یوان یوان برایکی لقردی سویلدیکنی بنه کندیسندن دیکلدم .
بعده ضیافت سنیه کونی فرانسه ایلچیسی امرال روسن ایله
اوستریا ایلچیسی بارون استرمر بزم چادره مسافر اولمغله

(بعد)

بعدالطعام كه اقشامدن صكره جه استفناكي يانمه كلوب ملكيه ناظرينك چادرينى تشريف ايدرك مسافرلريكزله نصل كچنديكز بوللوز صحبتله بونصوبنى يه دخى براشنالق ايتمكز مناسب اوله جغندن ملكيه ناظرينه دانشدم وار سويله كلورلر ايسه كندولرى بيلور ديورلر يورك كيدهلم ديمكله بونصوبنى ضيافت سنيه يه مدعواً كلمش مسافرمز بولنديغندن كندينك ايتديكى حرمتسزلكه باقيوب بورعايت وتنزلى بن اختيار ايدرم لكن شايد آشنالغمى آلميه جق ويوزينى چويره جك اولور ايسه بروجهله تحمل ايده ميوب البته براغرلقردى سويلرم صكره دها فنا اولنور اكر اويله ايتميه جكنه تعهد ايدرسك كيده يم ديلدكده ايتامك كركدر ديمش ايسه ده بن قويلشدرمك استديكمدن بز بو صحبتده ايكن ايلچئ مومى اليهما قالقوب وارهلم ملكيه ناظرينه ومسافرلرينه ويزيته ايدهلم ديملريله بنده برابر كيده يم ديديكمده امرال روسن چادرك اورته يرنده توقف ايله بونصوبنى طرفندن بربد معامله اولنميه جغى معلوم اولوب اولمديغنى سؤال ايتمكله استفناكينك يوزينه باقدم . بونصوبنيدن بوتربيه سزلكى بن مأمول ايتم سزنيچون بويله سويليورسكز ديو فرانسزجه امرال روسنه جواب قيدنده اولمش ايسه ده كرك روسن وكرك لسان تركى يه آشنا اولان بارون استرمر ايكيسى بردن بومادهده بولسزلق ورعايتسزلك بتون بونصوبنى طرفندن اولمش ايكن بووجهله تنزله افندينك نه احتياجى وار بونصوبنيك طوتديغى مسلكه نظراً بوخصوصده دخى بررابطه سزلق

یعنی مستبعد اولمدیغندن افندینك ناموس واعتبارینی وقایهٔ
برابر کیتمسی بزه مناسب ومستحسن کورمیز پشـین بزواروب
امتزاج ایده‌مده‌ده اکر بدلك ایتمیه‌جکنی اکلارسق خبرکوندریرز
اولوقت کلوب کورشسون یوق اکر حسن معامله ایده‌جکنی
سن اوزریکه آلورسك او بشقه دیدکلرنده طرف دولتعلیه‌دن
بجده مصلحت کذار اولوب سور همایونه مدعوا درسعادته
کلمش اولان ماورایانی حاضر بالمجلس اوله‌رق اولدخی ایلچی
موی الیهمانك سوزینی تصدیق ایلدیکنه واستغناکی قطعیجه تعهد
ایله اوزریمه الهمم دیدیکنه مبنی توقف ایتـدم انلر کیتدیلر
استغناکی عجله ایلچیلردن اول ملکیه کجنظرینك خیمه‌سنه
کیتمکله غالبا بنـه برخباثت ایتـلك کرك‌کـه ایلچی موی الیهما
واردکن بونصوبنی خیمه‌نك اوکنه چیقوب بونلره ایاقـده
مقیفجه براشنالقدن صکره تکرار چادره کیرمکسزین صنایع
ناریه تماشاسنه دخی باقیده‌دق همان اورادن صاوشوب کیتمش
اولمغله بوطوتمه کوره بن برابر بولنمش اولسه‌م بلکه ایلچی
موی الیهمایه دخی اشنالق ایتمکسزین براقوب کیده‌جك وکافر
استغناکی بنی انك ایاغنه کتوروب محقر ایده‌جك ایمش . قاتله‌اه
اشـته ملکیه نوازلنك عضـهٔ وعـدکون ایله سعـال
مذاکرهٔ مصلحتی تعلیق ایتمش اولدیغی ضیافت کونی قبل الطعام
صدر صحبته منصب اولیوب طعامدن صکره دخی حال بومنوال
اوزره اولمغـله یوم مذکور دخی بویله‌جه چکوب کتدی .
بوارالقده بونصونینك التماسنه مبنی چورچیلك ضابطان
عسکری طرفندن ضرب وتکدیری قضیه‌سندن بحثله مستأمنان

(حقنده)

حقنده بو مثللو معامله‌نك منع ودفعی طلبیله فرانسه وروسیه
واوستریا وپروسیا ایلچیلری جانبندن تقاریر رسمیه تقدیم
اولنمش ایسه ده بوندن مرادلری نظارت امور خارجیه‌دن
شکایت دیمك اولدیغنی مشعر بعضیسنك مکتوب مخصوصی
وبعضیسنك دخی باش ترجمانلرینه تعلیماتلری اولدیغندن
غیری بو نصوبینك حرکتنی مجموع سفرا تعییب وتزییف
وخصوصا بعله مشیر پاشانك عزل وتبدیلنز ادعاسنده اولمسی
ایسه بتون بتون تقبیح وتهجین ایله مرسوملك بو وضعنه
کندی دولتی دخی راضی اولمق دکل بلکه انفعال ایده‌جکنی
کراراً ومراراً وعلناً وصریحاً افاده وبیان ایلدکلرینه
وعلی الخصوص انکلتره دولتیله متفق اولان فرانسه دولتنك
بیوك ایلچیسی جمله‌دن زیاده دعواجی اولدیغنه‌مبنی بونصوبینك
قوللاندیغی لسانه اصلا سامعه دار اعتبار اولمق اقتضا
ایتمیه‌جکی کون کبی آشکار ایکن چونکه بوماده دانشقلی دوکش
اولدیغندن مشیر پاشا ایله ایکیمزك حقنده بعض سوء تعبیرات
گستاخانه‌یی وکویا دولتی طرفندن کله‌جك مأموریت ایله
رسماً تکلیف ایتمکه قالقشمزین عزلمزه مساعده بیورلمز ایسه
دولت علیه کندیسنی مقاطعه مخاطره‌سنه القا ایتمش اوله‌جغنه
دائر یاوه کویانه برطاقم ترهاتی متضمن بو نصوبنی طرفندن
ویریلان تعلیمنامه‌نك ترجمه‌سنی پیرانی کتوروب ملکیه
شاسنه اعضا ایلدیکنده تلقی بالقبول ایدرك کیفیتی بجمله
مذاکره ایتمك دکل ترجمه‌یی بیله کوستره‌مکسزین درحال مابین
همایون کتبه‌سندن دامادی وصاف افندی وساطتیله خاکپای

همايون شاهانه‌يه عرض وتقديم ايتمشيدى . مأمولى كبى جواب عالى‌يه ظفرياب اوله‌مديغندن ضرورى ميدانه چيقاروب لكن بربرينه مناقض واشاغيسى يوقاريسنه اويمز اقاويل باطله ايله مشحون تعليماتلرك اردى اره‌سى كسلميه‌رك هركون بردانه‌سى كاوب عرض اولنقده وبعضيسى كوريلوب بعضيسندن هيچ خبرم اولمامقده اولديغى حالده عم مظهر افندى مرحومك نصيحتى اوزره برينه دوه يوريشندن ايرلميه‌رق باب عاليدن بونده بيدك سالف الذكر قطع مخابره تقريرينه جواباً چورچيلى ضرب ايدن يوز باشينك تأديبندن ماعدا بو خصوص ايچون برترضيه مناسبه‌يه دخى موافقت اولنه‌جغنى متضمن اصول اوزره قلمه الديرلمش تقرير رسمى‌يى ركاب همايوندن بالاستيذان بو نصوحى‌يه ارسال ايتدردم . لكن ملكه بليه‌سنك نخوهى وجهله وقتلر بچوب بونصوحى ضيافت سنيه‌دن برقاچ كون صكره لندره‌يه قوديرچيقارمش اولديغندن بن كيفيتى دولتمه يازدم شمدى رسماً ترضيه استيدم دولتمدن كله‌جك امره منتظرم ديو جواب وبرمكله امراى روسن برقاچ كره سفارتخانه‌سنه كيدرك بونك خاطرينى الوب يوله ياتيرمغه خيلى سعى ايتمش ايسه‌ده استفنى خاطرى حسب التعليمات خارجيه ناظرينك عزلى ملكه ناظرينك مطلوبيدرسن ترضيه طلبيله اونكى ادعادن نكول ايتميوب ايلاق باصارسنك بهرحال خارجيه نظرى عزل اولنوب بوصورتله روسيه لويه قارشو دولت وملتكه تحصيل شان ايتمش اولورسن ديو اخبارات خفيه ايله بونصوحى‌يى پيدرپى (تحريك)

تحريك وافساددن خالى اولميوب باب عاليده هركسك معلوم ومشهودى اولديغى وجهله پيرانيك طاشيديغى تعليمنامه لرك ملكيه بلاسى طرفندن ايكى ال ايله اخذ وقبولى و هيچ بردفعه الزام واتمامه دائر سوز سويلميوب بلكه حال وقال ايله نقيضنك ايما واشرابى دخى استفنا كينك قولنى آچيقدن مؤيد اولمغله بونصوبنى بتون بتون اميده دوشديكندن احرال روسنه موافقت ايتميوب حتى بوچور چپل ماده سى دكلدر بن دولت وملته خدمت ايده جكم ديديكنى لسانندن ايشيدنلر روايت ايتمكده و استفنا كى يالكز بوخيانتله اكتفا ايتميه رك برطرفدن دخى صورت صداقت ودرايتده انكلتره دولتى برپارمق ايله جهانى بولانديرر ياكلش دولتدر ايلچيسنك مطلوبنه موافقت اولنمديغى حالده احتمالكه طرابلس غربده اولان دونغاى همايونى واحتمالكه مصر واليسنى اياقلنديرر ديو ملكيه يد خواهنك جان قولاغيله دكله ديكى محتملات باطله يى اشاعه يه باشلايوب سرعسكر پاشا حضرتلرينى دخى كوردكجه سز مقدما انكلتره ليلر ايله برابر اسكندريه نك فرانسه لو يدندن نزع واستخلاصنده بولنديغكز انكلتره دولتنك قوت ومكنتى ونسل آتش مزاج اولوب جمله دولتلرك بونلردن نه درجه خوف ايتدكلرينى هركسدن اعلا واقوى بيلورسكز وبودقيقه لرى كيسه يه صورمزسكز زعمنلريله عطف معلومات ايلديكندن اياندخى ضرورى تصديق ايدرك بوو جهله خبيث مرسوم اللدن وديلندن فساداتى يورتمكده ومصلحت يوايله طوتلديغندن سوزچوغالمقده اولمق حسبيله وظيفهٔ مأموريت ومقتضاى صداقت مطالعه سى

حالده براقیوب ختام سوز همایون ایله باب عالی‌یه دخی کلمش
اولدیغندن مشیر پاشایه برتذکره تحریریله چورچیل ماده‌سنه
دائر بعض مذاکرات ایچون خاکپای همایون شاهانه‌دن
بالاستیذان امور ملکیه اوطه‌سنه تشریف بیورملرینی التماس ایلدم.
فی الحال استحصال رخصت سنیه ایله تشریف بیوردقلرندن
بندخی واروب بوخصوصک صحبتنی اچدرق کأن مکیه داهیه‌سی
بلیورکبی استفنا کینک درجهٔ فساد وخیانتنی بیان ایلدیکمده
بن انی اوتوز ییلدر بیلورم میدانه چیقاران سزسکز دیمکله
اویله اولدی لکن بو بحث آخر شمدی بونصو بینک
رابطه سز لغندن وبومقوله تحریکاتدن نشأت ایدن
ترهاتنه و استفنا کینک تلبیسات ابلیسیه‌دن عبارت
اولان مغلطه وسفسطه‌سنه باقیلوبده عزلم تقدیرنده دولت
علیه‌یه ذل عظیمی موجب اوله جغنه و منسترو تبدیلی بهرحال
بولتیقه یه طوقنه جغنه دائر محذورات حالیه و استقبالیه‌یی
و اول واخر بوماده‌ده برترضیهٔ منا سبه‌دن غیری هیچ
برشیء لازم کلمیه جکی درکار ایسه‌ده شاید تخدیش
ذهن همایونی مؤدی اولیور ایسه باری استعفای عاجزانه‌مله
عزلم اهون اوله جغنی برد برسویلدم. فقط استعفاکزدن
شوکتمآب افندمز مکدر اولمزمی دیمکدن غیری برسوز سویلمیه رک
سز صحبت ایدک بن ابدست الهیم دیو قالقوب بشقه اوطه‌یه کتمکله
مشار الیه سرفرو برده تعجب وتفکر ایکن هله چوق
چکمکسزین انسان دغل دربغل ینه یانمزه کلوب نهایت
سرعسکر پاشانک ذات وزمانی جهتیله طرابیه ده که قصر

(همایونه)

همایونه بونصوبنی بی دعوت و ملاقات ایدرك طلب ترضیه یه
اماله وارضا ایلمسنی تنسیب ایتمکین ناچار بو قرار ایله مشیر پاشا
عودت ایدوب بنده دخی وداع ایدرکن شو استفسا کینك
اوزرینه صقیجه وارسکز بوماده یی بتورر اما وار میورسکز
دیدیکمدهسزدن وسوسه سی وار بنده صیقیشدیرسم فرار
ایدر بوکا ایش کوردیرمك ایچون چورچیل ماده سنده
سنده شبهه م وار ایدی لکن ملکیه ناظرینك حسن شهادتیله
امنیتسزلکم برطرف اولدی بوللوسوزلرله پشین سز بونی
تأمین ایدك دیو رأی ایتمکله بنم مرادم مرسوملك فسادینی
منعه اقتداری وار ایکن کندیسی دخی ماده نك علولمسنی
استدیکندن منع ایتمك دکل بلکه ارخای عنان ایلدیکنه
تعریض اولوب بوقسه مرسومی قاچره جق صورتله تهدید
واخافه دیمك اولمدیغندن ومع مافیه نصل جسور وجری کافر
بلغار اولدیغی جمله نك معلومی اولدیغندن ماعدا بالفرض
والتقدیر فرار ایده جك اولسه بیله موره دن غیری محله
کیتمیه جکندن فراندن یاقوآکی یه پاداش اولمقدن غیری
برنسنه لازم کلمیه جکی وکندی قولی اوزره اوتوز بیلاق مفسدت
پیشه نك فرارنده هیچ تأسف اقتضا ایتیوب بلکه سلك بصعرادیلمك
لازم کله جکی واضحاتدن اولمسیله برا برارائه ایلدیکی تأمین
صورتی بالکلیه مقوله لاطائل وعلی الخصوص قلبمده اولان
معنایی لسانه کتورمك بکا کوره امر مشکل ایکن نه چاره
دست خطا کشاده پای صواب بسته بقالم بونك انتدن نه چیقار
دیو اظهار موافقتله بالضروره اوضه مه کلدیکم کبی

مرسومی جلب ایدوب تعلیم و تلقین اولندیغی وجهله تأمین
وتطمین ایلدیکمده وارەیم تشکر ایدەیم دیەرك خواجه سنه
کتمشیدی ٠ بینلرنده نه صحبت اتمشلر ایسه ایرتسی کون بکا هیچ
خبر ویرمکسزین بونصو بینك سفارتخانه سنه کیدوب
کویا سرعسکر پاشا ایله ملاقاته ارضا اتمش اولیور ٠
حالبوکه برایلچی نقدر حدید وخشین اولسەده نه درجه منفعل
و متشکی بولنسه بیله اعظم وکلای دولتدن اولان برذاتك
دعوتنه اجابتدن وخصوصا قصر همایون شاهانەدە ملاقات
حرمتندن استنکاف وامتناع ایتیه جکی مرتبهٔ بداهتده
اولدیغندن غیری البته مرامنه موافق برجواب الق امیدنده
دخی بولنه جغندن بونصو بینك عدم اجابتی محتمل اولمغله ابتدا
ملاقاته ارضاسوزینی قبول اتمم ثانیا کندینك رأیله استغناکی بی
ین تأمین اتمش اولسهم استغنا کیك بونصو بنی یه سرعسکر
پاشا ایله کوریشوب شویله سویله وبویله اصرار ایله دیو تعلیمات
وتلقینات ایله اولکی مفاسد قنبیه سنی بوکره دخی شفاهاً وجاهاً
تأکید وتأیید ایده جکندن بنی بیم تأمین ایتدیکه بندن خبرسز
مرسومك سفارتخانه سنه کتمه سنه رخصت ویرلدی ٠ بوبویله
ایکن ملکیه یادکاری ثمرهٔ تأمینی کوردیکزمی دیو بکا جیله
اتمکله (هزار کونه سخن در دهان ولب خاموش) فحواسنجه
ترك الجواب جواب قاعده سن اختیار ایتدم ٠ فرداسی کون سرعسکر
مشار الیه قصر همایون مذکوره عزیمت وبونصو بنی دخی
دعوته اجابت ایله آمدجی وکیلی رفعت بك حاضر ومفسد
مرسوم دخی ترجمان اولدیغی حالده سرعسکر مشار الیه

(طرفندن)

طرفندن ایراد اولنان کلمات تألیفیه بونصوبی یه اثرانیه درلك سالف البیان تعلیمنامه لرده یازدیغی سوزلری بالمشافهه دخی ذکر و تصریح ایله ادعای سابقنده اصرار وشو قدر که چورچیلك ترسانه یه ارسالی عقیبنده تخلیهٔ سبیلی ایچون طرفزدن ادم کوندرلدیکنی انکاره مجال اولمیوب مشیر پاشا ایسه صالیویرمدیکندن بشقه ایرتسی کون سفارتخانه دن کوندریلان هکیملره دخی چورچیلی کورمکه رخصت ویرمامش اولدیغندن بجمله بندن شکایتی مشار الیهدن اقل اولدیغنی اقرار ومشار الیهك منصبی اولان بولی سنجاغنه اعزامنی تذکار ایتمش اولمغله اشبو ملاقات تدبیری بونصوبینك لسانی سرعسکر مشار الیه کرکی کبی اکلایوب بالذات حضور عالی یه عرض و تبلیغ ایتك قصدندن و پشین استغناکینك کتمی بونصوبی یی اضرافیله اوقوتمق غرضندن ناشی اولدیغی بدیدار اولدی. سخن اینست کداین * طشره دن دزده چاره قابلدر. خرسز اودن اولورسه مشکلدر * بعد المجلس مرهومی الیه ایله برابر مرسوم بزم ساحلخانه یه کاوب بروجه محرر جریان ایدن محاوبه یی حکایه دن صکره چونکه بونصوبینك بنم حقمده اشتکاسی خفیفجه اولدیغندن کویا بندخی فی الواقع تقصیرات مشیر پاشانك اولوب انی مؤاخذه اقتضا ایده جکنه شهادت ایلدیکم حالده مشار الیهك منصبنه اعزامیله بونصوبی یه ترضیه حاصل اوله رق بن قورتلمش اوله جغمی وادیٔ خلوصده افاده ایتمش ایسه ده ابتدا دنبرو طوتیلان اصولك علت غائیه سی بوخصوصك قبار مسئله بنم عزل وتبدیلم مقصدینه مقصود

اولوب مشار الیهك عزلی حسب الاشتراك مقصود بالعرض قبیلندن اولدیغی دلائل متعدده وشواهد متجدده ایله عندمده ثبت وتحقق وبوماده‌ده بكا بحق كیمسه‌نك بردیه‌جكی اولدیغی بو نصوبینك بیله اعتراف ضروریسندن دخی مستبان ایسه‌ده بنم تبرئهٔ ذمتم فائده ویرمیه جكنه لسان حال واجبهٔ مصلحت ناطق اولدیغندن ماعدا مرسومك كوستردیكی تدبیر كلیاً مخالف مشرب حقیر اولغله بنم سعی وغیرتم كندو نفسم ایچون اولمیوب عهده‌مده بولنان مأموریتك عرض وناموسنی یعنی شان وشوكت سلطنت سنیه‌یی محافظه امرینه منحصر اولدیغندن بعینه بنم كبی مشیر پاشانك دخی قدر واعتبارینی وقایه‌چالیشرم كرچه آدم كوندردیكمده چورچیلی ویرسه‌لر بویله اولازدی لكن بو راسی برجه‌در بوقسه اجنبی‌یه نسبتله انلری اتهام ایتك بر وجهله اولمدن كلمز دیوقطعیاً جواب ویردم. وسرعسكر مشار الیه مجلس ملاقاتی تفصیلاً خاكپای همایون شاهانه‌یه عرض وافاده ایدرك بركره دخی وصاف افندی كوریشوب سویلشمش ایسه‌ده ینه اولكی جوابلر الینوب بووجهله بو نصوبینك میل وملایمتندن یأس حاصل اولمش وكیفیتك سفارتله لونده‌ده بولنان بكلكجی نوری افندی‌یه تحریریله اوراده تسویه سندن غیری بنجه بر تدبیر قالمامش اولدیغندن ركاب همایوندن بالاستیذان وقوع حالی علی التفصیل قلمه الدیروب بندخی بیلدیكم قدر حذف وایصال ودولتجه رأی وتعلیم اقتضا ایدن محللرینی الحاق واضافه‌دن صكره ملكیه كه ناظرینه كوندردم. ایته دنبرو كوزی كوردیكی

(مستوانه)

مسوداته قلم قادرشدر مادق محال درجه‌سنده بذل رقم وسماحت قلم ایله متصف ومتکیف اولان افندی حضرتلری بیلم‌نه اولدیکه بومسوده حقنده اظهار خست وضنت ایله برنقطه وضعنه الی وارمیوب ضرب نطق وطلاقت لسانی شهرتکیر اولان قوال قلمك اغزی دیلی قوربمغله بطبع چون حرکات سپهرناهموار مدیحه‌سنه ماصدق اولان مشرب مقوسنك منطقهٔ معتدلهٔ راستیدن انحراف کلی‌یه مائل ودائرهٔ جهت وخط استوای حقانیتدن بعد حقیقی ایله حضیض اسافله نازل اولدیغنی بوهیئت ایله برقات دخی اثبات واظهار ومعناً مرکز دأ مورییتنده عدم خلوص واسقامتی سکوتیله اقرار ایلدی . نه‌حال ایسه مصلحتك کسب نزاکت اتمسنه‌بنی بوتحریراتك لوندره‌یه عادی پوسته ایله ارسالی موافق اولمیوب مخصوص قوریر ایله بعثنده دخی قرانتنه جهتیله تأخر ایده جکندن بلغراد محافظی یوسف پاشا طرفندن زمون جنرالنه واندن بچه کوندرلمك اوزره محافظ مشار الیه تسیار اولنوب اوستریا دولتی باش وکیلی پرنس مترنیق طرفندن دخی لوندره‌یه ارسالی نمچه ایلچیسی جانبندن یازدیرلمش وفرانسه وروسیه ونمچه وپروسیا ایلچیلری بالاتحاد دولتلری طرفندن لوندره‌ده اولان ایلچیلره تعلیمات کوندرلمك ایچون بوبادرهٔ نادره‌یی اولدیغی کبیجه دولتلرینه بیلدیره‌جکلرندن باب عالیدن بوکاداراوراق صورتلرینی دخی طلب ایدوب واقعا مصلحت زور ایله دولت علیه‌نك یدندن چیقاریله‌رق دول اجنبیه‌یه دوشورلمش اولدیغندن حقیقت حال اطرافیله اکلاشلمق

ایچون بروجه مشروح بونصو بی طرفندن و بریلان و باب
عالیدن اعطا اولنان تقریر و تعلیمنامه لردن دخی بنم کوردیکم
اوچ قطعه کاغدك صورتلری سفرای مومی الیهم و بریله نك
جمله سی دولتلری طرفنه تحریرات چیقارمغله بوشجرهٔ خبیثهٔ
مفسدت قوهٔ نامیهٔ استقراردن وایه دار وصدمهٔ صلاح
وسداده مقاومتله قابل برك وبار داضرار دکل ایکن ملکیه
دشمننك آب وتاب ترتیبله استدیکی کبی دائلانوب حوادث
نشو ونماسی غزنه جیلره باد هوا برسرمایه اولمق اوزره بتون
اوروپایه پایلدی وزوایای مثلثهٔ واقعه نك نسبت صحیحه
ایله اعظم اضلاعی اولان ضلع ثالث عجیب الاثر هرنقدر
ظل افکن شکل انکار اولسه دخی مرتسم سطح ثبوت اولان
مقیاس احوال عمود صحیح کبی براهین هندسه ایله واصل مرکز
یقین اولمغله اصحاب اساتك خبایای صدور وخفایای شروری
هر طرفدن طویلدی . مع مافیه ایاق یاطردیسیله سلطنت سنیه دن
بنی قوپاره مدقلرندن پابوچلرینه طاش کیروب یعنی بونصوبی
بهرحال دولتندن مرامی اوزره مأموریت الهمیه جغندن
بین الناس رزیل ورسوای اوله جغنی وملکیه باشاسی دخی البته
بونك سرپندیسی کندیسنده ده طوقنه رق قوردیغی حبل حیل کندی
ایاغنه طولاشه جغنی اکلایوب استغنا کی کافی ایسه بیلدیکمی
بیلدیکی خیانت وفضاحتك اوزرینه محتملات فاسده سنك دخی
اصلی فصلی چیقمدیغی کبی المدن قورتیله میوب ازیله جکنی جزم
ایلدیکندن لوندره یه کیدن تحریراتك حوابی کلمکسزین اکاذیب
واغلوطه ایله اورتالغی بولاندیروب بنی عزل ایتدیرمنك

(چاره سنی)

چاره سنی دوشونه رك بو نصوبنی مالطه دن دونمادارلمش فرانسه دونماسیله برابر بوغازه کله جکلر ایمش وشویله بویله اوله جق ایمش دیوبك اوغلنه کندینك نشر ایلدیکی اراجیفی حوادث مسموعه سی اولمق اوزره جعلی تلاش وتأسفلرله ملکیه پاشاسنه نقل وروایت ایتمکه باشلدی .

(منقبهٔ هزل آمیز)

برتاریخده داغستان خانلری ایران اوزرینه عسکر چکوب آذربایجانك اکثر محللرینی ضبط ایله تبریزی دخی محاصره ایتدکلرنده تبریز خانی خداداد خان مراغه وموش رحکاری طرفلرندن وسائر محلدن استمداد ایله مکتوبلر اطاره ایدرك دیوان کاتبنه امدادمز یتشنجیه قدر تبریز اهالیسی محاصره دن صقیلوب آلاجه لق ایتامك ایچون اون اون بش کون قدر شونلری آوتمغه برتدبیر اولسه دیدیکنده دیوان کاتبی بن انی بیلرم دیوب لیلاً مخفیجه بش التی تاتار اخراجیله بونلرك بعضیسی صباحلین و بعضیسی اویله وایکندی وقتلری بشقه بشقه تبریز قپولرندن نعره لرله کیروب سؤال ایدنلره مثلا موش پاشاسندن وفلان محلدن شو قدر بیك عسکر کله یور خداداد خانه انك خبریله کلدم دیو سویلمك اوزره هر برینه تنبیه وتعلیم ایدرك بو وجهله هر طرفدن مژده تاتارلرینك ورودنده تبریز اهالیسی جانسنوب طوپ وتفنك شنلکلری ایتدکدن صکره او اخشام دیوان کاتبی خانه سنه کلدیکنده باباسی میرزا زمان ای اوغل بو محصوریتله حالمزنه اوله جق داغستانلیلره استیمان ایله تبریزی ویره جکسکز یوقسه اقچه ایله بوغجه ایله بلواره رق دفعك برچاره سنی می بوله جقسکز دیو

حسبحال ایتمکین دیوان کاتبی بابا نیچون اندیشه ایده یورسك بو کون تاتارلر کلدی فلان یردن بوقدر بیك عسکر کله یور داغستانلیلری شویله کسر وبویله بیچرز دیو شوق وشادمانی ایله جواب ویریجك باباسی خانه خراب سك بچه بوسنك کندی یاپدیغك یلاندر سو یله سو یله سو یلیورسن دیمش ۰ انك کبی استقنا کی کافری نقل حوادث ایلدیکی محلده آکا فربوسنك اختراع ایلدیکك ارجوفه در یا نه یا نه نیچون سو یلیورسن دینلدیکندن بومقوله اکاذیب ایله تخدیش ذهن همایونه چالشدقجه طرف اشرف شاهانه ده سکینت تامه مشاهده ایلدکلرندن بشقه سفرای اربعهٔ مومی الیهم جانبندن چونکه بو ماده باب عالیدن لوندره یه وکندی ضرفلرندن دخی دولتلرینه یازلمش اولدیغندن بعد ازین بو مقوله تفوهات واقعه یه حوالهٔ سمع اعتبار و تبدلات نابرجاسنه احالهٔ انظار وافکار ایتیه رك لوندره دن کله جك تحریرات رسمیه یه ترقب اولنمسی بالذات وبالواسطه حضور عالی یه عرض ایلدکلرنده انلره دخی کما کان اصول متانت ورزانت اوزره جواب صواب اعطا بیوریله رق حاصلی اوائل قضیه دنبرو بو نصوبی طرفندن بنم علیهمه وضع و ترکیب اولنان مادهٔ شکایت وادعانك صورت هیولاسی غل وغشدن عبارت وملکیه عتلك معلومات حائیه وقالیه سی دخی مجرد اغراض کامنه دن کنایت اولوب خصوصا استقنا کینك اغراض لازمهٔ جبلتی اولان فساد وخیانتی بالجمله نظر تصحیح ایله معلوم عالی بیورلدیغنه مبنی عقل مستفاد وایجاب استعداد شاهانه

(مقتضاسنجه)

مقتضاسنجه کما ینبغی ملکهٔ ثبات ایله اقامهٔ حکمت عملیه‌یه همت
سنیه معطوف ومشمول بیورلمقدن ناشی ارتکاب مکر وضیر
والتزام ضدخیر ایدنلره ضروری برتلاش نهانی کلەرك
نه یاپاجقلرینی بیلمز اولمشلر ایدی . بو اثناده امرال روسن
باش ترجمان لاپیره ویریلوب نظارت امور خارجیه مقامنه
تقدیم اولنان برقطعه تعلیمنامه‌نك ترجمهٔ مآلی خلاصه‌سنده مقدم
ومؤخر بو نصوبنی‌یی اصلاحه هرتقدر سعی ایتمش ایسه مدە
مثمر اولمیوب انجق بونك متصدی اولدیغی تکلیف عنیف
ناموس سلطنت سنیه‌یه طوقنه‌جغندن وبو دفعه الدیغم
تحریرات رسمیه‌ده اولکی بیلدیکم کبی ذات شوکتسمات
شاهانه‌نك تمامی اقبال واستقلالی فرانسه دولتنك مطلوب
وملتزمی اولدیغی تأیید اولنوب انکلتره دولتنك نیت وافکاری
دخی بومرکزده دائر اولدیغنه اشتباه اولمدیغندن بو نصوبینك
تقبیح معاملاتی خبری قریباً لوندره‌دن ورود ایده‌جکی
عندمده امر مجزوم ومقاسمه لقردیسی ایسه مجنونانه بر کلام
باطل او لمغله طرف سلطنت سنیه‌دن هیچ برکونه تبدیل اصول
بیورلمیه‌رق اظهار وقار وتأنی بیورلمسنك لزومنی خیرخواهانه
اخطار ایتمکده اصلا متردد دکلم دینلمش اولدیغنه وفی الحقیقه
اشبو تبلیغات صریحه‌نك معلومات ومطالعات حاصله‌یه توافقنه
بناءً وصاف افندی‌یه برتذکرهٔ تحریریله بو دفعه امرال روسن
طرفندن ویریله‌رك منظور عالی بیورلمق اوزره ترجمه‌سی
تقدیم اولنان تعلیمنامه‌نك مآل ومؤداسنه وفی الحقیقه اوروپانك
هرطرفنده سلطنت سنیه‌نك تمامیت وتقویت نفوذ واستقلالی

دز میان اولنمقده اولدیغنه نظراً بو نصوصینك مقالات
واقعه‌سی غزته‌جی لسانی کبی رطب ویابس ترهاتدن عبارت
اولمق لازم کلدیکندن و بالاقتضا رسمی تقریریله تبدیل
ایتدیرلمك مسبوق الامثال اولدیغندن پیرانینك تعلیمنامه
ترجمه‌زی اولمق اوزره باب عالی‌یه ویرمش اولدیغی کاغددن
ادابه مغایر وطرف دولت علیه‌یه ذل ونقیصه‌یی موجب تعبیرات
ردیه‌نك اخراجیله اصل مطلب ومدعانه ایسه انك بیلدیرلمسنه
دائر منستروجه اقتضا ایدن اجوبهٔ حاضره‌دن صرف ذهن
ایله اوراق مذکوره تعبیرات مزبوره ایله قبولنه مجبوریت
یوغیکن عینی عینه تلقی بالقبول اولنمسی طوغریسی چوق
لایقسز اولمش اولدیغی بیان ایله ضمناً ملکیه مدیرندن
بو قدرجق برشکایت کوسترلدیکمه‌ده تذکره‌نك مآل نفس الامریسی
تمامیجه مقارن تصدیق عالی بیورلیه‌رق بو ماده‌نك لوندره‌دن
کله‌جك جوابه کوره ادارهٔ پولتیقه‌سی حصراً رأی عاجزانه‌مه
حواله بیورلدیغندن ماعدا فیما بعد ملکیه ناظری طرفندن
امور مأموره‌مه قطعا مداخله و تعرض اولنیوب بالفرض
بعض مطالعه‌سی اولسه بیله اول امرده بنمله مذاکره
ایتدکدنصکره سوز قارشدرمامسی امر و فرمان بیورلدیغندن کندیسنه
بو وجهله تنبیه اولندیغی اشعار بیورلمق حسبیله ممنون و متسلی
اولمشیدم . لکن بو صورت آچیقدن آچیغه ملکیه خودبینك
کبر و نخوت و حسدینه طوقندیغله عفریت اولوب انجق تذکره‌ده
یازدیغم سوزلره جواب بوله‌مدیغندن قلم ایله مقابله‌دن عاجز
و بکله محاجه و معارضه‌یه خوف و هراسی اقتضاسنجه افتضاح

(کلی ایله)

كلى ايله حاجز و مع ذلك بو شكايت واستقلال مأموريت ايلرولمك لازم كلور ايسه لامحاله كندوسى چوق شى غيب ايده‌جكى امر بارز اولمقدن ناشى عظيم اضطرابه دوشه‌رك هم شناعت حاليه‌سنى باصديرمق وهم بليهٔ استقباليه‌نك اوكنى كسديرمك ايچون مغالطهٔ جذر اصم كبى مقدمات مصنعهٔ زمينكارانه ايله صورت حقده شرتلنكدن وباى وجه كان عزل وتبديلى استحصاله مجموع قواى حيل وخدعه‌سنى صرف واعمالدن غيرى چاره بوله مديغندن بوانديشه وافكارده ايكن اشبو تذكره قضيه سنك دردنجى وماه صفرك يكرمى ايكنجى جمعه ايرتسى كونى شوكتمآب افندمز حضرتلرى رامى قشلاسنه تشريف همايون ايله مأمور بنده‌لرينى دخى استه مش اولديغندن اوراده اجتماع وملاقاتمزده غلظت چين درچين جبيننده هيجان كين بركين خصمانه‌سى نمايان اولمش ايسه‌ده قوردبغى دام ودانهٔ اهانتنده همان اول كون دوشه جكمى طوغريسى مأمول ايتمزدم. مكر او لجه نيرنجات تدبير وترتيبنى تدارك ايتمش اولديغندن قلاب اضافت ايله قلباً وقالباً كندوسنه مداد تقليب هركار اولان مقلوبى امداد واعانت وارشاد يله يالكزجه حضور همايون شاهانه يه چيقوب موٴخراً مسموع ومعلومم اولديغى وجهله كويا بونصوبنى ايله اتحاد ايدرك بنم عليهمده اولدى ديو بن كندويه افترا ايتمش اولديغمدن ويردن كوكه لامكان عدمه قدر صداقت واستقامتمدن بحثله اغليوب سزليه رق ديلديكى كبى بيچون وچرا بث شكو اوعرض بغضا دن بشقه چوق حيل ماده سى

هرنقدر لوندره‌یه حواله اولنمش ایسه ده شاید تسویه قبول
ایتمه‌رك اظهار شدتله عزلمی تکلیف ایتملری احتمال محالنده وکائن
انکلیزلی الان مصر والیسنه موافق ومعاون دکل کبی ایسه‌ده
بوماده ایچون دولتعلیه ایله بوزیشوب مصر والیسیله اویوشه‌جغنه
دائر وسائر اوهام وخیالاتدن مرکب محذورات ومحتملات
دخی سرد وایتان ایدرك حاصلی اغتنام خلوت مکان وانتهاز
غفلت زمان ایله برقاچ کوندنبرو ازبرلدیکی اقوال مزبوره‌یی
تمجید قرائنله خاکپای عالی یی تعجیزه مجال بولدیغندن کاذبه
دعوای مجرد نده (کندی شاهد او ده زور) اولمق اوزره
نه دیدیسه دیوب بنم عزلمه بر عه قائممقام سابق خلوصی احمد پاشانك
نصبنه ذهن همایون ملوکانه‌یی اماله ایتمش و بعده استفسار
عالی وقوعنده سرعسکر پاشا دخی اقبالنه حرمةً کندیسنه
عروج مایشاء اولدیغنه مبنی ماه ربیع الاولك ابتداسی پنجشنبه
کونی اجرای عزل وتبدیله اراده سنیه متعلق اولمش اولمغله
انقباض شدید ایله کیدوب انشراح جدید ایله کلیشندن نی سوزلردن
بعض ذواتك تذکره ماده سندن حریف سزه یك طارلمش
غالبا شکایت ایتمك کرك دیو اخبار محرمانه سندن وسائر
قرائن حالیه دن عزلمی تفرس ایدوب صکره جمله ایله برابر
خاکپای همایونه یوز سوردیله رك باب عالی یه عودت ایتدم
و مکیه نازله سی اورادن کلدیکی کبی اشته کندینك وانکلتره
دولتنك خاطری ایچون خارجیه ناظرینی عزل ایتدیردم
برقاچ کونه قدر اجرا اولنه جقدر دولتی طرفنه تحریراتی
وقودیرینی حاضرلیوب همان اجرا اولندیغی کبی چیقارسون
(دیو

ذیبو استغناکی وساطتیله بونصو نخی‌یی تبشیر ایلدیکنی ایرتسی
کون ایشتدم · هرنقدر اربابنه عیان ایسه ده شوراسنی تحریر
ویه‌انده حق الانصاف مسلوب الاختیار مکه ملکیه پاشاسی
بنم علیهمه بونصوبنی ایله اتحاد و اتفاقدن کلیاً برأت ذمت
کوستروب جانبوکه ادلهٔ سائره‌دن بشقه بونصوبینك چالشدیغی
یخزنی وتبدیلی زمین وزمان ایله کندیسی بالالتزام خاکپای
عالیدن استحصاله ازدل وجان همت ایتمش او لماغله مرسوم
بخادنی فعلا اثباته بوندن زیاده دلیل واضح التعبیر وبرهان
قاطع التزویر اولیه جغی ظاهردر · فی الواقع بازار ایرتسی کونی
بونصوبنی کندیسیله انفتی اولان هالك حکیم رازینك اوغلی
رازی‌یی مخصوصجه عرض خلوص ایچون بکا کوندروب
کویا بیزده وقوعبولان او یغونسزلق قضانوعندن اولدیغنه
واوته دنبرو ذاتمه اولان حرمت واعتباریننه خلل کلمدیکندن
طرفمزدن دخی مقابلهٔ بالمثل مأمولنده بولندیغنه دائرخیلی
جرادونیالر ایتمش وجانب راستکویانه مزدن سوزك طوغریسی
بوخصوصده کندینك قول وفعلی یك یولسز واصولسز اولدی
حقنده‌قرون دعواسی وارایسه کیوطورمسون لکن مفسد
وتحریك انقاسیله اوقدر تهور واصرارلر وتعینامه ایله ترجانه
ویردیکی کاغد پارچه‌لرنده مشیر پاشاحضرتلرینك وبنم حقمده
استعمال ایلدیکی رعایتسز سوزلرندن اقتضا ایدر ایدی
پادشاهانه‌ده حائز اولدیغمز رتبه‌دن اسقاطه دولتی دخی مقتدر
ذکلدر کندیسی نره‌ده قالدی واوقتـوله پرده بیرون
او ضاعه صلاحیت واستحقاق ندن حاصل اولدی هله لسانه

آلدیغی مقاسمه‌لقر دیسنه هر کس شاشوب عقللر طوردی
دولت تربیه‌سی و سفارت آدابی و پولتیقه اصولی بومیدر
دیو وافر کلامدن صکره هر نه ایسه مأمورین بیننده اولان
مناسبت دولتین طرفینك روابطیله قائم اولمغین دولت علیه
ایله انکلتره دولتی میانده رابطهٔ مصافات برقرار اولدیغجه
بو مناسبت دخی بالطبع دائمدر یوللو جوابلر ویریله‌رك
مرسوملك بو معاملهٔ ذرنکانه‌سی دخی مسموعم اولان تبشیر
خبرینی تأیید ایلمش اولوب اشبو مجاوبه‌یی وفرانسه قرالندن
طرف اشرف شاهانه‌یه هدیه ترتیب اولندیغنه دائر امرال
دوسنك کوندرمش اولدیغی ورقه‌یی مشعر تقدیم ایلدیکم
تذکره‌یه دخی جواب ظهور ایتمیکندن ادلهٔ عزل چرغالق
حسبیله (ولم یبق منی الشیء غیر تأسفی واو شئت ان ابکی بکیت
تأسفی) حزنجه المواندو ایله تسلیم ورضادن غیری یاپاجق
قالمامش ایسه ده دول اجنبیه‌یه قارشو بویله کوز کوره
و موجبسز یره دولت علیه‌یه عروض عیب و عار
و لحوق شین و شنار ایله رذالت و حقارت وقوعنه
طیانه‌مدیغمدن بر کره دخی تعلیم ایردیکی و کز جم ایتدیکی قدر
ماوجب عینانی ادا ایچون دولی کرنی بر مفصل تذکره تسوید
ایدوب مألنده شو چوروك قضیه‌سندن طولایی سر همایون
شاهانه‌یی تصدیع ایتمملك نیت عاجزانه‌سنده ایدم لکن
عنیهمده اولنلر بو ماده‌یی اثبات ایدرك حق بندکانه‌مده تغیر
توجهات سنیه‌یه چالشمقده و مبنا شان و شوکت شهنشاهی
مقتضاسنه مغایر کیتمکده اولدقلرندن حسب العبودیه عرض

(حاله)

حاله مجبور اولدم . معلوم عالی بیورلدیغی اوزره ابتدا
بو نصیبك بر کونه ترضیه تکلیفنده اولمقسزین دفعهٔ قطع
مخابره یی اعلان ایتمسی وثانیاً ویردیکی تقریرده باب
عالیدن جواب المقسزین دولتنه قوریجیقارمسی وثالثاً دولتنك
متفقی اولان فرانسه دولتنك بیوك ایلچیسی امرال روسن
کبی معتبر آدم عرض توسط ایتدکجه قبول ایتمامسی ورابعاً
جواباً ویریلان تقریر رسمیده یوزباشینك اخراجندن بشقه
ترضیهٔ مناسبه یه دخی موافقت اولنه جغی بیلدیرلشیکن دولتندن
تحریراته انتظار شکلنده ترضیه دن استنکاف ایلمسی وخاصةً
قصر همایون شاهانه یه دعوتله سرعسکر پاشا حضرتلری کبی
شیخ الوزرا بر ذات بلند اعتبار طرفندن کندسنه بوقدر تلطیفات
وتنزلات وقوعندن ومشار الیهك ملاقات وافاداتیله رعایت
کامله وبلکه ترضیهٔ کافیه حصول بولمشکن صکره ینه بری برینه
وفقره سی فقره سنه اویمز وقوللاندیغی تعبیرات بی ادبانه یه
جهت صلاحیتی بیلمزسا بچه سوزلرله ترجمانه ویردیکی
تعلیمنامه لرنده که مفهواتی تلفظ وتکراردن فارغ اولمامسی
جملهٔ اداب سفارته منافی ومعاملات دولیه یه مخالف شیلر
اولدیغنه مبنی قول ونقلی جمله سفرا طرفندن تعییب
وتقبیح اولنه رق نهایت یونانلك لوندره ده تسویه سی نوری
افندی یه وسفرای اربعه طرفندن دخی دولتلرینه یازلمش
اولمغله مرسومك حالا ادعای سابقندن نکول ایتمامك طورنده
تهدیکی محرمانه سوزلرینی ایلروده دولتندن کله جك مأموریتله
رسماً سویلیه جکنه دائر صورت اضافه ده تفوهات فاسده دن

غرضی مجرد تکلیفی قبول ایتدیره بیلور ایسه بالافساد کندوده
حاصل اولان زعم واعتقاده کوره روسیه لویه قارشو دولتنه برشان
تحصیل ایتمك وعکسی تقدیرنده یعنی بوراجه مرامنی یوریده میوب
دولتندن دخی استدیکی کبی مأموریت الەمدیکی حالده چونکه
ابتدای سفارتندن بروپارلمنتوده ممدوح اولدیغندن بوماده
وسیله سیله استعفا ایدرك کأن بزم برادمز ایچون شوقدر بوقدر
چالشوب بالاخره سفارتنی ترك ایتدی دیو ملتی عندنده کندیسنه
باعث اعتبار اولمق داعیه سندن عبارت وبودرجه لر طیانمسنه
استغنا کیلك تحریك وافسادیله باب عالینك مماشاة وملایمتی سبب
وعلت اولوب یوقسه پارلمنتوده سلطنت سنیه نك بقای اقبال
واستقلالی انکلتره دولتنك منفعت مخصوصه سندندر ودولتمز
بواصولده بصیرت اوزره اولمیدرد یوچاغره بغره سویلمکده وکأن
روسیه نك دولت علیه یه تغلب وتحکمندن بحث اولنمقده ایکن شمدی
بویله برماده جزئیه ایچون دول صغیره ده وبلکه بردوقه لقده
قبول اولنمیه جق منسـتر و جنرالی عزلی تکلیفیله سـلطنت
سنیه نك استـقلالنه طوقنه جق وروسیه لو جانبندن دولت
علیه یه بزمی تغلب ایده یورز یوقسه سـیزمی ایده یورسکز
دینیله جك ورسمی تکلیفلرینی دولت علیه قبول ایتدیکی حالده
اولوقت کندولرینه دها اغر دوشه جك صورتی تجویز واختیار
ایتمیه رك بر حال دوشه واوروپاجه مطالعه ایله غایت
منافی الباب مثلا نوری افندی طرفندن انکلتره قرالنه ویاخود
باش وکیلنه بعض چرامونیالی اعتذار کبی برترضیه مناسبه یه
راضی اوله جقلرینه شبهه یوغیکن ملکیه ناظریله استغنا کی بیننده

(کویا)

کویا انکلتره دولت وملتی بو نصونبینک اوزرنده بولنان بیوك ایلچیلك اعتبارینی وقایهٔ ویاخود چورچیلك ضرب وحبسنه انفعالاً اظهار حدت ایتلری احتمالیله سفر مصر و بوغاز ودونغای همایون اوزرینه بعض تفوهات اعتراضیه تذکر اولندیغی مسموع عاجزانه‌م اولوب حالبوکه اوروپا موازنه‌سی کلیاً بوکا مخالف اوله‌رق از جمله انکلتره‌لو چکن سنه فرانسه‌لو ایله برابر لهلو یی ایاقلندرمش ایکن روسیه‌لو وارشاویه نك التنی اوستنه کتوره‌لك اوزره دیلدیکنی یاپوب هیچ بر وجهله امداد واعانه‌یه مجاللری اولمدیغی ومؤخراً اوروسیه ایمپراطوری طرفندن لهلونك امحای حکومت وملیتنه دائر کلمات علنیه وقوعنده اشبو حکومت وملتیچ معاهده سیله کندولری ضامن اولدیغندن غزته‌جیلر هرنقدر غیرت ویرمشلر ایسه‌ده‌سسی چیقاره‌مدقلری وچکنلرده‌له قطعه‌سندن روسیه ونمچه وپروسیا دولتلرینك حمایت مشترکه‌لرنده اولان قراقوبه اختلالنك دفعیچون پروسیالو طرفندن عسکر کوندرلدکده بنه انکلتره وفرانسه غزته‌لری دعوایه قیام ایتشیکن بونلر استدکاری کبی اختلالی دفع وتسکین ایدرك دولتین مشاراًالیهما فقط لفظی مراد برپروتستودن غیری برشی یپامدقلری واسپانیا قرالیچه‌سنه لدی‌الحاجه اللی بیك عسکرله امداد ایتك اوزره قرالیچهٔ مشاراًالیها ایله رسماً عقد معاهده ایتشلر ایکن متوفی اسپانیا قرالنك قرنداشی اولان دون قارلوسك قرالیچه‌یه غلبه‌سنده روسیه‌لو جانبندن بونلره اکر طرفکزدن مداخلهٔ عسکریه‌واقع اولور ایسه مصلحته بنده قاریشورم دنیلدیکنه

مبنی متعهد اولدقلری امدادی آچیقدن ویره میه رك فقط
لوند زمره (وولنتر ملیتر) یعنی کوکللو عسکره ارائهٔ رخصتله
جانی استیان قرالیچه‌نك امدادینه کیتسون دیمکدن غیری سوز
بوله‌میوب الان دون قارلوس جنك وجدال اوزره اولدیغی
وبالچیقالی فلمنك دولتندن تفریق ایتمشلر ایکن بش سنه‌در فلمنك
قرالنه تصدیق ایتدیره‌مدكلرندن حالا سورینوب وایرانلو
روسیه سفرینی انکلتره لونك تحریکیله اچمشیکن حین انهزاملرنده
بروجهله امداد واعانه‌یه مقتدر اوله‌مدیغی ومسبوق الامثال
اولمامق اوزره برقاچ سنه اول ایرانلو مع ضعف حالهم
روسیه‌لوکبی بردولتك ایلچیسنی یارالمش ایکن فقط عباس میرزا
طرفندن توقیر او برترضیهٔ رسمیه ایله قپانوب ایران وکلاسندن
هیچ برینك عزلنی موجب اولمدیغی وکچن سنه حلبده مصرلیلرك
ضرب و رسوای ایلدکلری انکلتره قونسلوسیچون اسکندریه‌ده
برکونه دعوا ونزاع وقوعی ایشیدلمیوب انکلتره دولتی وسعت
حوصله ایله هضم ایده‌رك قونسلوسك یدیکی طیاق یانه
قالدیغی وایکی اوچ سنه دنبرو روسیه‌لو علیهنه تهیئه‌سی
سویلشیلان انکلتره دونناسنك کورلدیسی شویله‌جه ایکی دفعه
بوغازه کلوب کیتمکدن عبارت اوله‌رق روسیه‌لویه موازنه
ایچون خلیج قسطنطنیه‌یه بکالك سفینه‌لر ادخالنه استحقاق
ادعاسنده ایکن له الحمد اومثللو وضع باردی تکلیفه بیله متصدی
اوله‌مدیغی ودولت علیه ایله روسیه دولتی بیننده اولان معاهدهٔ
اتفاقیه‌نك اوزرینه کاه چناق قلعه‌سی معاهده‌سندن وکاه
شوندن بوندن بحث ایدرك کرك درسعادتده وکرك پترسبورغده تمام

(بش)

بش کره پروتستو ایتمش ایسه ده هردفعه سنده طرفیندن الدیغی
جوابلرله عاقبت لسانی کسوب صوصدیغی وعلی الخصوص
روسیه لو علیهنه غزته لر له جهانی طولدیروب همان جنگه
چیقه جق کبی کورینورکن طورانمغه مقتدر اولمدیغندن غیری سفارتنه
روسیه یه کوندره جکلری معهود کانینی امتزاجسزدر دیو
روسیه لو قبول ایتمدیکندن ضروری مقدما سفارتندن
روسیه لونک خشنود اوله جغی لورد درامی یی تکرار تعیین
وارسال ایلدیکی وچکنلرده دیوانخانه ده بعض ادبسزلکنه
مبنی قپودان پاشا حضرتلرینک کندی الیله ضرب وجرح
ایدرک بش اون کون کورکه وضع ایلدیکی پروسیالی ذاتده
مرسوم چورچیلدن معتبر وپروسیا دولتی دخی انکلتره
دولتی کبی طبقهٔ اولیده بولنان دولتلردن معدود ایکن حسن
ادارهٔ حقیرانه مله پروسیا ایلچیسی طرفندن جزوی وکلی
برکونه ترضیه طلبنه دخی مبادرت اولنه مدیغی قضایای
معلومه دن وفرانسه لونک اتفاقیله بیله انکلتره دونتماسی
بوغازه کلوب کیتدکجه فرانسه دونتماسینک برابر بولنماسی
وکذلک روسیه اتفاقندن طولایی انکلتره لونک صکره که
پروتستولرینه فرانسه لونک قارشمامسی دخی بشقه جه مزایای
دقیقه دن اولمغله بوصورتلرله انکلتره لونک شدت خصومت
کوستردیکی روسیه لو ایله معامله سی بیله بویله درلدیده
قاله رق الیوم روسیه لونک هنده تعرضی قورقوسندن برطرفدن
محض مساعدهٔ دولت علیه ایله نهر فراتده اعمال ایلدیکی
واپورلر ایله تسهیل مخابره یه چالشمقده و برطرفدن دخی

پترسبورغده ایلچیسی وساطتیله روسیه لویه مداراقلنمقده اولوب حاصلی مشاغل کلیهٔ داخلیه سندن بشقه دقایق حالیه وطبیعت پولتیقه ومزاج عصر اقتضالرینه نظراً شمدیلرده وجهاً من الوجوه دولتعلیه ایله بوزوشمق ایشنه ال ویرمیه جکندن ماعدا اکثرلرده زنپاره لکده پاصقین ویرن پاش وکیلارینك قانونلری اوزره محاکمه سی بیله آیلرجه سورینه رك دولتلره قارشو عیب اولهبور دیو کسیلوب بتورلمسی تعجیل اولنمامشیکن اسافل ناسدن اولان چورچپل کبی برمتهم واوته دنبرو هر دولتده هزار بار امثالی سبق ایتمش واینکده اولان برماده‌یی تیراهم ایچون پارلمنتو مجلسنده زیر وبالاسی نیجه کره سویلنشلمکسزین وخصوصاً طرف دولتعلیه دن سابقاً ولاحقاً کوستریلان بوقدر مراعات ومصافاتك واحاله هذه دوستانه عرض اولنان ترضیه نك وبخصوص الخصوص روسیه اتفاقی دقیقه سنك بانتهور وبی تفکر وتأمل دولتعلیه ایله روابطنك حلی والیوم روح الوقت اسلاق اولنان اعتقاد عامه حکمنجه اوروپانك هرطرفنده بقاسی محترم اولان اسایش عامه نك اخلالی وماهیت قوام وزندکانیلری اولان تجارتك تعطیلی امرعظیمنی کوزه الماق اوزره همان اظهار خصومتله دولتعلیه علیهنه قیام ایلمسی محازیرینه دائر مطالعات واهیه بی مغز وبی معنا شیلر اوله جغی لدی الاقتضا بلاطراف بحث وتدقیق صحیح ایله اثبات اولنه جغندن بشقه بالفرض والتقدیر تخالیط ایام وعدم اضراد احوال عالم جهتیله ذکر اولنان محاذیر مخیله نك برندن بری ظهور ایده جك اولسه بیله بهر حال (شمدیدن)

شمدیدن اوله‌یوب نوری افندی‌یه کوندریلان تحریراتك
جوابی وروديله بو نصوبینك مرامنجه ودولتجه تکلیف رسمی
وقوعی بیننه‌رك‌انك اوزرینه نه دولت علیه طرفندن لوندره‌یه
وارد قدن وبلکه برقاچکره دخی مخابره‌لر جریانندن صکره
نهایت کارده اولمق اقتضا ایده‌جکی درکار وبین‌الدول
امور اجنبیه نظارتی پك معتبر ومرجح برنازك مأموریت
اولوب سفارت پایه‌سی بر وجهله معادل وموازن اوله‌میه‌جغندن
وملکیه ناظریله استغنا کیك ملاحظه‌سی وجهله انکلتره دولتی
بو نصوبینك اوزرنده بولنان بیوك ایلچیلك اعتبارینی وقایه
ایده‌جك اولدیغی صورتده دولت علیه انك مافوقنده اولان
نظارت خارجیه منصبنك قدر وقیمتنی محافظه ایتامك هیچ
جائز اولمامق لازم کله‌جکندن غیری فلاجرم انکلتره قابینه‌توسنك
و پارلمنتو مجلسنك رأیی سفارتخانه ملاحظهٔ نا قصه‌سی کبی
اوله‌میه‌جغندن دولتجه عزلمزی نه انکلتره‌لو تکلیف ایده بیلوب
ونه‌دول سائره تجویز ایتیه‌جکی ظاهر و باهر ایسه‌ده فرضا
تکلیف اولنه‌جق وبلا مدافعه قبول بیوریله‌جق اولور
ایسه بین‌الدول نظارت‌خارجیه کبی مأموریت معتنانك برایلچی
سوزیله تبدیلی شیئنی اختیاردن ایسه‌بزی انکلتره‌دولتنك تکلیفیله
اولمسی اهون اوله‌جغی بدیدار اولوب انجق شاید خاطر همایونه
برکونه خدشه‌یی موجب اوله‌جغی صورتده سریرهٔ
حاله نظراً یالکز بنم عزلمله مطلوب حاصل اوله‌جغندن
مشیر پاشایه طوقنامق اوزره استعفی بنده کانه مله عزلم
اوروپا دولتلری اصولنه دخی موافق اولمسیله هم شان

وشوکت شاهانه‌یه اوقدر طوقنیوب وهم موازنهٔ خارجیه دخی کوزه داش اوله‌جغی واضحاندن ایسه‌ده اول وآخر ایتدیکم سعی وغیرت عاجزانه و بو وجهله عرض واشعاره متجاسر اولدیغم مطالعات حقیرانه دن مقصود اصلیٔ مستمندانه‌م ذات موهوم الوجوده عائد منفعت مخصوصه غرضنه مبنی اولمیه‌رق مجرد مبلغ عقل وادراکم قدر اجرای وظیفهٔ صدق واستقامت وادای واجبهٔ حق ولی نعمت امله منحصر اولوب یوقسه جاه وجلال جمله‌سی سلطنت سنیهٔ سرمدی القرارک اولمغله هرحالده امر وفرمان حضرت من له الامرکدر . دیو ختم کلام ایدرک مسوده‌یی چهارشنبه کونی تبییض وتقدیم ایده جک ایدم لکن صالی کونی بکلکجی وکیلی صارم افندی کلوب ارضروم والیسی اسعد پاشانک قپو کتخداسی بولندیغندن اکا دائر بعض ایش ضمننده باب عالی‌یه کیتمکلکمی تکلیف ایتمکله دقیقه بدقیقه عزلم خبرینه منتظر اوله‌جغمی سویلدکجه نه احتمال دیو تسلیم ایتدیکمنه مبنی اندن قورتیله‌مدیغمدن چهارشنبه کونی باب عالی‌یه کیدیلوب فرداسی پنجشنبه کونی دخی تزکرهٔ صدر اعظمی ایله عزلم اخبار اولنمغین تبییض وتقدیم اولنمیه‌رق اویله‌جه قالدی . بو معلومدرکه منصب ومأموریت امانت وعاریت اولمسه الدن کیتمز وبقاسی اولسه پشین بکا انتقال ایتمزدی ویرده اوجه حدسیات سابقه ایله توطین نفس ایتمش اولدیغمدن غیری بعض جهتلرله کندومده یأس وفتور بولندیغمدن انفصالمدن غمناک اولمامق لازم کلوردی

(الکن)

لکن دولت علیه یه بوش بوشنه عارض اولان ذل ونقیصه دن
غایله داغ بردل اولدیغندن ماعدا سرور وکدر وخمار ونشئه
نه اولور ایسه اولسون هر شیئك ابتدا کور یلوب بیلنانی
نفوس بشریه ده واقع وتأثیر وتأثری ابلغ اولوب خصوصاً
وصاف فضائل اتصافك (چه میکویی بابادر عالم صورت هیچ
بلیت ماورای شماتت دشمن نیست وهیچ ازیت مولمتر از زحمت
حسد وارباب عنادنی) دیدیکی کبی عزل وانفصالم
حقد وحسد وداعیهٔ تفرد بلاسیله مصلحتی بوپره سیه
کتورنجیه قدر چالیشوب هم خصم وهم حاکم اولان وسامعهٔ
عالم سیئات عظیمه سیله طولان تاتار یادکارینك سوزیله
وقوعبوله جغندن تزکرهٔ سامیه نك ورودنده مغموم ومکدر
اولمدم دیسه م یلان اولور . للّه الحمد بنم اوزریمه ذاتاً وزماناً
بونك برحیثیت صالحه وخدمت فاضلهٔ مرجحه سی اولمیوب
کرچه ریاستمده بنده سلطنت سنیه یه دخوا هم کبی خدمت
ایده مدم ایسه ده لدی الموازنه نقصان النقصان اول الرجحان
مسئله سنه ومشار الیهك ترجمهٔ احوالنه علم عالمشمول شاهانه محیط
اولمق حسبیله آنك اشتکا واتهامندن صکره برکره ده بوحقیری
سویلتمك محاکمهٔ جناب شهنشاهی وعدالت وتحقیقات
حضرت پادشاهی اقتضاسندن ایدی انجق اقتضای شیوهٔ
قدرله مزاج نازنین حضرت نبوته وقوع تأثر حکمتی مثللو
فسون وفسانه سی قلب همایون ملوکانه یه مورث اثر وخفقان
خصومت وضیق صدر نفسانیتله نوازنفس قیل وقالدن
مرأت ضمیر عالی بالطبع مغبر اولوب وقت مقدر دخی حلول

ایتمش اولدیغندن خواجه سلمانك (بخت بد بر نواز دلفكاری
پیر ساخت) مصراعی حسبحال عاجزانه‌م اولەرق عزل
وتبدیله ارادهٔ علیه تعلق ایتمش ایسه‌ده ماهیه اون بیك
غروش معاش احسانیله حق مستمندانه‌مده لوازم شیمهٔ
كریمهٔ بنده پروریلری اجرا بیورلدیغندن ماعدا ابتدای نشأتمدنبرو
من غیر لیاقة مستغرق اولدیغم نان ونعم حضرت پادشاهینك
حق مغز استخوانمده جایگیر اولمغله لیل ونهار دعای عمر وشوكت
شاهانه‌سنه مواظبت فریضهٔ ذمت ومتحتم صدق طویتمدر
همان جناب حق ذات همایون شهریارانه و وجود عالمسود
جهاندارانه‌سین خطرلردن مصون وایام عمر وشوكت واجلال
شاهانه‌سین روز افزون ایلیوب دشمنلرینی قهر ایلیه آمین (سخن
برسر دشمنش قطع كردم كه مقطع ازین جای خوشتر نباشد)

(مبحث) اول استفناكی ایله بو صونبینك بواعث اساءتی ومتحتم
مادهٔ ردائت اولان پرتو كرای پاشانك سبب خصومت
ونفسانیتی بیاننده‌در.

بو استفناكی دینلان كافرماجرا مقدما اثنای فترتده برارالق افلاق
وبغدان ویوده‌لقلری قائمقاملغنده قوللانلمش ایسه‌ده مؤخرا
اناطولی طرفنه نفی واجلا ایله منفیا اقامت اوزره ایكن روسیه سفری
آچیله‌رق صدر اسبق سلیم پاشانك اردوی همایونه مأمورا
درسعادتدن حركتلرنده رسم وداع ایچون جمله ایله برابر داود پاشایه
كیدلدكده او زمان حقیر دیوان همایون بكلكجیلكی مأموریتنده
بولندیغمدن مشار الیه حین وداعده مرسوم استفناكی ترجمانلق
خدمتیله اردوی همایونده وكذلك منفاده اولان ترجمان

(اسبق)

اسبق یاقوالی دخی باب سرعسکریده استخدام اولنمق اوزره اطلاقلری خصوصنده سرعسکر پاشا ایله برابر خاکپای همایون شاهانه‌دن بالاستدعا مساعدهٔ سنیه ارزانی بیورلدیغی بیانیله باب عالی‌یه کلدیکم کبی همان ایکیسنک دخی اطلاق فرمانلرینک اصداریله سرعسکر پاشای مشارالیهه تسلیمنی بالذات بکا امر وتنبیه ایدوب باب عالی‌یه عودتده رئیس وقت اولان پاشای مزبور خانه‌سنده کیتمش بولنمغله البته انک دخی معلومی اولمق وخصوصاً وکیل وقتک اراده‌سیله یازیله‌جق فرمان عالی جانب ریاستدن استیذانه محتاج اولامق ملاحظه‌سیله درحال یازدیریلان فرمانلر کتمز ایسه رسید ایتدیریله‌رک طرف سرعسکری‌یه کوندریلوب ایرتسی کون بوکا اخبار اولندقده مکر کندیسنک معلومی اولمامغین صدراعظمک مرادی استغناکی‌بی استصحاب ایله اوخیثی واسطهٔ صلح ایدرک روسیه‌لو ایله بلا محاربه اویوشمق نیت خالصه‌سنده مبنی اولدیغندن ومرسومک اردوی همایونده بولنمسی قطعاً جائز اولمدیغندن بحثله کندویه دانشلمقسزین اطلاقی امرینک اصدارینه اظهار انفعال ایدوب فرمانلر دخی هنوز محلنه کیتمامش بولندیغندن مرسومک فرمانی طرف سرعسکریدن بالاعاده اردوی همایونه مأموریتی فقره‌سنی طی واخراج ودرسعادتده کلمسنی قید وادراج ایله یکیدن یازدیرمشیدی. بوطریق ایله مرسومک استانبوله کلوب بابمزده معارفه بولندیغنده سرعسکر پاشایه مناسبت قدیمه‌سی اولدیغندن انلره کیدوب کلدکجه اره ده

صره ده‌نله دخی کوریشور وچونکه کندوسی عثمانلیجه براز
اوقویوب یازمش و ایو فرانسزجه بیلمکله کتب افرنجیه‌دن
چوق شی مطالعه ایتمش اولدیغندن صحبتنه اعتبار اولنور
ایدی . سلفم نجیب افندی وقتنده انکلتره وفرانسه وروسیه
دولتلری جانبندن بالاتفاق طرف دولتعلیه‌یه تکلیف اولنوب
هنوز مجاوبه‌سنه بدأ اولنمیان حدود یونان ماده‌سی خدمت
ریاسته مأموریتم ظهوریله بکا انتقال ایلدیکندن دول ثلثه
مشار الیهم سفراسیله عقد اولنان مکالمهٔ رسمیه مجلسلرنده
وکرک سائر مکالمه‌لرده فرانسه لساننده طلاقت ومهارتی
جهتیله دیوان همایون ترجمانی اسرار افندی ایله برابر بونی
دخی ترجمانلقده استخدام ایدرک بش سنه منفاده اقامتله
منکوب ومکنام اولدقدنصکره قومی بینده ازسرنو کندینه
تعین وتمیز ویردیکمدن بشقه سیسام جزیره‌سی بکلکنک برات
عالی عهده‌سنه احاله‌سی وبونک قرنی الوب کندیسنی قپو
کهیاسی ایتمک شرطیله بغدان ویوده‌لغنک شمدیکی اوستوروزه
ویوده‌یه استحصالی خصوصلرینده همت ایتمش اولدیغمدن
ظاهر حالده بندن پک ممنون ومتشکر ایکن وقتاکه برسنه اول
خذلهٔ قومدن پنا یوطاکی نام منحوسک سوق واغفالیله منکیه
نائبه‌سنک نصب ایتدیرمش اولدیغی بطریقدن منبه اشتکا
وقوعیله عزلی لازم کلدرک قاعدهٔ قدیمه اوزره خلفنک انتخابی
بابیورلدی کندولرینه حواله اولندقده بوندن اولکی بطریقک
وقتنده استغناکی بطریق خانه‌یه استیلا ایله دیلدیکی کبی
مترپولیدلرک عزل ونصبندن ومواد سائره‌دن لاینقطع اقچه‌لر

(المغه)

المغه الشمش اولدیغی مثلاو بو یکی بطریق دخی عدم اهلیت
وکمال عجز ومسکنتندن بالکلیه زمام اختیارینی حامیسی اولان
مخذول مسفورك ید ادبارینه تسلیم ایتمکدن ناشی (کاربنوتست)
منتجه بوکره بوداد وستد دزدانه آکا منتقل ومنحصر اولوب
استغناکی ایسه مع الغنا ارتکابندن اقچه دیو یلدزه کند اثار
وبوایسه پاره ایله اولادینی صتار غایت کمش کوز برکاو راولق
حسبیله بو بازارلغه طیانه میه رق یکی باشدن بطریق خانه‌یی
اننه الق داعیه سنه دوشدیکندن کویا مذهبنده متعصب
وملتنی مستصحب اولمق ادعاسیله بطریق خانه‌محبسنده کاه
اتیان نصایح مسیحیه ده کریه‌ٔ قسیسانه ایله کوزلری صولو
مناسردن نشانه وکاه چلیپای مرامنی قلادهٔ کردن حصول
ایتك ایچون غبار تغلب اغیارك نزعنه حبالهٔ دعوای صداقتی
زناربند بهانه اوله‌رق حاصلی بطریقلغه نصبنی قوردیغی سابقا
قیصریه متره‌پولیدینی مؤلف اناجیل اربعه‌یه پاداش ایدر کبی
شالرله ارغنون تدبیر مصنعی هر پرده دن چالمش وصدای
ناقوس بحث ومعارضه‌سیله کلیسای جمعیت طولمش ایسه ده
اصحاب مجلس برمنهم بواهنك سرد تلاش وتها لکك هر شعبه‌سی
زیروبم غرضدن مرکب اولدیغی اکلادقلرندن انامل رد ایله
سامعهٔ قبولی سد ایدرلك بالاخره جمله‌نك انتخاب واختیار ایلدیکی
سیروز متره‌پولیدی لیغوریوس اتفاق لیغوفت نیقولا کی یه مناسبتلی
دوشمش وبو صورتله استغناکی حرمان املدن ماعدا
اللندن کلسه برقاشق صوده بوغمق درجه سنده لیغوفتی
سومیوب غیظ وعداوت قدیمه‌سی اولدیغندن اکا متعلق

اولان راهبك بطريقلكندن وفي الاصل ليغوفتك بكا ترددني
بچکه مز ایکن بطريق خانه مصالحنك بالضبع الله كيرمه سى
جهتيله حسب النظاره طرفنزه برقاتدخى تحصيل مناسبتندن
پيچتابه دوشمكين پنايوطاكى مبتذليله بالاتفاق چونكه بطريق
سابقك جماعت مترهپوليدان ومتوليان مثللو صناديد قوم
عندنده اعتبارى اولمديغندن ميخانهجى وبقال وحمال
مقولهسندن بيك قدر اوباش واسافل جمع واستصحاب
ايدرك هنكامه ايله باب عالى‌يه كلوب بطريقمزدن خشنودز
ديو چاغرشدرمق اوزره برفساد ترشيسى قورمش اولهجغى
آنيده خبر الندوب درحال سرعسكر پاشايه تذكره تحريريله
باب عالى‌يه اقتضا ايدن تدبيرينه دخى مباشرت اولنمقده
ايكن كنديسى كويا رنك وبرماملك زعميله متجاهلانه بزم
اوطه‌يه كلوب كوردوكى كبى دفعهٔ واى ملعون اوياندرديغك
فتنه‌يى بوراده تماشا ايچونمى كلدك آلك شو كافرى ديو متجلدانه
بر معاملهٔ شديده كوستردیکمده (نه جاى ستيز ونه پاى كريز) ماصدق
حالى اولهرق بلا انكار امان افندم وار برشئمدى تسكين ايدرم
ديو لرزان وهراسان متشبث دامن استيمان اولمغين وار كافر نصل
افساد ايتدك ايسه اويله اصلاح ايت دنيلهرك يانند آدم ترفيقيله
بطريق خانه‌يه كوندريلوب واقعا ترتيب ايلديكى جمعيتى
تفريق وتسكين ايتمش وعتبهٔ عليادن بالاستيذان ملتجه انتخاب
اولنان مترهپوليد سالف الذكرك بطريق نصب وتعيينيله قيل
وقال بتمش ايسه ده خبيث مرسوم هر باربنم يانمده رؤساى
سائره ايله برابر بطريق سابقك جهل وحماقت ومن كل الوجوه

(عدم)

تقدم لیاقتندن بحث واشتکا ایدوب ملکیه ناظرینه دخی
واردقجه کرچه بطریقك براز جهلی وار اما حواریون
دخی اوقور یازار دکل ایسه‌لرده دین وآیینده صلابتلری
وار ایدی بوده انلر کبیدر دیو منافقانه مداهنه‌لر ایلدیکی
معلوم ایکن ملتجه لزوم عزل وتبدیلنده دخی مجرد خبث نهاد
وحرص وعناددن ناشی بین الملة بو وجهله القای شورش
وفساددن بشقه طرز واداب رعیته مخالف بر ره نارفته
وفضاحت وشناعت احداثیه جسارتله قرع سامعهٔ سلطنت
علیه‌یی مؤدی اوله‌رق وحسب الامر یه بتون بتون طرفزه
طوقنه‌جق صورتده واقع اولان خباثت وخیانتنك اوزرینه
بردخی اولکی کبی کندینه یوز ویرمکه کوکلم راضی
اولمدیغندن مبنی مقدملرده ارالق وقوعبولدقجه تسامح
واغماض ایلدیکم بعض لاابالیانه حرکتنه استناد ایله متصدی
اولدیغی اویغونسز ایشلردن ترك وتجاهل ایله اقتضاسنه کوره
مؤاخذه ایدر اولدیغمدن متنبه اولمق لازم ایکن بو وجهله
دیوکینی چکدیکم کوجنه کله‌رك طینت خبیثه سنده مستمکن
اولان خیانت وکفران نعمتی اجرا قصدینه دوشمك ومقدما
انکلتره معاونتیله اسکندریه‌نك استخلاصی قضیه‌سنده سرعسکر
پاشانك وبعده چناق قلعه سنده عقد اولنان انکلتره معاهده سنده
وکیل پاشانك معیتنده بولندیغندن اول وقتلردنبرو انکلتره‌لیلر ایله
انسیت والفت داعیه‌سنده اولوب بالخصوص یونان حکومتی
تشکل میدانه چیقاران انکلتره‌لو اولدیغنه بناء بالطبع انلرك
بونیتیه‌سنه میل ومحبت ایتك ملابسه‌سیله بونصوتی ایله آمیزش

واختلاطه اولكيدن زياده كرهيت و يره رك مجرد خيانت
و اهانتندن ناشى كويا روسيه طرفدارى اولان ليغوفت
واسطه سيله بن روسيه لونك مجلوبى اولمش اولديغمى احياناً
مرسومه و بالمناسبه امرال روسنه القادن خالى اولميوب ملكيه
پاشاسيله دخى وادى ء زمينكاريده كأن بونلر روسيه لودنطولابى
بنم حقمده شبهه لنمشلركى اولدقلرينى كنديسى بالتقريب
اكلاديغنه دائر محرمانه سوزلره كيريشديكندن عندنده معتبر
ومتفت اولهرق اوتوز يللق مفسدوكراه مجلس واحدده
بردانه مصلح وخيرخواه اولديغى بعض دقايق احوالندن
استنباط ايلميوب حتى بردفعه استفناكى بو ايلچيلره شويله وسزه
بويله فسادلى سوزلر سويلمكده اولديغنى اكلايورم بونصونى
كوندوزلرى خواب وخيله وكيجه لرى وهم بال ومقوله ء
اسباب اغواله مبتلا اولديغندن بونك مفاسد ومكايدينى قبوله
مستعد اولوب لكن امرال روسن عقللى ورابطه لى اندم
اولمغله اومثللو هواجز هرزه خوارانه يه فريفته اولمامق كركدر
بيلمم سزنه ديورسكز ديو برتذكره يازديغمده بين المأمورين
يكديكره يازيلان تذاكرك اجوبه سى ها مشنه يازلمق عادت
جاريه دن ايكن مجرد استفناكى يه كوسترمك ايچون تذكره مى
نزدنده توقيف ايدرك بشقه جه برتذكره تحريريله كوياطرفمزه
وثوق وحسن ظندن بحثله اوكونه تفوهات اولسه بيله اعتماد
واعتبار ممكن عيدر يوللو بين الاقرار والانكار تأويل وتوريه لى
جواب ايله اغفال قيدنده اولوب ضرب حديد بارد كبى نافله
اوغراشمقى دخى جانم استمديكندن على حاله ترك ايتمشيدم ،
(فى الحقيقه)

فى الحقيقه مطالعه‌مه موافق اوله‌رق امرال دوسن دولتعليه
ايله روسيه دولتى بيننده اولان معاهده اتفاقيه اصولنجه
نظارت امورخارجيه طرفندن روسيه لويه بشقه‌جه حسن
معامله‌نك لزومنى تعقل وتسليم ايله مفسد مرسومك سوزينه قطعا
قولاق اصمامش ايسه‌ده بونصوننيك مقتضيات سن وسال
ضعف دماغ وسستئ شعور وادرا كندن ماعدا كيم بيلور
جمعيت ذهن ذاهلنه مدار اولمق اوزره مى يوقسه كيجه‌يى
كوندوزه قاتوب ايش كورمك بوديمكدر قور نديسندنمى نصل
ايسه خلاف طبيعت ومغاير عرف وعادت كوندوز اخشاملره قدر
ياتوب اذان وقتنه قريب يعنى سحرى يتاقدن قالقدرق
تابصباح تك وتنها اوطورمغى اعتياد ايتمش وخيالات مناميه
وتماثيل وهميه رنكنده مطالعات تيره وتصورات خيره‌سى حواس
ومشاعرينى استيعاب ايله ظلمت قيد اندوه سوداويه‌ده قالديغندن
بينواچوق يشامش ايسه‌ده كون كورمامش برغريب مزاج
اولوب حتى پارلمنتو مجلسنده وكلاى ملت طرفندن استانبولده
سائرلرى ايش كوريور بزم ايلچيمز اويويور ديو عليناً ذم
وقدح اولديغى كنديسنك دخى مسموع ومعلومى اوله‌رق ينه
خوينى ترك ايده‌مديكندن وبوصورتله اكثر وبلكه
هرخصوصده راى وملاحظه‌سى عادت عجيبه‌سى كبى معكوس
ومنكوس اولوب روسيه لويى دخى طبعاً سومامك
ادعاسنده اولديغنه مبنى خبيث مرسومك مفسدتى بونك
وهن وفساد ذهنه توافق وتأثير ايدرك برقاتدخى بونك
اوزرينه مشغول مال خوليا اولديغى بعض امارات واقعه‌دن

تفرس واحساس اولنمش ایسه‌ده بومجلوبیت لاقردیسی
اسلاف رجال حقنده دخی سویلنمش براسکی افترا اولوب
حتی ناپولیون بوناپارطه‌نك جنتمکان سلطان سلیم خان
حضرتلرینه ورود ایله آمدجی اوطه‌سنده مقیداولان نامهٔ
مخصوصنده دخی صراحةً محرر ومسطور اولمغله تخدیش ذهن
وخاطر ایدزنسنه اولمدیغندن غیری بونصونبیلك بیلنان
مزاج مشوشنه کوره اخلاط فریه‌ومریه‌دن عروق وافکارنده
حاصل اولان سدهٔ سؤظن ادویهٔ مفتحهٔ تأمین وتربیه ایله
مندفع اوله‌جغندن بیهوده اوتکلفلره دوشولمیوب فقط خصمایدینه
پولیتقه‌جه برسررشته ویرلمامکه اهتمام اولنمقده ایدی .
مقدمه‌ده بیان اولندیغی وجهله چورچیل ماده‌سی
استغنا کی‌یه سرمایهٔ دستکاه فساد اولمغله تاروپود
جدوجهد ایله طوقیدیغی قماش بدرنك خیانتی استاد ومشتریسنه
بکندیروب استدیکی بهایه صاتدی وبونصونی طرفنده مفسدت
مشروحه سببیله تلیه‌مده بولنمغه استعداد اولدیغندن بشقه
استانبولده اقامت اوزره اولان انکلتره قونسلوس وتجاری
کندیدن خشنود اولمیه‌رق هربار خواب کران واوضاع
نابساماننی ذم وهجوایله لوندره‌یه دخی یازمقده اولدقلرینه
نظراً بوماده کندیسنه خدمت سفارتده قصور ورخاوت
کلیه‌یه حمل ایله پارلمنتوده دهاز یاده زبانزدهٔ مذمت ومذلت
اولمسیله تعبیراولنه‌جق برروءیای هائله کبی کلدیکندن
خرخرهٔ استلقای افکار ودغدغهٔ کابوسیٔ استشعار اثناسنده
مفسد مسفورك وترجمانی اوله‌جق ملعونك صلصلهٔ تحریك

(واغرا)

واغرا ایله جامهٔ خواب تشویش وتذبذبدن بردنبره سراسیمه طورانوب شخص مصروع کبی نه یاپدیغنی بیلمه‌رك فتادهٔ دهلیز خذی وخذلان اوله‌جق صورتده ساحهٔ سوء اطوار واستکباره پرتاب ایدر ایکن هله پرتو پاشا قوجاقلیوب تیزالدن روی مرامنه رشحهٔ پاش استمالت وبازوی سست امیدینه تمیده بند تقویت اوله‌رق برطرفدن دخی عزایم وطلسمات زمین وزمان اعمالنه مشغول اولمغله بالاخره آنك انقلاب واضطرابنی تسکین صورتیله نیجه زماندنبرو کندویه درد درون وداغ مکنون اولدیغی سیمای احوالندن نمایان اولان شهرت انفرادی بوسایه‌ده تحصیل وتکمیل ایلدی . *چنین کارکرد ونشدشرمساز . نه ازروی خلق ونه از کردکار* لعنت ونفرین اول امانیٔ کاذبه‌یه واول اشتهار ملامت اثره که فدای غیرت دین ودولت واضاعهٔ واجبهٔ حمیت ملت خسرانه سبب حاصل اوله . (نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیئات اعمالنا)

چونکه مقدما پاشای مزبوری ریاستنده سفرده وحضرده تربیت واستخدام ایله آمدجی اوطه‌سنه چراغ ایدن غالب پاشا مغایرت مشرب جهتیله عمم مرحومی سومیه‌رك اوائل نشأتندن یعنی مکتوبجی وآمدجی اوطه‌سنده عمم خلفادن وغالب پاشا سرخلیفه بولندیغی زماندن تاوزارتنه قدر بتون وقتنی سوء معامله واظهار غیظ ونفسانیتله کچورمش اولدیغندن بعد وفاتهما اونقد مغشوش عدوان (البغض یتوارث) حکمنجه بو شر الخلف قریبی الاصله وعمم مرحومك حالی بو حقیر ذتوانه انتقال ایتمش وطبایع امم واقوامی مشتمل

کتب اخلاقیه مبین اولدیغی وجهله تاتارطائفه سی قسوت
قلب وغلظت طبع وشدت غدر وخیانتله مجبول وشیمهٔ مروت
ومودتدن بی نصیب برقوم مستحق اللوم اولەرق (حافظ الله)
بوخصال ذمیمهٔ مادرزاد صاحب ترجمه نك عناصر اربعه سی
وامهات الخطیئه اطلاق اولنان حرص وحسد و کبر ایسه
قوای فعاله سی اولدیغندن فضله غایت محیل و مبطن ومنافق
متمکن برداهیهٔ دهیا اولمق حسبیله مدخر ماهیت و مدفون
ارض طبیعتی اولان دستمایهٔ بغض عامه یه مال مورو ثی
اولان بضاعهٔ بغضای خاصه یی دخی ضم وعلاوه ایلدیکندن
وتضاد طبیعتدن بشقه غالبا بینمزده هیچ مناسبت سماویه
اولمدیغندن یلدزمز بارشمامش اولوب انجق صدر اعظم
رؤف پاشا حضرتلرینك صدارت اولیسی هنگامنده بوننك
تعیین وعطیه و موقوفاتی کسیله رك اوطه دن اخراج برله
برمدت پاشانك دیوان کتابتیله اناطولی طرفنده گشت
وگذاردن صکره درسعادته کلوب یلان کبی سورینه رك
برتقریب ایله ینه اوطه یه کیرمش اولدیغندن وسابقاً ولاحقاً
اردوی همایونده ودرسعادتده کیفیت حالی بیلنلر بیننده
غالب پاشانك معهود پرتوی عنوانیله شهرت شایعه سنه مبنی
اوطه ده بولندیغمز اثنالرده و بعده آمیدجیلك وایلکجیلك کبی
معیت منصبلرنده قسری وضروری تزکیه سنی دوزلتمك
ایچون دسیسه یه مبنی جبر نفس واهتمام عظیم ایله (تحسبها
حمقا وهی باخس) مشنجه هرکسه کان دراهم منحوسهٔ ردائت
وخساستدن کلیاً بی و ایه وتهی مایه کورنمکی زوراکی التزامه

(تحمل)

تحمل ایتمکدن ناشی کرچه بعض بطانهٔ حال وشاننه وقوف تامی اولان ارباب دقتی الداد مادش ایسه ده بنم کبی ظاهربین (ومن لم ینتفع بظنه لم ینتفع بیقینه) مسئله سندن غافل نشین اولنلری ایناندررکبی اولمشیدی . تاکه عیاذاً بالله تعالی دولت علیه حقنده عین افات ومحض مصائب وصرف بلیات اولان زمان ریاست وکتخدالغنده ازادهٔ تصاریف معیت وبرطرف ساز مقادیر خوف دنیا واخرت اوله رق خود بخود حرکت متجددهٔ کیفیه ایله واصل احیا زحل وعقد اولدقده سنین متقادمه دنبرو نهفتهٔ دولاب درونی اولان کمیار احوال ردیه وناسرهٔ اوضاع سیئه سی کرمیته بی محابا صرف واعماله بأس البادی وکارسازیٔ رواج استدراج ایله سرمایهٔ کار وکر دارندن نفسنده هرکز ضرر وزیان کورمیوب وبنکه صغرز ایجهٔ عدم اوله جق طالع مضرت مطالعنك قوهٔ قالعه سیله نوبنو بنیان دولت علیه ده اچدیغی رخنه لر کندینه فرجهٔ اقبال ومدخل استقلال اولدیغنی کوردیکجه بنم فیض وفتوحم بویوزدن اولهیور دیو ارتق بالکلیه اطراح صواب والتزام خطا ایله اندن کلسه بتون بتون عالمی بربینه قاته جق شرور عظیمه یه بی باکانه ومنهمکانه متصدی اولدیغی سوء افعال وحرکاتیله عامهٔ انامه معلوم اولدیغندن ولله الحمد درت بجق سنه یه قریب مدت ریاستنده کندینك جملهٔ آثار کریهه سندن اولان حدود یونان مادهٔ مستهجنه سندن اذکاتره وفرانسه وروسیه سفارت متفقه سیله وبکرش واتقکرمان معاهده لریله اندن چیقمش

اولان مصریلو ماده سنده روسیه لولر ایله نتیجه آثار
اوخراشه رق امکان مساعد ووقت وحال مستعد اوله بیلدیکی
قدر تخفیفی خصوصلرنده وبعده انکلتره لو ایله فرانسه وروسیه
لو ایله اوستریا وپروسیا دولتلرینک اتفاق واتحادی ومع
مافیه نیچه لونک فرانسه لو ایله وفرانسه لونک روسیه لو ایله
خیال اندر خیال معاملات دقیقه سی وبنده ناظر مشار الیه
یادکارینک برچکه جک سوء تدبیر مدبرانه سیله اوروپا پولتیقه سنده
مدخل کلیسنه سبب اولدیغی مصر ماده سی وروسیه عسکری
دونغاسنک درسعادته جلب واعاده سی وبونلر هنوز
درسعادتده ایکن اعاده لری حقنده فرانسه ایله انکلتره بینلرنده معاهده
مخصوصه عقدی وبعده دولت علیه ایله روسیه بیننده معاهده
اتفاقیه وقوعی وبونک اوزرینه انکلتره وفرانسه دولتلری
طرفندن پروتستولر وضعی واسپانیا قرالیچه سی ایله معارض
اولان دون قارلوسک محاربتی اثناسنده قرالیچه مشار الیهانک
طرف اشرف شاهانه یه کلان نامه سنه جواب نامۀ همایون یازلمق
اوزره بر طرفدن ویازلمامق اوزره دیکر طرفدن واقع اولان
تکلیفات متخالفه یه وکذلک فلمنک قرالنک هنوز تصدیق
ایتدیکی بلجیقا حکومتیله عقد معاهده اولنوب اولنمامق اوزره
وقوعبولان ازعاجات متباینه مثللو انواع حالات واختلافات
اره سنده وبنده ناظر مشار الیهک زمان زخل عنوان ریاستنده
بعض روز یاره استناداً اچدیغی سفر نابهنکامک تضمینات
کلیۀ متباقیه سنک تنزیل وتسویه سیله سلسترهنک روسیه لو
طرفندن تخلیه سی کبی خصوصات جسیمه ده حمد الله تعالی برسقط

(ایشده)

ایشده بولنمیه‌رق وکندیسنك اعانهٔ غیرممکنه‌سنه محتاج
اولمقسزین الندن ودیلندن کلدیکی قدرولی نعمته خدمت ایتمکده
چالشدیغم موبو معلوم عالی بیورلمق حسبیله نزد معالی وفد
شهنشاهیده حسد ولیاقتمدن زیاده ممدوح ومعتبر اولدیغم
جهتله اصل بنی و بلکه مقتضای طبع انسانیت ندانی اوزره
جمله جهانده هیچ برکیمسه‌یی سومدیکندن بوموفقیت
عاجزانه‌می دخی کوردکجه رمدر قابتله بصر بصیرتی ساعت
بساعت معتل وغرض غریزیٔ تفردایله دل پرغلی دقیقه بدقیقه
مختل اوله‌رق حسدندن قات قات بوغلمقده ومقدم ومؤخر
عزل وتبدیلی تحصیله چالشدقجه مسئولنه مساعده بیورلمدیغندن
صورتا رعایت منافقانه اظهاریله ایچ یوزندن یاریشوب
برمعتقده‌ایکن بروجه بالا چورچیل قضیه‌سی ظهورنده (همراه به
زرهرزن بیکانه بدتراست) مدلولنجه وادیٔ استئده اجنبی یه
مسابقت وشان وشوکت سنیه وحقوق ملت اسلامیه واجباتی
عیناً ذمتندن اسقاطه مبادرت برله ماکوی دستکاه مفسدت
اتخاذ ایتدیکی استغناکی وساطتیله بونصوبی به‌نسج ایتدیردیکی
پلاسپارهٔ شکایت وکرپاس خشین خصومته کیفیتی
تقدیر قیمت ایدرك مزاده ویرمکله اغتنام غفلت زمان
وانتهاز فرصت امکان ایله‌بازار امل وامنیده دیلدیکی کبی
بوکنی طوتدی اما غالبا کرمیت بیع وشرا اراسنده نصل
اولدیسه قاریشقلق ایله متاع دیانتی دخی هیچه صاتغه
اصلندی بروینه دیکمز وجهله صورتکران هیئت قبحه‌سنك
مانیدسی و (روی اسلام نماند) مصراعنك متمم سطر ثانیسی

اوله جغنی برقاندنی اثبات ایتدی

مقدمه ده بیان اولندیغی وجهله فریق پاشانك ترضیه ایچون ارسالنی حوادث وحقارتی موجب اولور دیو تجویز ایتمیان یادکار عجبا خارجیه نظارتنك تبدلندن حاصل اولان ذل ونقیصه یی نصل تجویز ایتمش وفرانسه ونمچه ایلچیلریله ماوروبانی بیله بونصوبینك ایاغنه کتمکلکمی لایق کورمامش ایکن مشار الیه حقارت عزل وتبدیلی نوجهله جائز کورمش وبوصورتلری دعوای دیانت وصداقته نصل صغیشدرمش اولدیغی مسئله لرینه اجوبهٔ مسکته بوله بیلورایسه (اشته لوح اشته قلم اشته کتب اشته قول اعتراض واهی اشتباه ساهی)

پرتو پاشا فرط فطانت وشرط صداقتده جمله یه تفوق داعیه سنده ونیازلی وذکرلی نکرلی بر متعصب ادم اولدیغی کوردیکنه نظراً بودرجه فضاحتی ارتکاب ایتمه‌سی لازم کلوردی . جواب شافی دلیل کافی

واقعا اصحاب عقولدندر لکن مثلا سوفسطائیه‌نك حقایق اشیایی انکار ایتملری جهل وبلادتدن اولمیوب عدم توفیقدن ناشی اولدیغی کبی مشار الیه دخی اعتنای مفرط ایله اشوری خود بین وخود پسند اولمق حسبیله بومقوله‌لر حقنده عادت الٰهیه اویله جاری اولدیغی وجهله اوته دنبرو عقلنی خیر وصلاح طرفنده استعماله موفق اوله مدیغی معلوم عالمیان اولدیغندن ماعدا حسب الجبله حب جاه وحرص دنیاده نفس اماره‌سنه غایتله اسیر ودائما کندی منفعت مخصوصه واغراض نفسانیه‌سنی تحصیلده عمیق التدبیر بر تاتار بدکردار اولمغله نیجه سنه‌لردنبرو جان ایله (جویان)

جویان اولدیغی بویله بر فرصت تاکه ظهور اننه کیردکده داعیهٔ قویهٔ حصول امل مدعای صداقت و دیانتی باصدر مغلطه مایهٔ اصلیسی برقاتدخی میدانه چیقارق لسان حال ایله (بنك کونکلوم قالیغ وطبیعتم دشمن اسیغدر نفسمغه حرص وحسد وحیل کوب بخشی کیلور اولوس اراوایل قاشیدا پارسالیغ وتقوالیغ ایلاب اوز درونیدین فرزانه لیق یاوزلق توشالیب تودورمین هرکیمدن مینا بخشی بنکار ساتیکسون میدین هیچ یماندین غیری بولماسی تاجانم چیقمیوبتور اوزکالار ایلیم تیلیم بلاسیدین خلاص بولماغیسوتور) دیو اوصاف واخلاق مادزادین بو قضیه ده دخی شرح و تبیین ایلدی

قالدیکه عبادت وطاعتی دخی احتمالات ثلثه دن خالی دکلدر یامخلص ویامرایی ویاخود مستدرج اولوب اوچی دخی امور قلبیه دن اولمغله بهر حال تفریق و تمییز ده افعال و اثار خارجیه سندن استدلال لازم کله جکی ظاهر و ریاسندنبروکداون ایکی سنه یه وارهیور یاجمله صادرات افعالی برزم خلقمزه معلوم ومضبوطی اولدیغندن فضله اوروپا خلقنك لسانی اولان غزته لرده دخی اسم و رسمیله متداثر اولمقدن ناشی افعالنده اخلاصه دلالت ایدر هیچ برنسنه ثابت اوله میوب اثنای اطوار عالم اولان ارباب مزایایه غیرمستور اولدیغی وجهله ریاکار اولمسی دخی موافق اولمیه جغنه و اعمال عبودیت دنیاجه دخی مستلزم منفعت اولدیغنه مبنی بیلنلردن دیکلدیکم وجهله کندیسی وقرنداشی حربیه ناظری حصول اقبال ایچون خواص خفیه یه مشغول اولدقلری مثلاو بو عبادتلر وطاعتلر

دخی مجرد صوکی چیقه‌جق بر استدراج دنیوی غرضندن عبارت اولدیغی کونش کبی میدانده ایکن اکر مخصدر دیه بیلن وار ایسه کناهی بوینه ٠

(استطراد)

مشار الیه کندیسنی مرحوم راغب پاشایه ثانی واوستریا باش وکیلی مترنیقه مدانی اولدیغنه دائر مداهنلر لساندن ایشتدیکی مدحهٔ کاذبه‌نك ایکیسندن دخی اظهار انبساط ایدر اولمغله جمع ضدین مآلی هله بونده درکار اولدیغندن بشقه منسر ولقده بونك مترنیقه اولدیغنی بیلمم اما فی المثل اکر مترنیق مجارستانی حکومت مستقله ایتك وایتالیایی فرانسه‌لویه ویرمك وپروسیالوبی ویانه‌یه کتورمك کبی دولتنده ابقای نام ایده‌جك خدمتلرده بولنور ایسه اولوقت انك بوکا بر ازیان باشی کله‌جکنی اعتراف ایدرم ٠ راغب پاشا ایسه سفینه‌سندن کمالات علمیه‌سی مستبان اولدیغی مثلاوتد بیرملك خصوصنده دخی بر وجود کامل اولدیغی روایاتنه مبنی بکنیلور ایکن اکر اول دخی پرتو پاشا کبی بر وزیر وزر الود اولمق لازم کلور ایسه بوکاده یوق اکاده یوق ٠

(تبکیت)

بنم بیلدیکم مشار الیه اون بش سنه‌در کویا استقامت اوزره درویشلك ادعاسنده اولوب و سیر سلوك کدن مقصود تصفیهٔ قلب وتهذیب اخلاق ایله تکمیل نشئهٔ انسانیه دیمك اولمغله اوقدر سنه‌لر دنبرو تربیه واصلاحندن صکره بو حال خسران مآلده اولان نفس اماره شجباقبل التربیه نصل ایدی دیو کندیسندن صوریلور ایسه نه جواب ویرر بیلمم ٠

(سئوال) شمدی بو ادمده هیچ کمال یوقمیدر ٠

(جواب)

(جواب) انده بركمال واردر هيچ كيمسه يه تحصيلى ميسر اولامق كركدر شويله كه كنديسى غدار و بى رحم ايكن (شفيق و مهربان) وغايت مرتكب و طماع ايكن (عفيف وپرهيزكار) كورنمك كبى نفسنده اولان اخلاق ذميمه‌نك ضدينى ارائه شعبه سنده اولان هنر ومهارتنه ديه‌جك اولميوب حاصلى شرندن حضرت اللهه صيغنيله جق برفتنهٔ بيدار و بوبابده رجال عصرمزك جمله‌سى حقير ايله همزبان اقرار اولمغله بزدن صكره كلنلر مثلا قره چلبى زاده‌مز برافندينك واوقچى زاده‌نك اثارندن خصماسى حقنده بوريدكارينه قياس ايتسونلر كه على التحقيق رسم نفسنى ترددسزجه بيلمسم خوفا عن الله بوتفصيلاته كيرمزدم.

(مبحث ثانى) چونكه مشار اليهك صفت كاشفه و منقبت مادحه سى شعر و انشاء قريحه سندن عبارت اولسه كركدر اولا ادبياتده جهلى سببيله اشعارى غلطات و ذلتاتدن خالى اولميوب ازجمله استانبول صوكمرلرى تجديديچون سويلديكى تاريخنده* يابلدى بوكمرسيرتده‌سند اهنين اولدى * ديوذوى العقولده مستعمل اولان سيرت لفظنى جماداتده استعمال ايلمسى و جسر جديد همايون تاريخنده (عالم بديهى سويلدى) تعبيريله بديهة و بالبداهه لفظلريله بديهى لفظنك كيفيت استعمالنى بيلمامسى محكمهٔ مناظره ده ثبوت مدعايه شاهدين عادلين اوله‌رق بوكا مماثل هفواتيله برابر قوت طبعت وسلاست منظومانى انكار اولنمز ايسه ده ياپديغى ابيات ايله يقديغى بيوتك و زنى ميزان اخرتده معلوم اوله‌جغندن غيرى شاعريت وكلاى دولته كوره كمال و حيثيتدن معدود اولامق شويله

طورسون كتبه ده بيله معارف معروفه دن اولمديغى كندى قوليله اثبات اولنوركه ديوان همايون قلمندن مرحوم دانش بك السنهٔ ثلثه ده اشعار پاكيزه سى موجود ذاتنده دانش ودرايتله نادر الوجود برچلبى ايكن اثناى رياستنده بالمناسب بن زبانكداز ستايش وثنا اولدقجه التفات ايتيوب بالاخره نه يپالم دولتعليه ده ايران دولتى كبى رئيس الشعرالق مسندى يوق كه توجيه ايدلم ديو فقيرى تزييف ايله حصر منصب ايتمش اولديغى خواجه لق املندن مأيوس ايتمكله بيچاره غيرت اقران ايله ورم اوله رق كنج ياشنده تلف اولدى كبتدى يعنى ادراك معانىء دقيقه يه دائر فعال عزيزيه دن اولمسيله شعر اطلاق اولنسان نظم نيس (كرسخن جان بود مرده چراغا موشست) مزاياسنجه اصحاب مذاقه روح روان قيلندن ايسه ده فى الحقيقه منسعر ولغو متعلق اوصافدن اولماسى حسبيله اقرانه باعث تفوق ورجحان اولهميه جغى محتاج بيان دكلدر. وسيرت ماده سنده شعراى ايراندن بعضيلرينك مثلا عرفينك *سيرت اين چمن ازخلد ببيند مجمل* مصرائى كبى اشعارايله احتجاج ايديلكدر. كذلك فن انشاده دخى واقعا حيل وخردهٔ كتابتى بيلور وچوق شى يازمق النلدن كلور ايسه ده (فى الاكثار عثار) مدلولنجه منشآتى دخى ذل وذال وخبط وخلالدن سالم اولميوب حتى اوطه ده بولنديغمز هنكامده رئيس اسبق جانب افندى مكتوبدر ديو تحريراتى بكمز ايكن كيدرك معيتلرنده بولنديغى ذوات بونك اوزون اوزون مسوداتنى كوردكجه قرالتيسندن اوركوب تصحيح وتنقيحه دخى بضاعهٔ اقتدارلرى اولمديغندن

(دهن)

دهن خامهٔ خود پسندانه سنه هرنه کلور ایسه یازمقده سربست اولمغله تمام کاتب مابر یداولمشیدی اثنای سفرده یعنی زمان نحوست اقتران ریاستده بنم قلمه ا لدیغم برلایحه‌یی تصحیح ایدرکن روسیه یه دائر بر محلنده دولت علیه ایچون قازدیغی قویویه کندیسی دوشر تعبیرینی درج ایدرك بو فقره‌نك مشهور اولان اصل عربیسنه کوره بو مقامده عدم مناسبتنی فرق و تمییز ایتامك و بنه لایحهٔ مذکوره ده مادامکه اهل ایمانز بویله جه اعتقاد ایتمیز دیو ایمان و اسلامی توقیت ایله قابلیت عدم بقاسنی قائل اولمق مثللو واقع اولان خبط و خطاسی اثارینی مطالعه ایدن ارباب انشایه معلومدر .

مع هذا طوته لمکه کتابت و خطابی هیچ معیوب و مدخول اولمسون نه فائده‌سی وارکه فرط غرور واعتناسی و بالطبع مصدر شر وضرر اولمسی جهتیله قال و قلمندن دولت علیه هیچ خیرو منفعت کورمیوب بالعکس تدارك و تلافیسی ممکن اولمیه‌جق نه خسارتلره اوغر ادیغینك تفصیل اجمالیسی زیرده بیان اولنور ایسه‌ده پشین منفعت و مضرت قلمیه‌سنه مثال موجز اولمق اوزره ایراد اولنورکه اوائل فطرت رومیانده بطریقك هلاکی و مجرم ایله بی جرمك عدم تمییزی مثللو بعض مدعادن طولایی روسیه ایلچیسی دسترغومونك ویردیکی تقریر رسمی یه جوابا و یریلان تقریر مفصل و بعده ایلچیء مرسومك بالانفعال قطع مخابره ایله بیوك دره یه عزلتنه مبنی مقام صدارتدن روسیه باش وکیلنه یازیلان مکتوب مطول مسوده لری صاحب ترجمه نك همت ومهارتنه حواله اولنديغندن واقعا عرض هنر قصدیله اوزون

اوزادی، سوزلر و روسیه لونك دعواسنه مقابل كاتبانه جوابلرله طبقه طبقه كاغدلری طولدیرمش ایسه ده چونكه مواد اقیسه دن معدود اولان جدل ومغالطه هر یرده جائز و جاری اولمدیغندن غیری فی الحقیقه اكثار كلام مضل افهام و بلكه مجمع اوهام اوله رق حد و نصابنی تجاوز ایدن مقاله مدعیانه هر نقدر صدق وصوابه مقرون اولسه دخی صاحبنه صحبت نافعه اوله جغی دركار وخصوصا آثار خارجیه و وقوعات مشهوده نك تصدیق ایتدیكی اقوال مجرده نك تأثیری انجق نفوس سادجه یه اولوب یوقسه دولتلره كوره اولمدیغی بدیدار اولمغین بومناقشه روسیه لونك الزام وافحامنه قیل قدر مدار اولمق دكل بلكه تشدید خصومت و باش وكیل طرفندن سكز سطر برمختصر جوابنامه و ورودیله مطلب ومدعالرنده اصرار وخشونتی مستوجب اولدیغی هركسك معلومیدر.

وصیداوالیسی سابق دولتلو عبدالله پاشانك عصیانی وقوعیله طرف دولتعلیه دن اوزرینه وارلدیغی اثناده مصر والیسنه اظهار دخالت وای ن دخی حقنده عرض شفاعت ایتمش اولدیغندن صورتحال بین الوكلا مطالعه برله عبدالله پاشانك طوغریجه طرف سلطنت سنیه دن استئمان و استعطاف ایتامسنه مبنی درجهٔ اولیده ارادهٔ سنیهٔ متعلقه نك انفاذی و درجهٔ ثانیه ده عكادن اخراجی وثالثه ده عفو واطلاق شقلریله جوابنامه تحریر و اولوجهله اوچ قطعه اوامر علیه تسطیر وتسییر اولنوب شكل شق اولك اجراسی كندوسنی قاندیروب وقاندیره جق سوزلر تمهید و تأكید اولنمسی صورتنه قرار و یریله رك جوابنامهٔ (مذكوری

مذكوری اولوقت مكتوبئ صدر عالی بولنان طاهر سلام بك
افندی ایكی كره قلمه المش ایسه ده ایستنبلان مرتبه اطرافلی
اولماق واهمه سیله رهین استحسان اولمیوب اول تاریخده
بومثلی مسلم الكل آمدجی بولنمغله بوكا سپارش اولدیغندن
مضمار سخنوریده سمند سبكسیر قلمه ارائهٔ رخصت جولان
ایله فروسیت وهنرمندیده یدطولا كوسترمش وتحریرات
اطنابیه سنی اولیای اموره كركی كبی بكندرمش ایسه ده مصر
والیسی اوتكلفلی شقین اول وثانی بی كان لم یكن حكمنه
وضع ایله شق ثالثی اختیار واعلان ایدرك اوقدر ورزش
ویسیانه وكوشش كاتبانه دن قطعا برثمره حاصل اولمیوب فقط
طاهربك افندینك قیرلدیغی قالدی اما صاحب ترجمه دخی
دیلدیكی كبی مفتخر اوله مدی ویته آمدجیلكنده مادهٔ فترتك
اشتداد وامتدادندن وانكلتره وفرانسه وروسیه دولتلرینك
مداخلهٔ عنیفهٔ متغلبانه لرندن طولایی حالت افندینك رأی
وتدبیریله اركان دولتعلیه بیننده عقد وامضا اولنق اوزره
مفصل ومشروح براتفاقنامه قلمه آلوب فی الواقع هرنقدر
مسئلهٔ معلقهٔ وفاق كندو مشرب مفارقنه موافق دكل
ایسه ده حالت افندی یه بكندیرمك ایچون ناچار محاذیر خلاف
شقاق ومنافع اتحاد واتفاقه دائر مقدمات منشیانه و بعض تمثیلات
خارجیه تمهیدیله دولتده وملتده یكدل ویكجهت اولمانك ایجاب
واقتضاسنی وعكس قضیه ده اولان خطرات ومهالكی بولیله
بسط وبیان ایدرك مسوده سی رهین تحسین وآفرین اولمش
وبرمجلس عمومیده اوقونمغه قرار ویرلشیكن افندیٔ

مشارا الیهك نقی واجلاسیله اورتالغك رنکی دکشمکین مسودهٔ مذکوره حرف مسروق کبی قرائتدن محروم وبن صندوقهٔ اوراق بطالده معطل ومکتوم قالمشیدی ·

اشته معظمات امورده کی فوائد کتابتی دخی بوانموذجه یه قیاس اولنق اوزره داخلی وخارجی اوچ مادهٔ مهمهٔ ملتزمه ده حال بویله اولوب مضرت انشائیه سی بخشنده دخی (الکل اعظم من الجزء) قضیه سی کبی شك وشبهه دن عاری وشهادت سربسته ایله مقدمی تا لبسندن مستغنی بردلیل کواه یعنی قلمندن حاصل ونازل اولان بلای سیاه دخی شویله که ·········

عاکف پاشا مرحومك تبصره نامیله متعارف اولان اثر خامهٔ بدیعی اشبو نسخهٔ مطبوعهٔ ناتمامدن عبارتدر ·

دولتلو ابهتلو یوسف کامل پاشا حضرتلرینك تلماق

ترجمه لرندن بعض فقرات رنکین

(فقره)

قبرسلیلر ایله کیدر وایچلرنده بیلدیکم کیمسه اولمدیغندن معامله‌ء تعظیمیه‌لرینی اکتساب فکریله تمکین وسکوتی التزام ایدر ایکن سراسیمهٔ امواج دریا وغوطه‌خوارجهٔ رؤیا اولوب بردن بره کوردمکه وسط بحر محیطدن طوغری کردونهٔ کردون رفتارینی ایکی کبوتر جکر بر پری زهره پیکر کلدکلده یانه کلدرك اللرینی اوزاتدی آتوب «ای جوان داخل دائرهٔ اداره‌م اولان جزیره‌یه واصل اولیورسکز.

ساحهٔ رعایت واحترامنده مجمره‌کش تکریم اولمکز شرطیله سزی سیراب جویبار شادی وشوق وباده‌نشین صفهٔ صفا وذوق ایدرم. نشانهٔ نشابهٔ خشم وغضبم اولمقدن اتقاوسنی سلامت مسالك النفته ارتقا ایتمیکز» دیمسیله برابر یاننده بردلبر بیسلم حکمتی ندر نکانه ثیزی وخندهٔ استهزا آمیزی انسانی خوفناك وسراسیمه ایدر درجه‌ده کن بر پیرهٔ جانستان نمایان اولوب همان ترکش مزرکشندن بر تیر هلاهل تأثیر اخراج و بغتةً سینهٔ ذکار دفینه‌می آماج ایتدیکی اثناده بر پیر سپردار ظهور وعدم تأثیر تیر زهر کیردن پسر عشق افسرده ایرات یأس وفتور ایتدیکی مزیدا سنك سهم سم آلودی ارباب رشد واستعداد واصحاب فطنت ورشدده کارکر اثر اوله‌مز. بورادن کیت واسیر دست هوا وهوس اولان کیمسه‌لری صیدوشکار ایت» دیمکله تکدیرده ایلدیکندن مضطرب وخائب کلدکاری سمته آئب ونظرمدن غائب اولدیلر.

(شوحالده)

شو حالده کندیمی بر باغچهٔ فردوس مثالده بولوب آکسزیٔ
منوری کوردم بکا خطاباً «مسکن ومأوای خلق فاسد
وچارسوی تربیهٔ ذاتیه‌یی کاسد اولان جزیره‌دن فراره
مسرعت ایله» دیمکله همان بوینه صارلمق ایچون یانه‌وارمغه
بذل تاب وتوان ایلدم ایسه‌ده دریغا که دیزلرم کسیلور وامان
همان طوتمیم دیدیکجه الارم حبل موهوم ظل خیاله آصیلور
اولدیغندن نه‌یه اوغرادیغمی ادراکده عاجز وناچار خوابدن
بیدار اولوب مصرده بعدالمفارقه وفات وترك دغدغهٔ
کائنات ایتمشدر ظن ایلدیکم منوری صورت نجیبه‌ده رؤیت
قلب حزینه باعث رقت اولمغله کنار سفینه‌ده محزون
محزون آغلر ولنگر تمکین وسکوتی زنجیر سرشك واحسرتایه
باغلر ایدم ·

بنی کوروب سببنی سؤال ایدنلره بونجه زمانلردنبرو دمهجور
دار ودیار وملعبهٔ دست طالع زورکار اولان آدمك کاری
البته کریه وزاری اولور دیمکده وساحل جزیره‌یه تقرب
ایتمکده اولهلم · درون سفینه‌ده بولنان قبریسلی یوخیلر ایله
رئیس وطائفه‌لر اللرنده بر کوزه شراب عالم خوابده
کوردیکم پریٔ زهره چهره‌نك عشقنه چاقه چاقه وایش
یا پیله‌جق یرده بری بری اوزرینه دوشه قالقه مست وخراب
اولدقلری هنگامده لون هوا متغیر وظهور ریح شدید
ومدید ایله روی بحر مکفهر اولوب کشتیٔ سرکشته‌مزکاه
ظهر امواج مرتفعه‌ده موازیٔ کنگرهٔ سما وکاه بازرقه‌نی
وفرونشستنیٔ تلاطمدن مساویٔ مرکز کرهٔ ما اولمغله

اکثریا منتوزدن ایشتدیکم وجهله آلودهٔ لباس سفاهت وفضاحت اولان تن پروران وسست اندامان کبی جملهسی هول جان ایله فریاد و فغان وسلامت قره‌یه چیقارلر ایسه اعضای نذر وذبح قرابینه عهد و پیمان ایدکلرینی وخدای هوش جدادن امید اعانه و مدد استدعای عمر سرمد قبیلندن اولرب سفینه‌نك قضاذده اوله‌جغنی کورنجه دومنی دردست ایدرك برقاچ دقیقه‌یه قومانده ایله درعقب یلکنلری آلدیروب کورك چکدیرراك رهیدهٔ دهشت قلزم بی پایان ورسیدهٔ مرسای امن وامان اولدیغمزده حفظ رشتهٔ حیاتلرینه سبب اولدیغمدن شایان نظر تدقیق وبو جزیره‌نك موسم بهاری وکشایش وجوشش ازهار وانهاری جزایر سائره‌یه مقیس اولمدیغندن سیروتماشاسنه تشویق ایتملریله کوشه وبازار وحدایق کلزارینی کزروکزوب کوردکجه وجودمده کسل ورخاوت ومزاجمده فسق وفجوره میل ونیت سزرایدم .

(فقرهٔ دیکر)

بوجزیره‌نك سکنهٔ ذکوری دشمن کسب منفعت واطفال ونساسی حریص زیب وزینت اوله‌رق بونلرده کوردیکم نقصانی لطافت طبیعت دل محبت مونله مخاطر مساعدت اولدیغی حالده رفیقلرم بزم الفت وانسیتنه دعوت ویوم مخصوصلرنده شکل بناسنده تمامی صنایع معماریه موجود ورصانت ومتانت وکلفتده مثل ونظیری نا مشهود اولان برمعبد مشیدزیارتنه دلالت ایتملریله کیدیله‌رك درون وبیرونی مشغول عبادت وپرستش پیر وبرنا وناتوان وتوانا ذکور

(ونساایله)

و نسا ایله طولمش وجوانب زوار دن کردن وشاخی قوردهلر
ایله مزین قرابین لاتحصا تقدیم واهدا اولنمش اولوب میادین
وزوایاده ایقاد اولنسان بخور دانلردن صعود ایدن دود
عنبر وعود منتشر ایوان فلك کبود اولور وجابجا کف مجنای
ساقیات بنات زهره سماتدن آلتون کاسهلر ایله حضاره بادهٔ
کلکون صونیلور کور دیکمده اور کدم ایسهده بو حالده
آهسته آهسته عروق واعصابمه سرایت یعنی بر نهر سریع
الجریانك ایچنده دوشمشده رسن زرین تار شعاع مهر جهانتابه
صاریلوب ساحل نجات وسلامته چیقمغه چالشمقدن بیتاب
وغرقاب اولان بیچارکان کبی بنی بیکانهٔ لذت ادب وفضیلت
ایتمکه باشلمغله شونلردن ایراغ وسفرهٔ رفاقت وصحبتلرندن
دستکش فراغ اوله یم دیو سعی واقدام ایله برابر دل هوا مائل
داخل دائرهٔ جمعیتلری اولمغه خواهشکر وبرار الق منورك
پند بندینی وپدرك صمیت بلندینی یاد ایله بو درلو رذالت
وشناعتی ارتکابدن ایسه شو موسم شبابده متواریٔ
زیرتراب اولمق جانه منتدر خیالی بحث دیکر اولوب اشته
بویله بر حال مشکله اوغرادیغمه مکدر وپریشان وچاره جویان
جوار معبدده کائن اورمانه روان وتیر دلدوز ایله جکر
کاهمدن اوریلوب یارهسنه مرهم تدارکیچون یاردن یاره پرتاب
وهر نهمتمه آتلسه سهم سمناکی سخت کرفتهٔ زیر پهلوی اضطراب
ایدن جیران مثالی کریان کریان وسو بسو پویان اوله اوله
اغاجلرك ایچنده اوزاقدن منوره بکزر بر ظل موهوم کوزیمه
ایلشدیسهده بوزی صاری واثر انبساطدن عاری اولدیغندن

تشخیصنده ارتیاب و عجبا خیالمیدر ندر بکا نه اولیور منتوردرده بنی نصل کورمیور دیه‌رك نزدینه شتاب ایله بوینه صاریلوب نام با احترامنی تکرار تکرار یاد وتذکار و چشمه سار دودیده یی اشك شادی ومسرته جویبار ایدرك سزدن آیریله‌لی نیجه مشقتلر چکدم و کشمکش قلاب آب ودانه ایله کز دیکم یرلرده نقدر دانهٔ سرشك ندامت اکدم تعریف ایدهمم آیا بعد از بن نه یاپمق اقتضا ایده‌جکدر دینجه اسکیدن بیلدیکم طور ووقارینه ومعاملهٔ حکمتشعارینه اصلا تغیر کلمکسزین برنظر شفقت پرور ایله باقوب (جزیره‌ده طورمه برآن اول ترك وفرار ایت زیرا بورانك اراضیسی میوهٔ خوشکوار یرینه تقدیم سم مار وآب وهواسی حدیقهٔ اخلاق حمیده‌یی خزانیده وتارمار ایدر) دیدیکی آنده بورایه کله‌لیدنبرو سرسودا زده‌می استیعاب ایدن سحاب سیاه اشواق کاذبه صاغیلوب کاشانهٔ قلبمه زلال ابتهاج ومسار حقیقی جاری وکافهٔ حواسمه نور صفای روحانی ساری اولدیغنه شکر نراوان و بوعالمده شو کیفیته مماثل یعنی یار قدیمك لذت ملاقاتنه معادل ذوق وسعادت اولمدیغنی تعقل واذعان ایدر ایدم.

(فقره دیکر)

بو اثناده قبریس جزیره سی سرکذشتنده نقش تعریفی پیرایهٔ حریر افاده قلنان پری زهره چهره قبریسده مقام محترمنه (رعایت)

رعایت ایتمیانلرك بو دفعه دخی سالما قالیپسو جزیره سنه وصوللرینه جانی صقیلوب پسر عشق افسرینه « هایده کیده لم مادونی بیان ایده لم » دیه رك برلکده کردونه سوار وجوار غارده پری سوکوارك دمبسته نشسته اولدیغی پیکارك کنارنده آشکار اولوب « بیچاره قالیپسو بیوفا اولیسدن کوردیکك استهزا واذا صانکه انوبره دیده شمدی فرزندیده پدرندن زیاده سنی استهزایه آماده در . آما تأسف اتمه عشق برابر کتوردم بوراده قاله جق وتملق بونك مکرندن قورتیله ‌له میوب البته رسوای عام اوله جقدر » افاداتیله تبشیر وچوجغی ترك وتأخیر ایله کردونه کردان عودت وعنبر افروز مجمرهٔ غرام ومحبت اولغله پسر سودا اور قالیپسونك قوجاغنده یعنی آتش جانسوز عشق قلبی بوجاغنده قالوب تحمل ایده مدیکندن پرستاران شیوه کاراندن (آوقاریس) نام دختر ناهیده اخترك آغوشنه امانت . وبعد زمان بوكاره ابتدارینه اظهار پشیمانی وندامت ایلدی .

بوچوجق بادیٔ نظرده معصوم ومحجوب محبوب قلوب کشاده روخوبچوکزدینور ایکن غرابت بونده درکه نواختهٔ دست اعزاز ایدنلر شمبوی سم ودرکنار محبت واعتبار بیلنلرك معمور قلبنی خرابهٔ هم وغم ایدوب بکمشده ایتدیکی یاخود آتیده ایده جکی غدر وجورلرینی یاد وتصوراتیله زهرخند واهانت ایده بیله جکی انسانه تقرب وتلاعبدن نشئه مند اولمسیله بیله منورك نظر تهدیدندن ودائرهٔ حرکتی تحدیدندن قورقرب اوزاق صولاشور وسربزفاش اولمسون احتیاطیله یوزینه کیرنی نکاه

وآتشدان سینه ده حبس دود آه ایدن قزلرك ارالرنده اوینا شور ایکن تملاق کوروب وآلوب کاه بازو ودوشنده وکاه زانو وآغوشنده طوتەرق اکلنمك استدیکه دریای اندیشه یه دوشوب عاقبتکار غلبهٔ افکار ایله پردهٔ ادبی چاك ده پنجهٔ سودا ومنوره خطاباً «شو قزلرده اولان لطافته نه دیرسکز قبریسلیلر بویله پری نژاد وموافق آرزوی فؤاد دکللر ایدی. بونلرك ادب وازعانی وجازبهٔ حسن وآنی انسانی بشقه لشدیریور» دیو کشف مافی السویدا ایتسنه حجابندن یوزی قزاروب سویلدیککنه ندامت وسویلمکه نیت ایدرینه کندینی ضبط ایده میوب سوزه باشلرسه ده دوام ایده مز دوام ایدهیم دیسه افادهٔ مرام ایلیه مزنه دیه جکنی بیلمز. خلاصهٔ مقال پریشان وبی‌آل سویلیوب قالدن حاله وحالدن قاله انتقال ایلر ایدی.

(فقرهٔ دیکر)

تملاق کیجه لرده اردونك انتباه وحرکتنه سبب وقوف وشعوردن وتدارك لوازم مهمه‌یی تأمل دورا دوردن اکثریا کسیلك کسیلك خوابه واروب اکل وشربنده عادتا آحاد عسکریه آسا اختصار وپرهیز ایله نقصانیء مأکولاتدن عسکرك قیل وقاللرینه وسیله ویرمامکدن فضله پرهیز وریاضت سیکرلرینه باعث قوت ووجه ووجودی آن بان مائل سمرت اولوب برزماندنبرو بیهودهٔ قدم سیاحت ایلدیکی فسحت فضای عالم رؤیاده بعد نصف اللیل پدرینی کاه برجزیرهٔ معموره ده وسط

چنزار شکوفه داردن جریان ایدن نهرك کنارنده سرپا
برهنه اولوب اطرافنی محیط اولان دختران پری رفتارانك
اوزرینه البسهٔ زربفته انداخته ایلدکلرینی وگاه سیم وزر
ایله پرزیب وزیور برسرای جهان منظرده بالای صدر
استراحده اوطوروب سویلدیکی سوزلری باشلری چیچکلی
تاجلرله زینتیاب حضور اولان کسانك دکلدکلرینی مشاهده
ایلمدرك « ای پدر شوحاللر دلالت ایدرکه تارك دنیای فانی
ودار مکافاتده نائل التفات حیات جاوداتی اولمق کرکسکز .
بونجه زمانلر درسزی آرایوبده کورمامك ودست
پسرپرورکزی اوپمامك نیجه اوله بیلورملاقاتکزدن مادرم
شاد واتاکیه معمور وآباد اولمیه جقمیدر . بوحال شك
وارتیابده قالمقدن ایسه وداع کاروبار جهانی جانه منت
بیلوب قعر عمیق دوزخه قدر کیدروحل مشکل دل ایدرم »
دیو سویلنمه‌رك موقع اردودن بعید فرض اولنمیان بریرده
جای باب جحیم اولمغله شهیر واوست طرفنده برشجر بی برك
وثمرك سرنده واقع آشیان مثللو برطاشك تپه‌سنده‌کی کویك
کوینده کائن کأنه مدخل شهیق وزفیراء لوب نوع بنی آدم
دکل جنس حیوان بیله تسمیم هوای نسیم ایدن بخار مار
دمار ینلك کذر کاهندن خضوه اندازمرور ووقت ربیع
وخریفده فلزات نباتات سرنمای ظهور اوله میوب ابعد
بعدنده بونلان حاشلر وباشلر حلول آ وانندن اول خوشیده
وآب آباد وانهار تلخ وکندیده اوله‌رق وحوش وطیور چب
وراستندن رعد وبرق کبی سریعاً عبورایدن مغاره یه قلیچی

الندہ ولوجه اقتدار برله اول امردہ اول ظلمتکاہ دهشت مستردہ بعض لیالئ مظلمه ده تخیل وتوهم اولنان آیدنلق آرہ سنده طائر وسائر اولان ارواح خفیفه یی سرشمشیر ایله اطرافندن تبعید ایلدکدن صکره آبی راکد وتیره بتاقلق برنهرك کنارنده کوردیکی اشباح اموات کثیرہ نك ایچنده نالش وفریاد ایدر برکیمسه یه تصادفله نامنی وسبب اوجاع وآلامنی سؤال ایتدکده «روی زمینده بابل حکمداری ایدم . مرمردن مبنی برمعبد کبیرده التوندن مصنوع وجای رفیع احترامده موضوع اولان صورتمه اهالئ بابل پرستش ایدرلر ویانمده خلاف مشرب صحبته کیمسه تحریك ادب ایده میوب کافهٔ محظوظ اوله جغم صورتده حضورمده تیتررلر ایدی .

حیفا که تمام زمان حکمرانئ جوانیده سودیکم برزن مرد افکن بنی سومدیکندن اشراب زهراب وچار طاق وجودیمی خراب ایتدکده دکل حکمدار موبد بابل عادتا موت وفنایی قابل شخص فانئ غافل اولدیغمی بیلدیروب دونکی کون جنازہمی رسما تجهیز وبرابر مجد مزاره کیرملك استیورد ردجه ده نووفغان رستخیز انکیز ایلدیلر ایسه ده چه سود اتباع واعوانم بلکه اعضای خاندانم بندن خشنود اولمدقلرندن شمدی بوراده معاملات شدیده کوریورم»

دیدی .

تلماق متأثر اولوب «وقت حکومتکزده راحت فزای قلب انسانی اولان صفت نیکوکاری ونعمه پروری یه مقارن اوله مدیکزمی» دیو سؤال ایتدکده «واقعا اکثر عقلا آندن

(اعلا)

اعلا صفت جليله يو قدر ديو وصف وثنا ايدرلر ايديسه ده نفسنده قطعاً حس ايتميوب كل يوم التزام ذوق جديد وبولنديغم حالك غيرى بكا خيال ورؤيا وافسانه وخوليا كورنديكندن او درلو خاطره يى القا ايدنلرى اطرافمدن تبعيد ايدر ايدم» ديه رك عمرنده زهر زحمت دنيويه يى طاتمامش مرد درد ناشناس كبى نالان وحين فوتنده تكريماً لتدفينه اعدام اولنان ايكى نفر غلام تعذيب واخذ انتقام خدمتنده مأموراً قيام ايليوب سلسله بندتذليل وعقاب وبرى «سنده بزم كبى انسان دكلميدك نيچون دعواى ربوبيت ايدر ايدك» وديكرى «اشته حالكى كوردك ومرتبهٔ عبوديتى بيلدكمى» ديو عتاب ايتلرندن رو بخاك خذلان اولور ايكن تماق اورادن صاوشوب دها ايلرو وتقديم ايلدكجه «بوذات حيا تسعات كيمدر» يوللو سيرينه چيقان اشباح اموات شعاع نهاردن ظلال ليال آسا اغورندن كوناباديد اولغله كيدرك زبانئ كبيرك دائرهٔ اداره سى سمتنه واروب ارواح طائره يى ساحل دريا ده كى رمالدن زياده مشاهده ايتكله برابر جبيني چين بچين ونكاه آتشينى كين آكين اولان زبانئ كبيرى تختنده والى طرپانلى موت مجسمى وعدم امنيت وانتقام وغدر وبخل ونا اميدى وحرص وخيانت وبيرحمى وحسد وخيلات واسلام مثللو غدر ومضرتى اصحابنه رجعت ايدن انواع اسباب كدر والمى سريرينك حوالى وتحتنده كورمكدن قورقوب ديزلرى كسيلور وسسى قصيلور حالده لرزان لرزان «اى زبانئ آتش فشان بنى كوريورسكز بجبا پدرم دائرهٔ ناره كز داخلنده مى بوقسه نهر عذب اجريان

جنانك ساحاتنده ميدر » ديو تفحص احوال پدره جسارت ايلدى .

زبانى « اى جوان فانى بيك جانى اولان كيمسه‌نك كيره‌مديكى جاى طاقت فرسايه‌سنى مقدرات سوق ايتمشدر . پدرك بره‌ده اولديغنى بيلمم زمرهٔ حكمدارانده اولديغندن افعالنه كوره دار مجازات ومكافات اولان دوزخ وبهشتدن برنده بولنه جغندن آرامق ايچون اذن ورخصت ويررم . لكن سقر ظلمه مقر ونى كچمدكجه جنته كيره‌مزسك . اورادن مرورو ولوجه وجودنده بورادن خروجه سعى ايت » ديديكنده پدرينى بوله بيلمك ومنظر زبانئ حيات سوزدن تباعد ايتمك تلاشيله فيافئ خاليهٔ نامتناهيه‌دن كذر وسمت سقره نظر ايلدكده نه كوردى . آبى آتش جوشان امواجى علو جهان برد رياى بيكران وسيل كوه شكاف وهامون فرسانك بالاى صخرهٔ جبال مثالدن وادئ بوادى‌يه نزول مهولى كبى پيدا ايلديكى صدادن استماع اصوات عديم الامكان اولوب طبقات متفاوته سنده ظلم وخيانت وسرقت ايله جمع اموال وديانت وعبادته صورت محبتده رياكاران ساده دلانى اغفالدن استحصال آمال وپدر ومادر وهمسرينى اعدام وتسميم ايدن ذكور ونسايى وكذاب ومداهن وحقيقتنى بيلمديكى شيده ادعاى معلومات ايله حاكم وكاهن اولان اشخاص لاتحصايى حضور حكامده على درجاة جناياتهم انواع عذاب وعقاب ايله معذب ومعاقب كوروب خالق حقيقئ خلقت وجود ومعطى ومانع هر موجود اولان حضرت

(رب)

رب معبودی بیلمیان کسانك جمله‌دن زیاده تعذیب اولنملرینی
تنسیب وحکم ایتملریله ازآنجمله برشخص فیلسوفك محاکمه سنی
استماع وسر وسببنی حکامدن استطلاع ایلدکده جواب آلمغه میدان
ویرمکسزین فیلسوف مناقشه‌یه باشلیوب «بن اصلا فنالق
ایتمدم دائما ایولك ایتدن لذت آلوب سربست واپسم برآدم
ایدم بکا نصل لوم وعتاب اولنه بیلور» دیمکله جانب حکامدن
(بوبویله ایسه ده انسانلردن افزون درکاه جناب باری‌یه
عرض عبودیته مدیون دکلمیدك . حیثیت وفضیلتکی قبل
نفسکدن بیلوب وهاب حقیقی‌یی طانیمدك . ایسه‌دی مقتدر
ایسه‌ك محکمهٔ قلبیه‌که مراجعت ومشاورتله کندوکی قورتارر
جناب حقی طانیوب عبودیت وتعظیم ایتمکدن غیری فطانت
وفضیلت صحیحه یوقدر . سنك جهال سهل الاغفالی
مفتون وحیران ایدن جربزه وحکمتك جدیر تقدیر دکلدر .
بنی بشر علی ماهو علیه واقف دقایق حقایق خیر وشر
اولمدقلرندن درجهٔ حظ ونفرتلرینه کوره برشیئك له
وعلیهنده حکم ایدرلر ایسه‌ده بوراده اویله اولمیوب تمییز
وتعیین آن وانی ایدن نور الهی هر شیئی کماهی کشف وعیان
ایلدیکندن سنك لمعهٔ فخر وتمدحك انظار ارباب اعتباری
قماشدرمز) دیواسکات وابهات وعذاب درونی ایکی قات
ایلدیلر . فقیر فیلسوف حال نا امیدیده محاکمهٔ قلبیه‌سی
شدتندن شاشروب کندی ذاتی وسرمایهٔ ممدوحیت بیلدیکی
اوقات حیاتیه‌سی فعلیاتنی کورمك استدکجه کورمکدن بری
ودور ومعاونت مأمول ایلدیکی افعال مجسمه‌نك طعن

وتشنیعندن سلامتیاب حضور اولامغله حجاب واضطرابندن التجا واختفا ایلیه جك جای مظلم وتاریك آرایوب هرنه سمته کیتسه برشعلهٔ جوالهٔ نورانی برابرنجه کزوب تقدیر وتبعیت ایتدیکی ذات حقیقتی کوزینه صوقدیغندن دنیاده سودیکی شیلری اکراه وآنلره ابتلادن بی حد وغایت چکدیکی عذاب واذیتدن انین وآه ایدرك «حضرت خلاق عالمی واخلاق ابنای آدمی وکندی کندیمی بیلهمامشم . عقل وحکمتم جنت وذکر وفضیلتم عما وحماقت ایمش . حیف صد حیف که خود پرست وشراب غفلتله مست اولمشم» دیو سرزنشی ایشتدکدن وآلودهٔ غفلت حشمت اولوب جهانیانه جور وجفا وجبر وقهرلری قوتیله شعرا وندمادن غصب ایلدکلری مدایح مذمومهدن کسب کیف وصفا ایدن حکمداران ستمکارانك صور معکوسهٔ معایبنی ارائه ایدر برآیینه دست زبانیده یوزلرینه قارشو طوتیلوب اچنده لسان استهزا قوللانور مداهنلرك صورتلری ومغایر طبیعت مزججانه طور وحرکتلری کورینور بردیکر آیینه دخی کوستریلوب هرنه یانه کتسهلر هر اینهخانهٔ هردو آیینهٔ متناظر الارائهدن صورت وتمثاللری جدا اولهمامغله باقدقجه معذب اولوب بو احوال اهوال اشتمالدن قورتلمق امیدیله کیرلنه جك یرلر آرزایدی ایسهده بوله مدقلرنی سیر ایلدکدن وعلی الاطلاق عذاب وعقابه کسب استحقاق ایدن ارواح اشباح انسانیه برقزغین فرونه قونمش مادهٔ معدنیه کبی حیات وهیئت اولیسی بین الفقد والوجود مؤبداً موجود وغیرمفقود اولهرق اوزرلرینه تقاطر قطرات قهران

(انتقام)

انتقام ایله تعذیب اولندقلرینی کوردکدنصکره بو موقعدن
چیقدقده کوکسی اوزرندن بر طاغ قالدیرلمش کبی تنفس
ایدرك مدت یسیرهٔ حیات ایچون کار فرمایان جهانك عاقبت
اوغرادقلری حالات عذاب واضطرابی مطالعه‌دن یأس تام
ایله ایلرو واروب معدلتکاران حکمدارانك مصطبه نشین
آرام واحترام اولدقلری چمنزار بهشت انوار نثاری دوردن
بیچه‌رك سمتلرینه توجه ایلدی .
بو چمنستان دائما سبز وشاداب وبیرون عدد وحد قوشلر
اشجار بیشمار اوزرلرنده نغمه پرداز سؤال وجواب اولوب
موسم بهارك ازهاری ووقت خریفك اثماری متصلاً ومتجددا
حاصل وموجود وتاب تموز وشدت شتا مجهول ونابود اولسیله
نقاب ظلمانیٔ شبدن نشان ونهار دائمیسنده غایت وپایان اولمیوب
دار دنیاده عیون اشخاص فانیه‌یی تنویر ایدن شعاعك غیری
بر نور الهی شبابت دائمه ایله خاطر خوش وسیمالرنده نقوش
سعادت منقوش اولان اهالیٔ بهشت حوالیسنی استیعاب
ایلیه‌رك نور آفتابك صاف وشفاف بلوره حلولندن زیاده
قوالب وجود انسانی‌یه اینجه‌دن اینجه حلول ایله قطعا کوزلرینی
قاشدرمیوب ناقعرجانه تعریف وبیانه کلمز صورتده القای
شادیٔ ابدی ایلدیکندن جمله‌سی بو نوردن غدالنور وبر رتبه
ممتزج ومتحد اولورلرکه ذاتلرندن خارج وحاصل وبند
کندولرنده راجع وواصل اولور لوازم دنیویه‌دن اولان
اسف وهم وخوف وغم باخصوص قور قودن چوق زحمت
ویرر امل باعث الالم بیله اولمیوب کافهٔ آرزو وحاضر وآماده

اولمغین هر بر شیئه مالك ایكن هیچ بر شیئه مالك دكللردر .
بو نور لطیف ومحیطك بخش ایلدیكی لذائذ قلبیه وباطنیه نك
غایتنـه ایردكلرندن خارجا كندولرینی احاطه ایدن اذواق
نورانیه‌یی نظر اعتبارلرنده تقدیر ایترلر . ماتند جذر ومد
قابلرینه رفت وآمد ایدن انهار مسرت حقیقیه دن كسب لذت
وبربرلریله محبت ایدرك قصائد اوصاف الهیه‌یی برصدا وبرقلب
و آد ایله اوقورلر . نیجه قرون دنیویه اوقات وساعاتدن
سریع مرور وكذار ایدوب بوحالك سرمدی وابدی اولدیغنی
بیورلر . بناءً علی هذا پدری كاشكی بورا ده بولنیدی
تمنیسیله آرایوب بولهمامغله بیوك پدرینی اثنای تفقدده بركیسه
اوزرینـه طوغری واروب تحدیق نظر دقت ایلدكده
تماقتك « بوكیمدر » شبهه سنده اولدیغی بیله‌رك « بی‌خطانیامقده
معذورسك سنك اب جدكم حفیدم تو روایه كتمزدن مقدم كه
دهاسن صبی ایدك بن وفات ایتدم او وقتدنبرو سنده بیوك
امیدم وار ایدی . دوزخ وبهشتده باباكی آرامغله اثبات
بختیاری ایلدیككدن ممنون اولدم . لكن بوراده آرامقدن
فارغ اول حالا حیاتده دربیوك باباكده صاغـدر
جریان عادات الهیه اقتضاسنجه كافـهٔ اشخاص انسانیه نهر
چابكروانك امواجی مثالو جهان فانیـدن عالم جاودانی‌یه
روان اولورلر هیچ برشی مرور زمانی توقیف ایده‌مز .
حان جـوانی آچار آچاز قورر برچیچـك كبی آناً فاناً متغیر
اولوب شمدیكی متلذذ اولدیغـك مسرت حیاتیـه خیالات
متمادیه دونه‌جك واوقات ماضیه‌نك یالكز یاد الم وكدری
(قالوب)

قالوب بیرلك قامت راستکی بوکیجك وهرشیئك ذوق ولذتندن اکراه ایتدیره‌جکدر . بو وقتسکا اوزاق کورینور ایسه کندیکی آلدادرسك . چونکه بو قدر سرعتله کلان زمان او زاق اوله‌میوب بونك کلمسیله‌سندن مفترق اولان حال شو وقت تکلمده ضایع ونابدید اولان قیل وقال کبی الی الابد عودتی محال اولور .

بناءبران برآن حال حاضره آلدانمیوب دائما تفکر حال استقبال واخلاق طیبه معاونتیله بو دار برقرارده بریر مهیا وآماده ایتمکه اشتغال ایده کور . اتا کیمده پدرکی کوره جك وآندنصکره حکومت ایده جکسك . لکن شعشعهٔ حکمرانی هرنقدر دوردن نظر ایدنلره شانلی وعنوانلی کورینور ایسه‌ده حقیقهٔ منفعل طبیعت ومشقتی بی غایت اولدیغندن محکومی اولان مخلوقه عدل وداده مدیون بولنان حکمدار جانبندن سرکشانك کوشمالنه واهل عرضك محافظهٔ جان ومالنه تقید واعتناده ظهور ایده بیله‌جك ادنی خطا برمتك نیجه سنه‌لر امتداد مصائبنه سبب وبرحکومتك محتاج اولدیغی اصلاحات مهمه‌یی امکانی مرتبه وجوده کتورمك بادی انواع تعب اوله‌جغندن آحاددن برکیمسه‌نك ایتدیکی راحتی ایده‌میه‌جکاریله برابر صفای نفس ایچون اولنان اداره‌ده ضم دائمی درکار وقامنیاسنه بقارکه اهالی‌یه خدمت ایدن ذات دخی غیرت وصبر متمادی‌یه صورت احتیاجده بنه خدمتکار اولوب آنجق شق آخری التزام عهده همت ایدن حکمداران معدلتخصال بو راده نائل مرتبهٔ عال العال اولدقلرندن

نفس متهمك حرص مهلك ومداهن محركدن تباعدی اعتیاد
وشـو دار راحتمدارده مستحق نعمت ابدیه ایلیه جك طریق
اعتدالی پیشنهاد ایتلیسن » دیدی . شو کلمات پرعبر تماقك
سودای درونمه اثر ویه‌لرجه منظور عالمیان اولمق اوزره
تونخ اوزرینه خامهٔ رسام هنرور ایله حك وتقش اولنان
خطوط مثلو صحیفهٔ قلبمده بر ایلدیکی حالده اب جدینك سیماسنی
جدینه بکزر کوردیکدن نفسلنوب بالدفعات درآغوش ایتك
استدیســه ده تشنهٔ آب عالم کوردیکی صـویه تقرب مراد
ایتدکجه خطوه خطوه اوزادیغی وبرینه سـوز سـویلك
اسـتیوبده یالکز لبلرینی تحریك ایدرك ترکیب کلامـه قادرٔ
اوله مدیغی وجهله قارشوسنده کوروب سوزنی اشتدیکی
کیمسه‌یی طوتمغه اوغراشمقدن قوللری یوریلوب هیچ برشیئه
دسترسیده اوله‌مامغله سعی بیهوده‌دن فراغت ویالکز « یانکزده
بولنانلر کیملردر » سؤالیله قناعت ایتکله « شو درجهٔ اولیده
کوردیکك ذوات زمانلرنده انسانیـتـه خدمت ایدن عقلای
پیران و درجهٔ ثانیه ده بولنانلر حکمداران دادکران ودرجهٔ
ثالـثه‌ده اولانلر وطن وملـتی اغورنده جانسپارلق ایدن
پهلوانان جنکاوراندر » دیو هربرینك بر محاسن ومناقب
دنیویه‌لرینی نقل وحکایت و « بو راده میت ظن ایتـدکلرك
حله پوش حیـات و دنیا ده حی کوردکلرك کفن بدوش
ممات اولمغـله راه اسـتقامتـه کیدوب بویله حیات لاتفنی‌یه
نائلیتکی آرزو ایدرم . کیت پدرکی جستجو ایت . اماقبل الملاقات
مشغول اولدیغك حربده پك چوق قانلر دوکادیکنی کوره‌جك

(ومنثورك)

و منثورك پند مفيدينى استماع واتباعدن قرنا بعد قرن ابقاى نام وشان ايليه جكسك» ديو نصيحت ايلدكدن صكره تاريكستان دوزخيانَدن خارجه امرار ايتمسيله خوابدن بيدار وفراش راحتجز اشتندن عجله وتلاش ايله قالقوب مجلس حكمدارانده ايقاع تدابير حربيه يه آستين پرچيدهٔ ابتدار اولدى .

(فقرهٔ ديكر)

تلماق «بونه ديمكدر شبههٔ موهومه قرينه سيله انسانمى اولديرياور بوقيوآچلنجه افك وافترادن كيم قورتيلور . برمجرمى كمال رفق واعتدال ايله استجواب وكبرتهمتنه كوره تكدير وعتاب ايتمليدر . امر استنطاقى بكا حواله ايديكز» ديه رك مهمك (ادراسته) اولان انتما ومناسبتندن بحثله بعض ماده تجسسى ضمننده طرفنه كوندره جكنى بيان و رنك آلمق دسيسه سيله سما سنه حصر نظر امكان ايدوب لونى قطعا تغير ايتديكنى كورنجه حريفك قوينندن مهرينى آلوب «بربيلديككك آدم و ادراسه كوسترت بومهرى خفيا ادراسته كوندره جكم مخبره كز كشف اولنديغى آنده مستحق جزاى اعدام وشمدى اقرار ايدرايسه لك برجزيره ده منفياً كلبه نشين آرام اولورسك» تهديديله ده اقرار ايتديرديكندن نفى وتبعيد اولمسنى متعاقباً برشخص فرمايه ليلا متفقلرك اردوسنه كاوب ادراست زوجه سنى الندن آلمغله سوزى برلشديرديكى آدملرك دلالتيله چادرينه كيروب كسه جكنى وعلى الفور عسكر متفقين شبخون ايتدكلرنده زوجهٔ مغصوبه سنى آلوب قاچقدن بشقه مكافات استيه جكنى حضور مجلسه انهايه ابتدار ايلدى .

اهل مجلس تلماقك بو زينه باقلريله « بومقوله اهانتى ترويج ايتمك بزه دخى اهانت ايتسونلر ديمكدركه بوكا رأى معقول وتدبير مقبول دنيله مز . بوشخصى طوتوب ادراسته ايصال وامنيت عامه يى استحصال مناسبدر » رأينى جملهسى تحسين وپسند وحريفى قيدوبندايله كوندردكلرندن (ادراست) بومروتى ثنا وتقدير وتأويل وتفسير خصوصلرنده متحير وكندى افعال رديه سيله موازنه ده كويا متأثر اولدى ايسه ده ذنا آدملر فضيلت تحجيه يى طانيمدقلرندن ابولكه كملك بوايله دشمنواز ولطفساز اولان متفقلره هجومه تهيؤ ايلديكى خبرى آلندى .

كيسوى دعوى هندوى سحر رسرنماى منصهٔ افق خاور اولور اولماز دربان محنابنان شفق كلكون قباده اشهب زرنالهنك مهرجان نوردهشهراه كلستان ابواب شرقيه يى كشاده ايدنجه تماق اوياتوب مغفرزرينى بر سر وزره آهنينى دربرايدرك مزراقى النده رخشران ميدان وغايت متمكنانه ودور انديشانه ايجاب ايدن توما ندهوى ضابطانك رتبهٔ فهم وقابليتلرينه كوره صريحاً وواضحاً اعطا وتكرار وذهنلرنده استقرار ايله طرف طرف مأمور ولطف معاملهسيله هر بريى جانسپارانه حركته مجبور ايتديكنى مشاهده ايدن حكمداران دبدبه وطنطنه لرينى اونودوب وراسخه روان اولمريله برم تلكدن بهرام خون آشام قلوب محاربيتى آتشدن غيظ وانتقام ايدوب سواحل بحر ونهرده انسان وحيوان وحربه واسلحه كورلديلرندن قولاقلر ايشتمز وسم ستوردن صعود ايدن غباردن كوزلر ارض وسماى فرق ايتمز حاللرده تيرلر هوادهاوچار ودهشت وخشيت

(فوت)

فوت وموت قپولرینی آچار ایکن تملاق صالدیروب ابتدا تصادف ایتدیکی پهلوان کربز برطاقم کلمات استهزا آمیز ایله کرز حدیدینی حواله ایلدکده صاوشدیروب اوزرینه هجوم واقتحام وضربهٔ واحده ده کارینی اتمام ایله ادراستی آرامسی اراسنده نیجه کیسه‌لری اتلاف واعدام واز آنجمله (ترپس) نامنهرك دختری اولان پری‌یی بکاشنك افاده‌سنه نظراً جوار کنار نهرده بولنان اژدر قریباچار پوب یوته جغندن اکرچه قورتارر ایسه کندوسنه عقد ایده جکنی پدری وعدایتسیله اژدری اتلاف وتدارك زیب وزینت دارالزفاف ایله رك قبل الملاقاه (ادراستك) بجاعتی داخلنده شجاعتنی اثبات ایدن پهلوان دیوتوانی دخی صحرای وجوددن کمنام ایدیکنی تشانلیسی ایشدکده صاچلرینی بر بر ریخته دست شیون وکل آل رخسارینی ریختهٔ خاك حزن ایدوب زهر قهر سپهر چهردن آغلیه آغلیه جسم وجانی منقلب چشمه‌سار دائمی اجریان وسوی دریایه روان اولدی.

بو چشمه‌نك آبی حالا آجی وحوالیسنده نبات نابت بتسه‌ده چیچك آچمیوب شجر سایه وری برك وشاخی سوخته چند عدد سرو اغاجیدر. (ادراست) تملاق برقدم رهر ودیار عدم ایتك امنیه‌سیله اوتوز نفر مرد نبرد دیده انتخاب ونیا قلك صداسنی استماع وتخیل ایدیکی سمته تحریك رکاب ایلمسی هنکامنده (نستوری) نشان آله مقسرزین تیراك اللریله رمی سهام ایدرکوروب اطرافنی قوشاتدرمسیله آدملری محافظه سنده فدای سروجان وکندیجه دوش دلال مماتفروش

آجالده متاع مستعار حیات هیچه صاییلوب سوبسو انهار
خونین جریان ایلیدرك (فلوقت)(هركل)ك اوقلری الندە لنك
ولوك سمت امداده سلوك ایلدیكندن (نستور) قورتندیسه ده
كوچك اوغلنك (ادراست)ك ضرب تحشتندن دوشدیكنی
كورمكدن خمخیار وطول عمردن نشأت ایدن درد كدرە
تكرار كرفتار اولوب «ای صالع غدار بونجه بیلار در ایتدیكم
صید و شكار ده و كار زارده شهرت وافتخار ایله كارمی تمام
ایتیوبده نیچون مخذول ودلفكار ایدیورواى مخدوم بسالموسوم
پدر پیری اشتعال شمع امیددن محروم ایدوب نره یه كیدیورسك
دیوناله وفریاد ومقدما فوت اولان بسر مهتری دنجی برادر
كهتریله بركزندە ضایع اولمشلر كبی برر برر یاد ایتمكدن
بایبلوب (ادراست) و (فلوقت) بربرینی دریده دندان
عدون ایتك استین آرسلان وقپلان مثللی دور اطراف
وحوالی ایدوب بین تصادملرنده (فلوقت) بوشه كتمز
ویاره سی مرهم قبول ایتمزتیری آتمق استدیسه ده دها
دوكیله جك قانلر وچیقه جق جانلر اولدیغندن حربك امتدادی
مصرینه منی كندوسی جربحه دار وتیر آماده یی جارحندآتمغله
(ادراست) منفرد میدان الیس غبرنا دیار) اولوب اردوی
متفقینده علایم انهزام هرطرفدن ظهوروعساكر غالبه موسم
بهارده كهسار دن صحرایه یایلوب اوكنه كلان خس وخاری
واشجار واحجاری سوروب كوتوران سیل كبی جیوش
مغلوبه یی سوررك جثه یی سوراخ مور وماره مجبور
ایلدیكنی تلاق كورنجه غالبانه غوغا ایتدیكی موقع معتنایی فدا

(وجاتنه)

وجاهتنه (رأيت ثم قتالا شيب الولدا) مأ لنى ادا ايله ندا
اتمسندن (ادراست) وخامت عاقبتنى درك ومشاهدهٔ بدرقهٔ
مرك ايدرك همان باشى اوزره بركرز كران مغز پاش استخوان
اوله جغنى تخيل وتوهمدن پيش وپسنى وپيش وپسنى
اونودوب ديزلرينك باغى وميان غيرتندن قوشاغى چوزيلوب
ايكن كنديني طوپليه بيلوب يمين ويسار وامام وقدامنى الم
ودهشت ووهم وخشيت صارديغى وراعىٔ اجل عاجل دار
مجازاته چاغرديغى حالده ايلرليوب تلاقه تلاقيسنده آتديغى
سنان جانستانى قالقان ايله دفع ايدنجه ايكيسيده شمشيركش
تقرب وعساكر سائره سلاح ايشتمه‌يه‌رك تمغيسى غالب اولور
ايسه مصلحت بتر ملاحظه سيله غايت كاره چشمداشت ترقب
اولديلر ٠

(فقرهٔ ديكر)

ميدان جولانده احدهما آخره بالدفعات حوالهٔ سيف خصام
وادراست خدنك قلبچى چارپمغه اقدام ايلديكى صره‌ده تلاق
آنى طوتوب سينه‌سنه چوكنجه طالب عفوتلقى يه لسانى
وارمديسه‌ده «اينجهٔ جزاى سزاده زبون ووطن جدا اولان
پدر كزى بسزه كوسترمكه مديون اولدم» ديمسنه جوابا
مددكار وقفادارى اولديغم ملتلر ايچون نصرت وسلامتى وعالمده
صلح وسلامتى اوزلرم سكا نداوتم يوقدر٠ اراضىٔ مغصوبه‌يى
اصحابنه اعطا وتوبكدن اون ايكى كيسه‌يى اوغلك ايله برابر بزه

زهن ایدوب تصحیح مسلك خطا ایله کندی حال وراحتکده «کیفما یشایشا» دیوخلك خبراندن قالدردیغی آنده زیردامنده مخفی اولان غداره بی خاصم حیات بخشاسنه آندیسه ده آلمیره مدیغندن برشجرك وراسنده استتار وتلاق جماعتیله برابر تکرار هجماتده قول اولانی تکرار ایتسه آرتق اعتبار ایتمیدرك سرهوا پرستنی بریدهٔ سیف وغونه سنه ملتفتا غضب وعفو ایتدیکمك قیمتنی بیلماسی بوحال ناروایی دعوت ایتدی» یوللو ادارهٔ لسان حیف ایلدی •

قومی آغلمدقلرندن بشقه اندن قورتلدقلرینه متشکراً ومسروراً آشتی وآسایش رجاسنده مدایادیٔ تمنا ایدوب نقط برحکیم (الولدسرابیه) مقتول مخذولك مخدومی افکار واطوارده کندینه شبیه اولدیغندن جملة الملك ومعتمدی اولان غلام ایله بیله قومنی ترك وفرار ایلدیکی اثناده غلام ممتنع رام مأمول مکافات ایله آرقه سندن اوروب سرمقصودنی حضور متقیته ایصالی ذریعهٔ حصول مرام اتحکده قتل ایله مکافات ایلدیلر •

(فقرهٔ دیکر)

(ومن التجربات) حرکت وزوالی غیرقابل کورینان ارض سخت آلتندن یواش یواش حفر ونحت ایله دفعة سقوط ایدوب یارلر واوچورملر پیدا ایلدیکی کبی برحکومت ظالمه دخی قوت جبر وتعدیله نه قدر ثروت وسامانه مالك وفرمانفرمای ممالك اولسه قاعدهٔ اجباریه سی عاقبة العاقبه اندراس اساسنه

(علت)

علت وآلت قویه اوله کلدیکی اشته اینا لیا قطعه‌سنی بونجه
زمانلردرلرزان ایدن (ادراستك) زوال زمان استدراجیله
دخی نمایان اولمغله قوم دادخواه انعقاد صلحده اوله‌جق
تکالیفی تماماً قبول ایلیه‌جکلرندن بحثله مقتولك آثار ظلمیه‌سنی
ازاله وامور ملتی اهلنه احاله ایده‌جك برمرد مصالح ومصالح
آشنانك حکمدار انتخاب اولنمسی التماسنده متحدالافواه
اولمریله حکمداران لدی الاجتماع (نستور) اوغلنك فوتی
کدرندن کوزلری ابداقوریاز منبع مایه دونمش وکوشهٔ
کاشانهٔ قبنده قندیل امل سونمش اولدیغندن مجلسده
بولنمقدن امتناع ایدوب تملق «نستور زاده‌نك تابوتی یاننده
سندن کوردیکم نوازش ومحبتی اونوتمم . معمر اولایدك
فصاحت وغیرتده پدرکه قرین ومجامع وموقعده طلاقت لسان
واعمال سنان ایله کوی ربای میدان آفرین اولور ایدك»
دیه‌رك عادت مألوفه‌لرینه تطبیقا وجودینی یاقوب خاکسترینی
برخم زرینه وضع ایله تختیم و «برزمان موجب الالم اولان
اثر شیوهٔ روزکار زمان دیکرده قیمتدار یادکار اولور»
تعریفیله «بوکوبی آلوب کندینی بولدقده پدرینه تقدیم ایله»
دیو متوفانك لالاسنه تسلیم ایلدکدن صکره مجلسه کلوب
هرکس افراط مدح وثناسنده صرف خزائن نفس ایتمکله
صقیله‌رق ستایشه محبت خصوصاً اربابی لسانندن ایشتمکه
رغبت ایدرم . لکن زیاده ثنا انسانك مزاجنی فنا ایلدیکندن
روبرو ایتمیکز» دیمکله سسلرینی کسوب انتخاب اوله‌جق
حکمدارك لزومی بحثنه کیرشدیلر .

(فقرهٔ دیگر)

باقی تملاق هر برحکومتده ایکی درد دشوار دوا واردر . بری حکمدارك جریان ارادهٔ کیفیه‌سیدر که آرزوی مزاجندن غیری قانون وقاعده‌یه اعتبار ایتمیجه عقلا قبول زاویهٔ خمول وار باب غرض وطمع دیوان حشمت وعنوانه ابواب متنوعه‌دن دخول وحلول ایله طوغری‌یی کیمسه‌دن ایشتمیه‌رك اهالیٔ ممالکی اسرا وممالیکی حکمنه کیرمسی حالنك امتدادی برکانك کیریشی غایت مرتبه‌ده کریلوبده کوشدلمامکدن دفعهٔ قیرلدیغی کبی ملك وحکومتك بادیٔ ویرانی وبربادی اولور . دیکری زینتدرکه بیوکدن کوچکه سرعت سرایتله تسمیم مزاج ملت ایدر برعلتدر . چونکه اعضای خاندانی حکمداری وصغار کباری تقلید کذا وکذا کیمی ثروتی کوسترمك وکیمی فقرینی ستر ایتمك ایچون درجاتی تذیید ایده ایده بکحال وبویله برشی مضری دخل ایده‌مدکلرندن فضله صانکه اهالی حرث وزرع اراضیدن تعیش ایده مزلرده بو بوالده اغنیا صرتندن چکنورلر نه مضرتی واردر مطالعهٔ خطاکارانه‌سنی کوسترمکده همقال اولملریله رفته رفته لوازم یومیه‌دن عد اولنان بیهوده مصرفی اداره امرنده هرکس مال قزانمق وخلقی طولاندرمق سوداسنه دوشوب میدان پیکارده وسائرکارده برارلق ایدنلره وهنر ومعرفت کوسترنلره اعتبار اولنمامغله آفت سفاهت استیلا واحداث انواع بلا ایلیه جکندن دفع واصلاحنك چاره‌سی دائرهٔ حرکاتناسی تحدید ایده جك قانون معدلتمقرون ایسه هرکسك اجرا ایده جکی شی اولمیوب مکرکه برحکمدار فیلسوف افکار ذاتنده مثال ارائه‌سیله مفاسد

(محتشملری)

محتشملری معیوب وشرمسار وملك وملتنی وارستهٔ ضرر وخسار ایلیه » سوزلری تلماقك کوشنه منکوش و کتابهٔ ایوان خاطرنده منقوش اولمغله « بو حکمداری اعقل حکمداران عالم وحکومت وملتنك اصلاح حالنه منفرداً بذل همم ایتمکزله مقتضای بخت وقوت و بین العساکر انقسامی عادت اولان غلبه ومظفریتمز بالنسبه بیاغی آشاغی قالیور » دیمسندن منثور خوشنود « تلماق بو راده کوردیککز قواعد واحوال تحسینکردهٔ ارباب عقول اولوب لکن دها بوندن ایوسی یاپلمق ممکندر . حکمدار هرنه قدر حرصنی تعدیل ومزاج وروشنی تبدیل ایلدیسه‌ده برانسان رداءتی ترکه سعی ایتدیکی قدر رداءت آنی تعقیب ایلدیکنه مبنی طبیعت سابقه سندن بعض اثر قالدی .

﴿كاپيولى متصرفى عزتلو كمال بكك لسان عثمانينك ادبياتى﴾
﴿حقنده تصوير افكار غزته سنده مندرج بعض﴾
﴿ملاحظاتيدر﴾

«اجزاى بشر جالب تعجيل فنادر . ابقاى اثر موجب تحصيل بقادر»

(لنامقه)

حقيقت انسان ايچون سرعت زوالده مثل سائر اولان لذت حياتك ثباتسزلغنه مقابل كله جك بر نعمت وار ايسه اوده بنى نوعنه بربادكار عمر اهدا ايدرك نفع ناس ايله خير ناس اولمق شرفيدر كه وجودك فضيات صحيحه سيدر الى الابد محافظه ايله جبر مافات ايتمكدر .
آثار بشريه ده ايسه سوزدن پايدار بر يادكار يوقدر .
چونكه اك زياده رصانت معموريتله معروف كشورلرى بيله دور زمانه خور زمينده چير سينه خاطرهٔ انامده جايكير اولان بر بيت متين رغبت اسلافدن حمايت اخلافه انتقال ايدرك دنيا طور دقچه خلالدن امين قالور .
واقعا مادام كه سوز تعاطئ افكاره واسطه در . ومادام كه تعاطئ افكار انسانيت مجسمه دينلمكه شايان اولان تمدن عمومى مناسباتنه رابطه در . كلامك فائدهسى بشرك نوعيتيله قائم و بناء عليه بر كوزل سوز ناطقيتله برابرد ائم اولور .
ايشته كلام مداولهٔ تصور خدمتنه قدرتدن مؤكل بر جسم لطيفدر كه بيكلرجه سنه لر كچسه طراوت نوجوانيسنه زوال ايرشمز . اما حيثيت كمالى اعتبارنده بولنسان صحت مألـيله

(تناسب)

تناسب اندامی حکمنده اولان ترتیب انتظامی برنده اولملیدرکه هرکس عندنده محبوب قلوب و اوحال ایله هرزمانده ممدوح ومرغوب اوله بیلسون •

اگرچه سیرت ظریف اولنجه صورت لطیف اولمسه ده نقایصدن معدود اولماق لازم کلور. فقط آثار ادبیه‌یی بلاغت مؤدا فصاحت ادا احتیاجندن وارسته ایده مز. زیرا برتألیف که حسن افاده دن محروم اولور حاوی اولدیغی حقایق چیره دستیٔ انتحال ایله مهارت قلمیه اصحابنك منك یری صره سنه پك قولای انتقال ایده بیله جکیچون محفظه‌سز جوهر حکمنده‌در •

خلاصه بشرده دائم اولان کمالدر. جمال متحول اولور. حال بوکه اثرده قائم اولان مقالدر. مآل منتقل اولور. فقط مادام که ماهیتك تغیری وطبیعتك حسن افاده‌دن تنفری عدیم الاحتمالدر. براثرك ابدیتنه مآل صحیحنك مقال فصیح ایله اتحادی کافل اولور.

بوکا بربرهان مؤیدرکه عصرمزده ترقیات معارف اثریله قدمای فلاسفه‌نك افکار حکمیه‌سی که هیولای عرفان تعریفنه صادقدر جرح و اصلاح ایچون ماهیت کمالك دقایقنه واقف اولان بونجه ارباب نظر تعریضات شدیده ایراد ایتمکده ایکن ادبای سالفه‌نك آثار قلمیه‌سی که مزایای وجدان توصیفنه لایقدرشرح و ایضاح ایچون خاصیت مقالك حقایقنه عارف اولان نیجه اصحاب هنر تقریضات عدیده انشاد ایلمکدر.
حتی ادبای حکمادن بری محاسن ادبیه فوائدینی محاکمه ایتدیکی

صرده معلومات کثیره ووقوعات غریبه وبلکه کشفیات جدیده بیله برأرك بقاسنه ضمین ایین اولهمیه‌جغنی بیان ایلدکدن صکره دیرکه « بونلر انساندن خارج شیلر اولوب بیان ایسه عینیله انساندر »

بو مطالعه‌یه باقیلنجه اخلافنه ادیبانه براثر براقانلر ماهیت انسانیه‌سنی حیات ابدیه ایله انسانیته خدمت ایچون استخلاف ایتمش اولیور . بویله برخیرالخلف صاحبنه کوره نه بیوك شرفدرکه بنی نوعی ایچنده الی الابد یادجیلی صاقلار . برصورتده‌که انقلابات عالم براديب کاملك نامنی دنیك حزارندن اذنا ایتسه بنه نامهٔ آثارندن امحا ایده‌مز .

سوزلك ابقای نامدن بشقه اجرای مرامده‌دخی خدمتی بردرجه‌ده درکه تحویل افکارده تأثیرنطق شمشیر قهره غالب اولدیغی تجارب عدیده ایله ثابت اولمشدر . حتی زمخشری مقدمهٔ تفسیرنده کلامك شاننی تأیید ایچون دیمشدرکه « ظهور اسلامده سیف شریعته قارشو طوران متعصبین عرب حکم بلاغته مقاومت ایده‌مدیلر » .

واقعا افکار عمومیه‌نك حصه‌دار حکومت اولدیغی یرلرده قوهٔ نظر صاحبی اولان بربلیغ ملتنك قوهٔ عسکر احتیاجندن وارسته برحاکم نافذ الکلامی حکمنده بولنور .

اکرچه ادبیات مأمورینه کوره مابه الاستحقاق اولدیغی مسلمدر . اما برقسمی اولان انشانك تداول معاملاته واسطهٔ منفرده اولمسی جهتیله ادارهٔ دولتجه‌دخی وجود واقتضاسی لازمدر .

سوزلك احوال وجدانیه‌یی تحویلده اولان تأثیر بلیغنه مبنی

(بربیوك)

بر بیوك فائده‌سی دخی ملتك حسن تربیتنه خدمتیدر که حقیقت حالده تقضا ادبیاتك مأخذ اشتقاقی ادب ایسه معناً ادبك مصدر انتشاری ادبیاتدر دنیله بیلور . زیرا ایکی معناسیله ادبیاته یازلمش بر اثر مکارم اخلاق ایچون اویله بر قانون معتبردر که هرکس بالاختیار اطاعتنه مائل واوجهتله یالکز وجودی محافظهٔ احکامنه کافل اولور .

بوندن بشقه توسیع قریحه‌یه خدمتی جهتیله معارف ادبیه افکارك دخی معلم اولی عد اولنور . حتی بو مطالعه ایله بعض ارباب دانش فکرك کاتبی لسانك کاتبندن بیلمشلردر . حقیقت بوکا بر برهان استقرائی دکلیدر که نظرتلری طبیعته موجب افتخار اولان اجلهٔ حکمانك همان جمله‌سی محاسن ادبیه ایله تزیین لسان ایدن ملتلر بلغاسندن ظهور ایتمشدر . بو قدر فنون دقیقه وحوادث کونیه‌نك تدوین و تعلیمنده‌کی سهولت کلامك وضوح واختصار و حسن ترتیبی کبی قواعد ادبیه‌یه رعایت سایه‌سنده حاصل اولدیغیچون ادبیات معارفك دخی احتیاجات اصلیه‌سندن صاییلور .

برده اتحاد مدنیت هر ملتك بر مشخص مثال ذی حیاتیدر که لسانی ادبیاتدر . اوجهتله ادبیاتسز ملت دیلسز انسان قبیلندن اولور .

فی الحقیقه تاریخ مدنیتی نظر حکمتله مطالعه ایدنلر ادبیاتك محافظهٔ ملیتده اولان تأثیرینه هر ملت منقضیه‌یی بر دلیل ناطق بولمشلردر . شمدیکی حالده دولت و معرفتلری منقرض اولان عربك احوالی بزم ایچون بر عبرت کافیه‌درکه بعض

فرقه‌لری وحدت کلمه‌لرینك رابطه‌سی اولان دیانت اسلامیه‌یی دخی غائب ایتمشیکن لسانلری قوتیله حالا قومیتلرینی محافظه ایتمکده‌درلر.

ایشته ادبیات بوقدر فوائدی حائز اولمق حسبیله هر ملت عندنده غایت قیمتدار بر فن جلیل اعتبار اولنور. بزده ایسه رغبتی اوقدر افراط وارمشدرکه بیانی کوزلجه کتابت کرامت درجه‌سنده طوتیلور. بونکله برابر شایان تأسفدرکه ادبیاتمز بوقاریده تعداد اولنان محسناتك همان جمله‌سندن محروم کبیدر.

کتاب صورتنده فنی تألیف ادبیانه‌مز واردرکه تزیینات لفظیه‌دن آیرلدیغی حالده بحق شایان تحسین اوله بیلسون. صباح معرفتکه ماهیت اشیایی کوسترمك شانندندر انوارینی هر طرفه نشر ایتدکجه خیالات کبی حقیقت و طبیعتك خارجنده اولان بویله برطاقم آثارك زوالدن قورتلمسی نصل امید اولنور.

لسان ادبایی اکلامغه عوام مقتدر دکلدرکه اصول اداره‌مز خطابته مساعد اولسه دخی تأثیرندن استفاده ممکن اولسون. حتی ادبیاتمز نطق دینیله‌جك برأثره مالك اولمدقدن بشقه مکالمه‌ده فصاحتك قدری بیله معلوم دکلدر.

مؤلفات منشوره‌مزده افکار وکفتاری طبیعی برکتاب یوقدرکه طبیعته تأثیرایله تهذیب اخلاقه خدمت ایتسون. دکن اعظمی مبالغات ریاکارانه و مشرب قلندرانه‌دن

(عبارت)

عبارت اولان منظوما تمز ایسه فساد اخلاقی اوقدر ترویج ایدرکه دیوانی (فرس جدید لغتلرنده شیطان معناسنه مضبوط اولان) دیوك صیغهٔ الجمعی ظن ایدنلرك قولنه شاعرانه بر توجیه آرانورسه بزم دیوانلری کوسترمك کفایت ایدر .
ادبیاتمزده معنی صنعت اغورینه فدا اولنه کلدیکندن وسعت تصور او درجه افراطه وارمشدرکه بعض کره تخیلده ابعاد مطلقه داخلنه بیله قناعت اولنمزه وظیفهٔ اصلیه‌سی تمییز حقیقت اولان افکاره ایسه بویله آثارك مضرتدن بشقه نه تأثیری اوله بیلور .
ترکجه‌ده دکل فنون حالا ادبیات دخی لایقیله تدوین اولنمدیغیچون عرب و عجم وانلره علاوة برده اهل قلم لسانلرینی اوکرنمك یولنده زمان تحصیلك برچوغنی افنا ایتدکجه تحریرادرسنجه افادهٔ مرام قابل دکلدر . حال بوکه او قدر همت معارف سائره‌یه صرف اولنسه ذکی بر انسانی بیاغی برعالم ذوفنون ایدر .
واقعا قرون اخیره‌ده‌کی ملتلرك بلغاسی لغات وادبیاتده لسانلرینك مأخذی اولان السنهٔ عتیقه‌یه انتساب ایتمك مجبوریتندن وارسته دکلدر . فقط انلرده بو مجبوریت فنك اکمالنی آرزو ایدنلره مخصوصدر . بزده ایسه بر آدم عربی وفارسی مقدما تنده آلتی یدی سنه وقف وجود ایتملیدرکه املا و معناسی یرنده بر مکتوب یازه بیلسون . ایشته ادبیاتمزك معارف عمومیه‌جه تأثیری بو مضرت عظمادر .
ادبیاتك رابطهٔ ملیه‌یه عائد اولان خدمتندن ایسه او قدر محرومزکه لسان عرب منتشر اولدیغی یرلرده یونانی کبی

زماننك كافهٔ مآثر علميه‌سيله قوت بولمش بر لسانی غلبهٔ فصاحتله محو ايتمش ايكن تركجه‌مز هنوز الف باسی بيله اولميان ازنود ولاز لسانلرينی دخی اونوتديره‌مامشدر .

مناسبات ادبيه‌نك فقدانی جهتيله مثلا بر بخارالی تركجه سويلديكی حالده بو راده‌كی تركلر ايچنده بر فرانسز قدر ديلندن اكلايه‌جق آشنا بوله‌مز .

انلر شويله طورسون استانبولده اوقويوب يازمه بيلانلردن دخی بڭكه اونده بری سبك معروف اوزره يازلمش بر كاغددن وحتی كافل حقوق اولان قانون دولتدن بيله استفادهٔ مرامه قادر دكلدر . چونكه ادبياتمزه شرق وغربك بر قاچ اجنبی لساندن مستعار اولان شيوه‌لری غلبه ايدرك اطراد افاده‌يه خلل ويرمش وادوات وتعبيرات وافاداتی تقريردن بتون آيرلمش اولان اسلوب تحريرايسه باغی بر بشقه لسان حكمنه كيرمشدر . بر صورتده كه اكثر ارباب قلم يازديغنی سويلمكدن وسويلديكنی يازمقدن حيا ايدر .

حال بوكه بونده اوقدر اوتانه‌جق بر حال وار ايسه تبليغ افكارده اصيل اولان لسانه بشقه ووكيل اولان قلمه بشقه ادب تصور ايتمكدر .

بو تخالف سيئه‌سيدركه لسانمزده سهويات ادبيه‌دن عاری بك آز اثر بولنه بيلور . وضع وقاعده ايله عرف واستعمال بيننده اولان مباينته بو سهوياتك انضمامی تعيين فصاحتده اوقدر صعوبت حاصل ايتمشدركه تصوير افكار «مبحوثة عنها» تعبير معهودينك بداهت مرتبه‌سنده اولان سقامتنی انظار عموميه‌ده

(اثبات)

اثبات ایچون دور ودراز برطاقم مباحث ایرادینه مجبور اولمشیدی.

شیوهٔ لسانی یولنه فدا ایتدیکمز اسلوب تحریر ایسه اویله برطرز غریبدرکه لذت شناس ادب اولانلره کوره تخطری حقیقة موجب تأثر اولور. بعض نقایصنك مجملا زیرده بیاننه ابتدار اولندی.

ظن و بداهت افاده ایدن کلمه‌لر برمعناده قوللانیله‌جق قدر الفاظك حکم وقوتی اعتباردن قالمق جهتیله بیاغی دقیقجه تصورلرده ایضاح مرام نا قابلدر.

الفاظده غرابت او قدر معتبردرکه مثلا نرکسی کبی ملتمزك اك مشهور برتألیف ادبیانه‌سندن استخراج مأل ایلمك بزه کوره اجنبی برلسانده یازلمش اولان کلستانی اکلامقدن مشکلدر.

ترکیبه‌نك اجزای ترکیبی اولان اوچ لسانکه تلفظده اولدقچه اتحاد بولمشکن تحریرده حالا هیئت اصلیه‌لرینی محافظه ایدیور اقانیم ثلثه کبی سوزده کویا متحدوحقیقتده ضدکاملدر.

بر مصلحت نه قدر تفصیل اولنسه افاده‌ده هیچ فاصله ویرمامك ملتزم اولدیغیچون محرراتك امواج ظلمت کبی بربرینی تعاقب ایدن سطرلری افکاری کشاکشندن قورتارمق ممتنع برر کرداب هائلدر.

مؤلفات ادبیه‌ده صنعت و زینت کوسترمك مقصد اصلی حکمنه کیردیکندن کلامك بنیهٔ وجودی اولمق لازم کلان معنایك چوق آثارده صاتیلق البسه‌یی ارائه ایچون استعمال اولنان اغاج پارچه‌لرینه مماثلدر.

افاده ده مجاز برصورتله مجاز اولمیه جق قدر رواج بولدیغیچون آثارمز لطافت طبیعیه دن محروم اولدقدن بشقه اکثری حقیقتدن دخی عاطلدر .

(استطراد)

بو ملاحظات ادبیاتك طرزینه عائددر . ادبای سالفه یه تعریض عد اولنمسون . مشاهیر اسلافك تأليفاتی نقیصه‌لی دخی اولسه ینه کمالرینه دلالت ایدر . زیرا برمؤلف که دور معارفك اوائلنه مصادف اولور ایجاد قوتنه مالك اولنجه آثاری برمرتبه یه قدر صورت غیرطبیعیه ده بولنمق طبیعت ادبیانه‌سنك قدرینه مناقض دکلدر . نته کیم مبادئ خلقتده‌کی بعض مصنوعاتك ترکیب اعضاسنده انتظامسزلق کورلمکله قدرت فاطره‌نك شاننه خلل کلمز .

(تکملهٔ صدد)

ترکجه‌مز برلساندرکه بالقوه شامل اولدیغی محسناته کوره دنیاده الك برنجی لسانلردن عد اولنمغه شایاندر . چونکه زمین افاده‌سی مناقب طبیعیات ایچون ترتیب اولنمش برنمونه خانه کبی اوچ اقلیم جمیعك محصول طبیعتنی جامع بولندیغیچون درونده جلوه ساز تنزه اولان ابکار اندیشه عرب بادیه‌لرینك اثمار افکاریله روم و ایران چمنزارلرینك ازهار آثارینی جمع ایدرك کلدستهٔ بیانه بکندیکی کبی زینت ویره بیلور .

(انتهى)

انكله متكلم اولان خلق ایسه روی ارضك اویله بر عرض اعتدالی ایچنده یشامقده درکه آفاقنده‌کی لطافتك کوك قبه‌سنده اصلا نظیری منظور اولمز . مکرکه دریازینك عکس مائیسی صباح نوبهارك سمائی جوهردن مصنوع برآیینهٔ آبداری آکدیرن ابرهوائیسنه انعطاف ایله طبیعتك بویله انفسی وآفاقی ایکی بدیعهٔ رنکینی بر پرده ائتلاف ایلیه .

یا ادبیاتمزده بویله اوچ بیوك لسانك محسناتی ممتزج وزمانمزك فکر کمالی مکانمزك بکر خیالیله مزدوج ایکن آثارمز حسن صورتده نه درجه فائق اولمیدرکه بزه کوره زادهٔ طبیعت دینلمکه لایق اوله بیلسون .

بو مطالعه‌یه کوره ادبیاتك حالی دخی ملکمزده اصلاحنه احتیاج اولان نقایص جمله‌سندن دکلیدر . اویله ایسه ظن عاجزانه‌مزجه اسباب اصلاحی ـ اولا قواعد لسانك مکمل صورتده تدوین وتمهیدی ـ ثانیا کلماتك استعمال عمومی دائره‌سنده تحدیدی ـ ثالثا املا ومعناجه اجزای لسان بینده‌کی ارتباط صورینك اتحاد حقیقی حالنه کله‌جك قدر تشییدی ـ رابعا ربط کلام وافادهٔ مرام شیوه‌لرینك طبیعت لسانه تطبیقا تعدیل وتجدیدی ـ خامسا افاده‌نك حسن طبیعیسنه حائل اولان کلفتلی صنعتلردن تجریدی ـ صورتلرندن عبارتدر .

(كاه‌لم بو بش صورتك وسائط حصولنه)

برنجيسى الده موجود اولان قواعد عثمانيه‌نك تعديل و اكماليله
تعميما وعربى وفارسينك قواعد وامثال رسائلنه تقديما تعليمنه
توقف ايدر . زيرا بر آدم كه معارف ادبيه‌يى بشقه لساندن
تحصيل ايده البته كندى لسانك ادبياتنده تقليد شائبه سندن
قورتيله‌مز . تجديد ايسه ايجاد ديمك اولديغى معلومدر .
ايكنجيسى تركجه‌يه مخصوص ممكن مرتبه منتظم ومكمل برلغت
ترتيبيله حاصل اولور . بو احتياج بر وقتدنبرو عموما حس اولنمقده‌در .
حتى بعض طرفلردن قاموس وبرهان مزج اولنه‌رق لغاتك
ابتدا كى حروفى اعتبار يله بر ترتيب جديده قونلمق آرزو
اولنديغى كبى برقاچ كره اجرا آتنه دخى تشبث ايدلمشيدى .
تصور افكارك مطالعه سنه كوره مادامكه بر ملتك موضوعات
خاصه سنى بشقه بر قومه تماميله تطبيق اتمك قابل دكلدر .
عرب وعجم ايچون ترتيب ايديلان لغتلر دخى هرنه صورتله
كيرسه لسان عثمانيده مرجع فصاحت اوله‌مز . چونكه بويله
برلغت لسانك ركن اصليسى اولان تركجه ايله بونجه اصطلاحات
علميه‌يى كه ترقيات زمانه آثرنندندر شامل اولميه‌جغيچون هيچ
بروقت مكمل اولمق احتمالى يوقدر . برده تصريف اولنان كلمات
عربيه‌يى لسانمزده (اكثريت اوزره مصدر وفاعل ومفعول
وصفت مشبهه واسم زمان ومكان واسم آلت ومبالغه
وتفضيل وتصغير وبعض كره دخى ماضى ومضارع كبى)
برچوق صيغه‌دن وهر صيغه‌يى (جمع وتأنيث اشكالنه
ومزيداته نقل ايله) متعدد هيئتلرده استعمال ايتمكده‌يز . قاموسك

(اصولى)

اصولی ایسه یالکز مادهٔ لغتی ضبط ایتمك واشكالندن معنای اصلی وبنای معروفه مطابق اولمیانلری علاوه ایلمکدن عبارتدر . بو حالده طوتهلم که قاموس اولکی حروف اعتباریله ترتیب اولنسون . مادام که قواعد عربیه مضبوطی اولمیان برآدم درونده صیغه واشکال مستعمله دن استدیکی کلمهیی ینه بوله میهجقدر . نهایت برقاچ بوز لغتك تحریرنده اولان صعوبتی ازالهدن بشقه بوندن نه استفاده اولنور .

بوندن بشقه عربی ویا فارسی بك چوق کلمهلر واردر که لسان عثمانیده بر ویا برقاچ معنا ایله معروف ایکن قاموس ویا برهانده معانیٔ زائده ومباینه ایله مضبوط بولنور . بوصورتده انلرك مترجمندن حاصل اولهجق برلغت کتابندن یالکز عثمانلی لسانی بیلانلره کورهجین مراجعتنده تغلیط ذهندن غیری نه حاصل اولهبیلور .

قالدی که عرب وعجمك برجه مستعمل اولمیان برچوق کلماتی عثمانلی لغت کتابنده ابقا ایله ادبیا تمزده کی نقایصلك اك بیوك سببلرندن معدود اولان غرابت الفاظه برجواز ضمنی کوسترمهنك نه لزومی واردر .

اشته بودلائلك اثبات ایتدیکی وجهله بعض ترتیباتی تغییر ایله قاموس وبرهانی ترجمه یه لغت اتخاذ ایتمك تصوری که عرب وعجمك باشلرینه بر رفس کبی رمکله عثمانلی ملیتنه ادخاللرینی ارامق قبیلندندر هیچ برصورتله قابل اجرا اولهمز . لغت عثمانلیلر ایچون یاپیلهجق ایسه انلرك احتیاجنه توفیق اولنملیدر . اوچنجیسی * (غلط مشهور دینلان) استعمال عمومینك (لغت فصیحه اعتبار اولنسان) وضع اصلی یه ترجیحنه متوقفدر . بو مقصدی ایسه اهل قلمك رغبتی حاصل ایدر . حتی لسانمزلك

بو بابده بعض مرتبه ترقیسی دنخی الك بیوکلری مرحوم عاکف پاشا اولان برطاقم مجددین ادبانك همتی سایه‌سنده‌در .

در دنجیسی * آثار موجوده نك افادات طبیعیه لطافتنه مالك اولان مقاله‌لرندن مرتب ومحا که‌لی برمنتخبات مجموعه‌سی تنظیم ومکتبلرده تعلیم اولنمغه منوطدر .

ادیب مشار الیه ایله تاریخ صاحبی نعیما واسلاف ومعاصرینندن سائر بعض ادبانك بو کا خدمت ایده‌جك خیلی اثرلری بولنه بیلور - هله معنی وتعبیرلرنده اولان غلو وغرابتله اسکیمش بعض شیوه‌لرندن قطع نظر یالکز حسن بیان ایچون نثرده ویسی ونفعه‌ده نفعی انك کوزل نمونه اولور . فقط بزده کتابتدن مقصد خدمت دولت اولمق اعتقادی غالب و بلکه عمومی حکمنه کیرمش برظن کاذب اولمسنه کوره اتلام دولت شمدیکی طرز افاده‌یی التزام ایتدکجه تجدید شیوه ممکن دکلدر .

بشنجیسی * لسانمزه مخصوص بربلاغت کتابنك تألیف وتدریسیله وجوده کلور .

بو یولده براثر میدانه کتورمکه همت ایدنلر ایچون ظن اولنورکه تزیینات لفظیه‌نك بحث جوازی انکارده بعض مرتبه اختلاف حاصل ایده جکدر . چونکه عصرمزده حسن طبیعتله شهرت بولان ادبایه مراجعت اولنسه برچوغی تزییناتك اسکی اعتباریله بقاسنی استر برطاقمی ایسه بالعکس جوازینی بیله قبول ایتمزکه اولکیسی آثار عربیه وایکنجیسی افکار غربیه مفتونیتدن حاصل اولمش برر مطالعه‌در .

واقعا کوزل سوزك ذاتنده برلطافت وار درکه آنك محاسن بدیعیه قیاسی حسن فطرینك زینت عارضیه یه نسبتی

(قبیلندن)

قبیلندن اولور . لکن مادام‌که اجزای لسانمزك الك بیوکی اولان عربیده اشکال کلمات بر انتظام کلی حالنده‌در .

ترکجه‌نك آثار ادبیه‌سنی ساده‌لك لطافتنی غائب ایتمیه‌جك صورتده بردرجه‌یه قدر تزیین ایتمك قابل و بلکه سجع وتوازن کبی بعض صنعتلردن بتون بتون بری اوله‌رق کوزل بر اثر میدانه کتورمك دها مشکلدر .

بوحالده صرف اجنبی لسانلرینه تقلید ایچون شیوهٔ افاده‌یی تقیید نه‌دن تجویز اولنسون .

مأله لطافت اولنجه افاده‌نك قنغی طرزینی قبول ایتمز .

مکرکه موضوعنی طبیعت اصلیه‌سندن چیقاره‌جق قدر کلفت وغرابت اختیار اولنه .

کوزله نه یاقشمز . وار ایسه بعض طبیعتسز مشاطه‌لرك تزیینات قبایح پسندانه‌سیدر . برطاقم محله کاینلرینی اعجوبه قیافتنه کتیرن رنکارنك دوزکونلر وآلتونلی کومشلی ورقلر کبی کرچه برمشهور فرانسز مشیسنك اعتقادینه کوره هرعاقل مؤدب البسه‌یی آرایش ایچون دکل تستر مقصدیله اکتسا ایلدیکی کبی برعالم ادب دخی الفاظی تزیین مقالدن ایسه تبیین مأله صرف ایتمك لازم کلور . اما بزه قالورسه طبیعت افاده‌نك خارجنه چیقمیه‌جق قدر تزییناتدن کلامك فصاحتنه برفائده کلمسه بیله لطافتنده خلل ترتیب ایتمز . نته‌کیم دأب معروفه مغایر اولمیان لباس فاخر باطن وظاهرك محسناتنی تزیید ایتمزسه تنقیصده ایلمز .

بناءعلیه لسانمزده تزیینات لفظیه‌نك بتون بتون اعتباردن اسقاطی اقتضا ایتمز . بزه لازم اولان ادبیاتمزی «خیرالکلام

ما فهمته العامه بسلاسة مقاله ورضيته الخاصه بحقيقة مآله» تعریفنك دائره‌سنه ارجاع ایتمكدر . بو ایسه لسانمزده ایران شیوه‌سنك جاری اولان تأثیرینه برنهایت ویرمكله حاصل اولور كه آثارمزی دشمن حقیقت ومنفور طبیعت اولان اعظام وابهام نقیصه‌لرندن قورتاره‌جق واسطه‌دخی بودر .
اربابنه معلومدركه اكثر آثارنده ایرانك تحریری تصویرینه بكزر . برنده الوان نه قدر دلنشین ایسه دیكرنده الفاظ او قدر رنكین اولمغله برابر بری مناظره ودیكری مناظره‌یه مطابق اولمدیغیچون ایكیسی دخی طبیعتك خلافنده‌در . حتی عجمك لوایح مرسومه‌سنه نظر اولنسه برپهلوانك بیغی مزراغندن اوزون ومدایح منظومه‌سنه باقلسه برمرزاتك طوللی ماه ایله ماهی بیننده اولان بعد مجرددن فزون كوریلور .
معرفتك سن كمالی اطلاقنه شایان اولان بوعصر مدنیتده اویله برطاقم هیاكل هائله مداحلرینی حسن طبیعت اصحابی نصل ندیم افكار ایده بیلور . دنیاده هیچ برصاحب رشد وارمیدركه غول بیابانی حكایه‌لرینی استماعدن محظوظ اولسون .

﴿ بدیعك بیانی ﴾

«مبالغه مقبولدر . اكر عقلا وعادة وقوعی قابل ایسه . (بوكا تبلیغ تسمیه اولنور)
مقبولدر . اكر عقلا ممكن وعادة باطل ایسه . بوكا اغراق دینیلور)
مدخولدر . اكر برمناسب توجیه ایله اغراق درجه‌سنه ارجاعی ممكن اولمامق اوزره عقل وعادتجه امكاندن عاطل ایسه . (بوكا غلو نامی ویریلور)»
اوچنجی نوعك (بلاشرط جواز استعمالنه وار ایسه طبیعتك (محسناتیله

محسناتيله فقدان قناعت سببدر - طبيعتك محسناتيله فقدان قناعت آثار قدرتك مافوقنى طلبدر - آثار قدرتك مافوقنى طلب ايدن اديب دكل نه بيوك بى ادبدر .

نتيجهٔ مراده كلهلم . كرچه بويله برمقصدى هر برده اولديغى كبى ممتزده دخى انجق افكارك كمالى اكمال ايدر . فقط شمديدن اساسنى وضع ايتمك ايچون بالاده تعداد اولنان وسائط نظريه يى فعله كتورهجك بر ويا برقاچ بيوك جمعيتك وجودى لازمدركه حسن طبيعتنى جواهر معرفتيله تزيين ايدن ارباب ادبدن مركب ومحتاج اولديغى اسباب ايسه دولتك حمايت ومعاونتيله مرتب اولمليدر . فقط بويله برجمعيت اوروپاده اولان بعض امثالى كبى ترتيب ايدهجكى لغت كتابنى نص قاطع وكوستره جكى قاعده ونمونه لرى حكم شارع صورتنده طوته جق اولور ايسه ادبياتمزى مطلوب اوزره تجديد ايتسه ده عمومك افكارينى قرق اللى فردك معلومات وطبيعتيله تحديد ايده جكيچون اوحالده بلكه ضررى فائده سنه غالب كلور .

بوقبيلدن اولان جمعيتلرك وظيفه سى اهل ادبه حكومت دكل خدمت ايتمكدر .

طبيعت ادبيانه ده حريت بردرجه ده دركه هيچ كيمسه نك استقلالنه محكوميت شانلرندن اولمديغيچون ارباب قلمك عمومنه جمهور ادبا تسميه اولنمشدر .

اشته منتك دليل ناطقى اولان لسانى اصلاح ايتمك كبى برمقصد جليلك احضار اسبابنه هركيم تشبث ايدرسه يادجميلنه بقاى ابدى ويرن مجددلردن اولمق شرفنى احراز ايده جكنده شبهه ايتميزكه بوده جمله دن زياده هيئت دولتك شاننه ياقشور .

﴿لغات متقاربه ومتشابهه و مترادفه﴾

«اباء» اختيار يله و شدتله امتناع وعدم رضا (امتناع) بلا
اختصاص برشيئه عدم رضا (صفح) برشيدن انحراف
(اعراض) برشيدن قلبا يوزچويرمك (تولى) كذلك (صد) برشيئدن
عدولده (انصراف) على الاطلاق روكردان اولمقده (عدول)
يولدن صاپمق (رجوع) كيرودونمك (جبر) منكسرى ربطده*
«اب» پدره وجده اطلاقى جائز (والد) يالكز پدره*
«ابتهاج» سرور (سرور) نفع ويا توقع شى ويا اندفاع ضرر
حصولنده قلبده محسوس لذت قوهٔ فكريه دن منبعث وكتمى
تقديرنده امور محموده ده (حبور) كذلك قوهٔ فكريه دن منبعث
و بشره ده اثرى كورلديكى وقتده امور محموده ده (فرح)
قوهٔ شهويه دن منبعث اخره شر حصولنده قلبده محسوس
لذت (فرح) انكشاف غمى تحريكده*
«ابتهال» برشيئى طلبده صرف مقدور (دعاء) طلب من الله
(تمنى) اعمال قلوبك غيريده لسان و باالفاظ ايله برشيئك
حصولنه عرض محبت بعيدده وارزوى نفسده (ترجى) حصولنه
وثوق اولميه رق برشيئى اومق قريبده وعلى الاطلاق هرشيده
(التماس) مقام تواضعده (رجا) حصولى ممكن اولان شيئى
طلبده (سؤال) لسان ايله غيردن (طلب) على الاطلاق*
«ابداع» شيئ غير مسبوقى دفعة ايجاد (اختراع) برشيئى بشقه
برشيدن اوله رق احداث (صنع) ماد يا تده ايجاد صورت
(خلق) حسب الاراده كندوسنده تقديرى مرعى اولان
برامرك ايجادى (ايجاد) على الاطلاق اعطاء وجود (احداث)
(ايجاد)

ایجاد بعدالعدم (فعل) علی العموم (تکوین) ممکنا تك ایجاد
واعدامنده تغییر وتدریج ایله (جعل) خلق وایجاد (فطر)
عدمی وجوده کتورمك (فطرت) ابتدای زمان خلقتده
هرموجودك بولندیغی صفت (تصویر) اعطای صورت
(قدرت) جائزك طرف فاعلدن ممکن الوجود اولمسنده (انشا)
قوه‌ده اولان شیئك فعله بروزنده (توفیق) مطاعیتی موجب
قدرتك خلقنده (خذلان) عصاتی موجب قدرتك خلقنده *
«ابدال» برشیئی رفع وغیرك مکاننه وضعده (تبدیل) برشیئك
عینی ابقاوذاتی افناده (تغییر) برصفتك صفت اخرا ایله تبدیلنده
(تصحیف) لفظ ومعنانك تغییرنده (تحریف) معنایه ایلشمیه رك
لفظك تغییرنده (تعویض) برشیئك شیئی دیکر مقامنه قیامنده
(تحویل) برذاتك ذات اخرا ایله تبدیلنده (ترجمه) برلفظك
لفظ دیکر مقامنه ابدالی *
«ابد» غیرمحدود ونهایتی اولمیان زمان (ازلی) اولنده نهایتی
اولمیان مدت زمان (سرمد) زمانك توالی وتعاقب
ایدرك ابتدا وانتهاسزلغی (استمرار) زمانك
ابتدا وانتهاسی اولماسی (بقا) وجوددن عدم لاحقك
سلبی ویاخود وجودك مستقبلده الی غیرالنهایه استمراری *
«ابرام» املال وضجرت ویرمده (اجبار) غیرك ایشی اوادمك
مکروهی اولدیغی حالده اوزرینه حملده (تکلیف) کلفة وبرشیئی
طلب (حکم) برامرك امر آخره ایجاب وسلب جهتیله اسنادی
ونسبتك وقوع ویاعدم وقوعنك ادراکی *
«ابطال» برشیئی فاسد وزائل قیلمده (الغا) مع التسلیط ترك

عمله (افساد) برشیئی حالت محموده دن چیقارمده*
«ابلاغ» ایصال (تبلیغ) ابلاغده تکثیر*
«اتباع» لحوق (اطراد) بعضك بعض دیکره تبعیتی (اقتضا) اتباع قفا (ارتداف) اتباع ردف*
«اتحاد» برلشمك (اتفاق) موافق دوشمك (مشاكله) شیئك خاصه ده اتحاد و اتفاقی (مشابهه) کیفیتده اتحاد و اتفاق (مساوات) کمیتده اتحاد و اتفاق (مماثله) نوعیتده اتحاد واتفاق موازات وضعیتده اتحادواتفاق (مطابقه) اطرافده اتحادواتفاق (مناسبت) نسبتده اتحاد و اتفاق (مجانسه) جنسیتده اتحاد واتفاق (موازنه) ثقلده اتحادواتفاق (نسبت) قرب ومشاكله*
« اتقان» دلائلی عقلر یله بیلمك و قواعد کلیه سنی ضبط ایتك (معرفت) برشیئی علی ماهو بیلمك ادراك جزئیده و معرفت اناده (علم) عندالعقل صورت شیئك حصولی ایچون ثبوته مطابق اعتقاد جازم ادراك کلیده و معرفت ذاتده*
«اتكا» برشیئه طیانمق (استناد) ارقه سیله طیانمق (اعتماد) برشیئی قصد وزیاده میل قلب ایله اتكا استناد*
«اثم» عمدا اختیار ایدیلان واقوای شر اولان كناه وصوچ (ذنب) کرك عمدا وکرك سهوا حرمتی بیلنمه رك ایدیلان كناه وصوچ (ذله) حلال قصدیله ایدیلان كناه (معصیت) حرمتی بیلنه رك حرام قصد یله ایدیلان كناه (جرم) ذنب عظیم (جنحه) انسانلر بیننده تعیین واعتبار اولنان صوچ (خبث) اعتقادده بطلان مقالده كذب افعالده قبح ردائتلرینی جامعیت
«اجابت» علی الاطلاق دعوته موافقت وسؤال سائلی قطع (قبول)

(قبول) مقصودك طاعته ترتبى (اسعاف) برحاجت وارزوبى قضا (تلقى) استقبال كلام *

﴿اجر﴾ برايش اوزرينه كورلمسى اقتضا ايدن مقابلهٔ نافعهٔ اخرويه (اجرت) مقابلهٔ نافعهٔ دنيويه (جزا) برايش اوزرينه كرك نافع وكرك مضر كوريلان مقابله (ثواب) عمل مقابلنده اعطا اولنان اجر (مكافات) نعمته نعمت ايله مقابله *

﴿اجمال﴾ امور متعدده يى محتمل كلام ايرادنده (تفصيل) محتملات امورى تعيينده *

﴿احاطه﴾ برشيئى جميع جوانبيله قاپلامق (اشتمال) بلا اختصاص واجزاده (شمول) افراددده *

﴿احتقار﴾ برشيئه قلب وقالب ايله نسبت حقارت (حقارت) برشيئك نفع وانتفاعدن سقوطى *

﴿احد﴾ ذاتنده ممكن اولميان (واحد) صفاتنده ممكن اولميان *

﴿احراز﴾ وقت حاجتده استعمال ايچون قزانمق (اكتساب) سعى ايله برشيئى قزانمق ونفسى ايچون (كسب) نفسى وغيرى ايچون *

﴿احسان﴾ غيره نفع وحسن كاور برايش ايشلمك دنيا واخرتده (انعام) ناطقيت شرطيله ايصال احسان (افضال) باعوض اعطا (لطف) رقت (رحمت) رقت قلبدن حاصل حالت وجدانيه وصول مسارده وقلبنده احسان تمكن ايدن ذاتدن (جود) استحقاق وسؤال اولمديغى حالده ومال ايله (كرم) طيب نفسدن طولايى سائلك استحقاق وسؤالى ايله (سخا) معطى اليهه حاجتى رادهسنده عطا (ايثار) احتياجدن مستغنى قيلهجق

صورتده عطا (رأفت) رحمت مخصوصه ده مبالغه دفع مضار ده
(عفو) قدرت موجود اولدیغی حالده ضرردن کف ید
(غفران) اقتضای اسقاط عذاب و نیل ثواب *
«احمق» قلت عقله (ابله) کندوسنده غل وحقد اولمیانده *
«اختصار» معانی یی ابقا ایله برابر الفاظی تقلیل (حذف) برشیئی
لفظا و معنا اسقاط (تنقیح) وضوح معنا ایله برابر اختصار
لفظ (تقصیر) عجزدن طولایی بر شیئی ویا اوشیئك بعضنی
ترك (اقتصار) دلیل بلا حذف (ایجاز) بلا حذف قصر عباره
(اضمار) معنایه طوقنمیه رق بر شیئك لفظا اسقاطی (اکتفا)
حسب المقام بینلرنده تلازم او لان ایکی شیئك ذکری مقتضی
ایکن بریله اکتفا *
«اختصاص» اخرلك شرکتنی ردایدر صورتده برشیئه حصر نفس
(اهتمام) تبرکا برشیئه حصر نفس (تخصیص) برشیئه مخصوص
ثبوت ایله حکم وماسوادن نفی . حکم مخصوص ایله جمله دن
بعضك افرادینی تمییز (حصر) اثبات حکم وماعدادن نفی *
«اختلاف» برشیئك اسلوب مخصوص اوزره اولمامسی (تناقض)
برینك کاذبیتی و دیکرینی صادقیتی مستلزم اوله جق
نفی واثبات ایله جهتینك اختلافی (تناقض) اختلاف حال (جدل)
برادهلك خصمینك فساد قولنی دفع *
«اختیار» میل مع تفضیل (اراده) دیکرمحلی اولنه جق برفعله
نفسك میلی مریدك اراده سنك حصولنده (قصد) ارادهٔ حادثه
(نیت) جلب نفع ویادفع ضرردن طولایی غرضه موافق کورینان
شیلرده انبعاث قلب (عزم) فعلی اراده وقطع (جزم) تعودت
(ملحوظ)

ملحوظ اولميه جق صور تده برامرك قطعنده (مثبت) ممكناتدن بعض شيئك بعض ديكر اوزرينه ترجيحی (رضا) برشيئك وجودينی كمال اراده *

﴿اخرس﴾ خلقی ونطق معدوم (ابكم) نطق موجودجوابی تعقل معدوم (لكنت) عدم جريان لسان *

﴿ادراك﴾ تعقلات ايله معلوم اولان برشيئك نفسده حصولنك كمالی (شعور) نفسه علمك وصولی (ذهن) علوم غير حاصله يی كسب ايچون استعدادك قوتی (فكر) مطالبدن مبادی يه انتقال ومباديدن مطالبه رجوع (نظر) حركت سالفه يی متضمن معلومات واقعه يی ملاحظه (حدس) اعمالات فكريه ايله تميز ايدن ظنيات صائبه (ذكا) حدسياتك قوتی (فطنت) علمی قصد اولنان شيء ايچون تنبه (درايت) قواعد عقليه دن مقتبس علم (فهم) مخاطبك دلالت لفظيه سيله برشيئه كسب تعلق (عقل) وسائط ايله غائبی ومشاهدات ايله محسوسی مدرك اولان وعلوم وادراكاته نفسی مستعد قيلان برقوت (لب) شوائب ونواقصدن خالص عقل (يقين) برشيئی بيلوب خلافنی خيال وخاطره كتورمامك حقك غيری به عدم احتمالده (ظن) صفت رجحان ايله شكك طرفيننده برينی اخذ وقبول وغير جازم اعتقادك طرفينی بيننی راجح تردد (وهم) كذلك خطرات قلبدن (رأی) مقدماتی استحضار ومقدمات مذكوره ده خاطری اجاله وغلبهٔ ظندن طولايی احد نقيضيندن برينه اعتقاد نفس (زعم) اعتقاد باطل (جهل) قلب برشيئك ثبوت ويا سلب جهتيله حكمنه جازم اولورده اوجزم واقعه مطابق بولنمزسه (توهم) محسوساته

متعلق معنای جزئی بی ادراك (تخیل) ادراکانك مادی اولوب حواس خمسهٔ ظاهره‌نك بریله درك اولنمسی وحضور ماده‌یه مشروطیتی (تعقل) ادراکاتك مادیاتدن تجردی، و برشیئك عوارض غریبه ولواحق مادیه‌دن مجرد اوله‌رق ادراکی (اطلاع) برشیئه حصول علم (اذعان) درك وفهم (رویت) قبل العزیمه وبعد البدیهه تأمل وتفکر (تبیین) التباسدنصکره حاصل اولان علم (استبصار) تأملدنصکره علم (احاطه) جمیع وجوهیله برشیئی علم (تذکر) زائل اوله‌یلور معلوماتك استرجاع واقامه‌سنی تفسك ارزوایلمسی (ذکر) صورت مطلوبه‌نك ذهنه رجوعی (حفظ) دائرهٔ عقلده معقولی استحکام *

«اذن» فعلك وقوعندن اول (رخصت) وقوعندنصکره *

«اراده» اکوان واحکامده وتصور غایت ایله عزم (مشیت) اکوانده وعزم ابتدا *

«ارث» حسبده (ورث) میراثده *

«ارشاد» طریق حقه استقامتده وضلالتدن اول (توفیق) ضلالتدن صکره (هدایت) ایصال شانندن اولان برطریقه دلالت *

«استدلال» اقامهٔ دلیل (استشهاد) امرك واقعه مطابقتنی اثبات (اثبات) شیئی اخرك ثبوتیله برماده‌یه حکم (تمثیل) کرك واقعه مطابق اولسون کرك اولمسون قاعده‌نك اثباتی *

«اسرا» قهرا طوتیلان اسیرلر (اساری) طوتیلوب مسجوناً کتوریلنلر *

«اسراف» لزومدن زیاده خرج (تبذیر) نابمحل خرج *

(اسف)

«اسف» حزن مع الغضب (حزن) ضارك حصولندن ويانافعك فوتندن لاحق اولان غم ماضيده (هم) نفسده غلظت ويرن غم واضطراب مستقبلده (غم) كذلك اختصاص زمان اولمقسزين (لهف) ضايع اولان شي اوزرينه حزن (كربت) قلبي اذابه ايدن واهلاك نفسي داعي اولان حزن (كمد) حزن مكتوم (جزع) قطع اميددن منبعث حزن (الم) اصابت وجعده حاصل اولان تأثر (ضجرت) اضطراب غم (تأسف) غيرك وياكندوسنك فعلندن فوت وضايع اولان شيده (تحسر) فوت اولان شي اوزرينه شدت تلهف*

«اسفل» متصلده (تحت) منفصلده*

«اصطبار» مقام مجاهده ده وعبادتده (صبر) مقام مشاهده ده مصيبتده (شجاعت) محاربه ده (قناعت) فضلاتدن امساك نفسده (عفت) حلال اولميان شيلردن امساك نفسده (كتمان) مضمري تكلمدن امساك نفسده*

«اضطرار» امتناعنده قدرت اولديغي وقتده (الجا) اولديغي وقتده*

«اعاره» بغير عوض تمليك منافع (اجاره) شرعا تمليك منافع (ايجار) على الاطلاق كرايه ويرمك*

«اعتراف» لسان ايله (اقرار) قلبله*

«اغلال» هر برشيده اخانت (غلول) بيت المال وذكاته اخانت (غل) قب انسانك خلقه خيانتي تلقيسي (غش) قلبك اسودادي ووجهك عبوسيتي*

«افاده» برشيئك نفسندن غيري يه صدوريدركه دلالت

عقلیه مفهوم اولان معانیده مستعملدر وسائل جانبی ملحوظدر (استفاده) برشیئك غیریدن نفسنه صدوری (دلالت) برشیئك تلفظ وتکلم صورتیله فهمی*

«افترا» دیکری اوزرینه کذب عظیم (بهتان) سامعی دهشت وحیرته کتوره جك صورتده مواجهه ومکابره ایله دیکری اوزرینه کذب فاحش (افك) عن قصد کذب فاحش ترتیبی*

«افتراق» آراده (تفرق) اشخاص واجسامده (تفریق) اعیانده (فرق) معانیده*

«اقتضا» حکمك بالاقتضا ثبوتی . مقتضا سز مقتضینك وجودی ممکندر (ایجاب) حکمك عباره وبا اشارت ویا دلالت ایله ثبوتی (استلزام) انفکاکك امتناعی ولازمسز وجود ملزومك ممتنع اولمسی*

«اکمال» برشیئك غایت حدودینه وصولی وازالهٔ نقصان عارضی (اتمام وتتمیم) ازالهٔ نقصان اصلی (تکمیل) تمام اوزرینه امر زائد ایرادی*

«الحاق» برشیئك آخرینه دیکرینك علاوه سی (علاوه) تمامیتی اعتبارندن صکره اصله انضمامی معتبر اولان ضمیمه (زیاده) برشیئك نفسنه شیئ دیکرك ضمی*

«الم» موقت (عذاب) دائمی*

«الهام» اولیایه القاء ربانی بلا واسطه واستدلال اقسام علومدن قلبه برشیئك ایقاعنده (وحی) تموجات متعاقبه یه توقف ایدر حروف مقطعه دن مرتب اولمه رق برسرعت ایله درك اولنور کلام حقی که تبلیغ وواسطهٔ ملك ایله انبیایه القاء ربانی وقوعنده*

«امارت» کسر ایله ولایت وحکومت (امارت) فتح ایله

دلایل منفکه وقاطعه (علامه) دلایل غیر منفکه (آیت) علامت ظاهره (دلیل) مدلولی بیلمك ایچون علامة منصوبه *

«امانت» امنیت اوزرینه براقیلان شی (ودیعه) حفظ اولنمق شرطیله براقیلان شی *

«امل» مستحیلده غیرجائز (طمع) مستحیلده دخی جائز *

«امهات» بشرده (امات) بهائمده *

«انذار» مخوفدن اخبار (تهدید) مع الانذار تخویف (تخویف) قورقتمق *

«انزال» برشیئی اعلادن اسفله نقل (تنزیل) برشیئی علی التدریج اشاغیلتمق *

«اولاد» ذکور واناثده (ابنا) ذکورده *

«ایقاع» ذهنده حاصل برعلت وسبب بولندرمق (وقوع) کرك ذهنده وکرك خارجده برمعلولك ظهوری (ایهام) قوهٔ وهمیه یه برشیئك ایقاعی (تخییل) قوهٔ خیالیه یه برشیئك ایقاعی *

«ایمان» لسان ایله اقرار وقلب ایله تصدیق (اعتقاد) برشیئده حکم جزمی حاصل ایتمك (تسلیم) علم اوزرینه زائد اعتقاد (اسلام) قول رسولی قبول (تقلید) بلا دلیل فعلی غیرك قولنی قبول (تصدیق) حکم ذهنی *

«بحث» برشیئی اراشدرمق وطلب ایتمك (تفحص) بجدّه (محاوله) حیله ایله برشیئی طلب (تفتیش) بجدّه طلب *

«بذر» حبوباتده (بزر) ریاحینده وحبوباتده *

«برهان» صورت ابدیه‌ده صدقی اقتضاده وکلیدن کلی یه

انتقالده (حجت) مقدمات یقینیه یه اختصاصده وخصم اوزرینه من حیث الغلبه ثبوت دعواده (بینه) من حیث الافاده ثبوت دعواده (نص) کتاب وسنتده ومعنای واحددن غیری یه عدم احتمالده*

«بشر» تشخصات وصور ایله مقیدیت اعتباری اولنمسزین حقیقت نفس (انسان) روح ایله قائم وهیکل مخصوصی اوزره مشکل بدن (رجل) تعینات وصور حقیقیه کندوسنده معتبر اولان صنف ذکور*

«بصیرت» معقولاتی مدرك قوهٔ قلبیه (بصر) کوزده که قوهٔ مرتبه رؤیت بصر ایله (نظر) رؤیتی التماس ایچون تقلیب حدقه*

«بغی» اهل اولمدیغی منزلته تجاوزی طلب وفسادده ترقی (عصیان) انقیاددن امتناع (طغیان) مقدجه بولندیغی حدی تجاوز (غوایت) سالکك مقصدینه وصول ایچون طریق مستقیم اولمامسی (ضلال) سالك مقصدینه طریق اصلی بولمامسی (عدوان) مقدار مأموربهی تجاوزده انتها اوزره توقف (فسق) امر اللهی ترك وطریقدن خروج مسلمده (فجور) وجوه کفره سلوك کافر ومسلمده*

«بیان» دلالت لفظیه ایله برشیئی بیلدرمك ومضمر اولان شیئی تعبیر وغیره افهام ایتمك (تبیان) دلالت معنا ایله برشیئی بیلدرمك (تبین) برشیئك ظاهر اولمسی (تبیین) مضمر اولان برشیئی غیره اظهار وتعبیر (بداهت) بلا تفکر نفسده بدایةً حاصل اولان بیلکجلك*

«بیت» بردهلیزی اولان مسقف اوطه (منزل) بر رجلك (عیالیله)

حيالبله ساكن اوله بيله جكى مطبخلو وصحنى مسقف اوطه لرى اولان او (دار) صحنى غير مسقف اوطه لرى اولان او (خانه) صغير وكبير مسكن (حجره) طاش ايله چويرلمش قطعهٔ ارض يعنى اوطه (خان) مسافرلرك كيجه ليه جكى اوطه (عقار) عرصهٔ مبنيه *

﴿تأكيد﴾ لفظك ماقبلنده حاصل معنايى تقرير وتقويه ايلمسى (تأسيس) ماقبلنده حاصل اولميان معناى آخرى افاده ايچون لفظك بينهماده دورانى (تكرير) برشيئك ايكى كره ويامرة بعد اخرا ذكرى (تكرار) فعلا وقولا برشيئك اعاده و مرةً بعد اخرا ذكرى *

﴿تأليف﴾ اشياء متناسبه يى جمع ايتمك كما تده (تنظيم) جودت تركيله اشياء متناسبه يى وضعاً ترتيب جمله ده (تركيب) اشيايى بكديكرينه ضم كرك مؤتلف وياوضعا مرتب اولسون كرك اولمسون (ترتيب) بعضك بعض ديكر فوقنده وقوعى *

﴿تأمل﴾ استعمال فكر (تدبر) عواقبه نظر ايله تصرف قلب (تفكر) دلائله نظر ايله (تصور) عينا وجودى اولميان برشيئك مفهومنه صورت ويرمك *

﴿تحرير﴾ معنانك كتابت ايله بيانى (تقرير) معنانك تعبير ايله بيانى (كتابت) املا وانشاده (كتب) بلا اختصاص *

﴿تحسس﴾ خيرده (تجسس) شرده *

﴿تحقيق﴾ مسائل ايله اثبات (تدقيق) دلائل ايله اثبات *

﴿تحويل﴾ ذاتده (تغيير) صفاتده *

﴿تسليم﴾ اقوا وشديد (رضا) تسليمدن خفيف *

«تشعب» اصل واحدده اتصالاتی منقطع اولمیه رق بعض اجزانك بعضیسندن امتیازی (تجزی) بالکلیه اجزانك ابعاضنك تفرقی *

«تعظیم» وصف وکیفیت اعتباریله بیولتمك (تفخیم) رقیتك ضدی اولان بیوکلك *

«تفسیر» لفظ اصلیسندن اسهل بر لفظ ایله تعبیر (تأویل) محتملات لفظدن برینی بیان درایته متعلق (تعبیر) روایته متعلق (حکایه) صورت اولایی استیفا ایتمك اوزره ایراد لفظ وتبدیل حرکه و تغییر صیغه واقع اولمقسزین برموضعدن موضع آخره نقل کلمه (نقل) بلا اختصاص بر موضعدن موضع اخره چکمك (تعریف) بر لفظك معنایه دلالتی واضح اولمدیغی وقتده لفظ دیکر ایله دلالت معنویه سنه وضوح ویرمك و برشیئك ماهیتنی اعلام ایله غیردن تمییز (تصریح) مجاز وتأویلی محتمل اولمیه جق بر لفظ خالص ایله ادای معنا *

«تفویض» نزول قضادن اول (تسلیم) صکره *

«تقسیم» مقسومی تقدیمی طلب (توزیع) موجب کلفت اولمیه جق صورتده اشیانك بهر حصه یه اعطا واصابتی (تفریق) قطع اتصال *

«تقلید» مطابق اولوبده حکمنه دلیل موجب کورلمزسه (علم) عقلی ویاحسی دلیل موجب اولورسه وظن غالبده (شك) قلب بر حکمه جازم اولمزده طرفین استوا اده بولنورسه (ظن) طرفیندن بری راجح اولورسه (وهم) مرجوح اولورسه ظن فاسدده وخطرات قلبده *

(تقوی)

«تقوى» معصيتده اصراری وطاعت ايله اغتراری ترك ومحرمات قطعيه دن كف يد (ورع) شبهاتدن اجتناب (رهبانيت) تقوانك مباديسی (تطوع) طاعت وعبادتده تكلف *

«تكبر» نفسنی غيردن اكبر كوسترمده (استكبار) طلب مذكورده تزين *

«تكثير» عدد وكميت اعتباريله ذاتده (اكثار) اوصافده *

«تلاوت» قرأت قرآن (قرأت) اعم *

«تمييز» رفع شبهه ايده جك صورتده اجناس مختلطه دن بر جنسی آيرمق (تعيين) مبهم اولان برشيئك معينيتی (تشخيص) شیء آخر مشارك اولميه جق صورتده غيردن برشيئك امتيازی *

«تمثيل» حساً غير متحقق اولان تشبيه مركب (تشبيه) وصفده ايكی شيئك دلالت اشتراكيه سی (تماثل) صفات نفسده موجوداتك اشتراكی (تمثال) خلق اللهه مشابه تصوير وتصنيع قلنان صورت *

«تمثيل» بعضدن بعضه انتقالده (استقرا) كليدن بعضه انتقالده *

«تواتر» اتصال اولمديغی حالده دخی (تتابع) اتصال مشروط *

«تواضع» اخلاق ايله (خشوع) اعضا وجوارح انسانيه ايله *

«توبه» معصيتده جناب حقه رجوع (اعتذار) ذنب اوزرينه اظهار ندامت *

«تهكم» ظاهری جدی وباطنی هزل (هزل) جدينی اراده قلنان ذم مستحقر *

«ثناء» تعظيمی مشعر كلمه نك ذكری (حمد) لسان ايله

تعظیم وتبجیل متعممدن خبر ویرر وصف جمیل *

« ثمن » رضای طرفین ایله (قیمت) تقدیر وتعادل ایله *

«جدول» نهر صغیر (نهر) خلیج کبیر *

«جزء» تجزی قبول ایتمیان (بعض) تجزی قبول ایدن *

«جسم» مجموع بدن واعضا لطیف وباطنده قطع اولنسه

دخی جسمیتدن چیقمز (جسد) ذولون اولان رأسده داخلدر

(جرم) جسد کثیف وخارجده (ذات) جسمده وغیره اطلاق

جائز (شخص) جسمیته اطلاق اولنور سهده تجزی ایله

شخصیتدن چیقار (بدن) اوموز باشندن قالچه باشنه قدر *

«جلوس» نوم ویا برحال دیکرده سفلدن علوه انتقال

(قعود) حال قیامده علودن سفله انتقال *

«جلال» صفاتده اجسامده غیرمستعملدر (عظمت) ذات

وصفاتده واجسام ایله غیریده *

« جوارح » ایشه یرایان عضولر (اعضا) اعم *

«حال» اعم (شان) احوال عظیمه *

«حب ومحبت» تلذذ اولنور برشیئه طبیعتك میلی (عشق)

شیئ ملذه طبیعتك تأکد میلی وفرط حب (علاقه) حب قلبی

(اشتیاق) نفسك برشیئه نزاعی (وجد) حب محزونانه (وله)

حزن ویاحیرت ویاخوف سببیله عقلك ذهابی (هوا) میل نفس

(بغض) تألم ایتدیکی شیدن طبیعتك نفرتی *

«حدوث» عدمدن وجوده خروج (امکان) وجود وعدمنده

وجوب ذاتی ایله ممتنع اولمیه جق صورتده برشیئك نفسده

تکونی *

(حرکت)

﴿حركت﴾ جسمك مكان اخرك عقبنده بر مكانده اولمسی (مشی) حركت مخصوصه (سعی) حركت مخصوصه‌نك شدتی *

﴿حسب﴾ من طرف الام (نسب) من طرف الاب (شرف وشرافت) طرف ابوتدن (مجد) طرف ابوتدن شرف وكرمه نائليت *

﴿حسن﴾ بصر وبصيرتده مستحسن وطبيعتك ميل ايتديكی شی (صباحت) وجهده (جمال) انفده (ملاحت) فده (حلاوت) عينينده *

﴿حشو﴾ زائد متعين (تطويل) زائد غير متعين *

﴿حفظ﴾ حفظ ظاهرده (رعايه ووقايه) حفظ باطنده *

﴿حقد﴾ لاجل العداوه خلق اوزرينه قلبده سوؤظن (حسد) نعمت غيرك زوالنی اراده (غبطه) غيريده موجودك ذهابنی اراده ايتيه رك كندوسنده ده غيرك مثلی بولنمسنی تمنی *

﴿حله﴾ جميع بدنی ساتر (ثوب) برقسمنی ساتر *

﴿حيا﴾ نفسك قبحياتدن انقباضی (خجل) نفسك فعلدن صورت مطلقه ده انحصاری *

﴿خالص﴾ ذاتنده لكه بولنوبده مؤخرا زائل وپاك اولان (صافی) اصلنده قطعا لكه وشائبه بولنميان *

﴿خرق﴾ من غير تفكر وتدبر علی سبيل الفساد برشيئی قطع (قطع) برجسمك جسم اخرك نفوذيله آيرلمسی (كسر) جسمنه نفوذ واقع اولمقسزين دافع قوتنك دفعيله برجسم صلبك آيرلمسی *

﴿خسوف﴾ قمرده (كسوف) شمسده *

﴿خضم﴾ جميع فم ايله اكل (قضم) ديشلری اطرافيله اكل *

﴿خضوع﴾ قلبده (خشوع) اعضای بدنده *

«خلد» بقاء ثبات مديد (مكث) ثبات مع الانتظار *
«خلف» مستقبلده (كذب) ماضيده *
«خوف» مكروهك توقعندن طولايى لاحق اولان غم عمومده (خشيت) مع التعظيم شدت خوف جناب باريده (مهابت) ملوك وكبرايه ناظر اولانلرك قلوبنده كه محسوس حالت (روعه) مخاطبه ايله تجدد ايدن خوف (حذر) خوفاً برشيدن اجتناب *
«خيال» حالت يقظه ده (طيف) حالت نومده *
«خيانت» عهد و امانتده (نفاق) امور دينده ومقولاتده *
«دعا» داعيسى مضطر اجابتى لازم (سؤال) سائلى مختار اجابتى جائز *
«دفع» قبل الورود (رفع) بعد الورود *
«دليل» تصديقاتده (دال) تصورات و تصديقاتده *
«دهر» مبدأ وجودندن انقضاسنه قدر مدت عالم (زمان) غير قار الذات ومتصل الاجزا امتداد موهوم (قرن) مدت معتبر اولان زمان منتهى كه اكثريا سكسان سنه يه اطلاق اولنور (مدت) مبدأندن منتهاسنه قدر اولان حركت افلاك *
«ذات» جسمده و غيريده (شخص) جسمده *
«ذبح» حيوانده (نحر) دوه ده *
«ذهول» ادراكك حيرت ودهشتدن طولايى تأثيرسزلكى حزن و نسيانى مورث اولان شغل (غفلت) اقتضاسى بديهى اولان برشيئى عدم ادراك وخاطره عدم حضور (سهو) ادنى تنبيه ايله تنبه ايده جك صورتده قلبك برشيدن غفلتى واشتغال سببيله عدم تفطن (نسيان) تحصيل جديده محتاج اوله جق صورتده قلبدن برشيئك غيبوبتى (غيب) فطرت سليمه نك اندن برى اولديغى شى *

(رتق)

«رتق» اتحاد و اجتماع شی (فتق) اختراق شی *
«رجع» مسافهٔ اولایه اولمیه رق سمت واحده اولان حرکت ثانیه
(رجوع) بولندیغی مکانه یاحاله یا صفته عودت (انعطاف) سمت
واحده ومسافهٔ اولایه اولان حرکت ثانیه *
«رشد» طریق عقل ایله استقامت (رشاد) موجب عقل ایله عمل *
«رمز» طوداقلر یله وحاجبیله ایما (غمز) عین ایله اشارت *
«رؤیت» بصر ایله ادراک مرئی (نظر) رؤیتی التماس ایچون
تقلیب حدقه *
«زهد» دینده (زهادت) دنیاده *
«سباق» ما قبل کلام (سیاق) ماقبل وما بعد کلام *
«سبب» ذاتیاتده ومن غیر ثبوت کندوسیله حکمه توصل اولنان
(حکم) کندوسیله ثابت اولان *
«سبیل» امور خیریه ده ومعتاد السلوک (طریق) امورکلد
استر معتاد السلوک اولسون استر اولمسون (صراط) اعوجاج
والتوا اولمیان سبیل *
«ستر» ظاهرده وپرده ایله (کتمان) معانی و اسرارده *
«سخریه» استحقار ایله (استهزا) بلا استحقار *
«سفر» سکون ایله کشف ظاهر «سفیر» مراد خصمی
کشف ایدن *
«سقم» بدنه مخصوص (مرض) بدن ونفسده *
«سکوت» قدرت وار ایکن ترک تکلم وکرک حق وکرک باطل
اقوالندن امساک لسان (صمت) ترک تکلم وقول باطلدن امساک *
«سلامت» آفاتدن خلاص (صحت) امراضدن خلاص *

«سلب» صفاتده (حذف) ذاتده*

«سنه» شمسك بروج اثنی عشری قطعی (عام) محرمدن ذی الحجه‌یه قدر (شهر) قمرك منازلنه حلولی*

«صحرا» نبات اولمیان فضای واسع (فیفای) صوسز چول*

«صفت» موصوف ایله قائم وتغیراتیان کمال وافعالدن ممدوح ایله مذمومده (نعت) وصف حالدن ممدوحده ومحمود یده (وصف) واصف ایله قائم وانتقالی جائز*

«صناعت» فتح ایله معرفت (صناعت) کسر ایله حرفت وصنعت*

«صواب» نفس الامرده انکار یده مساغ اولمیان امر ثابت

«صدق» خارجه موافق اولان امر ذهنی (حق) ذهنه موافق امر خارجی*

«صوت» عموم (صیت) ذکر حسن*

«ضد» اجتماعی محال ارتفاعی ممکن (نقیض) اجتماع وارتفاعی محال*

«ضحك» صوت اولوبده قریبدن ایشیدیلورسه (تبسم) سروردن دیشلری ظاهر اوله‌جق صورتده بلا صوت انبساط وجه (قهقهه) صوت بعیددن ایشیدیلورسه*

«ضیا» قویده شمسده اولدیغی کبی (نور) ضعیفده قمرده اولدیغی کبی (شعاع) شمسدن فائض عرض*

«طاعت» مندوبه قدر اولان مأموراتك فعلی وکراهته قدر اولان منهیاتك ترکی (عبادت) جناب حقه غایت تذلل (عبودیت) اظهار تذللی*

«طبع» صورت مطلقه‌ده مبدأ حرکت اولان شی (طبیعت)

(من)

من غير شعور مبدأ حركت اولان شی (سليقه) قاعدهٔ موضوعه
تتبع ایتمیه‌رك تكلفسزجه فصحايه طرق تراكيبی اختيار
ايتديرن قوهٔ مفطوره *

«طهارت» معنوی وشركی ادناسدن تنزهده (نظافت) غسل
بدن وثوب ووضو وغسل كبی خصوصات متنوعه ده *

«ظفر» دنياده كی مصيبتدن (فوز) آخرتده كی مصيبتدن (فلاح)
خير ونجات *

«عادت» افعالده (عرف) اقوالده *

«عالم» كلياتده (عارف) جزئياتده *

«عترت» نسل رجل (صهر) بسبب المناكحه حاصل
اولان قرابت *

«عجله» وقتندن اول و مذموم (سرعت) بدايت مصلحتده
وغير مذموم *

«عدم» سابق ولاحقك سلب وجودی (فنا) سلب لاحق
(فقد) برشيئك وجودندن صكره عدم *

«عذاب» الم ثقيل (عقاب) عذاب بشر (نكال) غيره عبرت ايچون
ايديلان عقوبات غليظه *

«عرب» جنس عربه منسوب (اعرابی) بدوی *

«عسل» اسم صافی (شهد) اسم مختلط *

«عظيم» مافوق (كبير) ضد صغير *

«عفو» قبل العقوبه اسقاط عقاب (صفح) ترك لوم وآزار وتجاوز
ذنب (مغفرت) تخجيل وفضيحه دن صيانت ايچون بلا عقوبه
ستر جرم باری تعاليدن *

«علاقه» فتح ايله امور ذهنيه ده ومعقولاتده (علاقه) كسر ايله امور خارجيه ده ومحسوساتده*

«علل» فكر ورويت ايله (ذهل) بلا اختصاص*

«عند» حاضر وغائبده (لدى) حاضرده*

«عنيد» عناد ومخالفت ايدن (عنود) عن قصد عناد ايدن (معاند) عناديله متباهى اولان (عناد) حقى ردوطر يقك غيريه عدولده معارضه (لجاج) خصومتده تمادى*

«عيان» كسر ايله رؤيت (عيان) فتح ايله جريان ماء ودمع*

«غرض» قبل الشروع (غايه) بعد الشروع*

«غسل» فتح ايله اسله (غسل) جنابتدن و حيض ونفاسدن طهارت (قصار) غسل ثوب*

«غضب» مغضوب عليهه اضرارى اراده وقوت طلب انتقام (غيظ) اجسام اوزرينه وارد اولدقده كورتولك كورمكدن*

«غمام» سحاب قوى (سحاب) خفيف بلوت*

«فاسد» اصلى موجود وصفى معدوم (باطل) اصل و وصفى ثابت*

«فاسق» طاعتدن خارج وصلى (فاجر) حقدن عادل*

«فرقه» ناسدن متفرق برجماعت (جماعت) مقدارا قليسى ائچدر (طائفه) تقليل وتكثيرى قابل جمله دن بربعض (عصابه) اوچدن قرقه قدر (عشيرت) برر جلك اقاربندن اولوب اوواسطه ايله تكثر ايدن جماعت (موكب) راكب وياماشى اولان جماعت (فوج) سريعا مرور ايدن جماعت (فئه) معاونتده يكديكرينه ياردم ايدن جماعت (جم غفير) شمول و احاطه

(موضعنده)

موضعنده (قبیله) اب واحده اولادی (شرذمه) طائفهٔ قلیله
(ملاء) اشراف ناس (انام) نوع انسان (سریه) الیدن دریوزه
قدر (کتیبه) یوزدن بیکه قدر (قوم) رئیسلرینك امریله قیام
ایدن خلق (جیش وجند) حرب و یاغیری ایچون بیکدن درت
بیکه قدر سائر اولان (خمیس) درت بیکدن اون ایکی بیکه قدر
(عسکر) جملهسی کثیر وشامل *

«فقیر» کندوسنده ادنی برشی بولنان (مسکین) هیچ برشیئه
مالك اولمیان *

«قبض» جمیع کف ایله اخذ (قبص) اطراف اصابع ایله اخذ *

«قرطاس» مکتوب اولدیغی حالده (کاغد) بلا اختصاص *

«قصم» برشیئی طولندن قطع (فصم) شیئی مستدیری قطع

«قط» عرضاشق ویاشیٔ صغیر قصده (قد) مستأصلی ویامستطیلی
قطع *

«قلب» عدم انفعالده غیظه قاس (فؤاد) سرعت امالهده رقیق
(بال) علی الاطلاق قلب *

«قوصره» قامشدن معمول و ایچنه خرما موضوع قاب (زنبیل)
قوصرهنك خرمادن خالیسی *

«کید» اقوی (مکر) دون *

«لاهوت» خالق . روح . عالم علوی (ناسوت) مخلوق . بدن .
عالم سفلی *

«لمس» حس ایله لصوق (مس) اصابتك اقل تمکنی *

«لهو» حقدن اعراضده (لعب) باطله اقبالده *

«مبادی» بلا واسطه مسائلك توقف ایتدیکی شی (مقدمه)
بالواسطه مسائلك توقف ایتدیکی شی *

«مجبوب» خصيتينی ايله ذكری مقطوع (خصی) خصيتينی مقطوع (عنين) جماعه غير قادر *

«محروسه» شهر بی سور (محميه) شهر باسور *

«مخص» منفصل ومختلط اولان برشيئی ابرازده (تمحيض) متصل ومختلط اولان اشيادن برشيئی ابرازده *

«مذموم» صفاتده (ملوم) اشخاصده *

«مرجع» بولنديغی موضعه رجوعده (مصير) بولنمديغی موضعه رجوعده *

«مطالبه» عين اشياده (مراوده) افعال واعمالده ومجيئده *

«معسكر» مكان عسكر (معركه) مكان حرب (موطن) مواقع حرب (مدرس) مكان درس (محفل) مكان اجتماع رجال (مأتم) مكان اجتماع نسا (مجلس) نسك بيوتده مكان استقراری (نادی) درونده اهل اولان مجلس (مصطبه) مكان اجتماع غربا (ماخور) خمر مبايعه اولنان محل (ملحمه) موضع قتال *

«مناظره» اظهار صواب ايچون شيئين بيننده واقع نسبته جانبيدن بصيرت ايله نظر (مجادله) كلام كرك نفس الامرده فاسد و كرك غير فاسد اولسون الزام خصم ايچون مسئله عليهده منازعه (مكابره) فساد كلامه و خصمك كلامنك صحتنه معلومات اولديغی حالده (معانده) معلوماتی اولمديغی حالده (مغالطه وسفسطه) حقه مشابه مقدماتدن تركيب قياس (مشاغبه) مقدمات مشهوره يه مشابه تركيب قياس (مناقضه) قبل التمام و يابعد التمام دليل ايله معين مقدمه يی منع (معارضه) علی سبيل الممانعه والمدافعه مقابله (مخاصمه) خلاف بين اثنين (منازعه)

«منازعه» مغلطه ايله (عداوت) منافات التئام*

«منى» ماء دافق معلوم (ودى) بعد البول خروج ايدن (مذى) عند الملاعبه خروج ايدن*

«ميقات» اعمالدن سر على تقدير ايدن شى (وقت) دهردن بر مقدار*

«نصر» دفع ضرر ده (معونه) بلا اختصاص*

«نوم» حواس ظاهره يى احساسدن توقيف ايده جك صورتده ابخرهٔ متصاعده نك رطوبتندن طولايى اعصاب دماغك استرخاسندن جنس حيوانه تعرض ايدن حال (رقود) نوم ليل (نعاس) اول نوم وكوزده ثقل نوم (وسن) ثقل نوم (سنه) رأسده ثقل نوم*

«وثاجه» كثرت لحمده (وثاره) كثرت شحمده*

«هبوط» على سبيل القهر والاستخفاف نزول (نزول) بلا اختصاص*

«هرج» فتنه واختلاط (مرج) فساد واضطراب واختلاط*

﴿بعض لغات متقابله ومتضادهٔ عربيه﴾

اتفاق ـ اختلاف اصلاح ـ افساد اهدا ـ اضلال
ايمان ـ كفر بقا ـ فنا بياض ـ سواد تعظيم ـ تحقير
تكثير ـ تقليل حسن ـ قبح حل ـ حرمت خير ـ شر
رتق ـ فتق رشد ـ غوايت سكون ـ حركت سلم ـ
حرب صدق ـ كذب صواب ـ خطا ضوء ـ ظلمت
عدل ـ جور عزت ـ ذلت عظيم ـ حقير علو ـ سفل
فوق ـ تحت قبيل ـ دبير قدم ـ حدوث قرب ـ بعد

قلت ـ كثرت   قوت ـ ضعف   كبير ـ صغير   مدح ـ ذم
واسع ـ ضيق   وجود ـ عدم   وضع ـ رفع

﴿ بعض ضروب امثال و تعبيرات عربيه ﴾

(اصلح غيث ماافسد برده) فاسد اولوبده صكره اصلاح نفس ايدن كسه‌لر ايچون (هذا ولما تردى تهامة) وقت جزعدن اول جزع وفرياد ايدنلر ايچون (عرف حميق جمله) خصمنى بيلوبده عليهنه قيام وجرأت ايدنلر ايچون (من استرعى الذائب ظلم) غير امين اولان شخصك حكم وولايتى ايچون (الذود الى الذود ابل) قليللر اجتماع ايدوب كثير اولديغى وقتده (سكت الفا ونطق خلفا) بيك كلمه ده سكوت و بر ديئه‌ده نطق ايدن ايچون (روغى جعار وانظرى اين المفر) قاچوبده صاحبنه غلبه‌يه مقتدر اولميان ايچون (ان البغاث بارضنا يستنسر) ضعيف اولوبده صكره قوت بولان كسه ايچون (لا يبض حجره) كندوسندن خير كلميان ايچون (الحسن احمر) حسنيات مراد ايدنلرك متحمل اولان شيلره صبر ايتملرى لزومنده (مواعيد عرقوب) وعدنده وفا ايتميان كسه‌لر ايچون (تسمع بالمعيدى خير من ان تراه) يوزى كورلمسى استميان كسه‌لر ايچون (ما يعرف قبيله من دبيره) اناسنك باباسنك نسبنى بيلميانلر ايچون (اسمع من قراد) (ابصر من عقاب) (احذر من غراب) (اظلم من افعى) (اجود من حاتم) (اغزل من امرئ القيس) (ابر من العملس) عملس والده‌سنى ارقه‌سنده جه كوتورن كسه‌در (السؤال انثى والجواب ذكر) (كلما تزرع تحصد) (كلب جوال خير من اسد رابض) (عادات السادات سادات العادات) (كلام الملوك ملوك)

ملوك الكلام) (الهزيمة في وقتها ظفر) (من طمع في الكل فاته الكل) (من كثرة الملاحين غرقت السفينة) (من جرب المجرب حلت به الندامة) (من لم يركب الاهوال لم ينل الامال) (خير المقال ما وافق الحال) (تعاشروا كالاخوان وتعاملوا كالاجانب) (قوله وبوله سواء) (استر ذهبك وذهابك ومذهبك) (الدال على الخير كفاعله) (اذا جاء القضا ضاق القضا) (ذلة العالم ذلة العالم) (الشيء اذا تجاوز حده انعكس ضده) (النادر كالمعدوم) (ان كان الكلام من فضة فالصمت من ذهب) (خير الكلام ما قل ودل) (في الاكثار عثار) (التأني من الرحمن والعجلة من الشيطان) (من اذل فلسه اعز نفسه) (من لم يصبر على كلمة يسمع كلمات) (الحر عبد اذا طمع والعبد حر اذا قنع) (لا كبيرة مع الاستغفار ولا صغيرة مع الاصرار)

(ليس الخبر كالمعاينة) (انما الاعمال بالنيات) (الفضل للمتقدم) (اذا اصطلح الفارة والسنور خربت دكان البقال) (بعد الدار كبعد النسب) (اظهر من الشمس وابين من الامس) (العيان لا يحتاج الى البيان) (حركة الاقبال بطيئة وحركة الادبار سريعة) (زاد في الطنبور نغمة اخرا) (الطير بالطير يصطاد) (كلام الليل يمحوه النهار) (ومن يضر نفسه لا ينفعك) (القلب يدرك ما لا يدرك البصر) (انا الغريق فما خوفي من البلل) (اذا عظم المطلوب قل المساعد) (مصائب قوم عند قوم فوائد)

﴿بعض ضروب امثال وتعبيرات فارسيه﴾

(انجا كه عيانست چه حاجت بيانست) (ابلهي كفت وكاهلي باور كرد) (از كفر ابليس مشهور تر) (اول انديشه انكهي

گفتار) (اول طعام اخر کلام) (از برای یك شکم منت دوکس نباید کشید) (آمدن بارادت رفتن باجازت) (ازدوست یك اشارت ازما بسر دویدن) (این چاه واین ریسمان) (اگر یار اهلست کار سهلست) (از اسب فرو آمد و برخر بنشست (برخر خود سوار شد) (پرسان پرسان بکعبه رفتن بتوان) (برگ سبز است تحفهٔ درویش) (تامار راست نشود بسوراخ نمیرود) (تیری که از کمان رفت برنگردد) (تنها بقاضی میرود) (تعجیل نکو نیست مگر در عمل خیر) (ثابت قدم بصحبت بدبد نمیشود) (ثانی اثنین عوج ابن عنقست) (ثمر از درخت بید نباید جست) (چشم راست بچشم چپ محتاج نشود) (چاه مینماید و راه نمی نماید) (جنگ اول به ز صلح آخر است) (حساب که پاکست از محاسبه چه باکست) (حکم حاکم مرگ مفاجاة) (حاکم بسخن روستائی میگیرد بسخن روستائی رها نمیکند) (خود بین خدا بین نباشد) (خوش خوی همیشه خوش معاش است) (خر همان خر است پالانش دگر است) (خر چه داند قیمت نقل و نبات) (خواب برادر مرگست) (دست شکسته کار کند دل شکسته کار نمیکند) (دست بر ترکش زده) (در که نداری دربان چه میکنی) (درویشی وقناعت در گوشهٔ فراغت) (درمیان جنگ نرخ میپرسد) (دیوانه باش تاغم تو دیگران خورند) (دیدار دوست مزهٔ عمراست) (در خانهٔ مور شبنمی طوفانست) (روح را صحبت ناجنس عذابیست الیم) (ریش دراز و سر کوچك نشان احمقیست) (زبان دردها نش نگذاشت) (سخن راست)

زاست از دیوانه بشنو) (سخن آینهٔ مرد سخن گوست)
(شتر که علف میخواهد گردن دراز میکند)(شیر از
مورچه میگریزد (صلحی که هست باعث رنجیدن دگر)
(صیدرا چون اجل آید سوی صیاد رود) (طبیب مهربان
از دیدهٔ بیمار افتد) ظن ظالم برسر او لا دظا لم میرود)
(ظریف ظریفرا نمی تواند دید)(غیرت مردی نداری زن مخواه)
(فریاد شغال وبال شغالست)(قلم اینجا رسید وسر بشکست)
(قدر لوزینه خر چه داند) (کالای بد بریش صاحبش)(گوشت
خر دندان سگ) (گدا بگدا رحمت بخدا)(لاف مردی مزن که
مردی نیست) (لاف کار اجلافست)(لایق هر خر نباشد افسری)
(من از آسیا می آیم او می گوید که نوبت نیست) (من میگویم آسمان
او میگوید ریسمان) (میهمان گرچه عزیز است ولیکن چو نفس
خفه میسازد اگر آید و بیرون نرود) (ملا شدن چه آسان
آدم شدن چه مشکل) (محنت زده را از هر طرف سنگ آید)
(نان بده تا نام بر آری)(نه از آن خمیری نه از این فطیری)(نامرد
زند همیشه لاف مردی) (وفاداری از سگ باید آموخت)(وقت
صلح اندرمیان ووقت جنگ اندرکنار) (هر چه کنی بخود کنی
ور همه نیک و بد کنی) (هر که با نوح نشیند چه غم از طوفانش)
(هر چه از دوست میرسد خوبست)(هر چه در بغداد است
مال خلیفه)(هر عیب که سلطان بپسندد هنر است)(همین مرده
همین گورستان)(همسایه از حال همسایه آگاه است)(همدان
دور است گز بجاست)(هزار دوست کم است یک دشمن بسیار)
همراه کسی باش که همراه تو باشد)(یاری یاریست حساب

حساب) (یکخانه دو میهمان نگنجد) (یکیرا بگیر و یکیرا دعوا کن)
(یکی از بام افتاد و دیگریرا گردن شکست)

(تمت بعون الملك الوهاب)

...

(مکتب فنون حربیهٔ حضرت شاهانه مطبعه سنده طبع
(وتمثیل قلندی)

سنه ۱۲۸۹ فی ۱۳ رمضان